INKOMSTFÖRDELNINGEN I SVERIGE

Ragnar Bentzel

Uppsala 1953

INDUSTRIENS UTREDNINGSINSTITUT

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41548912_0069

INKOMSTFÖRDELNINGEN I SVERIGE

INKOMSTFÖRDELNINGEN I SVERIGE

AKADEMISK AVHANDLING

som med tillstånd av vittberömda filosofiska fakultetens i Uppsala humanistiska sektion för vinnande av filosofie doktorsgrad till offentlig granskning framställes å lärosal IV lördagen den 14 februari 1953 kl. 10 f. m.

AV

RAGNAR BENTZEL

FIL. LIC. AV GÖTEBORGS NATION

UPPSALA 1953

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI AB

Författarens förord

Denna bok utgör resultatet av en undersökning, som jag till största delen utfört inom Industriens Utredningsinstitut. När jag nu framlägger den som akademisk avhandling vill jag framföra mitt varma tack till alla de personer, som på olika sätt skapat förutsättningar för mig att utföra undersökningen.

Min tacksamhet riktar sig i främsta rummet till mina akademiska lärare professorerna Erik Lindahl och Herman Wold. Deras undervisning och goda personliga kontakt med sina elever har verkat starkt stimulerande på mina studier. Professor Wold har givit mig impulserna att ägna mig åt forskningsarbete och att inrikta detta mot gränsområdena mellan statistik och nationalekonomi. Professor Lindahl har visat ett stort intresse för tillkomsten av denna bok och givit mig många värdefulla råd vid dess uppläggning.

Ledningen för Industriens Utredningsinstitut, dess styrelse och chefer, har givit mig möjligheten att såsom anställd vid institutet få ägna mig åt denna undersökning. Professor Erik Lundberg har tillmötesgått min begäran att få slutföra den såsom en del av mitt arbete för 1951 års penningvärdeundersökning.

Med Utredningsinstitutets nuvarande chef, fil. lic. Jonas Nordenson, har jag alltsedan undersökningens början haft många givande diskussioner. Mina arbetskamrater på institutet ha i många avseenden givit mig hjälp och den angenäma arbetsmiljö, som de gemensamt skapat, har mycket underlättat mitt arbete. Särskilt har fröken Barbro Bröms genom skickligt och uppoffrande arbete med statistiska kalkyler, korrekturläsning m. m. i hög grad bidragit till att denna bok kunnat färdigställas.

Fil. lic. Ulrich Herz har varit mig till ovärderlig hjälp genom att granska mitt manuskript och ge mig många synpunkter på

dess slutliga utformning. Även sekreterare Gösta Rehn har haft vänligheten att läsa manuskriptet och därvid gjort flera viktiga påpekanden.

Medlemmarna i de nationalekonomiska och statistiska seminarierna vid Uppsala universitet samt personalen vid Konjunkturinstitutet ha givit mig många tillfällen att med dem diskutera problem, som uppstått vid mitt arbete.

Uppsala i januari 1953.

Ragnar Bentzel.

UTVECKLINGSLINJER I SVENSK EKONOMI

Undersökningar utförda inom Industriens Utredningsinstitut
under ledning av Jonas Nordenson

INKOMSTFÖRDELNINGEN I SVERIGE

AV

RAGNAR BENTZEL

With an English Summary

STOCKHOLM 1952

I serien "Utvecklingslinjer i svensk ekonomi" har tidigare utkommit:

Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning
Svenskt distributionsväsende, några drag i dess uppbyggnad och utveckling
Svenskt transportväsende, några drag i dess uppbyggnad och utveckling

Victor Pettersons Bokindustri Aktiebolag
Stockholm 1952

Innehåll

Sid.

Förord IX

Kap. I. Undersökningens problemställning och uppläggning 1

Kap. II. Inkomstbegreppen 13
II: 1. Korrelativa definitioner 13
II: 2. Speciella definitioner 16
II: 3. Nationalinkomsten 22

Kap. III. Nationalinkomstens fördelning mellan löner och övriga inkomster 28
III: 1. Den statistiska bilden 28
III: 2. Några synpunkter på löneandelens utveckling 30

Kap. IV. Nationalinkomstens och nationalutgiftens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter 43
IV: 1. Den statistiska bilden 43
IV: 2. De offentliga myndigheternas inkomster .. 46
IV: 3. Företagens inkomster 52
IV: 4. Fysiska personers inkomster 55

Kap. V. Den horisontella fördelningen av fysiska personers inkomster 64
V: 1. Den statistiska bilden 64
V: 2. Några synpunkter på den horisontella inkomstfördelningens utveckling 73

Sid.

Kap. VI. Den vertikala inkomstfördelningen 82
VI: 1. Den statistiska bilden 82
VI: 2. Den vertikala inkomstfördelningens utveckling 88
VI: 3. Skatters och subventioners inverkan på den vertikala inkomstfördelningen 114
VI: 4. Några synpunkter på den vertikala inkomstfördelningens utveckling 121

Kap. VII. Sammanfattning och framtidsperspektiv 138

Bilaga 1. Redogörelse för använda beräkningsmetoder 153
Bilaga 2. Mått på graden av ojämnhet i inkomstfördelningar 190
Bilaga 3. Funktionen P(e) 199
Förteckning över tabeller 208
Förteckning över diagram 210
Summary 211
List of tables 219
List of diagrams 223
Litteraturförteckning 225

Table of Contents

Pag.

Preface IX

Chapter I. Outline and problems of the investigation 1

Chapter II. Income Concepts 13
II: 1. Correlative definitions 13
II: 2. Special definitions 16
II: 3. The national income 22

Chapter III. Distribution of national income between wage and salary incomes and other incomes 28
III: 1. The statistical picture 28
III: 2. Some views on the development of the share of wages and salaries 30

Chapter IV. Distribution of national income and national expenditure among individuals, corporations, and government authorities 43
IV: 1. The statistical picture 43
IV: 2. The income of government authorities 46
IV: 3. The income of corporations 52
IV: 4. The income of individuals 55

Chapter V. The horizontal distribution of individual income 64
V: 1. The statistical picture 64
V: 2. Some views on the development of the horizontal distribution of income 73

Pag.

Chapter VI. The vertical distribution of income 82
VI: 1. The statistical picture 82
VI: 2. The development of the vertical distribution of income 88
VI: 3. The influence of direct taxes and subsidies on the vertical distribution of income .. 114
VI: 4. Some views on the development of the vertical distribution of income 121

Chapter VII. Summary and future prospects 138

Appendix I. Methods of calculation 153
Appendix II. Measures of the inequality of income distributions 190
Appendix III. The function P(e) 199
Summary 211
List of tables 219
List of diagrams 223
Bibliography 225

Förord

Föreliggande undersökning om inkomstfördelningen i Sverige ingår i Industriens Utredningsinstituts serie "Utvecklingslinjer i svensk ekonomi". De allmänna frågeställningar från vilka arbetena i denna serie utgår liksom de principer efter vilka de lagts upp har närmare utvecklats i förordet till tidigare publicerade arbeten.[1] Det har däri framhållits, att de enskilda publikationerna är fristående så till vida som de kan läsas oberoende av varandra och i vilken ordning som helst, men att förståelsen av deras inriktning och uppläggning underlättas, om det samtidigt hålles i minnet, att de är delar i ett större forskningsprogram.

Det allmänna syftet med detta forskningsprogram är att analysera och diskutera de långsiktiga utvecklingstendenserna och -problemen i den svenska samhällsekonomien, varvid intresset särskilt inriktats på det närmaste decenniets utveckling. Det är alltså fråga om ett försök att ge ett ekonomiskt framtidsperspektiv. Något mer konkret uttryckt är avsikten att genom studier av skilda områden och sidor av samhällsekonomien söka bedöma omfattningen och arten av de olika behov, som på något längre sikt kan väntas bli aktualiserade i vårt land, liksom storleken och sammansättningen av de resurser, som kan krävas för att tillfredsställa dessa behov. Om mot en kartläggning av de samlade anspråken från olika områden och för olika ändamål kunde ställas analyser av den framtida totala tillgången på resurser, skulle ett värdefullt underlag erhållas för att bedöma utveck-

[1] Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning, Svenskt distributionsväsende och Svenskt transportväsende.

lingsmöjligheter och -problem i den svenska samhällsekonomien under det närmaste decenniet. En dylik totalbild av utvecklingstendenserna kan ju dock ej ges förrän utredningsarbetet åtminstone i någon grad täckt alla samhällsekonomiens områden, ett uppenbarligen lika ambitiöst som svåruppnåeligt mål.

En intressant och värdefull belysning av rådande långsiktiga utvecklingstendenser och möjliga framtida utvecklingsproblem kan dock även erhållas av undersökningar, som endast täcker ett delområde eller en sida av samhällsekonomien. Institutet har därför funnit det ändamålsenligt att successivt publicera resultaten, som framkommer inom ramen för det större utredningsprogrammet, såsom fristående delar i en serie.

I ett forskningsprogram med ovan skisserad målsättning utgör studiet av nationalinkomstens fördelning ett betydelsefullt led. Studiefältet kan här uppenbarligen bli mycket vittomfattande, eftersom nationalinkomstens fördelning kan ses ur många olika synpunkter. Allt efter de frågeställningar man söker belysa måste olika fördelningsgrunder användas. Nationalinkomsten kan sålunda fördelas på olika inkomstslag såsom löner, kapitalinkomster och överföringsinkomster, på olika ekonomiska subjekt såsom stat och kommun, företag och enskilda personer, på olika befolkningsgrupper såsom landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning, liksom på olika inkomstklasser. Samtidigt erhålles olika fördelningar beroende på vilken punkt i inkomstbildningsprocessen man väljer att betrakta. Särskilt intresse har ju här i den allmänna debatten ägnats åt sådana sammanställningar och jämförelser, som belyser verkningarna på inkomstfördelningen av statens och kommunernas skatte- och socialpolitik.

Ett studium av förändringar i nationalinkomstens fördelning, sedd ur olika synpunkter, kan uppenbarligen ge en intressant belysning av innebörden av ekonomiska, sociala och politiska strukturförändringar. Samtidigt utgör förändringarna i nationalinkomstens fördelning mellan olika ekonomiska subjekt och sam-

hällsgrupper en viktig styrande faktor i den ekonomiska utvecklingen, eftersom inkomstfördelningen måste antas spela en stor roll för det sätt, på vilket efterfrågan på samhällets resurser inriktas. I föreliggande arbete har huvuduppmärksamheten inriktats på sådana typer av fördelningar, om vilka kunskap kan antas vara av betydelse vid försök att förklara och förutsäga nationalutgiftens sammansättning. Samtidigt har i anknytning till den politiska debatten ett betydande utrymme ägnats at att beskriva den mekanism genom vilken en inkomstomfördelning genom skatte- och socialpolitiken äger rum och vilka förändringar i denna inkomstomfördelning som ägt rum under senaste decenniet.

Det är uppenbart att tillförlitliga prognoser över den framtida utvecklingen av nationalinkomstens fördelning skulle vara av stort intresse vid försöken att få en bild av den framtida samhällsekonomiska utvecklingen i stort. Att ställa upp välgrundade prognoser på detta område stöter emellertid på stora svårigheter, då nationalinkomstens fördelning vid olika tidpunkter i betydande utsträckning påverkas av sådana svårförutsebara händelser som växlingar i konjunkturläget och politiska avgöranden. Huvudvikten har därför i detta arbete lagts på en kartläggning och analys av den nuvarande fördelningen liksom av den utveckling som lett fram till den. De synpunkter, som i olika sammanhang i utredningen framföres om framtida utvecklingstendenser, gör icke anspråk på att kunna bilda en ens tillnärmelsevis tillfredsställande grundval för en prognos av inkomstfördelningen om t. ex. tio år. Föreliggande arbete är därför i mindre grad än tidigare publicerade utredningar i serien "Utvecklingslinjer i svensk ekonomi" inriktat på den framtida utvecklingen.

Undersökningen har utförts av aktuarien vid institutet, fil. lic. Ragnar Bentzel, som haft att inom ramen för de allmänna riktlinjer som uppdragits inom institutet självständigt utföra undersökningen. Författaren har vid utarbetandet av vissa delar samarbetat med fil. lic. Ulrich Herz. Sålunda har licentiat Herz medverkat vid den slutliga utformningen av kap. I liksom han ut-

arbetat utkast, vilka legat till grund för avsnitt 4 i kap. VI. Den engelska sammanfattningen är i huvudsak en översättning av ett manuskript av licentiat Herz.

Professor Erik Lindahl har särskilt vid uppläggningen av undersökningen givit författaren många värdefulla råd och synpunkter.

Stockholm i november 1952.

Jonas Nordenson

KAPITEL I

Undersökningens problemställning och uppläggning

Den produktionsprocess, som ständigt pågår i ett folkhushåll, resulterar i en ström av varor och tjänster. Samtidigt ger den även upphov till en ström av inkomster, vilka tillfalla ägarna av de vid produktionen nyttjade produktionsfaktorerna. De ekonomiska subjektens inkomster under en period bestämmas därvid av storleken och bytesvärdet av de produktiva insatser, som gjorts under samma period. *Fördelningen* av inkomsterna blir därmed beroende av bl. a. den allmänna prisbildningsprocessen, som bestämmer produktionsfaktorernas bytesvärde. I de moderna samhällena sker emellertid enligt vissa normer och regler även en *omfördelning* av inkomster mellan olika ekonomiska subjekt. Denna omfördelning innebär, att produktionsfaktorernas ägare icke få disponera över hela sin vid produktionsprocessen bildade inkomst, samtidigt som vissa ekonomiska subjekt erhålla inkomstbelopp, som icke utgöra ersättning för deras insatser i produktionen.

Icke minst till följd av denna dubbelsidighet i inkomstfördelningsmekanismen blir en analys av inkomststrukturen samt av dennas förändringar både ur teoretisk och empirisk synpunkt ganska komplicerad. Den teoretiska forskning, som hittills ägnats dessa problem, har företrädesvis avsett samhällen av åtskilligt annan karaktär än det nuvarande och har icke visat sig kunna ge en nöjaktig förklaring av fördelningsmekanismen i det moderna samhället. Även vår empiriska kunskap på området är hittills ganska begränsad.

Avsikten med föreliggande undersökning är att med utgångspunkt från tillgängligt empiriskt material lämna ett bidrag till kännedomen om inkomstutvecklingen i Sverige under de senaste decennierna, samt söka utröna några av de utvecklingstendenser beträffande inkomstfördelningen, som för närvarande göra sig gällande. Sistnämnda moment har emellertid framstått såsom ett utomordentligt komplicerat problem, som endast mycket kortfattat och schematiskt kunnat behandlas i form av diskussioner av olika tänkbara alternativ. Undersökningens huvudvikt har därför lagts på den empiriska kartläggningen av den hittillsvarande utvecklingen.

Inkomstfördelningen kan betraktas från flera olika synpunkter. Nationalinkomsten — eller delar därav — kan ju på ett flertal olika sätt uppdelas i komponenter och varje sådan uppdelning ger en speciell aspekt på fördelningen. I det följande ha vi anledning att skilja mellan två huvudtyper av aspekter, nämligen dels sådana, som avse en uppdelning i olika typer av inkomster, dels sådana, som avse en inkomstuppdelning mellan olika personer eller persongrupper. I anslutning till gängse terminologi skola vi i det förra fallet tala om *funktionella* och i senare fallet om *personella* inkomstfördelningar. Uppdelningen i arbetsinkomster och kapitalinkomster är således ett exempel på en funktionell fördelning, medan inkomstuppdelningen mellan landsbygdsbefolkning och stadsbefolkning är exempel på en personell fördelning.

Mellan funktionella och personella inkomstfördelningar föreligger som regel icke någon fullständig korrespondens i den meningen, att de inkomstsummor, som utgöra funktionella fördelningars komponenter, i sin helhet skulle tillfalla bestämda persongrupper och därvid utgöra dessa gruppers enda inkomster. I samma mån som en och samma person kan ha inkomster av olika slag är det icke möjligt att finna någon persongrupp, som ensam uppbär alla inkomster av ett visst slag, och som samtidigt uppfyller villkoret att icke ha några andra inkomster än dessa. Denna bristande korrespondens mellan de båda huvudtyperna av för-

delningsaspekter hindrar emellertid icke, att funktionella fördelningar kunna vara mer eller mindre starkt korrelerade med personella. Det ligger t. ex. nära till hands att tänka sig, att den funktionella indelningen i löner och övriga inkomster skall vara ganska starkt korrelerad med den personella uppdelningen av inkomsterna mellan anställda och övriga inkomsttagare.

De personella fördelningsaspekterna kunna i sin tur uppdelas i två olika slag, vilka i det följande skola kallas för *vertikala* och *horisontella* aspekter. Med en vertikal fördelning mena vi då en fördelning mellan individuella inkomsttagare eller mellan grupper av inkomsttagare klassificerade efter inkomstens storlek. Med en horisontell fördelning avses fördelningen mellan grupper av ekonomiska subjekt, klassificerade efter *andra* normer än inkomstens storlek, exempelvis efter socialklass, näringsgren, bostadsort osv.

Eftersom samtliga inkomsttagare i landet kunna grupperas efter flera indelningsgrunder, kunna de olika personella fördelningarna betraktas icke endast var för sig utan även i kombination med varandra. I sistnämnda fall talar man om simultana fördelningar efter två eller flera grupperingsgrunder. Således kunna de båda horisontella indelningarna män—kvinnor och landsbygdsbefolkning stadsbefolkning dels betraktas var för sig, dels även kombineras till en fyrfältsgruppering: män på landsbygden, kvinnor på landsbygden, män i städer och kvinnor i städer. På samma sätt kan man betrakta den vertikala fördelningen dels för samtliga inkomsttagare i landet, dels även för var och en av de grupper, som en viss horisontell indelning omfattar.

Vid beskrivning av en vertikal inkomstfördelning brukar man av praktiska skäl i regel icke ange varje enskild individs inkomst utan sammanföra individerna i s. k. inkomstklasser. Varje sådan inkomstklass omfattar därvid de individer, vilkas inkomster ligga mellan två givna gränser. Denna klassindelning är av rent statistisk natur och kan göras godtycklig. Även om försök stundom göras att välja inkomstklasserna så, att de i största möjliga ut-

sträckning korrespondera mot vissa relevanta horisontella indelningar, är det tydligt att någon fullständig korrespondens mellan vertikala och horisontella fördelningar i praktiken aldrig föreligger. Även en tillnärmelsevis god överensstämmelse mellan vertikal och horisontell fördelning torde representera ett sällsynt undantagsfall.

Det helt dominerande problemet i den äldre teoretiska nationalekonomiska litteraturen har varit inkomsternas funktionella fördelning. Således var de engelska klassikernas frågeställning i den s. k. fördelningsläran hur nationalinkomsten fördelar sig mellan de tre produktionsfaktorerna arbete, kapital och "jord". Detta problem kom att tilldra sig ett utomordentligt stort intresse i den samtida ekonomiska debatten. Att så blev fallet kan huvudsakligen tillskrivas dåtidens ekonomiska struktur (företrädesvis i England). Inom den klassiska nationalekonomien uppfattade man — säkerligen på delvis erfarenhetsmässiga grunder — denna funktionella fördelningsaspekt såsom korresponderande mot en personell sociologisk indelning i tre skilda samhällsklasser: arbetare, kapitalister—företagare och jordägare. Genom denna utgångspunkt identifierades alltså den funktionella fördelningen med den — ur rent politiska synpunkter naturligtvis betydligt mer intressanta — personella fördelningen. Under förra delen av 1800-talet inträdde emellertid i England och i flera andra länder sådana sociala och delvis även politiska förändringar, att den fordom enhetliga och mäktiga jordägarklassen sprängdes och decimerades, med den påföljden att även intresset för dennas andel i nationalinkomsten efter hand försvagades. Skärpningen av de sociala motsättningarna inom den starkt expanderande industriella sektorn medförde samtidigt, att allt större uppmärksamhet ägnades åt frågan om fördelningen mellan de båda återstående produktionsfaktorerna, arbetet och kapitalet. "Jorden" kom därvid av flertalet ekonomer att inräknas i det sistnämnda.

Den speciella klassteori, som *marxismen* lanserade, innebar icke blott den redan av klassikerna hävdade identifikationen mel-

lan funktionell och personell fördelning utan även en föreställning om att i det privatkapitalistiska samhället de övre inkomstskikten utgjordes av kapitalägare, medan arbetarna alltid måste förbli fattiga. Den funktionella fördelningen ansågs således samtidigt även svara mot den vertikala skiktningen. En förskjutning i inkomstfördelningen till arbetets förmån i den funktionella fördelningen och därmed även till arbetarnas förmån i den personella fördelningen ansågs således automatiskt medföra en utjämning av den vertikala personella fördelningen och vice versa. Enligt både klassikerna (främst Ricardo) och marxismen kunde dock en sådan omfördelning icke åstadkommas på reformpolitisk väg, emedan den funktionella fördelningen ansågs försiggå efter det ekonomiska systemets egen stränga lagbundenhet. Både Ricardo och Marx anlade således som bekant den pessimistiska syn på arbetsandelens tillväxtmöjlighet, som sedermera kom att gå under benämningen "den järnhårda lönelagen".

Så småningom utvecklade sig emellertid en mera differentierad åsiktsbildning. Det blev alltmer uppenbart, att identifieringen mellan den funktionella aspekten å ena sidan och de personella aspekterna å den andra i verkligheten icke höll streck samt att det fanns även andra betydande fördelningsproblem än de, som hade direkt samband med indelningen i arbetsinkomster och kapitalinkomster. I den teoretiska nationalekonomien hade man för övrigt vant sig att anlägga en mindre deterministisk syn på fördelningsproblemet: John Stuart Mill var den förste, som räknade både med möjligheten och önskvärdheten av inkomstregle-rande ingripanden från statens sida. Genom tillkomsten av ett mångutgrenat intresseorganisationssystem, vilket historiskt framväxte efter flera olika indelningsgrunder och därför kom att få en ganska komplex struktur, uppstod nu också en flersidig konkurrens om nationalinkomstens delar. Härigenom kom den personella fördelningsaspekten helt i förgrunden, i flera fall på ett sätt, som var helt oberoende av den ovannämnda funktionella indelningen arbete—kapital. Efter hand blev också den uppfattningen allt-

mera allmänt omfattad, att statsmakternas politik borde syfta till en minskning av de förekommande inkomstdifferenserna såväl mellan individuella inkomsttagare som mellan olika befolkningsgrupper.

Den ekonomiska politiken i vårt land har under de senare decennierna i hög grad präglats av en strävan att reglera inkomsternas fördelning. I första hand har denna strävan kommit till uttryck i åtgärder av skatte- och socialpolitisk art. Genom utvidgningen av statsmaktens verksamhetsområde ha emellertid de ekonomisk-politiska avgörandena även på andra vägar kommit att få betydelsefull inverkan på inkomstfördelningen. Som exempel härpå kan nämnas jordbruks-, ränte- och valutapolitiken samt priskontrollen. Härigenom har en omfattande diskussion uppstått kring ett flertal olika fördelningsaspekter. Den vertikala fördelningen av samtliga inkomster i landet har väl i regel tilldragit sig det största intresset åtminstone i den meningen, att de olika åtgärdernas effekt härpå betraktats som ett avgörande kriterium för bedömningen av deras lämplighet eller olämplighet. Önskvärdheten av en viss vertikal inkomstutjämning har i praktiskt taget alla politiska läger alltmera erkänts. Själva ordet inkomstfördelning associeras för övrigt i gängse språkbruk med en från teoretiska synpunkter omotiverad begränsning företrädesvis, eller ofta t. o. m. uteslutande, till den vertikala aspekten.

Det politiska intresset för inkomstfördelningens problem har av naturliga skäl huvudsakligen varit knutet till sociala synpunkter. Argumenten för och emot förändringar i fördelningen ha oftast utgjorts av mer eller mindre klart definierade rättvisekrav, t. ex. önskan om jämställdhet o. d. Under senare år har man emellertid alltmer börjat intressera sig för inkomstfördelningsfrågor även av den anledningen, att förskjutningar i fördelningen kunna medföra konsekvenser för det ekonomiska utvecklingsförloppet. Härvid betraktar man fördelningen såsom en bestämmande faktor för det sätt, varpå nationalinkomsten *användes*. Tanken bakom detta betraktelsesätt är, att i den mån olika

personer eller persongrupper disponera sina inkomster på olika sätt, förändringar i inkomstens fördelning dem emellan också komma att medföra förändringar i den bestående produktionsinriktningen. Särskilt har i detta sammanhang inkomstfördelningens inverkan på det totala sparandet i samhället beaktats.

Även vissa andra frågeställningar i anknytning till inkomstfördelningen ha på senare tid fått ökad praktisk-politisk aktualitet. Som exempel kan nämnas det eventuella sambandet mellan förändringar i den vertikala inkomstfördelningen å ena sidan och olika gruppers benägenhet till ekonomiska insatser å den andra. I anknytning till denna frågeställning stöter man på problemet om sambandet mellan inkomstfördelning och samhällelig produktivitet; vid en fullständig analys av detta sammanhang måste uppenbarligen hänsyn tagas även till det nyssnämnda sambandet mellan inkomstfördelning och inkomstanvändning. Ytterligare ett exempel utgöres av den effekt på den samhällsekonomiska produktiviteten, som en förändring i vissa horisontella fördelningar, t. ex. fördelningen mellan olika yrkesgrupper, kan ge upphov till.

Den betydelse, som i det enskilda fallet tillskrives de olika fördelningsaspekterna, är givetvis beroende av det konkreta problem man står inför. Som av det föregående framgått, är det ett stort antal, delvis mycket invecklade fördelningsproblem, som kunna göra anspråk på aktuellt intresse. Det har därför varit nödvändigt att redan från början något begränsa blickfältet för här föreliggande undersökning. Såsom huvudsaklig riktpunkt har valts att studera de egenskaper i inkomstfördelningen, som kunna förmodas vara av betydelse för det ekonomiska skeendet genom det sätt, varpå de äga inflytande på nationalinkomstens *användning*. Det är alltså de för inkomstanvändningen relevanta aspekterna, som i det följande i första hand skola göras till föremål för studium. Endast i andra hand och mera i förbigående beröras apsekter, som från andra — välfärdsekonomiska, sociologiska eller skattetekniska — synpunkter få anses vara av betydelse.

Mot bakgrunden av nyssnämnda huvudsyfte är det naturligt, att föreliggande undersökning koncentrerats på studiet av personella fördelningsaspekter. Inkomstens användningssätt bestämmes ju av den enskilde inkomsttagaren. Därvid torde det i regel vara av underordnat intresse, av vilka beståndsdelar inkomsten är sammansatt. Det är också naturligt, att de i detta sammanhang mest relevanta fördelningarna äro sådana, där inkomsttagarna indelats i grupper, mellan vilka mer betydande olikheter få förmodas föreligga med avseende på inkomstens disposition. Det är inte svårt att finna persongrupper av detta slag. Fysiska och juridiska personer måste ju rimligen använda sina inkomster på olika sätt. Lika uppenbart är att privata inkomsttagare å ena sidan och myndigheter å den andra uppvisa väsentligt olikartade inkomstdispositioner. Landsbygds- och stadsbefolkning bruka anses ha olika konsumtions- och sparvanor, och detsamma gäller flera andra horisontellt indelade grupper av inkomsttagare, exempelvis olika social-, ålders- och yrkesgrupper. Slutligen brukar den vertikala skiktningen, dvs. uppdelningen i inkomstklasser, anses vara speciellt betydelsefull i detta avseende.

Det förhållandet, att det är de personella aspekterna, som äro av primär betydelse för inkomstanvändningen, innebär dock ej att den funktionella aspekten skulle vara helt intresselös i detta sammanhang. Det är tvärtom sannolikt, att förändringar i den personella fördelningen orsaksmässigt kunna återföras på förändringar i den funktionella fördelningen. Speciellt när det gäller bedömningen av aktuella utvecklingstendenser beträffande personella fördelningar, kunna därför de funktionella aspekterna vara av ett icke obetydligt indirekt intresse.

Ytterligare en betydelsefull inskränkning har dock måst göras i undersökningens omfattning och inriktning. Det har på grund av bristande statistiskt material icke varit möjligt att i detta arbete behandla ens tillnärmelsevis alla de aspekter på inkomstfördelningen, som från teoretisk synpunkt måste sägas eller kunna tänkas vara av betydelse för denna undersöknings huvudsyfte. I

viss utsträckning ha möjligheterna att erhålla statistiskt material fått bli avgörande för valet av de fördelningsaspekter, som i det följande studeras.

Det statistiska material, varpå huvudparten av de empiriska beräkningarna av inkomstfördelningens utveckling baserats, har utgjorts av taxeringsstatistik. De i denna statistik förekommande uppgifterna om de ekonomiska subjektens inkomster avse emellertid inkomstbegrepp, som väsentligt avvika från dem, vilka från allmänekonomiska synpunkter äro av primärt intresse. För denna undersökning har det därför icke ansetts tillfyllest att arbeta enbart därmed. I stället ha försök gjorts att finna andra inkomstdefinitioner, som bättre svara mot denna undersöknings syftemål. Detta förfaringssätt har emellertid medfört den komplikationen, att de inkomstuppgifter, som skattestatistiken ger, icke utan vidare ha kunnat användas för bestämning av fördelningarna. De taxeringsstatistiska uppgifterna ha på olika sätt fått transformeras till att svara mot de här uppställda definitionerna. Det huvudsakliga arbetet vid den empiriska bestämningen av fördelningens utveckling har i själva verket bestått i att utföra en dylik transformering.

Det har ofta framhållits, att skiljaktigheten mellan de taxeringsstatistiska och de från ekonomisk synpunkt mer relevanta inkomstbegreppen skulle vara så stor, att taxeringsstatistiken överhuvud taget icke skulle vara möjlig att använda för en uppskattning av fördelningen av inkomster, definierade på mer tillfredsställande sätt. Denna uppfattning synes emellertid representera en sanning med modifikation. Det torde vara sant, att denna statistik icke ger möjlighet att mer exakt bestämma, hur inkomstfördelningen gestaltar sig. Detta hindrar dock icke, att man med hjälp härav har möjligheter att *inom vissa gränser* uppskatta fördelningen. Om man därvid nöjer sig med relativt sett vida gränser, är det tydligt att en sådan uppskattning alltid kan ske, utan att man behöver stödja sig på antaganden, som kunna betraktas såsom tvivelaktiga. Gör man gränserna alltför vida, riskerar man

emellertid, att de resultat som framkomma enbart äro självklara och intetsägande. I föreliggande undersökning har författaren sökt undvika att basera kalkylerna på obekräftade antaganden, men den linjen har icke synts lämplig att följa helt genomgående. Ju strängare man är i detta avseende, desto vidare bli de gränser, inom vilka fördelningarna kunna uppskattas, och desto mer intetsägande bli därför också resultaten. En avvägning mellan kravet på undvikande av tvivelaktiga antaganden och önskemålet om rimligt snäva gränser har därför gjorts. Således ha vissa antaganden verkligen accepterats, vilka icke kunnat empiriskt prövas och som kunna sägas vara djärva och uppenbarligen också till viss grad godtyckliga. Detta gäller kanske främst de antaganden, som nedan gjorts angående företagens inkomster och naturaförmånernas omfattning.

För att få fördelningsproblemen väldefinierade måste man precisera begreppet inkomst. I kapitel II definieras sådana inkomstbegrepp, som ansetts utgöra lämpliga instrument för den följande analysen. Härvid ha flera olika inkomstdefinitioner uppställts. Dessa ha valts så, att de svara mot olika steg i den inkomstomfördelande process, som sker genom de offentliga myndigheternas skatte- och socialpolitik. Avsikten härmed har varit att erhålla en illustration till den omedelbara inverkan på inkomsternas fördelning, som denna process åstadkommer. De inkomstöverföringar, som härigenom ske, äro av betydande omfattning. Då de dessutom i stor utsträckning äro beroende av rent politiska beslut, har det ansetts av vikt att särskilt studera dessa överföringar och att särskilja de tendenser till förändringar i inkomstfördelningen, som härröra direkt därifrån, från sådana, som härröra från andra källor.

Det har varit ett lockande projekt — särskilt med hänsyn till den doktrinhistoriska bakgrunden — att försöka empiriskt bestämma nationalinkomstens fördelning mellan arbete och kapital. Detta projekt har emellertid icke synts möjligt att genomföra främst beroende på avsaknaden av därtill erforderligt statistiskt

material. I stället för denna klassiska fördelningsaspekt ha vi här behandlat en därmed besläktad aspekt, nämligen fördelningen mellan löner å ena sidan och övriga inkomster å den andra. Uppskattningen av denna fördelning göres i kapitel III. Därtill knytas vissa reflexioner angående möjliga förklaringsgrunder till den konstaterade utvecklingen. Någon fullständig kausalanalys har emellertid ej åsyftats.

I kapitel IV uppskattas inkomsternas fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter. I anslutning härtill göras även vissa kompletterande beräkningar angående de delposter, varav dessa tre kategoriers inkomster bestå, samt de delposter, vartill inkomsterna användas. Det huvudsakliga intresset i detta kapitel knytes till utvecklingen av skatter och subventioner.

I kapitel V göras beräkningar av hur de inkomster, som tillfallit fysiska personer, fördelat sig mellan olika horisontellt indelade grupper av inkomsttagare. De grupper, som här betraktas, utgöras av personer tillhörande olika näringsgrenar, socialklasser (företagare—anställda—övriga), kön samt bostadsorter (städer—landsbygd). Här diskuteras också i korta drag några av de förhållanden, som ansetts ha varit av särskild betydelse för den utveckling, som kunnat konstateras. Behandlingen av dessa fördelningsaspekter har på grund av det förefintliga statistiska materialets stora bristfälligheter tyvärr fått bli mycket summarisk.

I kapitel VI behandlas den vertikala inkomstfördelningens utveckling. De uppskattningar av inkomststrukturen under olika år, vartill de empiriska beräkningarna lett, jämföras med varandra enligt flera skilda metoder. Speciell omsorg har i detta kapitel nedlagts på beräkningen av den effekt på fördelningen, som skatter och subventioner medfört. Till särskild diskussion upptages också här den frågan, i vilken mån den inkomstutjämning som skett är hänförlig till den förda skatte- och socialpolitiken. I samband därmed diskuteras också vilka andra faktorer, som kunnat påverka fördelningen i utjämnande riktning.

I kapitel VII ges först en kortfattad översikt över de i tidigare kapitel erhållna resultaten. Därefter framföres i korthet och utan anspråk på fullständighet några synpunkter rörande fördelningens framtida utveckling. Att uppställa någon direkt prognos rörande inkomstfördelningen har däremot icke ansetts möjligt.

För att icke låta framställningen i kapitlen III—VII tyngas av för sammanhanget icke nödvändiga detaljrika beskrivningar av använda beräkningsmetoder har all redogörelse härför placerats i ett särskilt avsnitt, bilaga 1.

I bilaga 2 ges en översikt över de vanligaste metoderna för beräkningar av vertikala inkomstfördelningars ojämnhet.

I bilaga 3 diskuteras först ojämnhetsmåttens anknytning till teorien för den vertikala fördelningens inverkan på dispositionen av nationalinkomsten. Därefter anges en speciell metod för beräkning av den effekt på andra ekonomiska storheter, som inträffade förändringar i den vertikala inkomststrukturen kunna ha medfört.

KAPITEL II

Inkomstbegreppen

II:1. Korrelativa definitioner

När man i vardagsspråket talar om en persons inkomst, har man i regel endast en ungefärlig uppfattning om vad som menas därmed. Gäller det en löntagare, tänker man på hans lön, och gäller det en person, som lever på kapital, tänker man på hans avkastning av detta kapital. Det är emellertid ingalunda självklart, hur man i det enskilda fallet mer exakt skall beräkna vare sig en löne- eller en kapitalinkomst. Än mer komplicerad blir situationen, om man exempelvis för en rörelseidkare eller för ett aktiebolag skall exakt bestämma den storhet, som man skulle vilja kalla för den "verkliga" inkomsten. Även om huvudprinciperna för inkomstbestämningen oftast äro klara, är det mera som regel än som undantag flera detaljer, om vilka en betydande tveksamhet kan råda. Innebörden av det vanliga språkbrukets ord inkomst är alltför obestämd, för att man skall kunna ge det en precis mening utan att uppställa ett flertal villkor.

I den ekonomiska litteraturen, såväl den teoretiska som den empiriska, ha flera olika inkomstdefinitioner kommit till användning. Även om dessa varit överensstämmande i sina huvuddrag, ha de dock var och en haft sina speciella egenskaper. Man kan icke säga, att det finnes en allmänt accepterad definition av begreppet inkomst, eller att den ena eller den andra definitionen skulle vara generellt att föredraga. Lämpligheten måste bedömas från fall till fall med betraktande av dess ändamål och det sammanhang i vilket den är gjord.

Som redan omnämnts avkastar produktionsprocessen varor

och tjänster, samtidigt som den ger upphov till inkomster. Dessa tillfalla i första hand de i produktionsprocessen deltagande produktionsfaktorerna. Den ersättning en person erhåller för utnyttjandet av honom tillhöriga produktionsfaktorer skall kallas hans *faktorinkomst*. Denna utgör antingen ersättning för utfört arbete eller avkastning av realkapital.

Avkastning av sådant förmögenhetsanspråk, som hos annat ekonomiskt subjekt uppträder som skuld, skall kallas *finansinkomst*. Denna inkomst kan ha såväl positivt som negativt förtecken. Ränteavkastning å utlånade penningmedel utgör således en positiv finansinkomst för mottagaren men en negativ finansinkomst för den, som har att betala dessa räntor.

Summan av en persons faktorinkomst och hans finansinkomst utgör hans *förvärvsinkomst*. Denna kan bestå av lön, företagarinkomst, kapitalränta eller någon kombination därav.

En överlåtelse av inkomst från en person till en annan, utan att en däremot svarande motprestation göres, kallas *transferinkomst* för mottagaren och *transferutgift* för givaren. Gåvor och understöd äro exempel på transfereringar mellan enskilda personer. Direkta skatter äro transferinkomster för myndigheterna och transferutgifter för enskilda. Folkpensioner, barnbidrag etc. äro att betrakta såsom transferinkomster för enskilda och transferutgifter för myndigheterna.

Med en persons *disponibla inkomst* skall menas summan av hans förvärvsinkomst och hans transferinkomst minskad med hans transferutgift.[1] Den är alltså lika med den inkomst, som han för egen del kan disponera över.[2] Den kan därför också definieras på grundval av det sätt, varpå den användes. Den måste på ett eller annat sätt fördelas mellan konsumtion och sparande — något tredje alternativ finnes ej. Den disponibla inkomsten kan

[1] Terminologien faktorinkomst, förvärvsinkomst och disponibel inkomst är hämtad från prof. E. Lindahls föreläsningar.

[2] Det bör observeras, att den disponibla inkomsten såsom den här definierats ingenting utsäger om inkomstens likviditet.

därför också definieras såsom summan av personens konsumtion och hans sparande.

Ovanstående definitioner kunna i korthet skrivas:

Förvärvsinkomst = faktorinkomst + finansinkomst
Disponibel inkomst = förvärvsinkomst + transferinkomst — transferutgift =
= konsumtion + sparande[1].

Dessa samband skola gälla för samtliga ekonomiska subjekt, dock med ett undantag. För de offentliga myndigheterna skall sambandet mellan förvärvsinkomst och disponibel inkomst definieras på ett något annorlunda sätt, nämligen disponibel inkomst = förvärvsinkomst + transferinkomst + indirekta skatter — transferutgift — indirekta subventioner.[2] Detta skall dock närmare förklaras i nästa avsnitt.

För såväl faktorinkomst, förvärvsinkomst som disponibel inkomst skall gälla, att summan av två personers inkomster skall utgöra motsvarande inkomst för dessa två personer sedda som en ekonomisk enhet. Samma förhållande måste då gälla för summan av flera personers inkomster. Detta betyder, att man alltid kan summera flera personers inkomster och interpretera den därvid erhållna summan såsom motsvarande inkomst för det kollektiv summationen gäller.[3]

Förutom de nu nämnda inkomstslagen skall här ännu ett inkomstbegrepp definieras, nämligen *totalinkomst*. Detta begrepp skall emellertid ges en något olika definition för enskilda personer, företag och för myndigheter. För enskilda personer skall

[1] *T. Barna:* Redistribution of Incomes through Public Finance in 1937, Oxford 1945, har i viss utsträckning influerat föreliggande arbetes uppläggning. B. arbetar där med ett stort antal olika inkomstbegrepp. Ungefärliga motsvarigheter till förvärvsinkomst och disponibel inkomst kallar han "net producer's income" resp. "available income".

[2] Som närmare klarlägges i följande avsnitt menas i denna undersökning med transfereringar till och från myndigheterna endast de *direkta* skatterna och de *direkta* subventionerna.

[3] Det är lätt att inse, att exempelvis de vanliga taxeringstekniska inkomstbegreppen sammanräknad nettoinkomst, taxerad inkomst etc. strängt taget icke äga dessa additiva egenskaper.

totalinkomsten definieras såsom summan av den disponibla inkomsten och transferutgiften. Denna inkomst sammanfaller således med vad som vanligen kallas "inkomst före skatt". För företagen skall totalinkomsten innefatta icke endast den disponibla inkomsten och transferutgiften utan även de av företagen utdelade vinstmedlen. Totalinkomsten kan här alltså sägas vara inkomsten "före skatt och utdelning". För myndigheterna skall totalinkomsten definieras såsom summan av alla inkomstposter på "driftsbudgeten". Det är alltså den penningsumma, med vilken myndigheterna ha att betala alla sina icke självfinansierande driftsutgifter.[1]

II:2. Speciella definitioner

Ovanstående ekvationer definiera de olika inkomstbegreppen endast på ett korrelativt sätt. De ange de samband, som äro rådande mellan de olika begreppen, men ge däremot ej någon fullt exakt definition för något av dessa. I själva verket medför det stora svårigheter att göra dylika exakta definitioner av inkomstbegreppen. I det följande skola vi icke heller försöka att göra detta. I stället skola vi nöja oss med att nedan ange förfaringssättet för bestämningen av inkomsterna endast i sådana avseenden, som kunna vara av väsentlig betydelse och där viss tveksamhet kan råda. Den utomordentligt svåra frågan, hur man i det enskilda fallet mer exakt skall bestämma inkomsterna, synes här icke vara nödvändigt att gå in på. Huvudprinciperna

[1] Att vi på detta sätt få olika definitioner på begreppet totalinkomst kan i själva verket återföras på det sätt, varpå vi (jfr nästa avsnitt) definierat företagens utdelade vinstmedel och ränteutgifter för den offentliga skulden. Om vi, såsom stundom brukligt är, betraktat utdelningar och offentliga skuldräntor såsom transfereringar, hade vi för samtliga subjekt kunnat definiera totalinkomst såsom summan av förvärvsinkomst och transferinkomst. Ett sådant betraktelsesätt har emellertid icke ansetts lämpligt för föreliggande undersökning. I stället ha vi valt att med transfereringar mellan olika sektorer av samhällsekonomien endast mena överföringar av skatte- och socialpolitisk natur.

äro tillräckligt klara, för att gränsproblemen skola vara av underordnat intresse.

Naturaförmåner, som tillfalla löntagare på grund av tjänst eller rörelseidkare kunna tillgodogöra sig från det egna företaget, skola inräknas i vederbörandes faktorinkomst. Dessa förmåner skola härvid värderas till gängse pris. Som naturaförmåner för anställda skola inräknas icke endast sådana, som avtalsenligt ingå i lönen utan även andra materiella förmåner, exempelvis särskilt låga hyror, tillgång till semesterhem och rabatter vid köp av företagets produkter.

Kapitalvinster och *kapitalförluster* äro sådana förskjutningar i förmögenhetsvärden, som komma till stånd i vissa tidpunkter på grund av inträffandet av ej förutsedda händelser: ränteförändringar, prisförändringar, kursförändringar å aktier etc.[1] Dessa "windfalls" ha i litteraturen behandlats på varierande sätt. Stundom ha vissa sådana inräknats i inkomsten, stundom icke. I enlighet med vad som är brukligt inom nationalinkomstberäkningarna skola vi i det följande icke inräkna dessa vinster och förluster i inkomsterna.

Värnpliktigas militära avlöningar skola i enlighet med praxis inom nationalinkomstberäkningarna betraktas såsom ersättning för utfört arbete och därmed jämställas med vanliga löneinkomster. Detsamma skall gälla den militära mathållningen och de statliga familjebidragen. Kommunala familjebidrag och bostadsbidrag till värnpliktiga skola emellertid betraktas såsom transfereringar.

Aktiebolagens utdelade vinstmedel skola räknas såsom finansinkomster för aktieägarna och ej — som stundom sker — såsom transfereringar. Som en följd härav måste utdelningarna ses som negativa finansinkomster för bolagen.

De offentliga myndigheternas inkomster fordra en särskild förklaring. Myndigheternas driftsinkomster kunna i princip indelas

[1] Se t. ex. *E. Lindahl:* The Concept of Income. Economic Essays in Honour of Gustav Cassel, London 1933.

i tre kategorier: inkomster från affärsdrivande verksamhet, direkta skatter samt indirekta skatter.[1] På liknande sätt kunna driftsutgifterna uppdelas i fyra kategorier: utgifter för räntebetalning å skuld, för konsumtion, för direkta subventioner och för indirekta subventioner. Skillnaden mellan summan av alla inkomstposter och summan av alla utgiftsposter utgör myndigheternas sparande.

Myndigheternas affärsdrivande verk skall i föreliggande undersökning hänföras till kategorien "företag" och ej till myndigheterna. Den från denna verksamhet till stat eller kommuner inlevererade vinsten skall — i analogi med behandlingen av aktiebolagens utdelade vinstmedel — betraktas såsom positiv finansinkomst för myndigheterna.

Myndigheternas utgifter för räntebetalning å skulder skola räknas såsom finansutgifter. Vid nationalinkomstberäkningar är det vanligt att betrakta räntan på den offentliga skulden såsom transferering. Ett sådant betraktelsesätt kan där vara fullt motiverat men synes ej vara lämpligt för föreliggande undersökning. Här finnes ingen anledning att betrakta räntorna på den offentliga skulden på annat sätt än räntor på andra skuldförbindelser.

Distinktionen mellan direkta och indirekta skatter samt mellan direkta och indirekta subventioner är i själva verket ingalunda självklar. De teoretiska kriterier, som inom litteraturen på detta område ha använts för att göra en åtskillnad mellan myndigheternas direkta och indirekta transfereringar, ha icke alla varit fullt överensstämmande. Även praxis har här varierat.[2] Vi skola emellertid icke gå djupare in på denna fråga, utan använda den inom nationalbokföringen i vårt land brukliga indelningen. Således ha

[1] I myndigheternas inkomstredovisning förekomma även vissa smärre poster, som i själva verket icke kunna hänföras till någon av nämnda tre inkomstkategorier, nämligen de s. k. "avgifterna" (lotspenningar, fyr- och båkmedel, avgifter vid läroverken etc.). Dessa ha emellertid i föreliggande undersökning icke inräknats i myndigheternas inkomster utan i stället räknats såsom avdragsposter för utgifterna.

[2] Se härom bl. a. *U. K. Hicks:* The Terminology of Tax Analysis. The Economic Journal, LVI: 221, March 1946, s. 38—50.

i det följande till direkta skatter förts alla inkomst-, förmögenhets- och fastighetsskatter samt dessutom stämpelmedel och folkpensionsavgifter.[1] Alla andra skatter ha räknats såsom indirekta. Dessutom ha såsom indirekta skatter räknats de på 1930-talet utgående avgifterna på vissa jordbruksprodukter, vilka i den statliga bokföringen betecknades såsom "Avgifter för täckande av förluster å spannmålsregleringen" samt "Avgifter för prisreglering på jordbrukets område". Som direkta subventioner ha här räknats sådana transfereringar från myndigheterna, som tillfalla enskilda personer i form av kontanter, exempelvis folkpensioner, kontanta fattigvårdsunderstöd, arbetslöshetsunderstöd och barnbidrag. Såsom direkta subventioner ha däremot ej betraktats de bidrag av olika slag, som staten lämnar organisationer och sammanslutningar. Dessa bidrag utgå i regel till mycket speciella ändamål, varför det med tanke på denna undersöknings syfte synts rimligast att betrakta dem som utgifter för statlig konsumtion. Såsom indirekta subventioner ha räknats statens utgifter för prisreglerande åtgärder av olika slag. Den helt dominerande delen därav utgöres av utgifter för den jordbruksreglerande verksamheten. Det bör här observeras, att vi som subventioner icke räkna sådana utgifter för myndigheterna, som sammanhänga med i offentlig regi driven verksamhet — t. ex. sjukvård, skolväsende — där allmänheten erhåller varor eller tjänster till priser, som understiga produktionskostnaderna. Sådana utgifter betraktas såsom offentlig konsumtion.

Åtskillnaden mellan direkta och indirekta skatter och subventioner är av väsentlig betydelse för vår problemställning. Först och främst är att märka, att de transferinkomster och de trans-

[1] I de senaste nationalräkenskaperna har man — i motsats till vad som gjorts i de tidigare — betraktat fastighetsskatterna såsom indirekta. Vi ha här valt att följa det äldre betraktelsesättet. För föreliggande undersökning har skäl icke ansetts föreligga att behandla fastighetsskatterna på annat sätt än inkomstskatterna till kommuner och landsting. Anledningen härtill är, att ett direkt samband råder mellan den inkomstskatt och den fastighetsskatt, som den enskilde skattebetalaren har att erlägga.

ferutgifter, som uppträda i föregående avsnitts korrelativa definitioner, skola anses inbegripa endast de *direkta* skatterna och subventionerna. För det andra är att märka, att en företagares eller ett företags faktorinkomst icke skall innefatta de *indirekta* skatter, som på grund av verksamheten inlevereras till statsverket. Däremot skall den innefatta de *direkta* skatterna. Beträffande subventionerna gäller motsatta förhållandet. Vid produktionen av varor belagda med *indirekta* subventioner skola dessa senares belopp inräknas i faktorinkomsterna. En jordbrukare, som får producentbidrag, skall således inräkna detta belopp i sin faktorinkomst. Däremot skola naturligtvis icke *direkta* subventioner — t. ex. folkpensioner — inräknas i denna. Allt detta stämmer ju överens med vanlig företagsekonomisk praxis och är alltså på intet sätt märkvärdigt.

Av ovanstående resonemang framgår, att de offentliga myndigheterna icke kunna ha några faktorinkomster. Deras förvärvsinkomst utgöres av skillnaden mellan inkomsterna från affärsdrivande verksamhet och utgifterna för låneräntor. Totalinkomsten utgöres av summan av förvärvsinkomsten, de direkta och indirekta skatterna samt dessutom utgifterna för låneräntor. Den disponibla inkomsten slutligen utgöres av totalinkomsten minskad med utgifterna för såväl de direkta som de indirekta subventionerna, dvs. summan av alla inkomstposter minskad med summan av alla utgiftsposter exklusive utgifterna för konsumtion. Det inses omedelbart, att den disponibla inkomsten måste vara lika stor som summan av konsumtionen och sparandet.

Försäkringsrörelsens verksamhet kan i detta sammanhang betraktas på olika sätt. Egentligen kan man säga, att försäkringssystemets huvudsakliga uppgift består i att verkställa transfereringar. Således kan ju premiebetalningen ses såsom en transferering från försäkringstagaren till försäkringsanstalten, medan utfallande försäkringar kunna ses såsom transfereringar i motsatt riktning. I det följande skola vi emellertid ej använda detta betraktelsesätt. När det gäller företagares eller företags försäk-

ringar av driftskapitalet, skola vi följa företagsekonomisk sedvänja och betrakta försäkringspremierna såsom driftskostnader utan att dock räkna de utfallande försäkringarna såsom inkomster. När det gäller liv- och pensionsförsäkringar, kunna vi emellertid icke följa en analog linje. Här äro de försäkringstekniska förhållandena väsentligt annorlunda än vid sakförsäkring. Således räknas ju premiereserven lagenligt såsom den försäkrades egendom, som i varje tidpunkt har ett bestämt matematiskt värde. I enlighet därmed synes det vara mest konsekvent att räkna premiebetalningen såsom en kombination av konsumtion och sparande för försäkringstagaren och därmed inräkna det i hans förvärvsinkomst samt att räkna de utfallande pensionerna och livförsäkringarna såsom en kombination av ränteinkomst, förtäring av premiereserv samt transferinkomst. Ränteinkomsten på premiereserven blir på detta sätt i sin helhet en finansinkomst för försäkringstagarna.

Pensioner, som icke härröra från försäkringsanstalt eller pensionskassa, utgöra ett särskilt bekymmer i detta sammanhang. Det gäller här främst pensionsförhållandena för statliga och kommunala anställningar samt alla icke rättsligt reglerade pensionsförhållanden inom privata företag. Konsekvensen fordrar, att man på ett eller annat sätt jämställer dessa pensionsförhållanden med dem som gälla för försäkringspensioneringen. En sådan analogi skulle innebära, att man betraktade intjänt pensionsrätt såsom en del av inkomsten och de utfallande pensionerna såsom en kombination av ränteinkomster, transferinkomster och kapitalförtäring. Det är emellertid ur såväl teoretisk som praktisk synpunkt svårt att uppehålla en sådan analogi. I de fall det här gäller betalas ju inga pensionspremier, och någon premiereserv existerar ju icke heller. Det finnes därför inga grunder för hur man skall beräkna värdet av pensionsrätten eller ränteavkastningen från den icke existerande premiereserven. I brist på bättre möjligheter gör man inom nationalinkomstberäkningarna så, att man anser den för varje år intjänta pensionsrätten vara just lika stor

som beloppet av de under samma år utfallande pensionerna. Detta betraktelsesätt är fullt korrekt under stationära förhållanden men också endast då. Om stationaritet icke råder kan det leda till absolut inadekvata resultat. Det inses ju t. ex. att den ökning av antalet statsanställda, som ägt rum under senare år, gör att denna kategoris nu årligen intjänta pensionsrätter borde — om analogien med försäkringspensioneringen skall uppehållas — värderas till väsentligt högre belopp än det, vartill de nu årligen utfallande pensionerna uppgå. Den skillnad det här gäller torde vara av betydande storleksordning. Trots de brister, som ovannämnda betraktelsesätt uppenbarligen är behäftat med, skall detta dock i brist på bättre användas även i föreliggande undersökning. Räntan på den imaginära premiereserven skall betraktas såsom varande lika med 0.

II:3. Nationalinkomsten[1]

Låt oss först tänka oss ett samhälle, i vilket inga indirekta skatter och inga indirekta subventioner förekomma. För varje produktionsprocess gäller där, att det värde — produktvärde — som skapas genom produktionen, alltid måste vara just lika stort som summan av de från denna produktion härrörande faktorinkomsterna. Produktvärdet måste nämligen alltid tillfalla någon eller några produktionsfaktorer, och faktorinkomster kunna där icke uppstå annat än genom skapandet av produktvärden.

Identiteten mellan faktorinkomster och produktvärden rubbas emellertid genom förekomsten av indirekta skatter och indirekta subventioner. Om produktionen omfattar varor belagda med indirekt skatt blir — i enlighet med definitionen av faktorinkoms-

[1] För en mer ingående behandling av detta avsnitts problemkrets hänvisas till artiklar därom i Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. A: 14, Ser. A: 15 och Ser. B: 10 samt till *R. Stone:* Definition and Measurement of the National Income and Related Totals. Studies and Reports on Statistical Methods, N:o 7, Appendix. United Nations, Genève 1947.

terna — produktvärdet större än summan av faktorinkomsterna. Skillnaden utgöres av de på produktionen fallande indirekta skatternas belopp. På motsatt sätt förhåller det sig vid produktionen av varor eller tjänster belagda med indirekta subventioner. Där blir summan av faktorinkomsterna större än produktvärdet. Skillnaden utgöres av de på produktionen fallande subventionernas belopp. Härav följer, att det produktvärde, som härrör från en produktionsprocess, blir lika med summan av därifrån härrörande faktorinkomster ökad eller minskad med på produktionen fallande indirekta skatter resp. indirekta subventioner.

Ovanstående samband mellan produktvärde och faktorinkomster samt de i föregående avsnitt angivna sambanden mellan olika inkomstbegrepp kunna i korthet skrivas:

Faktorinkomst = produktvärde — indirekt skatt + indirekt subvention
Förvärvsinkomst = faktorinkomst + finansinkomst
Disponibel inkomst = förvärvsinkomst + transferinkomst — transferutgift + inkomst av indirekta skatter (gäller endast off. myndigheter) — utgifter för indirekta subventioner (gäller endast off. myndigheter).

Om vi nu bortse från internationella transaktioner och summera varje term i dessa identiteter över samtliga produktionsprocesser och samtliga subjekt erhållas följande likheter:

Summan av alla faktorinkomster = summan av alla produktvärden — summan av alla indirekta skatter + summan av alla subventioner
Summan av alla förvärvsinkomster = summan av alla faktorinkomster
Summan av alla disponibla inkomster = summan av alla förvärvsinkomster + + summan av alla indirekta skatter — — summan av alla indirekta subventioner = summan av all konsumtion + summan av allt sparande.

Finansinkomster, transferinkomster samt transferutgifter uppträda icke i dessa likheter beroende därpå, att varje positiv finansinkomst motsvaras av en lika stor negativ post och varje transferinkomst motsvaras av en lika stor transferutgift, varigenom dessa poster alltid taga ut varandra vid en totalsummering.

Summan av alla produktvärden kallas *nationalprodukten*. Denna kan uppdelas i komponenter bestående av produktvärden inom olika sektorer av näringslivet.

Summan av alla förvärvsinkomster kallas *nationalinkomsten*. Denna kan uppdelas i löner, företagarinkomster och kapitalränta.

Summan av all konsumtion och allt sparande kallas *nationalutgiften*. Den kan också ses som en summa av all konsumtion och all investering, ty enligt gängse terminologi gäller, att den totala investeringen och det totala sparandet i en efterhandskalkyl alltid måste vara just lika stora.

Av de ovan angivna likheterna framgår, att — så länge vi bortse från internationella transaktioner — nationalprodukten är identiskt lika stor som nationalutgiften samt att nationalinkomsten skiljer sig från dessa två storheter med ett belopp, som är lika med skillnaden mellan alla indirekta skatter och alla indirekta subventioner.

Distinktionen mellan nationalprodukt, nationalinkomst och nationalutgift är av grundläggande betydelse för den teknik, som användes vid nationalräkenskaperna. Man använder sig där av ett på den dubbla bokföringens principer vilande schema, där de tre storheterna framkomma just såsom totalsummor av produktvärden, inkomster resp. utgifter.

Om vi nu släppa förutsättningarna om en sluten hushållning och övergå till att betrakta även internationella transaktioner, erhållas vissa förändringar i de ovan nämnda relationerna mellan nationalprodukt, nationalinkomst och nationalutgift. När dessa relationer härleddes förutsattes, att totalsumman av samtliga transferinkomster var lika stor som summan av alla transferutgifter samt vidare att totalsumman av alla finansinkomster var lika med 0. I ett land med öppen hushållning är det emellertid ingalunda säkert, att saldot av transfereringarna till och från utlandet är lika med 0. Lika litet är det säkert att saldot av de positiva och negativa finansinkomsterna från resp. till utlandet är lika med 0. Låt oss kalla dessa saldon för nettotransferering

från utlandet resp. nettofinansinkomst från utlandet. Vi se då, att en totalsummering av de grundläggande inkomstdefinitionerna ovan som resultat ge, att nationalinkomsten = nationalprodukten — indirekta skatter + indirekta subventioner + nettofinansinkomst från utlandet samt vidare att nationalutgiften = nationalinkomsten + indirekta skatter — indirekta subventioner + nettotransferering från utlandet. Vi kunna således uppställa följande definitoriska samband:

Nationalprodukt = summan av samtliga produktvärden
Nationalinkomst = nationalprodukt — indirekta skatter + indirekta subventioner + nettofinansinkomst från utlandet = löner + företagarinkomster + kapitalränta
Nationalutgift = nationalinkomst + indirekta skatter — indirekta subventioner + nettotransferering från utlandet = summan av all konsumtion + summan av allt sparande.[1]

För varje produktionsprocess kan produktvärdet liksom även därur härrörande inkomster räknas antingen netto eller brutto. Vid nettoberäkningen låter man — i motsats till vid bruttoberäkningen — den kapitalförslitning, som äger rum under processens gång, gälla som produktionskostnad, som förminskar produktvärdet med förslitningens värde. När vi enligt ovanstående schema addera produktvärden eller inkomster, kunna vi göra detta med såväl brutto- som nettovärden. Summan av alla produktvärden räknade brutto kallas *brutto*nationalprodukten. Denna kan betraktas som värdet av alla tjänster samt konsumtions- och kapitalvaror, som framställts under ett år. Summan av alla produktvärden räknade netto kallas *netto*nationalprodukten. Denna utgör alltså skillnaden mellan bruttonational-

[1] Nationalprodukten definierad på detta sätt kallas mer fullständigt för nationalprodukten till *marknadspris*. Stundom användes även ett begrepp nationalprodukten till *faktorkostnad* (eller till produktionskostnad), varmed man då menar nationalprodukten till marknadspris minus indirekta skatter plus indirekta subventioner. Motsvarande förhållanden gälla för nationalinkomsten. Det begrepp som ovan definierats kallas mera fullständigt för nationalinkomsten till faktorkostnad. Stundom användes emellertid även ett begrepp nationalinkomsten till marknadspris. Denna senare definieras då som nationalinkomsten till faktorkostnad plus indirekta skatter minus indirekta subventioner.

produkten och kapitalförslitningen. På analogt sätt kunna vi erhålla brutto- och nettonationalinkomsten samt brutto- och nettonationalutgiften. Kapitalförslitningen, som utgör skillnaden mellan brutto- och nettovärdena på produktionssidan, motsvaras på inkomstsidan av avskrivningar samt kostnader för reparationer och underhåll och på utgiftssidan av reinvestering.

För att illustrera sambanden mellan de olika ovannämnda inkomstbegreppen har nedanstående numeriska sammanställning gjorts. Siffrorna där hänföra sig till år 1948 och de ekonomiska subjekten ha av utrymmes- och överskådlighetsskäl delats i endast två grupper, offentliga myndigheter å ena sidan samt företag och enskilda personer å den andra.

I det följande skola vi först undersöka samtliga förvärvsinkomsters fördelning mellan löner och övriga inkomster. Därefter skola vi studera förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas fördelning mellan fysiska personer, företag och myndigheter. I samband därmed skall beräknas hur dessa kategoriers totalinkomster fördelat sig dels på "inkomstsidan" mellan olika slag av inkomster, dels på "utgiftssidan" mellan olika slag av utgifter. Slutligen skall undersökas hur de förvärvsinkomster och de disponibla inkomster, som tillfallit fysiska personer, i sin tur fördelat sig mellan olika horisontellt och vertikalt indelade grupper av inkomsttagare. Även i dessa fall skola totalinkomsternas fördelning på inkomst- och utgiftssidorna studeras.

	Företag och enskilda personer	Myndigheter	Summa	
	miljarder kr			
Produktvärden			**24,6**	Nationalprodukt till marknadspris
Inkomster av indirekta subventioner			+ 0,4	
Utgifter för indirekta skatter			— 2,2	
Faktorinkomster	22,8		**22,8**	Nationalprodukt till faktorkostnad
Inländska positiva finansinkomster	+ 0,4	+ 0,4	+ 0,8	
Inländska negativa finansinkomster	— 0,4	— 0,4	— 0,8	
Nettofinansinkomster från utlandet[1]	+ 0,1	0,0	+ 0,1	
Förvärvsinkomster	22,9	— 0,0	**22,9**	Nationalinkomst
Inkomster av indirekta skatter		+ 2,2	+ 2,2	
Inkomster av direkta skatter		+ 3,7	+ 3,7	
Inkomster av direkta subventioner	+ 1,4		+ 1,4	
Utgifter för negativa finansinkomster	+ 0,4	+ 0,4	+ 0,8	
Transferinkomster från utlandet[1]	+ 0,1	0,0	+ 0,1	
Totalinkomst	24,8	6,3	—	
Utgifter för indirekta subventioner		— 0,4	— 0,4	
Utgifter för direkta subventioner		— 1,4	— 1,4	
Utgifter för direkta skatter	— 3,7		— 3,7	
Utgifter för negativa finansinkomster	— 0,4	— 0,4	— 0,8	
Transferutgifter till utlandet[1]	— 0,1	0,0	— 0,1	
Disponibel inkomst	20,6	4,1	**24,7**	Nationalutgift

[1] Siffrorna för nettofinansinkomster från utlandet, transferinkomster från och transferutgifter till utlandet äro ej exakt kända. De ha här för tydlighets skull icke negligerats utan godtyckligt upptagits till 0,1 miljarder kr alla tre.

KAPITEL III

Nationalinkomstens fördelning mellan löner och övriga inkomster

III:1. Den statistiska bilden

Som nämnts i föregående avsnitt kan nationalinkomsten ses såsom en summa av löner, företagarinkomster och kapitalränta. Föreliggande kapitel skall ägnas åt ett studium av fördelningen mellan löner å ena sidan och de två övriga inkomstslagen å den andra. Det är, med andra ord uttryckt, lönernas andel av nationalinkomsten, som här skall studeras.

Inom ekonomisk teori bruka löneinkomster vanligen definieras såsom kontraktsmässigt bestämda ersättningar för utfört arbete. Härigenom erhålles en distinktion mot företagarinkomster å ena sidan och mot kapitalinkomster å den andra. Företagarinkomster äro icke kontraktsmässigt bestämda utan betraktas i regel såsom en restpost mellan bruttointäkter och kostnader, medan kapitalinkomster visserligen kunna vara kontraktsbundna men däremot icke kunna ses såsom ersättning för utfört arbete. Denna distinktion mellan löneinkomster och övriga inkomster skall användas även i föreliggande undersökning.

Uppskattningen av de belopp, vartill löner och övriga inkomster uppgått, har skett på följande sätt. Först har nationalinkomsten beräknats. Det begrepp, som här är av relevans, är nettonationalinkomsten till faktorkostnad. Siffror härom finnas emellertid icke tidigare beräknade, varför en särskild uppskattning — baserad på förefintliga uppgifter om andra nationalinkomstbegrepp — fått företagas. Därefter ha uppskattningar gjorts av löneinkomsternas totalbelopp. Därvid ha vissa ur den officiella taxe-

ringsstatistiken hämtade uppgifter utgjort grundmaterialet. De ha dock korrigerats med sådana tilläggs- och avdragsposter, som motiverats därav att detta dels icke omfattar alla löneinkomster, dels omfattar vissa inkomster, som ej utgöras av löner. Övriga inkomster, slutligen, ha beräknats såsom en restpost mellan nationalinkomsten och de totala löneinkomsterna.

Av lätt insedda skäl har det icke varit möjligt att erhålla mer exakta uppgifter om vissa av de nyssnämnda tilläggs- och avdragsposterna. Den information, som kan erhållas angående vissa av dessa posters storlek, är så ringa, att det icke synts möjligt att på motiverade grunder göra uppskattningar därav annat än i form av angivandet av tämligen vida gränser, inom vilka de exakta värdena rimligen böra ligga. Detta förhållande gör, att resultaten av här gjorda uppskattningar av löneinkomster och "övriga" inkomster endast kunna uttryckas genom ett angivande av undre och övre gränser för de ifrågavarande storheterna.

För den läsare, som icke önskar penetrera den i bilaga 1 förekommande detaljredovisningen av det för konstruktionen av nedanstående tabell nödvändiga uppskattningsförfarandet, skall här påpekas vissa förhållanden, som äro av vikt vid läsningen av tabellen.

Marginalen mellan de angivna gränserna för lönesumman och övriga inkomster betingas i främsta rummet av den osäkerhet, med vilken uppskattningen av löneförmåner in natura och falskdeklaration är behäftad. Denna uppskattning har baserats på antagandena *att* löneförmånerna in natura för alla andra löntagare än anställda inom jordbruk och husligt arbete i genomsnitt utgjort en ungefär lika stor andel av de deklarerade löneinkomsterna under hela den betraktade perioden, samt vidare *att* falskdeklaration av löneinkomster genomgående legat mellan 2 och 7 % av de deklarerade lönerna. Dessa båda antaganden äro givetvis diskutabla men de fel, som därigenom kunna tänkas begås, kunna med all sannolikhet icke vara av en sådan storleksordning, att de förändrar resultatet i stort.

Tabell III: 1 A. Nationalinkomstens fördelning mellan löner och övriga inkomster

År	Nationalinkomst till faktorkostnad miljarder kr	Löner		Övriga inkomster	
		miljarder kr	% av nationalinkomsten	miljarder kr	% av nationalinkomsten
1930	7,8	4,7— 5,0	*61—65*	2,7—3,0	*35—39*
1931	7,0	4,6— 4,9	*66—70*	2,1—2,4	*30—34*
1932	6,4	4,4— 4,6	*68—71*	1,8—2,1	*29—32*
1933	6,4	4,2— 4,5	*66—70*	2,0—2,2	*30—34*
1934	7,3	4,5— 4,8	*61—65*	2,6—2,8	*35—39*
1935	7,8	4,8— 5,1	*62—65*	2,7—3,0	*35—38*
1936	8,6	5,1— 5,4	*60—63*	3,2—3,5	*37—40*
1937	9,7	5,5— 5,9	*57—60*	3,8—4,2	*40—43*
1938	10,1	5,9— 6,3	*59—62*	3,8—4,1	*38—41*
1939	10,8	6,4— 6,8	*59—63*	4,0—4,4	*37—41*
1940	11,2	6,7— 7,1	*60—64*	4,1—4,5	*36—40*
1941	12,4	7,5— 7,9	*60—64*	4,5—4,9	*36—40*
1942	14,2	8,6— 9,1	*60—64*	5,1—5,6	*36—40*
1943	15,7	9,3— 9,9	*59—63*	5,8—6,4	*37—41*
1944	16,2	9,8—10,4	*61—64*	5,8—6,4	*36—39*
1945	16,9	10,0—10,7	*59—63*	6,2—6,9	*37—41*
1946	18,9	11,4—12,2	*60—64*	6,7—7,5	*36—40*
1947	20,4	13,0—13,9	*64—68*	6,5—7,4	*32—36*
1948	22,9	14,4—15,4	*63—67*	7,5—8,4	*33—37*
1949	23,9	14,9—15,9	*62—67*	8,0—9,0	*33—38*

Även uppskattningen av nationalinkomstsiffrorna är något osäker. Jämförbarheten mellan 1930-talets och 1940-talets siffror är icke alldeles fullständig. Man bör därför vara försiktig vid jämförelser av fördelningen mellan de olika decennierna. I möjligaste mån bör 1930-talet betraktas för sig och 1940-talet för sig.

III:2. Några synpunkter på löneandelens utveckling

Av tabellen i föregående avsnitt framgår, att löneandelen under den betraktade perioden varit av storleksordningen knappt $^2/_3$. Beträffande 1930-talet gäller tydligen, att icke obetydliga kon-

junkturella variationer gjort sig gällande. Således var löneandelen förhållandevis hög under depressionsåren 1931, 1932 och 1933, medan den därpå följande uppsvingsperioden visar fallande siffror med ett minimivärde år 1937, vilket år ju också brukar betraktas såsom toppåret för 1930-talets högkonjunktur. Någon utpräglad trendutveckling kan icke spåras under detta decennium. För 1940-talet gäller, att siffrorna för åren 1940—46 varit relativt låga och ungefär konstanta, medan däremot 1947 års siffror ligga på en markerat högre nivå. För 1940-talets två sista år visa siffrorna något lägre värden.

Enligt flertalet såväl äldre som modernare konjunkturteorier uppvisar löneinkomsternas andel av nationalinkomsten konjunkturella svängningar på så sätt, att löneandelen är förhållandevis liten under högkonjunkturen och förhållandevis stor under depressionen. Man utgår då ifrån den tanken, att högkonjunkturen tillför företagarna stora vinster, medan löntagarna, även om de erhålla högre nominella löner, i regel icke erhålla full kompensation för de höjda priserna utan få sin reala inkomst och därmed också sin andel av nationalinkomsten sänkt. Inkomstfördelningen skulle alltså under en högkonjunktur förskjutas till förmån för företagarna och till nackdel för löntagarna. Även om de i litteraturen förekommande förklaringsgrunderna för dessa fenomen uppvisa olika varianter[1], har denna teori angående inkomstfördelningens konjunkturella variationer varit mer eller mindre allmänt accepterad.

Flera gjorda statistiska undersökningar ha emellertid kommit till resultat, som icke stämma helt med ovannämnda teorier. Således har man konstaterat, att reallönerna under högkonjunkturer ofta varit stigande i stället för fallande.[2] Av speciellt intresse i detta sammanhang är emellertid, att en undersökning på så-

[1] Se t. ex. *S.-C. Tsiang:* The Variations of Real Wages and Profit Margins in Relation to the Trade Cycle, London 1947.

[2] Se t. ex. *J. G. Dunlop:* The Movement of Real and Money Wage Rates. The Economic Journal, Vol. XLVIII, s. 413—434, Sept. 1938.

väl engelskt som amerikanskt material överhuvud taget talar emot teorien om löneandelens konjunkturella växlingar. Den visar i stället, att kvoten mellan den totala lönesumman och nationalinkomsten varit nästan konstant såväl på lång som på kort sikt. Några konjunkturella fluktuationer i enlighet med nämnda teori kunna där icke spåras.[1]

Som nyss nämnts ger tabellen otvetydigt vid handen, att i vårt land konjunkturella förändringar i löneandelen ägt rum under 1930-talet på det sätt, som den antydda teorien förutser. För 1940-talets del är det emellertid vanskligare att fälla något definitivt yttrande härom. Detta kanske också är helt naturligt, eftersom de yttre betingelserna under sistnämnda decennium varit av mycket speciell karaktär. Det synes knappast vara fruktbart att försöka pressa in krigs- och efterkrigstidens utveckling i den ortodoxa konjunkturteoriens mönster. Det är emellertid tydligt, att löneandelen under krigsåren varit relativt låg och att icke heller de kraftiga löneökningarna 1944/45 och 1945/46 förmått höja löneandelen något nämnvärt. Företagarna kunde under den stora expansionen omedelbart efter krigsslutet tydligen öka sina egna inkomster i ungefär samma takt som löntagarna. Lönerörelserna 1946/47 torde emellertid haft en något annorlunda effekt. Genom dessa lyckades tydligen löntagarna uppnå väsentliga fördelar på andra kategoriers bekostnad.[2] De ekonomiska och psyko-

[1] *M. Kalecki:* Essays in the Theory of Economic Fluctuations, London 1939, s. 13 ff. Jämför Keynes' yttrande härom: "Detta är ett av de mest förvånande men bäst verifierade förhållandena i hela den ekonomiska statistiken, såväl beträffande Storbritannien som Förenta Staterna". *J. M. Keynes:* Sysselsättningsproblemet, Sthlm 1945, s. 407.

[2] Man kan möjligen anföra, att tabellens höga siffror för löneandelen 1947 och senare kunna vara betingade av rent beräkningstekniska förhållanden utan reell motsvarighet. Källskattesystemet infördes ju år 1947 och det är ju möjligt att detta system medfört mindre tillfällen till falskdeklaration än det gamla. Även om det kan ligga en viss sanning i sistnämnda påstående, är det emellertid knappast sannolikt, att *hela* eller ens någon större del av det konstaterade språnget mellan 1946 och 1947 skulle vara en effekt härav. En ökning av löneandelen mellan åren 1946 och 1947 har även konstaterats av Konjunkturinstitutet, se Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. A:15, Sthlm 1948, s. 17 och s. 150 ff.

logiska orsakerna härtill skola här icke beröras. Den höga nivån på löneandelen, som nåddes år 1947, synes emellertid icke ha varit bestående. Tabellens siffror peka på en svag sänkning under åren 1948 och 1949. Lönerörelserna 1947/48 voro ju betydligt mer måttliga än de närmast föregående och år 1949 började som bekant det s. k. lönestoppet.

För föreliggande undersökning tilldrar sig frågan, om den hittillsvarande utvecklingen tyder på att löneandelen i framtiden kommer att ligga på en högre nivå än den, som förekommit under tidigare år, särskilt intresse. Det ligger nära till hands att tänka sig, att löntagarorganisationernas strategiskt starka ställning under tider med full sysselsättning i kombination med förekomst av priskontroll skulle medföra en löneandel, som ligger på en högre nivå, än den som förekommit under 1930-talets mer "normala" förhållanden. Den hittillsvarande utvecklingen kan emellertid knappast anses ge belägg för denna tanke. Visserligen uppvisar tabellen ovan något högre siffror för 1940-talets sista tre år än för 1930-talets högkonjunktur och för krigsåren. Å andra sidan visar förstnämnda period en — om än svag så dock med all sannolikhet signifikativ — nedåtgående tendens. En beräkning av löneandelen för år 1950 ger dessutom som resultat siffrorna 61—65 %, vilket alltså innebär en fortsatt sänkning. Tyvärr är det icke möjligt att göra motsvarande kalkyl för år 1951, men man synes ha anledning att förmoda, att löneandelen under detta år icke varit större än under 1950. Den trots lönestegringar uteblivna realinkomsthöjningen för flertalet löntagare i kombination med det exceptionellt goda vinstläget för företagen peka i den riktningen. Allt detta synes tyda på att den år 1947 inträffade lyftningen av löneandelens nivå icke är ett tecken på en varaktig förändring av det läge som tidigare varit rådande.

*

För att något närmare studera de förhållanden, som kunna inverka på löneandelens storlek, skola vi erinra oss, att löneandelen utgör en kvot mellan den totala löneinkomstsumman i sam-

hället och nationalinkomsten. Den totala lönesumman kan emellertid betraktas som en produkt av antalet löntagare och deras genomsnittliga löneinkomst. Den kan också ses såsom en summa av produkter av antalet löntagare tillhörande olika kategorier och den genomsnittliga lönen inom var och en av dessa kategorier. Härigenom kunna vi säga, att varje förändring i löneandelen måste kunna återföras på förändringar i andelen löntagare eller i den genomsnittliga löneinkomsten inom olika kategorier och/eller nationalinkomsten.

Det totala antalet löntagare i landet har under den period vi här betrakta undergått en endast obetydlig ökning.[1] Eftersom löneinkomsterna i stort sett stigit i takt med nationalinkomsten, måste detta betyda, att även den genomsnittliga arbetslönen för samtliga löntagare vuxit i ungefär samma takt.

Vi kunna nu fråga oss, hur de genomsnittliga lönerna utvecklat sig för olika grupper av löntagare. Vad som intresserar oss här är i främsta rummet hur lönerna utvecklat sig i jämförelse med nationalinkomsten. Nedanstående tabell, beräknad på grundval av socialstyrelsens lönestatistik, anger index för timförtjänstens utveckling för vissa mera betydande löntagargrupper, om vilka statistik finnes tillgänglig.[2]

Som framgår av tabellen ha lönerna för flertalet löntagargrupper icke hållit jämna steg med nationalinkomsten utan släpat efter betydligt. Av de här angivna grupperna är det endast lantarbetarna, som från början av 1930-talet till slutet av 1940-talet erhållit löneförbättringar i hastigare tempo än nationalinkomstens stegring.

Det kan vid första anblicken synas förvånande, att lönerna på

[1] *E. Höök:* Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning, Sthlm 1952, utg. av Industriens Utredningsinstitut.

[2] Det bör observeras, att denna tabells siffror med all sannolikhet underskatta de skedda löneökningarna. Orsaken härtill är den, att det stickprov, varpå siffrorna basera sig, under årens lopp utsträckts till att omfatta allt fler av de lägre löntagargrupperna. Tabellen bör därför tagas med allra största reservation. Framför allt torde siffrorna för 1930-talets början och mitt vara osäkra.

Tabell III: 2 A. Individuallönernas utveckling inom olika näringsgrenar och branscher

(1938 = 100)

	1930	1931	1932	1933	1934	1935	1936	1937	1938	1939	1940	1941	1942	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
Nationalinkomsten	77	69	64	64	73	78	85	96	100	107	111	123	141	155	161	168	187	202	227	237
Industriarbetare, män	94	94	93	89	89	91	91	94	100	104	111	119	130	135	138	145	157	178	194	200
kvinnor ...	94	94	93	91	91	93	94	96	100	105	116	126	136	143	149	159	173	203	224	234
Malmbrytn. och metallind.	94	94	90	89	88	89	90	93	100	104	113	122	133	139	143	150	159	181	197	205
Jord- och stenindustri ...	89	89	87	86	88	89	91	93	100	103	113	119	134	144	150	160	175	204	219	226
Träindustri	98	95	91	90	89	92	90	95	100	104	113	121	133	141	145	156	174	200	218	223
Pappers- o. grafisk industri	91	92	88	87	89	90	91	95	100	103	110	118	127	132	136	142	156	180	194	197
Livsmedelsindustri	97	97	97	97	95	94	95	97	100	102	111	118	126	132	135	141	152	174	188	188
Textil- och beklädnadsind.	94	94	93	93	91	93	93	98	100	106	117	127	140	146	156	168	185	218	239	248
Läder-, hår- och gummi-varuindustri	99	96	96	95	95	96	96	99	100	105	115	127	138	147	153	161	175	205	225	235
Kemisk-teknisk industri ..	89	90	90	90	89	89	91	94	100	102	114	122	133	138	143	152	164	189	204	209
Statliga verk och byggnads-arbeten, män	97	97	97	95	90	91	90	94	100	103	113	124	135	138	141	144	161	176	191	197
kvinnor	98	96	98	93	95	95	100	100	100	107	112	127	134	140	145	154	178	195	205	213
Handel och varulager	94	98	98	98	94	93	93	95	100	103	109	117	127	132	133	141	154	170	.	.
Samfärdsel	93	101	100	99	98	97	97	101	100	106	107	110	120	122	124	129	152	179	194	198
Anställd förvaltnings-personal, män	99	99	96	95	95	95	94	97	100	103	110	118	128	135	138	145	156	167	181	.
kvinnor	104	102	101	98	97	94	92	97	100	101	110	119	128	136	143	150	160	182	194	.
Lantarbetare, män	78	77	73	73	73	75	79	94	100	105	113	129	146	162	170	191	204	226	269	277

detta sätt utvecklats i långsammare takt än nationalinkomsten, trots att den totala lönesumman hållit ungefär jämna steg med denna senare och antalet löntagare varit ungefär konstant. Detta förhållande innebär emellertid ingalunda någon orimlighet. Först och främst är det tydligt, att timförtjänsterna och den totala lönesumman icke behöva variera parallellt. Således medföra förändringar i sysselsättningsgraden naturligtvis bristande parallellitet däremellan. Minskningen av den förekommande arbetslösheten inom näringslivet alltsedan 1930-talets krisår har naturligtvis haft den effekten, att de totala lönesummorna för olika grupper stigit mera än motsvarande timförtjänst. Huruvida denna effekt varit stark nog att i mer betydande grad kompensera lönernas eftersläpning i jämförelse med nationalinkomsten, är svårt att avgöra och vi skola här inte heller försöka göra något bedömande därav.

Det finns, vid sidan av förändringarna i sysselsättningsgraden, ännu en orsak till den bristande överensstämmelsen mellan timförtjänsternas och den totala lönesummans utveckling nämligen omflyttningen mellan olika löntagargrupper. Vi skola här nedan i korthet diskutera denna omflyttnings betydelse för utvecklingen av löneandelen i samhället.

Under den period föreliggande undersökning behandlar ha betydande flyttningsrörelser ägt rum mellan olika löntagargrupper. Naturligtvis har folk flyttat från det ena företaget till det andra, mellan olika branscher inom industrien etc. Det kanske mest karakteristiska för 1930- och 1940-talens omfördelning av arbetskraft har emellertid varit den skedda minskningen i den andel av löntagarna, som varit sysselsatt inom jordbruket, och ökningen i den andel, som varit sysselsatt inom stadsnäringarna, och speciellt då inom allmän administration. Låt oss härnedan begränsa vårt blickfält till denna omflyttning mellan näringsgrenarna och se, vad vi kunna säga angående dess inverkan på utvecklingen av den totala lönesumman och av löneandelen.

Det är nu tydligt, att de flyttningsrörelser, som skett mellan

olika näringsgrenar under de två senaste decennierna, som regel medfört en omedelbar ökning av de flyttandes löneinkomster. Speciellt har omfördelningen av anställda mellan jordbruk och husligt arbete å ena sidan samt stadsnäringarna å den andra haft denna effekt. Detta har medfört, att de genomsnittliga inkomsterna för samtliga anställda ha ökat i en takt, som icke är direkt beroende av ökningen i de genomsnittliga löneinkomsterna inom de olika näringsgrenarna. För att få ett mått på den roll för den totala lönesummans utveckling, som omfördelningen av löntagarna mellan olika näringsgrenar spelat, kan man jämföra den aktuella utvecklingen med den som skulle skett i det hypotetiska fallet, att löntagarnas relativa fördelning mellan näringsgrenarna hade varit konstant, under det att medelinkomsterna inom varje näringsgren hade utvecklat sig på samma sätt som nu skett. En sådan jämförelse visar, att drygt 10 % av den såväl mellan åren 1930 och 1945 som mellan 1945 och 1949 skedda ökningen i den totala lönesumman kan hänföras till nämnda flyttningar.[1]

Det förhållandet, att omfördelningen av löntagare mellan olika näringsgrenar eller andra kategorier under de senaste decennierna haft en höjande inverkan på den totala lönesumman, behöver icke nödvändigtvis innebära, att denna omfördelning haft en höjande inverkan även på lönesummans andel av nationalinkomsten. Huruvida detta senare varit fallet eller ej beror, förutom på lönesummans ökning, även på den effekt, som omfördelningen haft på de därav berörda företagens eller företagarnas inkomster. Om denna effekt varit sådan, att andra inkomster än löner ökat förhållandevis mer än den totala lönesumman, blir naturligtvis följden av omfördelningen en minskning i löneandelen och vice versa.[2]

[1] Beträffande dylika flyttningsrörelsers effekt på "löneutrymmet" kan hänvisas till *E. Ruist:* Vad är produktivitet? Industriproblem 1950. Sthlm 1950.

[2] Låt L, F och N beteckna lönesumma, företagarinkomst resp. nationalinkomst. Låt vidare dL och dF beteckna de av omflyttningen förorsakade förändringarna i L och F. Villkoret för att omflyttningen medför en ökning av löneandelen kan då skrivas:

$$\frac{L + dL}{N + dL + dF} > \frac{L}{N} \quad \text{dvs.} \quad \frac{dF}{N - L} < \frac{dL}{L}$$

Låt oss bortse från alla sekundära verkningar och endast betrakta den omedelbara effekt på löneandelen, som åstadkommes genom en omflyttning av löntagare mellan olika näringsgrenar. Låt oss därvid förutsätta, att denna omflyttning är ekonomiskt motiverad, dvs. att de individer, som flytta, därigenom erhålla ökade löneinkomster. Det är då först och främst tydligt, att flyttning från andra näringsgrenar till allmän administration rimligen bör ha en ökad löneandel som följd. Anledningen härtill är den, att flyttningen medför en ökning av den totala lönesumman med belopp, som utgöra skillnaden mellan de flyttandes löneinkomster inom andra näringsgrenar och allmän administration, medan nationalinkomsten ökas med högst samma belopp, detta sistnämnda beroende därpå, att ingen företagarinkomst beräknas inom allmän administration. Nationalinkomsten ökas således relativt sett mindre än den totala lönesumman. Om vår förutsättning ovan står i överensstämmelse med de verkliga förhållandena under den tidsperiod vi betrakta i föreliggande undersökning, ger ovanstående resonemang alltså som resultat, att omflyttningen av löntagare till förmån för allmän administration haft en höjning av löneandelen som omedelbar effekt.

Låt oss övergå till att betrakta följderna för löneandelen av flykten från jordbruket. Det låter sig då sägas, att löneläget i jordbruket under 1930- och 1940-talen legat åtskilligt under löneläget inom stadsnäringarna, och att därför flyttningen från jordbruket till stadsnäringarna måste ha medfört en ökning av den totala lönesumman. Detta förhållande ger flyttningen en tendens att höja löneandelen. Å andra sidan kan man emellertid också säga, att produktvärdet per utförd arbetstimme varit betydligt större inom t. ex. industrien än inom jordbruket, ett förhållande som i och för sig ger flyttningar från jordbruk till industri en tendens att minska löneandelen. Huruvida denna sistnämnda tendens under den tid vi här betrakta varit stark nog att neutralisera den förra, är dock mycket vanskligt att yttra sig om. Här skall heller inget försök till bedömande därav göras,

utan vi skola nöja oss med påpekandet, att effekten på löneandelen av flykten från jordbruket icke låter sig bestämmas — vare sig till storlek eller riktning — utan empiriska undersökningar.

*

Inom produktionsteorien är det för en produktionsprocess gällande sambandet mellan den producerade varumängden och de i processen insatta kvantiteterna av olika produktionsfaktorer av grundläggande betydelse. Detta samband kallas för processens produktionsfunktion.

Om man nu tänker sig samtliga landets produktionsprocesser såsom en enhet, kan man också tänka sig en för hela samhället gällande produktionsfunktion. Denna uttrycker då det samband som råder mellan nationalprodukten och de i samtliga produktionsprocesser inom landet insatta kvantiteterna av olika produktionsfaktorer. Man har nu i olika sammanhang försökt att bedöma karaktären av denna "samhälleliga produktionsfunktion". Såsom en i detta sammanhang speciellt intressant ansats på detta område skall nämnas den, där den "samhälleliga produktionsfunktionen" antages vara så beskaffad, att om en av produktionsfaktorerna ökas med ett visst procenttal, säg *a*, medan de andra hållas konstanta, så ökas också alltid nationalprodukten med ett annat procenttal, säg *b*, oberoende av de använda mängderna produktionsfaktorer.[1] Man säger i detta fall, att funktionen har konstanta elasticiteter med avseende på samtliga produktionsfaktorer. Omfattande empiriska undersökningar ha gjorts för att undersöka, om sambandet mellan produktion och produktionsfaktorer verkligen äger denna egenskap. Resultaten härav torde i stort sett få betraktas såsom åtminstone inte helt negativa. Naturligtvis är det dock här endast fråga om grova approximationer.

Det intressanta med ovannämnda egenskap hos den "samhälleliga produktionsfunktionen" är, att om den äger giltighet så medför detta i sin tur, att de andelar av nationalinkomsten, som tillfalla de olika produktionsfaktorerna, ständigt äro konstanta

[1] *P. H. Douglas:* The Theory of Wages, New York 1934.

och alltså oberoende av förskjutningar av de relativa kvantiteterna produktionsfaktorer, allt under förutsättning att fri konkurrens råder. Detta skulle alltså innebära, att löneandelen då vore oberoende av hur stor kvantitet realkapital, som insättes i produktionsprocessen.[1] Detta förhållande har också i litteraturen framförts såsom förklaring till den empiriskt påvisade konstansen i löneandelen över långa tidsperioder.[2]

Vid försök till förklaring av löneandelens utveckling leds man in på frågan, vilket samband som råder mellan löneandelens storlek och allmänt ekonomiskt framåtskridande. Detta problem har åtskilligt behandlats inom den teoretiska litteraturen. Något generellt och entydigt samband har emellertid icke kunnat konstateras. Man kan visserligen ange de tendenser till förändring av löneandelen, som vissa med framåtskridande förbundna förhållanden medföra, men dessa tendenser verka icke alla i samma riktning. Därigenom kunna varandra motverkande krafter komma att göra sig gällande. Det är därför icke möjligt att utan kännedom eller antaganden om vissa speciella drag i det sätt, varpå framåtskridandet ägt rum, säga något om dettas inverkan på löneandelens utveckling.

En ökning av mängden realkapital har under förutsättning om oförändrad mängd utfört arbete en tendens till att öka arbetslönens absoluta höjd. Därav följer emellertid icke, att den totala lönesummans andel av nationalinkomsten också tenderar att öka. Den effekt en sådan kapitalökning får på löneandelen är beroende av de tekniska betingelserna att ersätta arbete med

[1] Låt oss betrakta en produktionsfunktion $P(a,k)$ där P betecknar nationalproduktens volym, a antalet utförda arbetstimmar och k kapitalmängd. Om funktionen P har konstanta elasticiteter med avseende på både a och k och arbetslönen i enlighet med produktionsteorien är lika med $I\delta P/\delta a$, där I uttrycker prisnivån, så är ju löneandelen, dvs. den totala lönesumman i förhållande till nationalprodukten, lika med $a\delta P/P\delta a$. Detta uttryck är ju emellertid identiskt med produktionsfunktionens elasticitet med avseende på a, och denna elasticitet var enligt förutsättningen konstant. Härav följer att löneandelen är konstant.

[2] Exempelvis *J. Tinbergen* and *J. J. Polak:* The Dynamics of Business Cycles, London och Chicago 1950, Ch. X.

kapital inom produktionen.[1] Om ersättningsmöjligheterna äro stora, medför en ökning av kapitalmängden en tendens till ökning av kapitalets andel av nationalinkomsten.[2] Lättheten att ersätta arbete med kapital gör i detta fall, att den av kapitalökningen följande minskningen i prisrelationen mellan kapital och arbete blir mindre än den relativa ökningen av kapitalmängden. Därigenom kommer produkten pris × kvantitet att öka relativt sett mer för kapital än för arbete, vilket givetvis medför en minskning av löneandelen.

Ett förhållande, som jämte ökning av realkapitalmängden brukar förbindas med ekonomiskt framåtskridande, är förekomsten av tekniska uppfinningar. Dessa medföra emellertid olika konsekvenser för löneandelen, beroende på om de äro arbetsbesparande eller kapitalbesparande.[3] En arbetsbesparande uppfinning har således en tendens till att minska löneandelen.[4] Anledningen därtill är att den medför en ökning av prisrelationen mellan kapital och arbete och en minskning av kvantitetsrelationen mellan dessa båda produktionsfaktorer. En kapitalbesparande uppfinning medför däremot motsatt tendens.

[1] *J. R. Hicks:* The Theory of Wages, New York 1948, s. 117. Påståendet kan kanske matematiskt enklast visas på följande sätt. Låt a och k beteckna kvantiteter av arbete resp. kapital och beteckna produktionsfunktionen för en vara med $P(a,k)$. Priset på varan må vara p och arbetslönen l. Om fri konkurrens råder, gäller likheten $l = p\delta P/\delta a$ och löneandelen, säg A, är då följaktligen lika med $a\delta P/P\delta a$. Villkoret för att en ökning av kapitalmängden under förutsättning om konstant arbetsmängd skall medföra en ökad "kapitalandel", dvs. en minskad löneandel, är då att $\delta A/\delta k < 0$. Detta villkor är emellertid identiskt med villkoret $\frac{Pp^2\,\delta^2 P}{lr\delta a\delta k} < 1$, där r är kapitalräntan, som antages uppfylla villkoret $r = p\delta P/\delta k$. Det inverterade värdet av vänstra ledet i denna olikhet kallar Hicks för "elasticity of substitution". Han anger, att detta värde skall vara större än 1 såsom villkor för att utbudet av kapital skall medföra en ökning av "kapitalandelen".

[2] Vi betrakta här endast två frågeställningar, arbete och kapital.

[3] *J. R. Hicks*, a. a. s. 121 ff.

[4] Det är det förhållandet, att en ökning av kapitalmängden medför en tendens till ökade löner och att tekniska uppfinningar ofta medföra motsatt tendens, som ligger till grund för Wicksells välkända yttrande: "Kapitalisten—spararen är sålunda i grunden arbetarens vän; men den tekniske uppfinnaren är icke sällan hans fiende." *K. Wicksell:* Föreläsningar i nationalekonomi I, Lund 1938, s. 195.

Det brukar anses, att flertalet tekniska uppfinningar varit av arbetsbesparande natur. Om denna uppfattning är riktig, har den hittillsvarande tekniska utvecklingen tydligen verkat sänkande på lönernas andel av nationalinkomsten. Det synes emellertid samtidigt vara mycket möjligt, att de tekniska betingelserna för arbetskraftens ersättning med realkapital varit sådana, att ökningen av realkapitalmängden i jämförelse med arbetskraften medfört en tendens till ökad löneandel. Om så varit fallet skulle alltså kapitalökningen verkat som en mer eller mindre fullständig motvikt mot de tekniska uppfinningarna vid bestämningen av löneandelens storlek.[1] Det är möjligt, att just förekomsten av en sådan motsatsställning mellan kapitalökning och tekniska uppfinningar varit en av orsakerna till att löneandelen under 1930- och 1940-talen icke uppvisat några trendmässiga förändringar.

I den diskussion, som nu förts, ha vi utgått från förutsättningen, att fri konkurrens råder. Det låter sig naturligtvis sägas, att denna förutsättning inte är särskilt realistisk för den här betraktade tidsperioden. I allmänhet gäller, att en inskränkning av konkurrensen mellan företagarna medför minskad löneandel och vice versa.[2] Under monopolförhållanden ha ju företagarna i regel möjligheter att erhålla större vinster än under hård konkurrens.

I vilken mån de i vårt land inträffade förändringarna i konkurrensförhållandena haft inverkan på löneandelens utveckling under den här betraktade perioden, är vanskligt att bedöma. Försök därtill skall icke heller göras. Förekomsten av konkurrensinskränkningar inte endast på företagarsidan utan även på löntagarsidan gör i själva verket en analys av förhållandena ytterst komplicerad.

[1] *J. R. Hicks*, a. a. s. 130.
[2] *Kalecki*, a. a.

KAPITEL IV

Nationalinkomstens och nationalutgiftens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter

IV:1. Den statistiska bilden

I föregående avsnitt betraktade vi nationalinkomsten såsom en summa av löner och "övriga" inkomster och studerade fördelningen mellan dessa båda inkomstslag. I föreliggande kapitel skola vi göra en annan kategoriindelning av nationalinkomsten. Vi skola här betrakta den såsom en summa av förvärvsinkomster tillfallande tre olika typer av ekonomiska subjekt, fysiska personer, företag och offentliga myndigheter, och studera fördelningen dem emellan.[1]

Vidare skola vi undersöka, hur de disponibla inkomsterna fördelat sig mellan dessa tre kategorier. Då totalsumman av samtliga disponibla inkomster är lika med nationalutgiften, är det här alltså fråga om nationalutgiftens fördelning mellan ovannämnda tre kategorier. Det kan här erinras om, att i kapitel II disponibel inkomst för alla andra än offentliga myndigheter definierats såsom förvärvsinkomst + transferinkomst — transferutgift. För myndigheterna gäller, att den disponibla inkomsten förutom dessa tre element även innehåller skillnaden mellan inkomster av indirekta skatter och utgifter för indirekta subventioner.

Nedanstående tabeller ange nationalinkomstens och national-

[1] Med "företag" menas här samtliga ekonomiska subjekt, som äro juridiska personer men icke offentliga myndigheter. Häri inräknas således den i detta sammanhang obetydliga gruppen ideella föreningar och stiftelser samt, som tidigare nämnts, även statens och kommunernas affärsdrivande företag.

utgiftens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter. Det är här att märka, att nationalutgiften i detta sammanhang ses såsom en summa av disponibla inkomster och icke såsom en summa av konsumtion och investering. Tabellernas siffror ange således värdet av konsumtionen plus sparandet inom var och en av de tre kategorierna.[1] I dessa tabeller före-

Tabell IV: 1 A. Nationalinkomstens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter

År	Nationalinkomst till faktorkostnad miljarder kr	Fysiska personer		Företag		Offentliga myndigheter	
		miljarder kr	% av nationalinkomsten	miljarder kr	% av nationalinkomsten	miljarder kr	% av nationalinkomsten
1930	7,8	6,7— 7,1	*87—91*	0,6—0,9	*7—11*	0,1	*2*
1931	7,0	6,3— 6,6	*90—94*	0,3—0,6	*5— 9*	0,1	*2*
1932	6,4	5,8— 6,1	*90—94*	0,3—0,6	*5— 9*	0,1	*1*
1933	6,4	5,8— 6,0	*90—94*	0,3—0,6	*5— 9*	0,1	*1*
1934	7,3	6,5— 6,8	*88—92*	0,5—0,8	*7—11*	0,1	*1*
1935	7,8	6,9— 7,2	*88—92*	0,5—0,8	*6—10*	0,1	*2*
1936	8,6	7,4— 7,7	*86—90*	0,7—1,1	*8—12*	0,2	*2*
1937	9,7	8,0— 8,4	*83—87*	1,1—1,5	*11—15*	0,2	*2*
1938	10,1	8,5— 8,9	*84—88*	1,0—1,4	*10—14*	0,2	*2*
1939	10,8	8,9— 9,4	*83—87*	1,2—1,7	*11—15*	0,2	*2*
1940	11,2	9,4— 9,8	*83—87*	1,2—1,6	*11—15*	0,2	*2*
1941	12,4	10,5—11,0	*84—88*	1,2—1,7	*10—14*	0,2	*2*
1942	14,2	12,1—12,6	*85—89*	1,3—1,9	*9—13*	0,2	*2*
1943	15,7	13,2—13,9	*84—88*	1,5—2,2	*10—14*	0,3	*2*
1944	16,2	13,9—14,5	*86—90*	1,4—2,1	*9—13*	0,3	*2*
1945	16,9	14,2—14,9	*84—88*	1,8—2,5	*11—15*	0,2	*1*
1946	18,9	16,1—16,8	*85—89*	1,9—2,6	*10—14*	0,2	*1*
1947	20,4	17,3—18,1	*85—89*	2,1—2,9	*10—14*	0,1	*1*
1948	22,9	19,9—20,8	*87—91*	2,0—2,9	*9—13*	0,1	*0*
1949	23,9	20,5—21,4	*86—90*	2,4—3,4	*10—14*	0,1	*0*

[1] Visserligen är ett lands totala investering och dess totala sparande i en efterhandskalkyl definitionsmässigt lika stora, men det är uppenbart, att motsvarande förhållande icke behöver gälla för var och en av de tre kategorier, som behandlas i detta kapitel. Därav följer, att fördelningen av de disponibla inkomsterna, dvs. av konsumtion + sparande, icke alls behöver överensstämma med fördelningen av nationalutgiften sedd såsom en summa av konsumtion och investering.

Tabell IV: 1 B. Nationalutgiftens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter

År	National-utgift miljarder kr	Fysiska personer		Företag		Offentliga myndigheter	
		miljarder kr	% av nationalutgiften	miljarder kr	% av nationalutgiften	miljarder kr	% av nationalutgiften
1930	8,1	6,3— 6,6	*78—81*	0,4—0,8	*6— 9*	1,1	*13*
1931	7,4	5,9— 6,1	*79—83*	0,2—0,5	*3— 7*	1,0	*14*
1932	6,8	5,4— 5,7	*79—83*	0,2—0,5	*3— 7*	0,9	*14*
1933	6,8	5,4— 5,6	*79—82*	0,3—0,5	*4— 7*	0,9	*14*
1934	7,8	6,1— 6,4	*78—82*	0,4—0,7	*5— 9*	1,0	*13*
1935	8,3	6,5— 6,8	*79—82*	0,4—0,7	*5— 9*	1,1	*13*
1936	9,1	6,9— 7,3	*76—80*	0,6—1,0	*7—11*	1,2	*13*
1937	10,3	7,6— 8,0	*74—77*	1,0—1,4	*9—13*	1,4	*13*
1938	10,7	8,0— 8,4	*74—78*	0,9—1,3	*8—12*	1,5	*14*
1939	11,5	8,4— 8,8	*73—76*	1,0—1,5	*9—13*	1,7	*15*
1940	11,9	8,6— 9,0	*72—76*	0,9—1,4	*8—11*	2,0	*16*
1941	13,1	9,6—10,1	*74—77*	0,8—1,3	*6—10*	2,1	*16*
1942	14,9	11,1—11,7	*75—78*	0,9—1,5	*6—10*	2,3	*16*
1943	16,6	12,2—12,8	*73—77*	1,1—1,7	*7—11*	2,7	*16*
1944	17,2	12,6—13,2	*73—77*	1,0—1,6	*6— 9*	3,1	*18*
1945	18,0	12,9—13,5	*71—75*	1,3—2,0	*7—11*	3,2	*18*
1946	20,4	14,6—15,3	*71—75*	1,3—2,1	*6—10*	3,8	*18*
1947	21,9	15,5—16,3	*71—75*	1,5—2,3	*7—11*	4,0	*18*
1948	24,7	18,3—19,3	*74—78*	1,3—2,2	*5— 9*	4,1	*17*
1949	25,8	18,4—19,4	*71—75*	1,6—2,6	*6—10*	4,8	*18*

kommande marginaler mellan de övre och de undre gränserna härröra från det förhållandet, att företagens inkomster icke kunnat bestämmas annat än inom vissa gränser. De fysiska personernas inkomster, som beräknats såsom en restpost mellan nationalinkomsten och företagens inkomster, ha därför icke heller kunnat bestämmas annat än inom motsvarande gränser.

Av den första av dessa båda tabeller framgår, att den till myndigheterna hänförliga andelen av samtliga förvärvsinkomster minskat under den här betraktade perioden. Denna andel har för övrigt varit av obetydlig storleksordning. Företagens andel

av nationalinkomsten var ganska liten under 30-talets lågkonjunktur men stegrades kraftigt under perioden 1934 till 1937. Därefter synas siffrorna härför varit ungefär lika stora under alla år. De fysiska personernas andel har av naturliga skäl utvecklats i stort sett såsom en spegelbild av företagens.

De disponibla inkomsternas fördelning har förändrats på ett helt annat sätt än förvärvsinkomsternas. Således har myndigheternas andel, som här ingalunda är oväsentlig, stegrats betydligt. Den mot denna ökning svarande minskningen har synbarligen främst drabbat de fysiska personerna, vilkas andel av nationalutgiften minskat från 1930-talets början till 1940-talets slut med en procentsiffra, som rör sig omkring talet 5. Däremot synas företagens disponibla inkomster — bortsett från vissa konjunkturella svängningar — hållit ungefär jämna steg med nationalutgiften.

För att närmare belysa hur den utveckling, som framgår av tabellerna IV: 1 A och IV: 1 B, kommit till stånd, skola vi i följande avsnitt undersöka utvecklingen av de delposter, varav de i detta kapitel behandlade kategoriernas inkomster uppbyggts och till vilka ändamål de använts. Vi skola i detta syfte nedan i tur och ordning närmare skärskåda myndigheternas, företagens och de fysiska personernas inkomster.

IV: 2. De offentliga myndigheternas inkomster

I kapitel II definierades myndigheternas totalinkomst såsom summan av förvärvsinkomst, negativ finansinkomst, direkta skatter och indirekta skatter. Denna totalinkomst kan användas till konsumtion, sparande, räntebetalning, direkta subventioner och indirekta subventioner. Föreliggande avsnitt syftar nu till att visa, hur myndigheternas totalinkomst samt dess komponenter på inkomst- och utgiftssidorna utvecklat sig under 1930- och 1940-talen.

Låt oss först betrakta inkomstsidan. Vi kunna då lämpligen

uppdela totalinkomsten i direkta skatter, indirekta skatter samt positiva finansinkomster. De sistnämnda utgöra här summan av förvärvsinkomsten och de negativa finansinkomsterna.

Tabell IV: 2 A. De offentliga myndigheternas totalinkomst och dess komponenter på inkomstsidan

År	Total-inkomst milj. kr	Finansinkomster		Direkta skatter		Indirekta skatter	
		milj. kr	% av totalin-komsten	milj. kr	% av totalin-komsten	milj. kr	% av totalin-komsten
1930	1 340	290	*21*	660	*49*	390	*29*
1931	1 320	250	*19*	680	*51*	390	*29*
1932	1 290	230	*18*	660	*51*	400	*31*
1933	1 350	230	*17*	700	*52*	420	*31*
1934	1 420	260	*18*	690	*49*	470	*33*
1935	1 500	290	*19*	690	*46*	530	*35*
1936	1 640	320	*19*	750	*46*	570	*35*
1937	1 800	330	*18*	850	*47*	620	*35*
1938	1 980	330	*17*	960	*49*	690	*35*
1939	2 250	380	*17*	1 070	*48*	800	*35*
1940	2 600	400	*16*	1 340	*52*	850	*33*
1941	2 960	440	*15*	1 600	*54*	920	*31*
1942	3 350	510	*15*	1 720	*52*	1 120	*33*
1943	3 820	580	*15*	1 930	*51*	1 310	*34*
1944	4 210	590	*14*	2 210	*52*	1 410	*34*
1945	4 400	540	*12*	2 430	*55*	1 430	*32*
1946	5 010	540	*11*	2 600	*52*	1 870	*37*
1947	5 370	490	*9*	3 000	*56*	1 870	*35*
1948	6 300	440	*7*	3 680	*58*	2 180	*35*
1949	7 030	500	*7*	4 270	*61*	2 260	*32*

Totalinkomsten har under den här betraktade perioden drygt femdubblats. Finansinkomsterna ha mer och mer förlorat i betydelse såsom inkomstkälla för myndigheterna. I stället ha skatterna blivit helt dominerande. De direkta och de indirekta skatterna ha tydligen båda ökats i snabbare takt än totalinkomsten. Från 30-talets början till 40-talets slut ha de direkta skatterna stigit i snabbare takt än de indirekta. Höjningen av de direkta skatternas nivå från 1947 till 1948 är dock delvis av rent upp-

bördsteknisk natur. År 1948 började ju som bekant den nya skatteformen med barnbidrag i stället för de med barnantalet växande ortsavdragen. Den mot bortfallet av dessa senare svarande delen av barnbidragen har beräknats till omkring 150 miljoner kronor.[1] Siffrorna för 1948 och 1949 års skatter böra därför minskas med detta belopp för att bli fullt jämförbara med tidigare års siffror. En sådan reducering skulle medfört en sänkning i dessa års procentsiffror för direkta skatter med någon procent och en lika stor ökning i procentsiffran för de indirekta skatterna.

Av de *indirekta* skatterna tillfaller den helt dominerande delen staten. Kommunernas andel är här mycket liten. Av de *direkta* skatterna få däremot kommunerna en icke obetydlig andel. Nedanstående tablå anger den andel av de direkta skatterna som tillfallit staten.

1930 *36*	1935 *37*	1940 *52*	1945 *59*
1931 *36*	1936 *40*	1941 *54*	1946 *60*
1932 *35*	1937 *43*	1942 *54*	1947 *62*
1933 *31*	1938 *45*	1943 *57*	1948 *61*
1934 *33*	1939 *44*	1944 *59*	1949 *53*[2]

Låt oss nu övergå till att betrakta de offentliga myndigheternas totalinkomst från utgiftssidan. Vi skola här uppdela denna i följande poster: konsumtion och sparande, ränteutgifter, direkta subventioner samt indirekta subventioner. Fördelningen mellan dessa poster framgår av tabellen på nästa sida.

Vid läsningen av denna tabell bör ihågkommas, att 1948 och 1949 års direkta subventioner omfatta de allmänna barnbidragen, och att siffrorna för dessa år — liksom fallet var med de direkta skatterna — därför icke äro fullt jämförbara med tidigare års.

Den offentliga sektorns konsumtion och sparande i pengar räknat har under den här betraktade perioden nära femdubblats. Ränteutgifternas andel har minskat successivt och utgjorde under slutet av 40-talet knappt mer än hälften av den under

[1] Kungl. Maj:ts proposition nr 220, 1947 s. 56.

[2] Den låga siffran för år 1949 är en följd av uppbördsomläggningen år 1947.

Tabell IV: 2 B. De offentliga myndigheternas totalinkomst och dess komponenter på utgiftssidan

År	Total-inkomst milj. kr	Ränteutgifter		Direkta subventioner		Indirekta subventioner		Konsumtion + sparande	
		milj. kr	% av total-ink.	milj. kr	% av total-ink.	milj. kr	% av total-ink.	milj. kr	% av total-ink.
1930	1 340	150	*11*	120	*9*	10	*0*	1 060	*79*
1931	1 320	150	*11*	140	*11*	10	*0*	1 020	*78*
1932	1 290	150	*12*	190	*14*	10	*1*	950	*73*
1933	1 350	160	*12*	230	*17*	10	*1*	950	*70*
1934	1 420	160	*11*	250	*18*	30	*2*	980	*69*
1935	1 500	160	*10*	240	*16*	40	*3*	1 060	*71*
1936	1 640	160	*10*	220	*14*	50	*3*	1 210	*74*
1937	1 800	150	*8*	240	*14*	60	*3*	1 350	*75*
1938	1 980	150	*7*	290	*15*	70	*3*	1 480	*75*
1939	2 250	150	*7*	290	*13*	100	*4*	1 710	*76*
1940	2 600	180	*7*	300	*11*	150	*6*	1 960	*76*
1941	2 960	230	*8*	350	*12*	260	*9*	2 120	*72*
1942	3 350	270	*8*	380	*11*	380	*11*	2 320	*69*
1943	3 820	310	*8*	420	*11*	420	*11*	2 670	*70*
1944	4 210	340	*8*	430	*10*	380	*9*	3 070	*73*
1945	4 400	340	*8*	530	*12*	330	*8*	3 200	*73*
1946	5 010	350	*7*	540	*11*	350	*7*	3 770	*75*
1947	5 370	380	*7*	570	*11*	380	*7*	4 040	*75*
1948	6 300	390	*6*	1 420	*22*	370	*6*	4 120	*65*
1949	7 030	390	*6*	1 470	*21*	410	*6*	4 760	*68*

början av 1930-talet gällande. De direkta subventionernas andel av totalinkomsten var under mitten av 1930-talet betydligt större än under början och mitten av 1940-talet. Den stora ökningen av dessa subventioners belopp från 1947 till 1948 kan hänföras dels — som tidigare nämnts — till införandet av de allmänna barnbidragen, dels till den stora höjningen av folkpensionernas belopp sistnämnda år. De indirekta subventionerna voro relativt obetydliga under början och mitten av 1930-talet men växte därefter alltmer och kulminerade under krigsåren. Dess andel av totalinkomsten steg under denna tid men har därefter åter fallit.

Betalandet av skatter, såväl direkta som indirekta, innebär en överflyttning av köpkraft från den privata till den offentliga sektorn av samhällsekonomien, medan utbetalandet av subventioner innebär en överflyttning av köpkraft i motsatt riktning. Ovan ha vi nu betraktat skatternas och subventionernas betydelse för de offentliga myndigheternas inkomster och utgifter. Vi ha emellertid också anledning att fråga oss vad skatterna och subventionerna betyda för hela den privata sektorns inkomster och utgifter.

För att belysa den inkomstomfördelande betydelsen för den privata sektorn av skatte- och subventionspolitiken anges i

Tabell IV: 2 C. Skatters och subventioners andel av den privata sektorns totalinkomst

År	Total-inkomst miljarder kr	Direkta skatter		Indirekta skatter		Direkta subventioner		Indirekta subventioner	
		milj. kr	% av total-ink.	milj. kr	% av total-ink.	milj. kr	% av total-ink.	milj. kr	% av total-ink.
1930	7,7	660	*9*	390	*5*	120	*2*	10	*0*
1931	7,0	680	*10*	390	*6*	140	*2*	10	*0*
1932	6,6	660	*10*	400	*6*	190	*3*	10	*0*
1933	6,6	700	*11*	420	*6*	230	*4*	10	*0*
1934	7,5	690	*9*	470	*6*	250	*3*	30	*0*
1935	7,9	690	*9*	530	*7*	240	*3*	40	*1*
1936	8,6	750	*9*	570	*7*	220	*3*	50	*1*
1937	9,8	850	*9*	620	*6*	240	*2*	60	*1*
1938	10,2	960	*9*	690	*7*	290	*3*	70	*1*
1939	10,9	1 070	*10*	800	*7*	290	*3*	100	*1*
1940	11,3	1 340	*12*	850	*8*	300	*3*	150	*1*
1941	12,6	1 600	*13*	920	*7*	350	*3*	260	*2*
1942	14,3	1 720	*12*	1 120	*8*	380	*3*	380	*3*
1943	15,8	1 930	*12*	1 310	*8*	420	*3*	420	*3*
1944	16,4	2 210	*13*	1 410	*9*	430	*3*	380	*2*
1945	17,3	2 430	*14*	1 430	*8*	530	*3*	330	*2*
1946	19,2	2 600	*14*	1 870	*10*	540	*3*	350	*2*
1947	20,8	3 000	*14*	1 870	*9*	570	*3*	380	*2*
1948	24,2	3 680	*15*	2 180	*9*	1 420	*6*	370	*2*
1949	25,3	4 270	*17*	2 260	*9*	1 470	*6*	410	*2*

tabell IV: 2 C skatternas och subventionernas andel av den privata sektorns totalinkomst. Denna har därvid definierats såsom summan av samtliga förvärvsinkomster, exklusive statens, ökad med samtliga direkta subventioner.

Bördan av såväl de direkta som de indirekta skatterna har ökats väsentligt under den period vi här betrakta. För bägge typerna av skatter ha tabellens siffror stigit med omkring 100 % från början av 1930-talet till slutet av 1940-talet. Denna stegring kan i fråga om de direkta skatterna nästan helt och hållet hänföras till 1940-talet.

Subventionernas andel av den privata sektorns totalinkomst har under den betraktade perioden successivt ökats från 2 % år 1930 till 8 % år 1949. De direkta subventionerna höllo sig under perioden före 1948 på en nivå av 2 à 3 %, men införandet av barnbidrag och de nya bestämmelserna om folkpensioneringen medförde en höjning av denna nivå till 6 %. De indirekta subventionerna voro helt obetydliga i början av 1930-talet, men de ökades i slutet av decenniet och sedan under krigsåren till omkring 3 % av totalinkomsten. Därefter har deras belopp förblivit ungefär konstant, vilket inneburit en minskning av dess procenttal.

Om man bortser från den del av de år 1948 införda allmänna barnbidragen, som kan ses såsom en rent skatteteknisk företeelse, äro de direkta subventionerna alla av socialvårdande natur. Stegringen i dessa subventioners absoluta belopp är en naturlig följd av den i vårt land förda socialpolitiken. Med de indirekta subventionerna är förhållandet emellertid icke fullt analogt. Syftemålet med dessa är icke så renodlat som med de direkta. Således är det endast en mindre del av de indirekta subventionerna, som kunna betraktas såsom socialpolitiska. Såsom sådana kan man räkna t. ex. hyresbidrag för barnrika familjer, matfettsrabatterna under kriget, fria sommarresor för barn och vissa producentbidrag till norra Sverige. Andra subventioner syfta till en generell prisnedsättning motiverad av hänsyn till samtliga

konsumenter. Hit kunna räknas subventionerna på bomull och hudar samt kaffesubventionerna efter 1949 års devalvering. För en tredje grupp av de indirekta subventionerna slutligen måste syftemålet betecknas såsom en kombination mellan producentstöd och av konsumenthänsyn betingad prisreglering. Detta gäller huvudparten av jordbrukssubventionerna.[1]

IV:3. Företagens inkomster

När det gäller företagen ha vi icke någon möjlighet att på likartat sätt, som ovan gjorts beträffande myndigheterna, göra en uppdelning av totalinkomsten i komponenter på inkomstsidan. I föreliggande avsnitt skola vi därför nöja oss med att studera företagens totalinkomsters andel av nationalinkomsten samt totalinkomstens uppdelning i komponenter på utgiftssidan i utdelade vinstmedel, skatter samt sparande.[2]

Tabell IV:3 A. Företagens totalinkomst och dess andel av nationalinkomsten

År	Totalinkomst		År	Totalinkomst	
	miljarder kr	% av nationalinkomsten		miljarder kr	% av nationalinkomsten
1930	1,0—1,3	*13—17*	1940	1,7—2,2	*15—19*
1931	0,8—1,0	*11—15*	1941	1,8—2,3	*14—18*
1932	0,6—0,9	*10—14*	1942	1,9—2,5	*14—18*
1933	0,7—0,9	*10—14*	1943	2,2—2,9	*14—18*
1934	0,9—1,2	*12—16*	1944	2,1—2,8	*13—17*
1935	1,0—1,3	*13—17*	1945	2,5—3,1	*14—18*
1936	1,2—1,6	*14—18*	1946	2,5—3,2	*13—17*
1937	1,6—2,0	*16—20*	1947	2,7—3,5	*13—17*
1938	1,5—2,0	*15—19*	1948	2,5—3,4	*11—15*
1939	1,8—2,2	*16—20*	1949	3,0—3,9	*12—16*

[1] Frågan om jordbrukssubventionernas incidens diskuteras något i *L. Juréen:* Jordbruksprisema och de statliga subventionerna under krisåren. Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B:10, Sthlm 1949, s. 73—88.

[2] Företagens konsumtion är, på det sätt som vi här räknat, ganska obetydlig. Den hänför sig endast till ideella föreningar, stiftelser etc., vars inkomster under den här betraktade perioden ansetts uppgå till mindre än ½ % av nationalinkomsten. Vi ha därför på grund av bristande information om utvecklingen helt bortsett därifrån.

Låt oss först se hur totalinkomsten utvecklat sig i förhållande till nationalinkomsten.

För 1930-talet peka de här framkommande siffrorna på i stort sett samma utveckling som den, vilken framgått av tabellen i avsnitt IV: 1 angående företagens förvärvsinkomsters andel av nationalinkomsten. För 1940-talet gäller emellertid icke samma parallellitet. Under detta decennium utgjorde de till företagen hänförliga förvärvsinkomsterna ungefär en oförändrad andel av nationalinkomsten, medan den här nu angivna tabellen tyder på en icke obetydlig nedgång i totalinkomstens andel: från 16 à 20 % år 1939 till 12 à 16 % under år 1949. Att förvärvsinkomsten och totalinkomsten på detta sätt utvecklats olika, beror — som nedan

Tabell IV: 3 B. Företagens inkomstanvändning

År	Total-inkomst miljarder kr	Direkta skatter		Av aktiebolag utdelade vinstmedel		Från statliga och kommunala verk inlevererade vinstmedel		Sparande	
		miljarder kr	% av totalinkomsten	miljarder kr	% av totalinkomsten	miljarder kr	% av totalinkomsten	miljarder kr	% av totalinkomsten
1930	1,0—1,3	0,11	*8—10*	0,26	*19—25*	0,22	*16—21*	0,4—0,8	*43—56*
1931	0,8—1,0	0,11	*11—15*	0,23	*22—31*	0,19	*18—25*	0,2—0,5	*30—49*
1932	0,6—0,9	0,10	*11—15*	0,17	*19—26*	0,17	*19—27*	0,2—0,5	*31—51*
1933	0,7—0,9	0,09	*9—13*	0,16	*17—24*	0,17	*19—26*	0,3—0,5	*38—55*
1934	0,9—1,2	0,08	*7—10*	0,16	*14—19*	0,21	*18—24*	0,4—0,7	*47—61*
1935	1,0—1,3	0,09	*7— 9*	0,27	*20—27*	0,24	*18—24*	0,4—0,7	*40—54*
1936	1,2—1,6	0,11	*7— 9*	0,23	*15—19*	0,26	*17—21*	0,6—1,0	*51—62*
1937	1,6—2,0	0,13	*6— 8*	0,24	*12—15*	0,26	*13—16*	1,0—1,4	*60—68*
1938	1,5—2,0	0,17	*9—11*	0,26	*13—17*	0,25	*13—16*	0,9—1,3	*56—65*
1939	1,8—2,2	0,20	*9—11*	0,26	*12—15*	0,29	*13—16*	1,0—1,5	*58—66*
1940	1,7—2,2	0,28	*13—16*	0,24	*11—14*	0,30	*14—17*	0,9—1,4	*52—62*
1941	1,8—2,3	0,39	*17—22*	0,23	*10—13*	0,33	*14—18*	0,8—1,3	*47—58*
1942	1,9—2,5	0,41	*16—21*	0,24	*9—12*	0,38	*15—20*	0,9—1,5	*47—59*
1943	2,2—2,9	0,42	*15—19*	0,25	*9—11*	0,44	*16—20*	1,1—1,7	*50—61*
1944	2,1—2,8	0,47	*17—22*	0,24	*9—11*	0,46	*17—22*	1,0—1,6	*45—58*
1945	2,5—3,1	0,51	*16—21*	0,24	*8—10*	0,41	*13—17*	1,3—2,0	*53—63*
1946	2,5—3,2	0,54	*16—21*	0,25	*8—10*	0,39	*12—16*	1,3—2,1	*53—64*
1947	2,7—3,5	0,61	*17—22*	0,26	*7—10*	0,33	*9—12*	1,5—2,3	*56—66*
1948	2,5—3,4	0,69	*20—28*	0,26	*8—11*	0,27	*8—11*	1,3—2,2	*51—64*
1949	3,0—3,9	0,76	*19—26*	0,26	*7— 9*	0,30	*8—10*	1,6—2,6	*55—66*

kommer att visas — på att en väsentlig förskjutning ägt rum i relationen mellan företagens inkomster och de utdelade vinstmedlen.

Hur företagens totalinkomst fördelat sig mellan utdelningar till andra än företag, skatter samt konsumtion och sparande framgår av tabell IV: 3 B.

Aktiebolagens utdelade vinstmedel ha uppenbarligen inte alls stigit i proportion till företagens inkomster.[1] Sedan 1930-talets början synes man ha fört en alltmer utpräglat restriktiv utdelningspolitik.[2] Från början av 1930-talet till slutet av 1940-talet har således utdelningarnas andel av totalinkomsten sjunkit till nära nog endast en tredjedel. Det är klart, att restriktiviteten beträffande utdelningarna under slutet av 1940-talet i viss mån varit påtvingad av utdelningsstoppet. Efter dettas upphävande har ju en kraftig ökning av de utdelade beloppen skett.

Skattebördan för företagen har uppenbarligen ökat väsentligt. Man kan säga, att "skatteandelen" ungefärligen fördubblats från 1930 till 1949. Stegringen hänför sig uteslutande till 1940-talet.

Det kan vid första anblicken förefalla förvånansvärt, att tabellens siffror för företagens skatteandel särskilt under 1940-talets senare år — trots den hårda aktiebolagsbeskattningen — inte äro större än omkring 20 %. Att siffrorna äro så låga, kan i själva verket hänföras till tre omständigheter, nämligen dels att företagens totalinkomster här inkludera s. k. dolda företagarinkomster, dels att totalinkomsterna här icke endast äro att hänföra till aktiebolag utan även till ekonomiska föreningar, stiftelser etc. samt dessutom statliga och kommunala affärsdrivande verk, dels att skattebeloppen avse de under ifrågavarande år betalade och alltså icke de på årets vinst debiterade skatterna.

[1] Som något diskuteras i bilaga 1, är det möjligt, att de här angivna siffrorna för aktieutdelningens belopp i slutet på 1940-talet äro något för låga. Möjligen kunna dessa belopp ha uppgått till omkring 300 milj. kr i stället för, som här angivits, 260 milj. kr.

[2] Det kan nämnas, att utdelningspolitiken under 30-talets senare år då betraktades som mycket försiktig. Se *R. Sundén:* Industriboksluten 1938. Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. A:4, Sthlm 1939, s. 38—42.

IV:4. Fysiska personers inkomster

Totalinkomst för fysiska personer har i kapitel II definierats såsom summan av disponibel inkomst och transferutgift. I föreliggande avsnitt skola vi studera, hur denna totalinkomst fördelar sig, dels på inkomstsidan mellan transferinkomster och inkomster från olika förvärvskällor, dels på utgiftssidan mellan direkta skatter och övriga utgifter.

Den andel av fysiska personers totalinkomst, som under olika år utgjorts av direkta subventioner, framgår av nedanstående uppställning.

1930 *2*	1935 *3*	1940 *3*	1945 *4*
1931 *2*	1936 *3*	1941 *3*	1946 *3*
1932 *3*	1937 *3*	1942 *3*	1947 *3*
1933 *4*	1938 *3*	1943 *3*	1948 *7*
1934 *4*	1939 *3*	1944 *3*	1949 *7*

Siffrorna här uppvisa en utveckling, som i huvuddrag stämmer överens med den som framgått av tabell IV: 2 C, i vilken de direkta subventionernas andel av *hela* den privata sektorns inkomster angavs. Vidare kommentarer synas därför icke behövliga.

Varje försök att uppdela den andel av totalinkomsten, som icke utgöres av direkta subventioner, i komponenter efter olika inkomstkällor, medför betydande svårigheter. Det enda material en sådan uppdelning kan baseras på är taxeringsstatistiken. I denna framgår, hur stora belopp, som årligen deklarerats under olika littera eller grupper av littera i deklarationsformuläret. En transformering av den där angivna fördelningen till att gälla förvärvsinkomster — så som dessa senare definierats i föreliggande undersökning — i stället för deklarerade inkomster synes emellertid icke vara möjlig att utföra på ett tillfredsställande sätt. Orsaken härtill ligger i främsta rummet i svårigheten att uppskatta företagarnas förvärvsinkomster på grundval av taxeringsstatistik. Om man baserar sina uppskattningar på denna statistik erhållas felmarginaler av en sådan storleksordning, att

hela förfarandet blir mer eller mindre meningslöst. Då det emellertid är klart, att en uppdelning av fysiska personers inkomster efter olika förvärvskällor är av betydande intresse för föreliggande undersökning, har här, såsom surrogat för ett mer tillfredsställande förfaringssätt, gjorts så, att vi undersökt hur de *deklarerade* inkomsterna — dock med avdrag för deklarerade transferinkomster — fördelat sig mellan olika inkomstkällor.[1]

Tabell IV: 4 A. Av fysiska personer deklarerade inkomster fördelade efter inkomstkällor

År	Procentuell fördelning av inkomster från					Summa
	jordbruks-fastighet	annan fastighet	rörelse	tjänst eller tillfällig förvärvs-verksamhet	kapital	
1930	*9*	*2*	*9*	*73*	*7*	*100*
1931	*7*	*3*	*8*	*75*	*7*	*100*
1932	*6*	*3*	*8*	*76*	*7*	*100*
1933	*7*	*3*	*8*	*75*	*6*	*100*
1934	*8*	*3*	*8*	*75*	*6*	*100*
1935	*9*	*3*	*9*	*73*	*7*	*100*
1936	*8*	*3*	*9*	*75*	*5*	*100*
1937	*9*	*3*	*9*	*74*	*5*	*100*
1938	*9*	*2*	*9*	*75*	*5*	*100*
1939	*8*	*2*	*8*	*76*	*5*	*100*
1940	*8*	*2*	*7*	*77*	*5*	*100*
1941	*9*	*2*	*7*	*77*	*4*	*100*
1942	*9*	*2*	*8*	*78*	*4*	*100*
1943	*9*	*2*	*8*	*77*	*4*	*100*
1944	*8*	*2*	*8*	*77*	*4*	*100*
1945	*8*	*2*	*9*	*77*	*4*	*100*
1946	*9*	*2*	*10*	*76*	*3*	*100*
1947	*8*	*2*	*9*	*78*	*3*	*100*
1948	*7*	*2*	*9*	*79*	*3*	*100*
1949	*8*	*2*	*9*	*79*	*3*	*100*

[1] Omläggningen av taxeringsstatistiken fr.o.m. år 1943 har medfört att de där förekommande uppgifterna för detta och senare år icke äro fullt jämförbara med uppgifterna för tidigare år. För att avhjälpa denna brist i jämförbarhet har vissa korrigeringar gjorts i taxeringsstatistikens siffror för åren 1930—42.

Som synes ge tabellens siffror ej vid handen, att någon mer markerad förändring skett i fördelningen mellan olika inkomstkällor. Siffrorna för jordbruksfastighet, annan fastighet och rörelse äro ungefär desamma för samtliga år under hela den betraktade perioden. Den andel, som fallit på inkomst av tjänst etc. har ökat med omkring 5 % från början av 1930-talet till slutet av 1940-talet, medan siffrorna för inkomst av kapital äro de enda som uppvisa en markerad sänkning, från 7 % till 3 % under samma tidsperiod.

Det förhållandet, att tabellens siffror för inkomst av jordbruksfastighet förhållit sig ungefär konstanta, torde i själva verket innebära, att jordbrukarnas andel av de fysiska personernas inkomster *sjunkit*. Det är nämligen sannolikt, att jordbrukarnas "underdeklaration" i förhållande till de deklarerade inkomsterna varit betydligt större under 1930-talet än under senare år.[1] Den ökade kontrollen från taxeringsmyndigheternas sida — bl. a. genom uppgifter från jordbrukarnas försäljningsorganisationer — torde i hög grad ha minskat de tidigare förefintliga stora möjligheterna till falskdeklaration. Det har ju t. o. m. gjorts gällande, att åtminstone småbrukarna i början på 1930-talet hade som praxis att såsom inkomster deklarera endast vad som återstod, sedan levnadskostnaderna betalats.

Det kan diskuteras, om det förhållandet, att den inkomstandel, som hänfört sig till rörelse etc., varit ungefär lika stor under hela den betraktade perioden, inte i själva verket är ett tecken på att rörelseinkomsternas verkliga andel *stigit*. Det är ju ingalunda osannolikt, att de enskilda företagarna med hänsyn till den skärpta beskattningen under 1940-talet mer systematiskt än tidigare sökt utnyttja alla möjligheter till avdrag på deklarationerna. Särskilt under efterkrigstiden har den ekonomiska expansionen och det fallande penningvärdet gett företagarna möjligheter att genom låga lagervärderingar skattetekniskt dölja bety-

[1] Med "underdeklaration" menas här skillnaden mellan totalinkomst och deklarerad inkomst. Jämför vad som nedan å s. 61—63 sägs därom.

dande inkomstbelopp. I samma riktning pekar den icke ovanliga uppfattningen att skattemoralen sänkts under senare år. Allt detta är emellertid vanskligt att yttra sig om och vi skola avstå från försök att göra något närmare bedömande av hur därmed förhåller sig.

Vi ha här anledning att fråga oss, hur den i tabellen framkommande stegringen av siffrorna för inkomst av tjänst etc. — som till allra största delen utgöres av löneinkomster — går ihop med det i föregående kapitel funna resultatet, att den totala lönesummans andel av nationalinkomsten icke uppvisat någon tydlig stegringstendens. Först och främst kan då erinras om att ovanstående tabell endast utsäger någonting angående fördelningen av *fysiska personers* inkomster. Eftersom vi i föregående avsnitt visat icke blott nyssnämnda förhållande beträffande den totala lönesumman, utan även att de fysiska personernas andel av nationalinkomsten något minskat, står alltså stegringen i andelen hänförlig till inkomst av tjänst etc. i full samklang med föregående kapitels resultat. Det kan möjligen invändas, att stegringen i siffrorna för inkomst av tjänst etc. är större än vad som föregående kapitels uppgifter om totala lönesummor och fysiska personers inkomster kunna väntas ge vid handen. Denna brist på överensstämmelse kan emellertid förklaras därav, att löneinkomsterna under "skattestrecket" varit av relativt sett större betydelse under tidigare än under senare år, vilket i sin tur gjort att stegringen i andelen för inkomst av tjänst etc. med all sannolikhet är något större än den verkliga stegringen i löneinkomsternas andel av de fysiska personernas inkomster.[1]

Ovanstående tabells siffror för inkomst av kapital ha, som tidigare nämnts, sjunkit betydligt. Denna sänkning kan väl sannolikt sägas vara en följd av en samverkan mellan ett flertal olika förhållanden, som vi här icke skola gå närmare in på. Det är

[1] Med "skattestrecket" menas här och i fortsättningen inkomstgränsen 600 kr. För personer med inkomster lägre än denna gräns föreligger som regel icke deklarationsskyldighet.

emellertid klart, att den i föregående avsnitt påpekade stagnationen i aktieutdelningen här spelat en väsentlig roll. Under den hypotetiska förutsättningen att aktieutdelningen hade stegrats i proportion till bolagens inkomster, och att denna utdelning deklarerats av fysiska personer, hade också siffrorna för "kapitalinkomsternas" andel varit ungefär konstant under hela den här betraktade perioden.[1]

Låt oss nu övergå till att betrakta de fysiska personernas inkomster från utgiftssidan. Vi skola nedan nöja oss med att undersöka, hur stora belopp, som betalats i direkta skatter och hur stor andel dessa senare utgjort av totalinkomsten.

De direkta skatterna ha från år 1930 till år 1949 mer än sexdubblats. Av denna ökning kan emellertid en del sägas vara av

Tabell IV: 4 B. Av fysiska personer betalade direkta skatter samt dessas andel av totalinkomsten

År	Direkta skatter		År	Direkta skatter	
	milj. kr	% av totalinkomsten		milj. kr	% av totalinkomsten
1930	550	*8*	1940	1 060	*11*
1931	570	*9*	1941	1 210	*11*
1932	560	*9*	1942	1 310	*10*
1933	610	*10*	1943	1 510	*11*
1934	610	*9*	1944	1 740	*12*
1935	590	*8*	1945	1 920	*13*
1936	640	*8*	1946	2 060	*12*
1937	720	*8*	1947	2 390	*13*
1938	790	*9*	1948	2 980	*14*
1939	880	*9*	1949	3 510	*16*

[1] Som nämnts i kapitel II finnes det en icke oviktig typ av finansinkomster, som kunna jämställas med de under inkomst av kapital deklarerade inkomsterna, men som icke framträda i deklarationerna, nämligen ränta å livförsäkringsbolagens premiereserv. Denna ränteinkomst, som för början av 1930-talet kan beräknas till omkring 60 miljoner kronor, har undergått en ungefär jämn stegring under den betraktade perioden och uppgick i slutet av 1940-talet till ungefär 120 miljoner kronor. Om vi tänka oss, att vi räknade med denna ränteinkomst vid uppgörandet av tabell IV: 4 A så hade detta medfört en höjning av andelen för inkomst av kapital på knappt en procent i slutet av perioden och med drygt en procent i början.

rent uppbördsteknisk natur, nämligen den del som är att hänföra till det år 1948 införda systemet med allmänna barnbidrag i stället för de tidigare använda ortsavdragen. Detta gör, att tabellens siffror för åren 1948 och 1949 icke äro fullt jämförbara med siffrorna för tidigare år. Om vi således minska 1949 års skattebelopp med den mot ortsavdragen svarande delen av barnbidragen, få vi som resultat att stegringen från 1930 i alla fall inneburit ungefär en sexdubbling. Skatternas andel av totalinkomsten var under 1930-talet ungefär densamma, omkring 9 %, men under 1940-talet har en väsentlig stegring skett och år 1949 uppgick den till 16 %. Helt bortsett från den skatteökning, som hänger samman med barnbidragen, är det tydligt, att "skatteandelen" blivit omkring 50 % större under de senaste tio åren.

De i tabell IV: 1 B angivna siffrorna för de till fysiska personer hänförliga disponibla inkomsterna, avse nominella belopp. Eftersom prisnivån under den tid vi här betrakta förskjutits i avsevärd grad, har, som alla vet, stegringen i de nominella beloppen icke åtföljts av en lika stor stegring i motsvarande realinkomst, dvs. den kvantitet varor och tjänster, som kunna köpas för dessa belopp. För att erhålla ett uttryck för realinkomstens utveckling

Tabell IV: 4 C. Index för fysiska personers realinkomst
(1930=100)

År	Realinkomst	År	Realinkomst
1930	98—102	1940	114—119
1931	93— 98	1941	112—118
1932	88— 93	1942	120—126
1933	89— 94	1943	129—136
1934	100—105	1944	132—139
1935	106—111	1945	135—142
1936	111—117	1946	152—160
1937	118—124	1947	153—161
1938	121—128	1948	178—187
1939	124—130	1949	176—185

måste vi korrigera de nominella inkomstbeloppen med hänsyn till prisnivåns förändringar. I föregående tabell anges det resultat, som erhålles genom att på sedvanligt sätt utföra denna korrigering med hjälp av levnadskostnadsindex.

Vi se här, att realinkomstindex från 1930 till 1949 stigit med ungefär 80 %. Av denna ökning är omkring $^2/_3$ hänförlig till 1940-talet. Från år 1939 har således denna index stegrats med omkring 40 %, varav huvudparten härrör från efterkrigsperioden.

Det är ett välkänt förhållande, att den inkomstsumma, som deklareras av fysiska personer, alltid varit betydligt mindre än de "verkliga" inkomsterna. Skillnaden häremellan brukar kallas underdeklaration.[1] Vi skola nedan i korthet diskutera denna underdeklarations karaktär och omfattning.

Enskilda företagare ha ofta stora möjligheter att deklarera "lågt". Detta kan på fullt laglig väg ske genom undervärdering av lagerförändringar, låg värdering av naturaförmåner, övernormala avskrivningar etc. Vidare är ofta gränsen mellan driftskostnader och investeringsutgifter eller personliga konsumtionsutgifter flytande, vilket sannolikt gör, att sistnämnda utgifter i många fall delvis föras på omkostnadskontot. Härtill kommer, att svårigheterna för taxeringsmyndigheterna att kontrollera sanningshalten i företagarnas deklarationer ge dessa betydande möjligheter till falskdeklaration.

För löntagarna är det betydligt svårare än för företagarna att vid deklarationen "komma ifrån" några inkomster. För det dominerande antalet löntagare lämnar ju arbetsgivaren löneuppgift direkt till taxeringsmyndigheterna och i sådana fall måste ju lönerna deklareras. Detta hindrar naturligtvis icke, att en viss underdeklaration även av löneinkomster förekommer. Således brukar ju naturaförmåner som regel upptagas förhållandevis lågt i deklarationerna, vissa löner tillfalla personer under "skattestrecket" och de pensionsförsäkringsavgifter, som betalas genom

[1] Welinder använder uttrycket undertaxering. Se *C. Welinder:* Socialpolitikens ekonomiska verkningar, SOU 1945:14, Sthlm 1945, s. 55.

arbetsgivaren, bruka icke upptagas såsom inkomster. Härtill kommer all falskdeklaration. Denna torde till betydande grad vara hänförlig till ersättningar för arbete av tillfällig natur samt till naturaförmåner. Dessutom torde åtskilliga personer med låga inkomster underlåta att deklarera dessa, antingen på grund av bristande kunskap eller med tanke på att taxeringsmyndigheterna se genom fingrarna därmed i vetskapen om att vederbörande inga tillgångar har.[1]

Låt oss nu göra några överslagskalkyler beträffande underdeklarationens omfattning och lokalisering under år 1948.[2]

Fysiska personers totalinkomster år 1948 uppgingo enligt beräkningarna i detta kapitel till mellan 21,3 och 22,2 miljarder kronor. Det totala inkomstbelopp, som för detta år deklarerades av fysiska personer, uppgick till 18,0 miljarder. Den totala underdeklarationen uppgick således till mellan 3,3 och 4,2 miljarder kronor. Låt oss för enkelhets skull säga till 3,7 miljarder. Denna summa skola vi nu försöka att lokalisera.

De allmänna barnbidragen äro ju inte skattepliktiga och framkomma därför inte heller i deklarationerna. De uppgingo år 1948 till ungefär 400 miljoner kronor. Om vi frånräknar denna summa från de ovan angivna 3,7 miljarderna kvarstår alltså 3,3 miljarder.

Enligt föregående kapitels beräkningar uppgingo de totala löneinkomsterna under år 1948 till mellan 14,4 och 15,4 miljarder kronor. Den under inkomst av tjänst deklarerade summan var samtidigt 14,4 miljarder, varav ungefär 0,8 miljarder ansetts bestå av folkpensioner. Den totala underdeklarationen av löneinkomster skulle således uppgått till mellan 0,8 ($= 14{,}4 - 14{,}4 + 0{,}8$) och 1,8 ($= 15{,}4 - 14{,}4 + 0{,}8$) miljarder kronor. Låt oss här välja medelvärdet och säga 1,3 miljarder. Denna summa består nu av flera poster: undervärdering av naturaförmåner, inkomster under "skattestrecket", pensionsavgifter, ersättning

[1] Jfr *Welinder* a. a. s. 55—56.

[2] Underdeklarationens fördelning mellan inkomstklasser diskuteras kortfattat i avsnitt VI: 2.

för olycksfall samt falskdeklaration. Sistnämnda post har enligt våra antaganden uppgått till mellan 300 och 1 000 miljoner.

Om vi nu ifrån den totala underdeklarationen på 3,7 miljarder subtrahera dels barnbidragens belopp dels underdeklarationen av löneinkomster erhålles en rest på 2,0 miljarder. Härav kunna vi först lokalisera ungefär 100 miljoner kronor till ränteavkastning på livförsäkringsbolagens premiereserv samt ävenledes omkring 100 miljoner till inkomster under "skattestrecket" samt avkastning av spar- och premieobligationer. Härefter återstår en underdeklaration av fastighets- och rörelseinkomster samt "kapitalinkomster" på 1,8 miljarder kronor. Under motsvarande deklarationslittera deklarerades för år 1948 3,5 miljarder. Sistnämnda underdeklaration skulle således betyda en genomsnittlig underdeklaration av dessa inkomstslag på ungefär 30 %, en siffra, som förefaller tämligen rimlig. Hur stor del härav, som består av falskdeklaration, är inte möjligt att annat än gissningsvis uppskatta. Man torde dock kunna utgå ifrån, att det falskdeklarerade beloppet är av storleksordningen 1 miljard, kanske ett par tre hundra miljoner mer eller mindre.

Enligt ovanstående beräkningar skulle alltså den totala falskdeklarationen år 1948 vara av storleksordningen 1,5 à 2 miljarder kronor, varav knappt hälften fallit på löneinkomster och resten på företagarinkomster.[1]

[1] En intressant undersökning rörande falskdeklaration redovisas i bilaga 5 i 1949 års skatteutrednings betänkande angående den statliga direkta beskattningen, SOU 1951:51.

KAPITEL V

Den horisontella fördelningen av fysiska personers inkomster

V:1 Den statistiska bilden

I de två föregående kapitlen ha vi uppskattat hela nationalinkomstens fördelning, dels mellan löner och övriga inkomster, dels mellan de tre kategorierna offentliga myndigheter, företag samt fysiska personer. I föreliggande kapitel skola vi betrakta endast den del av nationalinkomsten, som tillfaller fysiska personer och försöka bestämma, hur däri ingående inkomster fördela sig mellan olika horisontellt indelade grupper av individer. Inkomster tillfallande juridiska personer komma alltså här icke i betraktande.

Svårigheterna att göra uppskattningar av förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas fördelning mellan de kategorier inkomsttagare, som betraktas i detta kapitel, ha ej synts möjliga att bemästra. I likhet med förfarandet i föregående kapitel, när det gällde inkomsternas fördelning mellan olika förvärvskällor, har därför i detta kapitel såsom surrogat för ett mer tillfredsställande förfaringssätt valts att beräkna fördelningen av de *deklarerade* inkomsterna. Dock ha härvid dessa senare korrigerats i *ett* avseende, nämligen på så sätt, att även personer under "skattestrecket" behandlats, som om de hade haft inkomster. Denna korrektion har ansetts nödvändig av skäl som nedan något närmare skola utvecklas.

Vid beräkningar av personella inkomstfördelningar ställes man alltid inför det problemet, vad som skall menas med begreppet

inkomsttagare. Det kan i förstone kanske synas enkelt att lösa detta problem. Det ligger ju så nära till hands att säga, att inkomsttagare äro de och blott de som ha någon inkomst. Detta svar är emellertid icke fullt tillfredsställande ur alla synpunkter. Först och främst kan man ju invända, att alternativet till att ha en inkomst väl rimligen bör vara att ha just 0 kronor i inkomst, men siffran 0 är ju endast ett speciellt värde på inkomstskalan. Varför skall då just detta värde intaga en särställning? Vidare finnes det alltid personer med negativa inkomster. Skola även dessa personer anses vara utan inkomst och i så fall, vad finnes det för motivering därför? Det är icke lätt att finna övertygande svar på dessa frågor. I själva verket synes det icke finnas tillräckliga skäl för att betrakta negativa inkomster eller inkomsten 0 annat än som specialfall av möjliga inkomstalternativ. Gör man detta, är det naturligt att räkna även personer med inkomster mindre än eller lika med 0 såsom inkomsttagare.

Det kanske kan tyckas att detta problem om inkomsttagarebegreppets innebörd skulle vara enbart av akademiskt intresse och sakna praktisk betydelse. Så är emellertid icke fallet. Vid beräkningar av personella inkomstfördelningar är det i själva verket av stor vikt vilket inkomsttagarebegrepp som användes. Detta skola vi här nedan försöka något närmare klargöra.

Empiriska uppskattningar av personella inkomstfördelningar utföras som regel på grundval av taxeringsstatistik. Då denna senare baserar sig på självdeklarationsuppgifter, är det tydligt, att den icke ger någon upplysning om inkomstförhållandena för de personer, som icke avlämnat någon deklaration. Dessa bestå i huvudsak av personer under "skattestrecket".[1] Det är nu vanligt, att man gör så, att man som inkomsttagare räknar endast sådana personer, som förekomma i taxeringsstatistiken, och bortser från alla övriga. Det har emellertid flerstädes påpekats, att ett sådant förfarande icke är fullt tillfredsställande. Det innebär ju, att man skär bort en del inkomster från den "kaka", vars

[1] Jfr not 1 s. 58 ovan.

fördelning man studerar. Denna bortskärning sker dessutom på ett sätt, som bestämmes av skattelagstiftningen och icke av överväganden, som äro av relevans för det aktuella fallet. Även om det i vissa fall kan anföras skäl för att bortse från personer med mycket små inkomster, kan man dock knappast anföra skäl för att "skattestrecket" skulle vara någon särskilt lämplig gräns. Att "skattestrecket", när det gäller jämförelser mellan fördelningar under olika år, ofta kan vara en direkt olämplig gräns är ej svårt att inse. Om en höjning av den monetära inkomstnivån har skett från det ena året till det andra, innebär ju ett användande av "skattestrecket" såsom definitionsgräns för inkomsttagarebegreppet, att man definierar inkomsttagare på ett i flera reala avseenden olikartat sätt under de båda åren. Inkomsthöjningen gör ju, att 600-kronorsgränsen kan ha en helt annan innebörd under det ena än under det andra året. Ett användande av en därpå avhängig definition kan därför leda till resultat av rent fiktiv karaktär. I särskilt hög grad gäller detta om man på grundval av fördelningssiffrorna gör beräkningar av medelinkomster. Vi skola nedan ge ett flagrant exempel härpå.

Låt oss betrakta de i den årliga taxeringsstatistiken förekommande uppgifterna angående icke yrkesverksamma personer och deras inkomster under 1947 och 1948 och på grundval därav beräkna dessa personers medelinkomst under de båda åren. Man kommer då till det resultatet, att denna medelinkomst *sjunkit* från 1947 till 1948. Detta förhållande är ägnat att uppväcka misstänksamhet, eftersom man vet, att folkpensionerna, som ju utgöra en betydande del av denna kategoris inkomster, utgått med betydligt större belopp under 1948 än under tidigare år. Förklaringen till sänkningen är helt enkelt den, att en stor mängd personer, som tidigare icke uppnått "skattestrecket" just genom de höjda folkpensionerna kommit att hamna strax ovanför denna gräns. Att en sådan underifrån kommande uppflyttning av inkomsttagare medför en tendens till minskning av medelinkomsten — beräknad på det taxeringsstatistiska materialet — är uppenbart.

Det är tydligt, att ovanstående exempel på intet sätt utgör något sällsynt eller uppkonstruerat specialfall. Den uppflyttningseffekt, som där konstaterades, är av generell natur och spelar en icke oväsentlig roll vid flertalet jämförelser mellan inkomstfördelningar under olika år.

För föreliggande undersökning har det synts lämpligast att vid definitionen av begreppet inkomsttagare helt bortse från storleken på vederbörandes inkomst, och i stället betrakta alla, som rimligen *kunna* ha haft inkomster såsom inkomsttagare. Därvid ha vi haft anledning att skilja mellan de två fall, som uppstå, om gift kvinnas inkomst å ena sidan sammanräknas och å andra sidan icke sammanräknas med mannens. I det förra fallet ha vi som inkomsttagare räknat samtliga personer över 15 år med undantag för gifta kvinnor. I det följande skola vi i detta fall icke använda uttrycket inkomsttagare utan i stället *taxeringsenhet*. I det senare av de två fallen skola vi såsom inkomsttagare räkna samtliga personer över 15 år med undantag för gifta kvinnor utan eget förvärvsarbete. Lämpligheten av att icke räkna sistnämnda kvinnor som inkomsttagare kan diskuteras. Skäl kunna anges både för och emot detta förfarande. Det taxeringsstatistiska material, som vi här använt, har emellertid icke givit oss några möjligheter till att välja något annat alternativ än det nämnda.

Genom att på detta sätt definiera inkomsttagare och taxeringsenhet elimineras den nämnda uppflyttningseffekten helt och hållet. Fördelen därmed är så stor, att den ansetts uppväga den nackdel, som tyvärr också ligger i ett sådant betraktelsesätt och som består däri, att man tvingas uppskatta beloppet av de inkomster, som tillfalla personer för vilka inga inkomstuppgifter finnas. Detta är naturligtvis ingalunda lätt, men det har här lösts på det schematiska sättet, att för alla betraktade grupper den genomsnittliga inkomsten för dessa personer uppskattats till 300 kronor per capita. Det skall här icke förnekas, att denna siffra 300 är ganska godtycklig. Flera skäl tala emellertid för att de verkliga genomsnittsinkomsterna för sistnämnda personer

böra ligga någonstans i närheten av detta värde. Då därtill kommer, att det ur resultatsynpunkt har mycket liten betydelse, om vi välja siffran 300 eller någon annan, säg 200 eller 400, så ha vi här stannat för förstnämnda siffra, eftersom den ligger mitt emellan 0 och "skattestrecket". Det eventuella fel, som därigenom begås, kan då aldrig bli större än 300 kronor per capita.[1]

Det statistiska material, varpå de i detta kapitel utförda beräkningarna baserats, består dels av redogörelser från folkräkningar dels av årlig taxeringsstatistik. De uppgifter, som erhållas från dessa båda källor, äro icke fullt jämförbara med varandra. I folkräkningsmaterialet räknas således man och hustru, som båda ha inkomster, såsom två inkomsttagare, medan de i taxeringsstatistiken räknas tillsammans såsom en *taxeringsenhet*. Någon korrigering av dessa olikheter har icke här kunnat göras. Vi ha därför i nedanstående tabeller genomgående skilt på dessa båda typer av fördelningar.[2]

På grund av det ovan angivna schematiska sätt, varpå de personella fördelningarna i detta kapitel uppskattats, ha de tabeller, som redovisa resultatet av dessa beräkningar, endast uttryckts med relativa tal. Ett angivande även av de absoluta talen torde vara mera vilseledande än upplysande.

Inkomsternas fördelning mellan personer tillhörande olika näringsgrenar anges i tabell V: 1 A samt diagram V: 1 a.

Flyttningsrörelser mellan olika näringsgrenar ha ägt rum i en icke ringa omfattning. Detta till trots har inkomsternas fördelning mellan de betraktade näringsgrenarna förhållit sig jämfö-

[1] Inom Konjunkturinstitutet har man för uppskattning av de totala inkomsterna under "skattestrecket" använt sig av samma schematiska förfarande. Där har man dock valt 400 kr såsom uppskattningsvärde för medelinkomsten under "skattestrecket". Se Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. A: 14, Sthlm 1947, s. 80. Likartade metoder ha använts på andra håll, se t. ex. *C. Clark:* National Income and Outlay, London 1938, s. 78 ff.

[2] Det taxeringsstatistiska materialet avser dessutom — i motsats till folkräkningsuppgifterna — strängt taget icke endast fysiska personer utan även oskifta dödsbon och familjestiftelser. Icke heller härför har någon korrigering kunnat företagas.

Tabell V: 1 A. Inkomsternas fördelning mellan personer tillhörande olika näringsgrenar åren 1930 och 1943—49

Näringsgrenar	1930	1945	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
	Antal inkomsttagare %		Antal taxeringsenheter %						
Jordbruk med binäringar ..	28,6	20,6	22,6	22,3	21,8	20,8	19,9	19,0	18,8
Industri och hantverk	25,5	29,8	29,3	30,0	30,8	32,0	33,1	33,2	33,6
Handel och samfärdsel	14,0	17,4	16,5	17,0	17,6	18,2	18,9	19,0	19,3
Allm. förvaltningstjänst och fria yrken	5,1	8,1	8,2	8,5	8,5	8,5	8,8	9,0	9,3
Husligt arbete	5,7	3,2	4,5	4,3	4,1	3,9	3,8	3,5	3,2
Ej specificerad verksamhet .	21,1	21,0	18,9	18,0	17,3	16,6	15,5	16,3	15,9
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
	Inkomster %								
Jordbruk med binäringar ..	16,4	16,5	17,1	16,4	16,3	15,9	14,6	14,1	14,0
Industri och hantverk	35,6	37,0	36,2	36,8	37,1	38,4	39,4	39,1	39,3
Handel och samfärdsel	23,6	24,5	23,1	23,4	24,1	24,6	24,7	24,3	24,0
Allm. förvaltningstjänst och fria yrken	11,4	13,2	13,9	14,2	13,9	13,2	13,7	13,8	14,0
Husligt arbete	2,5	1,2	1,6	1,5	1,5	1,3	1,3	1,2	1,1
Ej specificerad verksamhet .	10,5	7,6	8,1	7,6	7,3	6,6	6,4	7,4	7,6
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**

relsevis konstant. Jordbrukarnas andel uppvisar trots den starka avtappningen av arbetskraft inom denna näringsgren samma siffra för åren 1930 och 1945. Under slutet av 1940-talet synes dock en minskning här ha skett, ungefär i samma takt som minskningen i taxeringsenheternas andel. Även de inkomstandelar, som tillfallit grupperna industri och hantverk, handel och samfärdsel samt allmän förvaltningstjänst och fria yrken, ha förändrats förhållandevis litet. En stegring kan dock konstateras för den förstnämnda av dessa näringsgrenars andel under slutet på 1940-talet. De enda grupper för vilka någon mer markerad förändring skett mellan år 1930 och 1945 äro husligt arbete och ej specificerad verksamhet.

Hur medelinkomsterna inom de olika näringsgrenarna utveck-

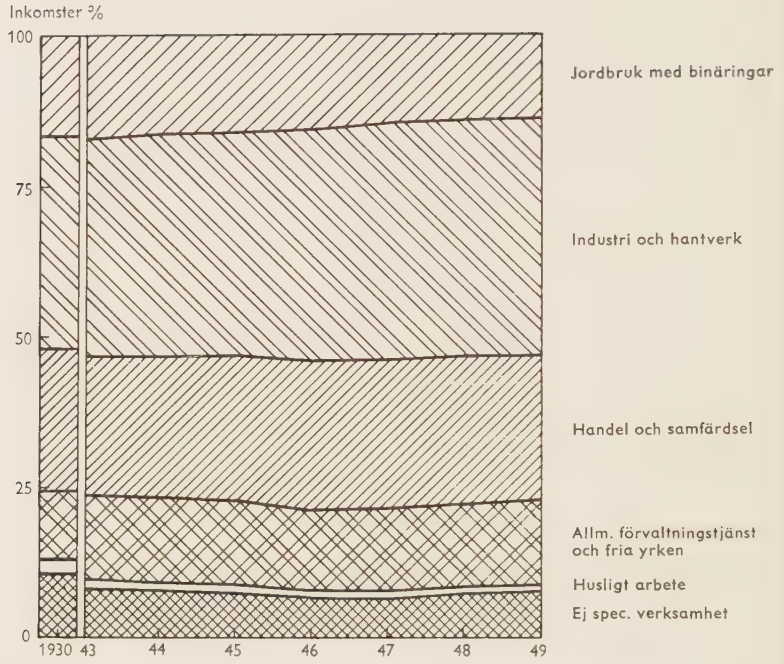

Diagram V:1 a. Inkomsternas fördelning mellan personer tillhörande olika näringsgrenar åren 1930 och 1943—49

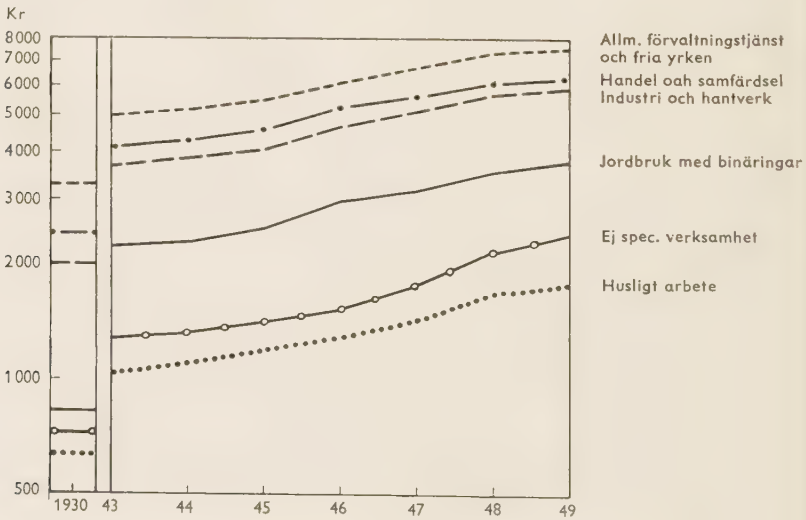

Diagram V:1 b. Medelinkomstens utveckling inom olika näringsgrenar

lats framgår av diagram V: 1 b. Vid läsningen därav bör observeras, att logaritmisk skala använts, varigenom lutningen i linjerna betecknar den relativa inkomststegringen.

Mellan åren 1930 och 1945 har medelinkomsten relativt sett ökat betydligt mer inom jordbruket och betydligt mindre inom grupperna allmän förvaltningstjänst och fria yrken samt ej specificerad verksamhet än inom övriga näringsgrenar. Medan per capitainkomsten inom industri och hantverk, handel och samfärdsel samt husligt arbete ungefär fördubblades under denna period, ökade den inom jordbruket till ungefär det tredubbla och inom allmän förvaltningstjänst och fria yrken samt ej specificerad verksamhet med endast något mer än 50 %.[1]

Mellan åren 1945 och 1949 har medelinkomsten stigit mest för

Tabell V: 1 B. Inkomsternas fördelning mellan företagare, anställda och övriga åren 1930 och 1943—49

	1930	1945	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
	Antal inkomsttagare %		Antal taxeringsenheter %						
Företagare	*16,7*	*15,4*	*15,7*	*15,6*	*15,6*	*15,7*	*15,4*	*15,1*	*15,2*
Anställda	*63,2*	*64,8*	*67,0*	*67,7*	*68,3*	*68,8*	*70,2*	*69,5*	*69,8*
Övriga	*20,1*	*19,8*	*17,3*	*16,7*	*16,1*	*15,5*	*14,4*	*15,4*	*15,0*
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
			I n k o m s t e r %						
Företagare	*21,1*	*19,8*	*20,1*	*19,6*	*19,9*	*20,5*	*18,7*	*17,7*	*17,3*
Anställda	*70,3*	*73,4*	*73,0*	*73,8*	*73,8*	*73,7*	*75,6*	*75,5*	*75,2*
Övriga	*8,7*	*6,8*	*6,8*	*6,6*	*6,3*	*5,8*	*5,6*	*6,8*	*7,0*
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
			Index för medelinkomsten (1945 = 100)						
Företagare	44	100	88	91	100	118	122	131	138
Anställda	45	100	89	93	100	114	128	143	149
Övriga	57	100	88	93	100	110	127	159	176
Samtliga	**45**	**100**	**88**	**93**	**100**	**115**	**128**	**142**	**150**

[1] Det bör observeras, att detta gäller de här framräknade genomsnittsinkomsterna. Som tidigare nämnts äro dessa behäftade med betydande felmarginaler.

gruppen ej specificerad verksamhet. Detta förhållande kan helt tillskrivas ökningen av folkpensionsbeloppen. Inom gruppen allmän förvaltningstjänst och fria yrken samt handel och samfärdsel har under slutet av 1940-talet medelinkomsten ökat åtskilligt långsammare än inom andra näringsgrenar.

Inkomstfördelningen mellan *företagare, anställda* och *övriga* framgår av tabell V: 1 B.

Enligt siffrorna här skulle företagarnas inkomstandel varit ungefär lika stor år 1930 som år 1945 men därefter sjunkit något, medan de anställdas andel från 1930 till slutet av 1940-talet stigit med ungefär 5 enheter, från 70 till 75 %. Från 1930 till 1945 var stegringen i dessa båda kategoriers genomsnittliga inkomst ungefärligen lika stor men efter 1945 har de anställdas per capitainkomst växt snabbare. Gruppen övriga fick sin inkomstandel betydligt sänkt mellan 1930 och 1945 och dess genomsnittsinkomst stegrades då väsentligt långsammare än företagarnas och de anställdas.

Tabell V: 1 C. Inkomsternas fördelning mellan landsbygd och städer åren 1930 och 1943—49

	1930	1945	1943	1944	1945	1946	1947	1948	1949
	Antal inkomsttagare %		Antal taxeringsenheter %						
Landsbygd	*64,3*	*55,9*	*57,8*	*56,8*	*56,1*	*55,3*	*54,5*	*53,6*	*53,0*
Städer	*35,7*	*44,1*	*42,2*	*43,2*	*43,9*	*44,7*	*45,5*	*46,4*	*47,0*
Hela riket	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
			I n k o m s t e r %						
Landsbygd	*44,2*	*43,3*	*44,2*	*43,1*	*43,1*	*42,5*	*42,1*	*41,7*	*41,7*
Städer	*55,8*	*56,7*	*55,8*	*56,9*	*56,9*	*57,5*	*57,9*	*58,3*	*58,3*
Hela riket	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
			Index för medelinkomsten (1945=100)						
Landsbygd	40	100	87	91	100	115	129	144	153
Städer	55	100	89	94	100	115	126	138	143
Hela riket	**45**	**100**	**88**	**93**	**100**	**115**	**128**	**142**	**150**

Inkomsternas fördelning mellan *landsbygd* och *städer* framgår av tabell V: 1 C.

Även i denna tabell framkommer det anmärkningsvärda förhållandet, att inkomstandelarna förhållit sig förhållandevis konstanta, trots att en betydande förändring skett i andelen inkomsttagare. Således har ju här landsbygdens inkomstandel från 1930 till 1945 endast sjunkit från 44 till 43 %, medan motsvarande inkomsttagares andel sjunkit så mycket som från 64 till 56 %.

Inkomsternas fördelning mellan *män* och *kvinnor* framgår av nedanstående tabell.

Tabell V: 1 D. Inkomsternas fördelning mellan män och kvinnor åren 1930 och 1945

	1930			1945	
	Inkomster %	Inkomsttagare %	Index för medelinkomsten (1945 = 100)	Inkomster %	Inkomsttagare %
Män	*78*	*62*	47	*81*	*66*
Kvinnor	*22*	*38*	48	*19*	*34*
Samtliga	**100**	**100**	**45**	**100**	**100**

Kvinnornas inkomstandel har tydligen sjunkit något, samtidigt som deras genomsnittsinkomst stigit i ungefär samma takt som männens.

V: 2. Några synpunkter på den horisontella inkomstfördelningens utveckling

Att döma av tabellerna i föregående avsnitt ha de inkomstandelar, som tillfallit personer inom olika näringsgrenar, förändrat sig ganska litet från år 1930 till mitten och slutet av 1940-talet. Då under samma tid betydande omflyttningar skett mellan näringsgrenarna, har detta inneburit, att genomsnittsinkomsterna utvecklat sig åtskilligt olika. Av det angivna diagrammet över genomsnittsinkomstens stegring inom olika näringsgrenar har

också framgått, att stegringen från 1930-talets början till 1940-talets slut varit betydligt större inom jordbruket och betydligt mindre inom allmän förvaltningstjänst och fria yrken än inom övriga näringsgrenar. De skillnader i genomsnittsinkomsternas stegringstakt, som här kunna konstateras, äro så stora, att man trots den reservation, som tidigare avgivits beträffande tillförlitligheten av de angivna siffrorna, torde kunna dra den slutsatsen, att inkomstutvecklingen verkligen varit särskilt gynnsam för jordbruksbefolkningen och särskilt ogynnsam inom allmän förvaltningstjänst och fria yrken.

Det här konstaterade förhållandet, att jordbrukarna intagit en särställning, när det gällt genomsnittsinkomstens stegring, stämmer väl överens med vad som framkommit i tidigare kapitel. I avsnitt III: 2 påvisades, att av de där betraktade arbetarekategorierna voro jordbruksarbetarna de, som erhållit de största löneökningarna under här ifrågavarande period. Av avsnitt IV: 2 har vidare framgått, att den summa som deklarerats under "inkomst av jordbruksfastighet", utgjort en ungefärligen konstant andel av samtliga deklarerade inkomster. Då samtidigt de självständiga jordbrukarnas antal minskat, måste detta ju ha inneburit, att sistnämnda befolkningsgrupps per capitainkomster ökat mer än flertalet övriga inkomsttagares.

Det synes icke vara möjligt att avgöra, i vilken mån stegringen i jordbrukarnas per capitainkomster berott på den förda jordbrukspolitiken och i vilken mån den berott på andra av denna politik åtminstone inte direkt avhängiga omständigheter. Visserligen kan man säga, att jordbrukspolitiken alltsedan 1930-talets början systematiskt har syftat till en minskning i den förekommande klyftan i inkomstavseende mellan jordbrukare och andra befolkningsgrupper. Det är dock diskutabelt, om detta syfte hade kunnat genomföras, ifall icke samtidigt en väsentlig rationalisering och produktivitetsstegring hade kommit till stånd inom jordbruket. Man torde emellertid kunna säga, att utan det positiva stöd, som jordbrukspolitiken utgjort, stegringen i jordbru-

karnas per capitainkomst icke — såsom nu tydligen varit fallet — kunnat vara större än inom andra näringsgrenar, exempelvis industrien.

Inkomstutvecklingen inom allmän förvaltningstjänst och fria yrken synes i väsentlig grad kunna tillskrivas den statliga lönepolitiken. Denna har ju som bekant präglats av en viss återhållsamhet, särskilt när det gällt de högre befattningshavarna, och de statsanställda ha utgjort en betydande del av inkomsttagarna inom dessa näringsgrenar. Dessutom har den statliga lönesättningen i icke ringa grad varit normgivande för även andra till denna grupp hänförliga inkomsttagares löner.

Den ogynnsamma utveckling, som konstaterats ha ägt rum under perioden 1930—45 för personer utan specificerad verksamhet, kan till icke ringa grad ses såsom en följd av penningvärdets nedgång. Denna befolkningsgrupp utgöres till stor del av personer, vilkas inkomster äro nominellt fixerade — pensioner, livräntor, räntor å bankmedel etc. — och icke följt med i den inflationistiska stegringen av andra inkomstslag. Det är just dessa personer (änkor, pensionärer etc.), som i diskussionen om inflationens verkningar bruka framhållas såsom de, som mest bli lidande av ett sjunkande penningvärde. För personer utan specificerad verksamhet är vidare aktieutdelningen en viktig inkomstpost och den ovan påpekade konstansen i bolagens utdelningar torde även varit en bidragande orsak till den ringa ökningen i denna befolkningsgrupps per capitainkomst. De två förhållanden, som nu nämnts såsom förklaringsgrunder till sistnämnda inkomsts ringa stegring, torde för övrigt haft en något starkare effekt än vad som framgått av föregående avsnitts tabell och diagram. I själva verket ha inkomsterna för den befolkningsgrupp det här gäller under år 1945, i motsats till år 1930, till en betydande del utgjorts av folkpensioner, vilket givetvis i viss mån neutraliserat de förut nämnda förhållandenas verkningar på genomsnittsinkomsten.

När det gäller bedömningen av inkomstutvecklingen inom de

olika näringsgrenarna bör man icke glömma bort, att stegringen i genomsnittsinkomsten från ett år till ett annat icke ger uttryck för genomsnittet av de enskilda individernas inkomstökningar. Att så är fallet beror på att den befolkningsgrupp, som ena året tillhör en viss näringsgren, som regel icke är identisk med den grupp, som andra året tillhör den. Det är således tydligt, att stegringen i genomsnittsinkomsten inom en näringsgren är beroende dels på den genomsnittliga inkomstökningen för de individer, som räknats dit under båda åren, dels på inkomsternas storlek hos de personer, som lämnat näringsgrenen och/eller som inträtt i densamma under mellanperioden. Det är nu ganska troligt, att de olikheter, som kunnat konstateras i per capitainkomsternas utvecklingstakt, till en icke obetydlig del äro beroende av de inträffade omflyttningarnas karaktär. Den ringa ökningen i genomsnittsinkomsten för personer inom allmän förvaltningstjänst och fria yrken kan således tänkas delvis vara en följd av att antalet lägre befattningshavare i statlig eller annan tjänst ökat mera än antalet högre befattningshavare. Det är vidare uppenbart, att den konstaterade stegringen i jordbrukarnas per capitainkomst är större än stegringen i genomsnittsinkomsten för den manliga jordbruksbefolkningen, beroende därpå att utflyttningen från jordbruket i främsta rummet gällt de lågt avlönade kvinnorna.

Fördelningen mellan företagare, anställda och övriga har sannolikt förskjutits något till de anställdas förmån. Enligt tabellen i föregående avsnitt stegrades sålunda de anställdas inkomstandel från 70 till 73 à 74 % mellan åren 1930 och 1945 och med ännu en procent under slutet av 1940-talet. Under förstnämnda period synes denna stegring i främsta rummet gått ut över "övriga", vars inkomstandel då minskade från 9 till 7 %, medan företagarnas sjönk förhållandevis mycket mindre, från 21 till 20 %. Under slutet av 1940-talet ha emellertid de "övriga" — tack vare ökningen i folkpensionernas belopp — kunnat bibehålla eller t. o. m. öka sin inkomstandel, varigenom företagarna kommit att förlora ett par procent.

Det är uppenbart, att gruppen övriga här i stort sett svarar mot gruppen ej specificerad verksamhet, som vi betraktat i samband med fördelningen mellan personer inom olika näringsgrenar. Utvecklingen av dessa två gruppers inkomstandelar har, som framgår av tabellerna, varit likartad. Vad som ovan sagts om orsakerna till den ogynnsamma utvecklingen för personer utan specificerad verksamhet gäller därför även för gruppen övriga.

Vid bedömningen av förändringarna i fördelningen mellan företagare och anställda kan det vara skäl att erinra om de i föregående kapitel beskrivna förändringarna i fördelningen av de inkomstsummor, som deklarerats under olika förvärvskällor. Inkomster av jordbruksfastighet, av annan fastighet samt av rörelse ha under hela den betraktade perioden utgjort ungefär 20 % av samtliga inkomster, medan inkomster av tjänst stegrats från 73 till 79 % och inkomst av kapital sjunkit från 7 till 3 %. Att de anställdas inkomster stegrats med ungefär 5 % stämmer ju väl med stegringen i inkomst av tjänst etc. Man har emellertid anledning att fråga sig, hur konstansen i fastighets- och rörelseinkomsterna går ihop med nedgången i företagarnas inkomster. Dessa senare utgöra ju tillsammans alla inkomster från företagsamhet och om dessa utgjort en konstant andel av samtliga inkomster, varför har inte företagarnas inkomstandel varit konstant? Härpå kan nu omedelbart genmälas att korrespondensen mellan företagarinkomster och fastighets- och rörelseinkomster liksom mellan anställdas inkomster och inkomst av tjänst etc. icke är fullständig. Således utgjordes år 1945 företagarnas inkomster endast till omkring ¾ av fastighets- och rörelseinkomster samtidigt som företagarna endast erhöllo en ungefär lika stor andel av samtliga dessa inkomster. Det är därför ingen orimlighet, att fastighets- och rörelseinkomsterna utvecklat sig på ett annat sätt än företagarnas inkomster. Det kan ha berott på förändringar i de nämnda bråktalen. Särskilt är det tydligt, att den relativa nedgången i "kapitalinkomsterna" träffat företagare och

"övriga" betydligt hårdare än de anställda. År 1945 synas dessa inkomster ha fördelat sig mellan företagare, anställda och "övriga" i tre någorlunda lika stora delar. Om fördelningen 1930 varit ungefär densamma, har detta inneburit, att av de skillnader på 3 och 2 %, som kunnat konstateras i företagarnas resp. "övrigas" inkomstandelar mellan 1930 och 1949, i vardera fallet allra minst en procentenhet är att hänföra till den inträffade minskningen i "kapitalinkomsternas" andel. Härtill kommer dessutom, att det ingalunda är osannolikt, att en viss omfördelning till de anställdas förmån ägt rum av de förmögenhetsobjekt, vars avkastning deklareras under inkomst av kapital. Har så varit fallet kan alltså en ännu större del av minskningen i företagarnas och "övrigas" inkomstandelar tillskrivas inverkan från "kapitalinkomsterna".

En annan orsak till den här konstaterade bristen på parallellitet i utvecklingen av företagarnas inkomster och fastighets- och rörelseinkomsterna ligger däri, att vi i detta kapitel icke använt fullt samma beräkningsmetoder som vid konstruktionen av fördelningen mellan olika förvärvskällor. I detta kapitel ha vi således icke — såsom i det föregående — gjort någon korrigering av taxeringsstatistikens siffror med anledning av att de inkludera deklarerade transferinkomster. Om en sådan korrigering här hade gjorts, hade den medfört, att vår siffra för företagarnas inkomstandel år 1949 hade blivit ungefär en procentenhet större än vad nu varit fallet.

Av vad som nu sagts framgår, att av den nedgång på 3 enheter, som tabellen i föregående avsnitt visar för företagarnas inkomstandel mellan åren 1930 och 1949, kan ungefär en enhet hänföras till att övriga kategoriers inkomster ökat genom folkpensioner. Av de övriga två enheterna kan huvudparten förklaras av den relativa nedgången i "kapitalinkomsterna" och ev. också av en förmögenhetsomfördelning till de anställdas förmån.

Att kvinnornas inkomstandel inte ökat och att deras medelinkomst icke stigit i snabbare takt än männens, är måhända

ägnat att väcka en viss förvåning. Det är ju välkänt och det har också framgått av tidigare kapitel, att kvinnolönerna som regel stegrats mer än männens löner. Vidare vet man, att en betydande överflyttning särskilt av kvinnlig arbetskraft ägt rum från näringsgrenar med låga löner — jordbruk och husligt arbete — till sådana med höga löner. Detta borde ju också bidragit till en ökning av kvinnornas andel av inkomsterna. Dessa argument äga visserligen giltighet, men det finns ett annat förhållande, som verkat i motsatt riktning och som åtminstone delvis neutraliserar effekten av de nämnda två tendenserna, nämligen inkomstutvecklingen för kvinnor utan specificerad verksamhet. Per capita-inkomsten för dessa senare har stegrats betydligt långsammare än för övriga här betraktade grupper (även långsammare än för män utan specificerad verksamhet). Då dessa kvinnors inkomster utgjort en ej obetydlig del av samtliga kvinnors inkomster, har detta förhållande i väsentlig grad påverkat genomsnittsinkomstens utveckling. Vi stöta här tydligen återigen på en följd av penningvärdets minskning och av stagnationen i aktieutdelningen.

För alla de i detta kapitel betraktade horisontella indelningarna av befolkningen har gällt, att de andelar av samtliga inkomster, som tillfallit de olika grupperna, förändrat sig ganska litet från år 1930 till mitten och slutet av 1940-talet. Särskilt är likheten i siffrorna för åren 1930 och 1945 slående och möjligen något överraskande. Mellan dessa två år ha ju åtskilliga betydande förändringar skett i vårt lands ekonomiska förhållanden, och man hade kanske kunnat vänta sig, att dessa förändringar skulle medfört större förskjutningar i inkomstfördelningen än vad som framgår av våra tabeller. Särskilt ha ju betydande flyttningsrörelser ägt rum mellan olika näringsgrenar samt från landsbygd till städer, men icke heller detta synes ha inverkat på inkomstfördelningens utseende. Således erhöll ju enligt våra tabeller jordbruksbefolkningen 16 % av samtliga inkomster såväl år 1930 som år 1945, trots att dess andel av befolkningen under samma tid sjönk från

29 till 21 %. Gruppen industri och hantverk erhöll 36 % av samtliga inkomster år 1930 och 37 % år 1945 under det att dess andel av inkomsttagarna stegrades från 26 till 30 %. Företagarna erhöllo 21 % av inkomsterna år 1930 och 20 % år 1945. Stadsbefolkningens andel av samtliga inkomsttagare ökade från 36 till 44 % men dess inkomstandel endast från 56 till 57 % etc. Märkvärdigt nog synas större förändringar ha skett mellan 1945 och 1949 än mellan 1930 och 1945. Jordbruksbefolkningens inkomstandel synes således ha minskat något under 1940-talets slut samtidigt som industribefolkningens stegrats i ungefär motsvarande grad. Tydligen har också fördelningen mellan företagare och anställda något förskjutits till de sistnämndas förmån.

Det är naturligt att man försöker finna en förklaringsgrund till den nu framhållna konstansen i inkomstfördelningen. Man kan fråga sig, om det finns någon orsaksfaktor, som verkat för ett bibehållande av den en gång uppnådda fördelningen. Det torde emellertid icke vara möjligt att finna någon sådan faktor. Man får därför nöja sig med att konstatera, att samspelet mellan produktivitet, prisbildning och flyttningsrörelser under den tid vi betraktat varit sådant, att fördelningen förblivit ungefär likartad.

Enligt gjorda befolkningsstatistiska undersökningar kommer flyttningen från jordbruket att fortsätta även under 1950-talet. Om vi nu försöka bedöma hur inkomstfördelningen mellan näringsgrenarna kommer att gestalta sig i framtiden, uppstår givetvis det problemet, huruvida man har anledning att förvänta en minskning i jordbruksbefolkningens inkomstandel i ungefär samma takt som avflyttningen sker eller om den skall minska i långsammare takt. Att döma av utvecklingen 1930—45 ligger det nära till hands att antaga en oförändrad inkomstandel för jordbrukarna. Ett sådant antagande synes emellertid knappt vara motiverat. Eftersom vi ovan icke kunnat ge en förklaring till konstansen i fördelningen, äro vi heller icke berättigade till en extrapolering av denna konstans. Vidare ha ju siffrorna för 1940-talets slut faktiskt visat på en nedgång av jordbrukarnas andel. Slut-

ligen kunna vi också peka på det förhållandet, att den beräknade avflyttningen från jordbruket är så stor, att en fortsatt konstans i inkomstandelen skulle medföra, att per capitainkomsten för jordbrukarna skulle bli lika stor eller till och med större än för industribefolkningen. En sådan utveckling måste emellertid betraktas som föga trolig. Det synes å andra sidan icke föreligga någon anledning att tro, att den av jordbrukspolitiken åsyftade och hittills också delvis astadkomna minskningen av inkomstklyftan mellan jordbruksbefolkningen och andra befolkningsgrupper icke skulle fortsätta. Det torde därför vara rimligast att tänka sig, att jordbrukarnas inkomstandel kommer att sjunka men dock i ett något långsammare tempo än avflyttningen av arbetskraft från jordbruksnäringen.

KAPITEL VI

Den vertikala inkomstfördelningen

VI:1. Den statistiska bilden

I föregående kapitel ha vi studerat några olika horisontella aspekter på den personella inkomstfördelningen. Här skola vi nu övergå till att betrakta den vertikala inkomststrukturen, dvs. det sätt, varpå inkomsterna fördela sig mellan individuella inkomsttagare.

En horisontell inkomstfördelning kan exakt beskrivas genom angivandet av de andelar av samtliga inkomster, som tillfallit de olika kategorier fördelningen avser. En vertikal fördelning kan däremot icke framställas på ett lika enkelt sätt. Som regel avser den ett så stort antal inkomsttagare, att man för var och en icke kan ange inkomstens storlek. Som i kapitel I nämnts brukar man därför vid beskrivningen av vertikala inkomstfördelningar indela individerna i inkomstklasser. Därigenom erhålles ett material, som, i stället för ett mycket stort antal enskilda inkomsttagare, omfattar ett hanterligt antal grupper. Fördelningen mellan dessa kan sedan uttryckas på samma sätt som mellan horisontella grupper, nämligen genom ett angivande av de andelar av samtliga inkomster, som tillfallit de olika grupperna. Härigenom erhålles besked om *inkomsternas* fördelning mellan inkomstklasserna.

Detta sätt att beskriva en vertikal inkomstfördelning är icke det enda möjliga och kanske icke heller det vanligaste. Ofta knytes det primära intresset mindre till frågan hur stora inkomster, som tillfalla de olika inkomstklasserna, än till frågan, hur många inkomsttagare, som tillhöra dessa. I sådana fall är man givetvis

mest betjänt av en beskrivning av *inkomsttagarnas* fördelning mellan inkomstklasserna, dvs. av de andelar av samtliga inkomsttagare, som fallit inom de olika inkomstklasserna.

När det gäller horisontella fördelningsaspekter, är det tydligt, att *inkomsternas* och *inkomsttagarnas* fördelning mellan ifrågavarande grupper ge uttryck för två helt skilda förhållanden. Beträffande vertikala aspekter är detta emellertid icke fallet. Inkomsternas och inkomsttagarnas fördelning mellan inkomstklasser ge i själva verket endast två olika uttryck för samma företeelse. Om man känner den ena fördelningen fullständigt, dvs. för varje punkt på inkomstskalan, kan man också bestämma den andra fullständigt. Om man däremot endast känner inkomsttagarnas (inkomsternas) fördelning mellan vissa inkomst*klasser,* är det icke möjligt att på grundval av denna kunskap exakt bestämma inkomsternas (inkomsttagarnas) fördelning mellan samma klasser. Detta gör, att vardera av de båda sätten att beskriva den vertikala fördelningen lämnar information, som icke kan härledas från kunskapen om den andra. De båda sätten komplettera därför varandra. I det följande skola vi också i möjligaste mån använda de båda framställningssätten parallellt.[1]

Problemet i föreliggande avsnitt har bestått i att med utgångspunkt från den kunskap, som kan erhållas från olika källor angående de deklarerade inkomsternas vertikala fördelning, bestämma förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas fördelning. Detta problem kan konkret ses på följande sätt. Förefintlig statistik ger oss uppgifter om hur många personer som

[1] Vilket av de två framställningssätten, som är lämpligast, om man skall välja däremellan, beror helt och hållet på det problem man står inför. Antingen är man intresserad av individen eller av inkomsten. För frågeställningar av exempelvis social eller sociologisk natur torde det primära intresset i regel knytas till inkomsttagarnas fördelning. Med tanke på den inriktning, som föreliggande undersökning har, är det emellertid snarast inkomsternas fördelning, som är av störst relevans här. Om man nämligen utgår ifrån, att de enskilda individernas konsumtionsinriktning varierar med tillhörigheten till de olika inkomstklasserna, är det inkomstbeloppens storlek inom de olika inkomstklasserna, som blir bestämmande för det sätt, varpå det sammanlagda inkomstbeloppet disponeras.

med avseende på de deklarerade inkomsterna tillhöra de olika inkomstklasserna samt dessutom om de sammanlagda inkomsterna inom varje sådan klass. Vad vi önska veta är nu, hur fördelningen ter sig, om vi klassificera personerna efter förvärvsinkomster eller disponibla inkomster i stället för deklarerade inkomster. Att en förändring av det inkomstbegrepp, som användes för klassificering, ger en förändrad bild av fördelningen är uppenbart. Det är ju t. ex. ingalunda säkert att en person, som har mellan 1 000 och 2 000 kr i deklarerad inkomst också har en förvärvsinkomst eller en disponibel inkomst mellan 1 000 och 2 000 kr. Vårt problem kan sägas bestå i att beräkna de "flyttningsrörelser", som uppstå genom övergången från en klassificering av inkomsttagarna efter de deklarerade inkomsternas storlek till en klassificering efter förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas storlek. Vidare gäller det att beräkna de inkomstsummor de "flyttande" ha med sig.

För att kunna bestämma resultatet av dessa "flyttningsrörelser" måste man känna dels totalbeloppen av de tilläggs- och avdragsposter, som konstituera skillnaden mellan de deklarerade inkomsterna och de inkomster, vilkas fördelning skall beräknas — i detta fall förvärvsinkomsterna och de disponibla inkomsterna — dels hur dessa tilläggs- och avdragsposter fördela sig på inkomstskalan.

Det statistiska material, varpå beräkningarna i detta kapitel baserats, utgöres av samma källor, som de i föregående kapitel nämnda, folkräkningsuppgifterna och den årliga taxeringsstatistiken. Några direkta uppgifter om hur de tilläggs- och avdragsposter, som konstituera skillnaden mellan de deklarerade inkomsterna och förvärvsinkomsterna eller de disponibla inkomsterna, fördela sig mellan inkomstklasser, finnas endast i undantagsfall. Som regel har information om fördelningen härav endast kunnat erhållas på indirekt väg. I vissa fall har detta gått relativt lätt, medan i andra fall inte heller den indirekta vägen varit möjlig att beträda. När det t. ex. gäller att avgöra, hur

folkpensionerna fördelat sig mellan personer i olika inkomstklasser, har detta inte — åtminstone inte före år 1948 — vållat större svårigheter. Man vet, att huvudparten av dessa pensioner utgjorts av s. k. tilläggspensioner, vilka varit starkt inkomstprövade och därför endast kunnat tillfalla personer i de allra lägsta inkomstskikten. Gäller det däremot att bedöma, hur falskdeklarationen fördelar sig mellan inkomstklasser, finnes det ytterst ringa möjligheter att grunda ett sådant bedömande på faktiska upplysningar. Då det ansetts meningslöst att basera numeriska kalkyler på rena gissningar, har i detta avsnitt gjorts så, att vi i de numeriska kalkylerna bortsett från sådana poster, om vilkas fördelning mellan inkomstklasserna alltför ringa information ansetts föreligga.[1] Dessa posters möjliga inverkan på resultatet har i stället något diskuterats i slutet av nästa avsnitt.

Det i föregående kapitel diskuterade problemet om definitionen av begreppet inkomsttagare har än större relevans för vertikala fördelningar än för de fördelningsaspekter, som där anlades. Detta är ett känt förhållande som även beaktats i tidigare arbeten. Försök ha gjorts att genom olika förfaranden eliminera den i föregående kapitel nämnda helt fiktiva "uppflyttningseffekt", som erhålles genom att använda deklarationsstatistikens definition av inkomsttagare.[2]

När det gäller jämförelser mellan storleksmässiga inkomstför-

[1] De viktigaste av de poster, som här lämnats obeaktade, äro följande: falskdeklaration, undervärdering av företagares naturaförmåner, undervärdering av lagerförändringar, övernormala avskrivningar, ränta å livförsäkringsbolagens premiereserv, intjänt pensionsrätt samt den del av utfallande pensioner, som ej utgör ränteavkastning å premiereserv.

[2] Inom Konjunkturinstitutet har man använt sig av metoden att låta indexreglera stympningsgränsen, så att dess realvärde förblir konstant. Se *M. Lindstrand:* Inkomstfördelningen före och efter kriget. Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B: 10, Sthlm 1949, s. 89—100. Det låter sig visserligen sägas, att denna metod eliminerar den uppflyttningseffekt, som emanerar från förändringar i penningvärdet, men den eliminerar däremot icke den uppflyttningseffekt, som emanerar från realinkomststegringar. Detta senare måste betraktas som en nackdel, eftersom *varje* stegring i den monetära inkomstnivån för personer under stympningsgränsen medför en uppflyttningseffekt vare sig inkomststegringen är realt betingad eller ej.

delningar under olika år, äro olägenheterna av att betrakta endast personer över "skattestrecket" såsom inkomsttagare uppenbara. Gör man detta, kunna inkomstökningar för personer, som ligga under "skattestrecket" medföra en underifrån kommande påspädning av de personer, som räknas såsom inkomsttagare. Detta senare, i sin tur, har som följd, att fördelningens ojämnhet tenderar att *öka* genom en ökning i den allra lägsta inkomstklassens inkomster. Således skulle t. ex. den ökning av folkpensionernas belopp, som skett från slutet av 1930-talet till slutet av 1940-talet, ha medfört en tendens till ökning av inkomstfördelningens ojämnhet. Detta måste betraktas såsom orimligt. Samma paradoxala resultat blir följden av varje sådan inkomstökning, som åstadkommer att en eller flera personer få sina inkomster ökade på så sätt, att de just genom inkomstökningen komma över "skattestrecket".

På grund av vad som nu här ovan och tidigare nämnts om de olägenheter, vartill ett användande av taxeringsstatistikens definitioner kan leda, ha inkomsttagare och taxeringsenhet i detta kapitel definierats på samma sätt som i det föregående.[1]

I nedanstående tabeller redovisas de gjorda uppskattningarna av förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas fördelning. Därvid särskiljas de fördelningar, som erhållits genom att betrakta samtaxerade äkta makar såsom en taxeringsenhet, från dem, där samtaxerade äkta makar räknas såsom två inkomsttagare. När det gällt disponibla inkomster ha endast taxeringsenheter betraktats. Eftersom de direkta skatterna, som ju utgöra den huvudsakliga skillnaden mellan förvärvsinkomster och disponibla inkomster, beräknas på mannens och hustruns sammanlagda inkomster, har det synts såväl meningslöst som praktiskt outförbart att beräkna fördelningen av inkomsttagarnas disponibla inkomster. Tillgängligt statistiskt material har gjort det möjligt att beräkna taxeringsenheternas fördelning för åren 1935, 1940 samt 1943 -49. Vi ha här begränsat under-

[1] Även för detta kapitel gäller vad som säges i not 2, s. 68.

Tabell VI: 1 A. Den vertikala inkomstfördelningen åren 1935, 1940, 1945 och 1948 (taxeringsenheter)

Inkomstklass	1935				1940			
	Förvärvsinkomster		Disponibla inkomster		Förvärvsinkomster		Disponibla inkomster	
	taxeringsenheter	inkomster	taxeringsenheter	inkomster	taxeringsenheter	inkomster	taxeringsenheter	inkomster
	Procent							
0 - 1 000	*49,5*	*12,3*	*47,0*	*13,8*	*39,1*	*6,4*	*36,8*	*8,8*
1 000— 2 000	*21,1*	*17,9*	*27,2*	*23,9*	*21,3*	*14,4*	*27,9*	*20,9*
2 000— 3 000	*13,9*	*19,3*	*13,1*	*19,9*	*16,2*	*17,9*	*16,4*	*20,4*
3 000— 4 000	*7,3*	*14,1*	*6,4*	*13,2*	*9,3*	*14,3*	*8,4*	*14,6*
4 000— 5 000	*3,3*	*8,2*	*2,4*	*6,5*	*5,2*	*10,2*	*4,1*	*9,0*
5 000 - 6 000	*1,6*	*4,9*	*1,3*	*4,1*	*3,1*	*7,4*	*2,4*	*6,4*
6 000— 8 000	*1,5*	*5,7*	*1,1*	*4,7*	*2,8*	*8,5*	*2,1*	*7,1*
8 000—10 000	*0,6*	*3,2*	*0,6*	*3,1*	*1,4*	*5,4*	*0,9*	*3,7*
10 000 15 000	*0,7*	*4,6*	*0,5*	*3,6*	*1,0*	*5,1*	*0,7*	*4,0*
15 000—20 000	*0,2*	*2,3*	*0,2*	*2,3*	*0,4*	*2,9*	*0,2*	*1,7*
20 000—ω	*0,3*	*7,4*	*0,2*	*4,8*	*0,4*	*7,3*	*0,3*	*3,5*
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
Antal inkomsttagare 1 000-tal	**3 674**		**3 674**		**3 734**		**3 734**	
S:a inkomster miljarder kr		**6,3**		**5,9**		**8,3**		**7,3**

	1945				1948			
	Procent							
0— 2 000	*39,4*	*7,6*	*41,8*	*13,0*	*32,4*	*5,6*	*26,6*	*6,3*
2 000— 3 000	*15,8*	*11,6*	*17,8*	*14,5*	*8,2*	*4,2*	*13,9*	*8,1*
3 000— 4 000	*13,8*	*14,2*	*14,8*	*16,8*	*11,0*	*8,4*	*12,7*	*10,6*
4 000— 5 000	*10,8*	*14,2*	*10,4*	*15,0*	*10,6*	*10,2*	*12,8*	*13,4*
5 000— 6 000	*7,2*	*11,6*	*6,6*	*11,8*	*10,4*	*12,4*	*11,6*	*15,1*
6 000— 7 000	*4,0*	*7,6*	*2,1*	*4,4*	*8,1*	*11,2*	*7,6*	*11,3*
7 000— 8 000	*2,4*	*5,3*	*1,9*	*4,5*	*5,6*	*9,1*	*4,9*	*8,3*
8 000—10 000	*2,7*	*7,1*	*1,9*	*5,3*	*6,0*	*11,6*	*4,7*	*9,7*
10 000—12 000	*1,2*	*4,0*	*0,9*	*3,1*	*3,0*	*7,1*	*2,5*	*6,2*
12 000—15 000	*0,9*	*3,7*	*0,8*	*3,3*	*2,0*	*5,9*	*1,1*	*3,3*
15 000—20 000	*0,7*	*3,7*	*0,5*	*2,9*	*1,3*	*4,8*	*0,9*	*3,4*
20 000—30 000	*0,5*	*3,5*	*0,3*	*2,1*	*0,8*	*4,0*	*0,4*	*2,2*
30 000—ω	*0,4*	*5,7*	*0,2*	*3,2*	*0,5*	*5,5*	*0,2*	*2,2*
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
Antal inkomsttagare 1 000-tal	**3 735**		**3 735**		**3 757**		**3 757**	
S:a inkomster miljarder kr		**12,7**		**11,5**		**17,5**		**16,1**

Tabell VI: 1 B. Den vertikala inkomstfördelningen åren 1930, 1935 och 1945 (inkomsttagare)

Inkomstklass	1930		1935		1945	
	Inkomsttagare	Inkomster	Inkomsttagare	Inkomster	Inkomsttagare	Inkomster
	Procent					
0— 1 000	*54,5*	*15,0*	*53,0*	*13,6*	*41,8*	*8,1*
1 000— 2 000	*18,1*	*16,5*	*18,1*	*16,3*		
2 000— 3 000	*12,4*	*17,4*	*13,8*	*20,0*	*15,2*	*12,0*
3 000— 4 000	*7,0*	*13,5*	*7,0*	*14,0*	*13,7*	*15,0*
4 000— 5 000	*3,3*	*8,3*	*3,5*	*9,0*	*10,7*	*15,0*
5 000— 6 000	*1,4*	*4,4*	*1,5*	*4,6*	*7,0*	*12,0*
6 000— 7 000	*1,4*	*5,5*	*1,3*	*5,2*	*3,9*	*8,0*
7 000— 8 000					*2,2*	*5,1*
8 000—10 000	*0,6*	*3,0*	*0,6*	*3,2*	*2,3*	*6,4*
10 000—12 000	*0,7*	*4,5*	*0,6*	*4,2*	*1,0*	*3,3*
12 000—15 000					*0,9*	*3,6*
15 000—20 000	*0,2*	*2,4*	*0,2*	*2,4*	*0,6*	*3,1*
20 000—30 000	*0,4*	*9,6*	*0,3*	*7,5*	*0,5*	*3,6*
30 000—ω					*0,3*	*4,9*
Summa	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**	**100**
Antal inkomsttagare 1 000-tal	**3 556**		**3 749**		**4 063**	
Summa inkomster miljarder kr		**6,1**		**6,3**		**12,7**

sökningen att gälla de två förstnämnda åren samt åren 1945 och 1948. Inkomsttagarnas fördelning har varit möjlig att beräkna för åren 1930, 1935 och 1945.

Disponibel inkomst har i detta kapitel definierats såsom skillnaden mellan ifrågavarande års totalinkomst och de till *samma* års inkomst hänförliga skatterna. Transfereringar *mellan* enskilda individer ha här icke beaktats.

VI: 2. Den vertikala inkomstfördelningens utveckling

När vi i föregående kapitel studerade utvecklingen av de där betraktade horisontella inkomstfördelningarna, skedde detta i den formen, att vi helt enkelt jämförde de inkomstandelar som

under de olika åren tillfallit skilda yrkeskategorier, socialklasser etc. Detta enkla förfarande var där naturligt, men när det gäller vertikala fördelningar är det icke utan vidare tillämpligt. Ett påstående, att år 1930 36 % och 1945 37 % av samtliga inkomster tillföllo gruppen yrkesverksamma inom industri och hantverk, kan sägas vara en meningsfull och intressant upplysning i och för sig, medan däremot ett påstående, att 1930 17 % och 1945 12 % av samtliga inkomster tillföllo personer i inkomstklassen 2 000—3 000 kr knappast kan sägas vara en upplysning av något primärt intresse. Definitionen av gruppen yrkesverksamma inom industri och hantverk har en såväl formellt som reellt likartad innebörd år 1930 som 1945. Detsamma gäller emellertid icke den grupp av individer, som haft inkomster mellan 2 000 och 3 000 kr. Eftersom dessa inkomstgränser i alla reella avseenden inneburo något helt annat år 1930 än 1945, är en jämförelse mellan de inkomster eller de inkomsttagare, som varit hänförliga till detta inkomstintervall, i själva verket ganska meningslös.

Låt oss bortse från det absoluta antalet inkomsttagare och enbart betrakta deras relativa fördelning mellan olika inkomstklasser. Varje mellan två eller flera perioder inträffad förändring i denna relativa fördelning kan då ses såsom en följd av två omständigheter, en förskjutning av den genomsnittliga inkomstnivån och/eller en omfördelning av inkomster. Dessa båda typer av förändringar skola kallas för nivå- resp. strukturförändringar. Om mellan två eller flera perioder samtliga inkomsttagare fått sina inkomster ökade eller minskade i samma proportion, skola vi säga att enbart en nivåförändring men däremot ingen strukturförändring ägt rum. Den förra kan till sin storlek mätas genom ökningen eller minskningen i medelinkomsten. En strukturförändring i fördelningen, däremot, består av de förändringar, som äro hänförliga till just det förhållandet, att alla inkomsttagare icke fått likformigt ökade inkomster. Om mellan två perioder ingen förskjutning av medelinkomsten men däremot en omfördel-

ning av inkomster ägt rum, innebär detta, att en struktur- men ingen nivåförändring skett.

Eftersom de i verkligheten inträffade förändringarna i inkomstfördelningen som regel ha inneburit såväl nivå- som strukturförändringar, uppstår problemet, hur man skall kunna särskilja dessa, och hur man skall kunna illustrera eller mäta strukturförändringarna. Detta problem har varit föremål för åtskillig uppmärksamhet inom den vetenskapliga litteraturen och flera olika metoder ha föreslagits. Speciell uppmärksamhet har härvid ägnats problemet att mäta graden av ojämnhet i inkomstfördelningen. Man säger, att en fördelning är ojämnare än en annan, om den senare är mer koncentrerad kring sitt medeltal än den förra. I bilaga 2 beskrivas olika alternativa möjligheter att illustrera eller mäta graden av ojämnhet i en fördelning. I det följande skola vi använda oss av vissa där angivna förfaringssätt. Då dessa emellertid äro uttryck för endast vissa speciella drag i de förändringar, som skett, ha de kompletterats med andra jämförelsemetoder.

Utvecklingen av medelinkomstens storlek är för föreliggande undersökning icke av större intresse, varför vi här icke skola gå in därpå. I stället skola vi här nedan enbart betrakta de strukturförändringar, som ägt rum.

*

Eftersom det ingalunda är lätt att med varandra jämföra två eller flera inkomstfördelningar, som framställts i tabellform, skola vi i det följande använda oss av grafisk metod. Inkomstfördelningen skall därvid framställas i form av en "inkomstlök", vars konstruktion och innebörd är följande.

Låt oss tänka oss, att vi ha ett vanligt stapeldiagram, så beskaffat att den vågräta axeln anger inkomstbelopp och *ytan* av staplarna — som förutsättas stå omedelbart intill varandra — anger den andel av samtliga inkomsttagare, som tillhör det inkomstintervall staplarna sträcka sig över. Låt oss nu konstruera en kontinuerlig kurva, som tillsammans med den vågräta axeln

”inringar” samtliga staplar (se figuren nedan). Om vi nu tänka oss, att det diagram vi på detta sätt erhållit, vrides ett kvarts varv, så att inkomstskalan blir lodrät i stället för vågrät, kommer stapeldiagrammet och den uppritade kurvan att bilda en figur, som helt faller till vänster om den nu lodräta inkomstaxeln. Vi göra sedan bilden symmetrisk genom att rita en spegelbild därav till höger om inkomstaxeln. Därigenom komma de två uppritade kroklinjerna att tillsammans bilda en figur, som i flertalet fall påminner om genomskärningen av en lök. Denna figur kallas därför en ”inkomstlök”. Den har nu den egenskapen, att dess tjocklek vid olika värden på inkomstskalan är proportionell mot inkomsttagarnas frekvens där. Detta kan också uttryckas så, att förhållandet mellan ytan av den strimma i ”löken”, som erhålles genom att draga två vågräta streck genom denna, säg ett

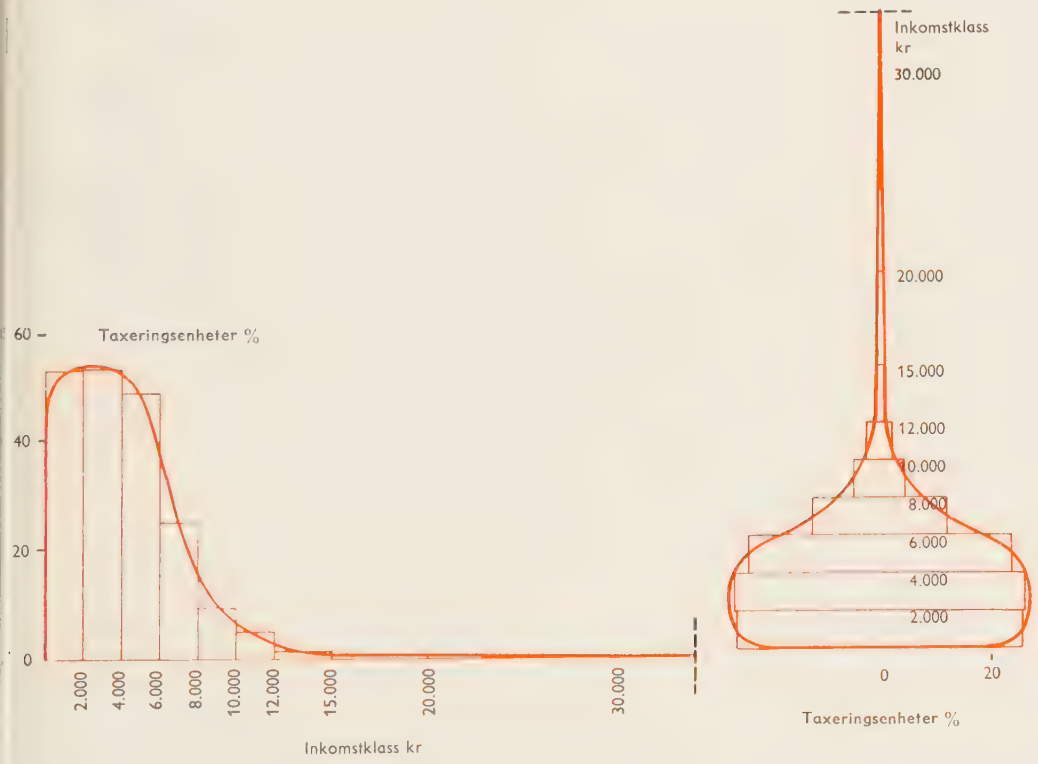

vid värdet *a* och ett vid värdet *b* på inkomstskalan, och "lökens" hela yta anger den andel av samtliga inkomsttagare, vilkas inkomster ligga mellan *a* och *b* kronor.

Det säger sig självt, att man i form av en "inkomstlök" kan framställa såväl inkomsttagarnas som inkomsternas fördelning.

Det är klart, att en på detta sätt företagen approximation av fördelningens frekvenskurva kan inrymma betydande felmarginaler i de inkomstintervall, inom vilka frekvenskurvan varierar mycket. Då detta senare i särskilt hög grad gäller de allra lägsta inkomstvärdena, är "lökens" utseende där i själva verket åtskilligt dubiös. För vinnandet av en viss enhetlighet ha vi i det följande låtit "lökens" utseende baseras på stapeldiagram, där varje stapel omfattar inkomstintervall på 2 000 kr.

*

Eftersom strukturförändringar definierats såsom de förändringar i inkomstfördelningen, som icke äro hänförliga till en likformig höjning av inkomstnivån, kunna dessa förändringar mellan två eller flera år illustreras på följande sätt. Man konstruerar de hypotetiska fördelningar, som under det sista av de betraktade åren skulle varit gällande, om enbart nivåförändringar i takt med medelinkomsternas förändringar hade ägt rum från de tidigare åren. Detta innebär, att man "tänjer ut" inkomstskalorna för de tidigare fördelningarna på ett sådant sätt, att genomsnittsinkomsten blir lika stor i alla fördelningarna. Härigenom bli fördelningarna jämförbara och kunna s. a. s. läggas ovanpå eller bredvid varandra i tabeller eller diagram. Av dessa kan man sedan utläsa, hur den strukturella utvecklingen tett sig för andelen inkomsttagare inom varje inkomstklass för sig.

I diagram VI: 2 a har på ovan angivet sätt konstruerade fördelningar framställts grafiskt i form av "inkomstlökar". Dessa ha där parvis lagts ovanpå varandra för att ge möjligheter för läsaren att få en bild av de strukturella förändringar, som skett. Av samtliga figurer i detta diagram framgår, att de inträffade förändringarna i fördelningen från 30-talets år till 40-talets i

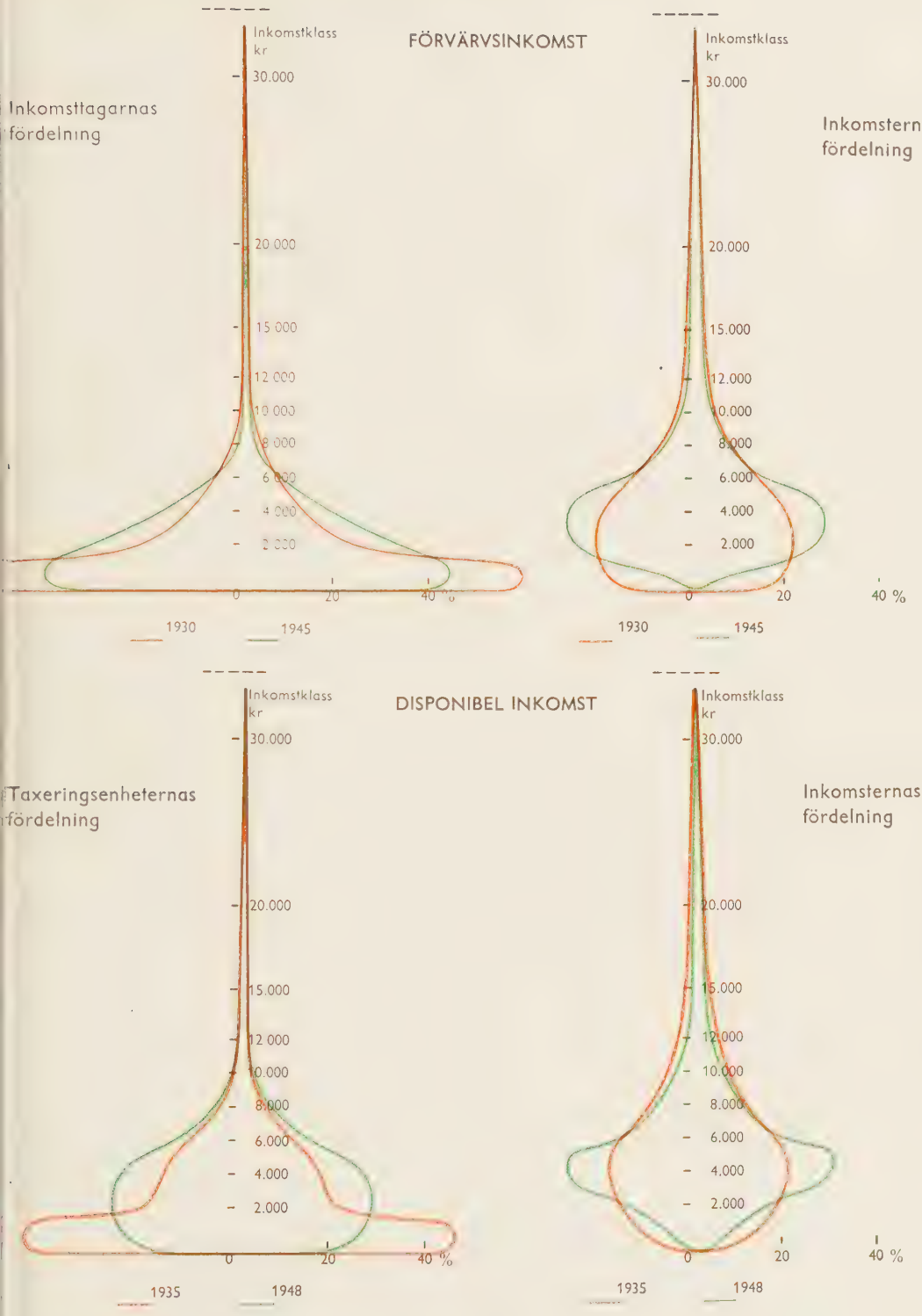

Diagram VI:2 a. Strukturella olikheter i 1930 och 1945 resp. 1935 och 1948 års inkomstfördelningar

främsta rummet påverkat "inkomstlökarnas" utseende på så sätt, att 40-talets "lökar" blivit smalare såväl i basen som i toppen än 30-talets men däremot tjockare på "mitten". En sammanpressning har således skett mot de medelstora inkomsterna. "Inkomstlöken" har liksom pressats till av tryck, som kommit snett nerifrån och snett uppifrån. Denna koncentration av inkomstlökarnas ytor mot "mitten" är ett uttryck för att inkomstskillnaderna blivit relativt sett mindre, dvs. att en inkomstutjämning skett. Vi kunna därför sluta oss till, att inkomstfördelningen under 40-talet varit mindre ojämn än under 30-talet. Detta gäller såväl inkomsttagarnas, taxeringsenheternas som inkomsternas fördelning. Starkast framträder utjämningen på de figurer, som ange inkomsternas fördelning.

Diagram VI: 2 b har konstruerats genom samma uppmultipliceringsförfarande som inkomstlökarna. Även här äro alltså medelinkomsterna i alla fördelningarna lika stora. Här ha emellertid frekvenserna inom de olika inkomstintervallen uttryckts såsom indextal, varvid det sista årets frekvenstal *i varje intervall* satts lika med 100. Diagrammet ger naturligtvis uttryck för samma förhållanden som inkomstlökarna gjort men i en annorlunda form. Särskilt framträder här den inträffade minskningen av de högre inkomstklassernas inkomstsummor.

*

Låt oss tänka oss, att vi ordna alla inkomsttagare (eller taxeringsenheter) efter storleken av deras inkomster under ett år. Vi kunna då indela de sålunda ordnade inkomsttagarna i grupper med lika många personer i varje grupp. Om vi härvid välja en indelning i 10 grupper, omfattar uppenbarligen varje grupp en tiondel av samtliga inkomsttagare. I det följande skola vi kalla en sådan grupp för en decilgrupp. Vi skola nu numrera decilgrupperna så, att den första av dem omfattar den tiondel av inkomsttagarna, som har de lägsta inkomsterna, den andra omfattar den tiondel, som har de därnäst lägsta inkomsterna etc. Den tionde decilgruppen omfattar således den tiondel av inkomst-

Diagram VI: 2 b. Strukturella olikheter i 1930, 1935 och 1945 resp. 1935, 1940, 1945 och 1948 års inkomstfördelningar

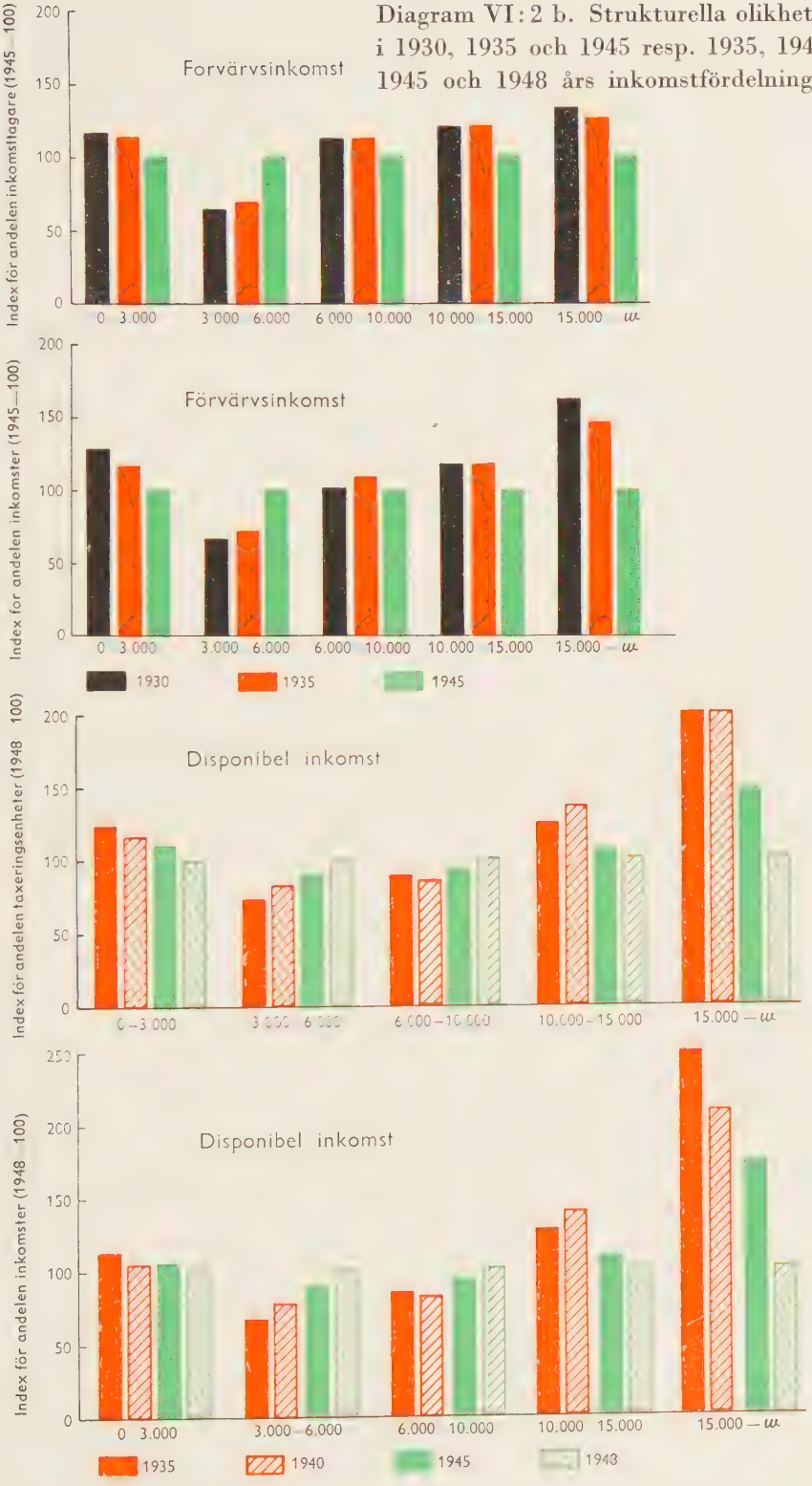

Tabell VI: 2 A. Inkomsternas procentuella fördelning mellan decil- och percentilgrupper

Taxeringsenheter	Totalinkomst				Förvärvsinkomst				Disponibel inkomst			
	Inkomstgränser 1948	1935	1945	1948	Inkomstgränser 1948	1935	1945	1948	Inkomstgränser 1948	1935	1945	1948
Decilgrupp 1												
„ 2	0—1500		2,4	3,2	0-1 800				0—1500		2,7	3,5
„ 3	1 500—	16,0	3,7	4,0		7,3	3,0	4,7	1 500	9,9	3,7	4,4
„ 4	2 200—		4,9	5,6	1 800—				2 200—		5,1	6,1
„ 5	3 000—		6,7	7,3	2 900—	5,3	5,0	4,8	3 000—	6,0	7,2	8,0
„ 6	3 900—	6,7	8,6	9,0	3 900—	7,2	6,9	7,4	3 800—	7,5	8,9	9,7
„ 7	4 800—	9,0	10,6	11,4	4 800—	9,7	8,8	9,3	4 500—	9,5	10,9	11,5
„ 8	5 800—	12,2	12,5	12,9	5 800—	12,6	13,3	13,5	5 400	13,0	13,1	13,7
„ 9	6 900—	16,6	16,5	16,3	6 900—	17,7	16,8	17,0	6 300—	17,2	16,5	16,1
„ 10	9 100—	39,6	34,1	30,1	9 100—	40,2	35,3	32,0	8 000—	37,0	31,8	26,9
Summa		**100**	**100**	**100**		**100**	**100**	**100**		**100**	**100**	**100**
Percentilgrupper												
90 — 92,5	9 100—	5,2	5,0	4,8	9 100—	5,7	5,2	5,1	8 000—	5,3	4,9	4,7
92,5 — 95	10 100—	6,2	5,6	5,4	10 100—	6,3	6,1	5,9	8 900—	6,0	5,7	5,4
95 — 97,5	11 700—	7,9	7,5	7,0	11 700—	8,3	7,7	7,3	10 100—	7,4	6,9	6,3
97,5 — 98,75	15 600	5,5	5,3	4,7	15 500—	5,8	5,6	4,8	12 300—	6,0	4,7	4,0
98,75—100	22 000	14,7 / 20,3	10,8 / 16,1	8,2 / 12,9	21 800—	14,1 / 19,9	10,7 / 16,2	8,8 / 13,6	16 400—	12,2 / 18,2	9,6 / 14,3	6,5 / 10,5

tagarna, som har de största inkomsterna. Naturligtvis kunna vi även indela inkomsttagarna i ett större antal grupper än 10. Om vi i stället välja 100 stycken grupper, innefattar naturligvis varje grupp en procent av samtliga inkomsttagare. En sådan grupp skall kallas en percentilgrupp. Med den första percentilgruppen skall då menas den, som omfattar de inkomsttagare, som ha de allra lägsta inkomsterna etc. Den hundrade percentilgruppen omfattar således det översta inkomsttagarskiktet.

Vi skola nu undersöka, hur stor andel av samtliga till fysiska personer hänförliga inkomster, som under olika år tillfallit decilgrupperna. Vidstående tabell ger besked därom. Då den tionde decilgruppen är av speciellt intresse i detta sammanhang har i nedre delen av denna tabell angivits siffror även för vissa percentilgrupper inom denna decilgrupp.

Av tabellen framgår, att de lägre inkomsttagarskikten erhållit en växande andel av inkomsterna, medan de högsta inkomstskikten fått en allt mindre del därav. Således tillföll år 1935 knappt 10 men år 1948 däremot 14 % av de disponibla inkomsterna de fyra lägsta decilgrupperna, medan motsvarande siffror för den tionde decilgruppen voro 37 resp. knappt 27. Det är tydligen inom de lägre inkomstskikten, som den största höjningen skett, medan den därav följande minskningen för andra kategorier så gott som uteslutande träffat den tionde decilgruppen. Även för den nionde kan dock en viss — jämförelsevis liten — minskning konstateras. Förändringarna i procenttalen äro tydligen mera utpräglade för de disponibla inkomsterna än för förvärvsinkomsterna och totalinkomsterna. I den nedre delen av tabellen, där den tionde decilgruppen uppdelats i mindre delar, framgår att minskningen i den tionde decilens inkomstandel träffat de olika inkomstklasserna starkt progressivt. Således har t. ex. det översta av de här betraktade inkomstskikten fått sin andel av de disponibla inkomsterna förminskad med nära 50 % medan den "nedersta" delen av den tionde decilgruppen fått sin inkomstandel förminskad med endast omkring 10 %.

De förhållanden, som framgå av ovanstående, äro givetvis beroende på vilka inkomsthöjningar, som de olika decil- och percentilgrupperna erhållit under den här betraktade perioden. I nedanstående tabell angivas hur medelinkomsterna i de olika grupperna utvecklat sig.

Tabell VI: 2 B. Inkomstindex för decil- och percentilgrupper
(1935 = 100)

Taxerings-enheter	Totalinkomst		Förvärvsinkomst		Disponibel inkomst	
	1945	1948	1945	1948	1945	1948
Decilgrupp 1						
„ 2						
„ 3	224	365	217	354	225	381
„ 4						
„ 5			257	376	231	357
„ 6	253	379	242	352	226	346
„ 7	233	359	223	321	220	325
„ 8	204	300	209	291	193	282
„ 9	197	278	188	261	184	251
„ 10	170	215	174	216	165	194
Summa	**198**	**282**	**198**	**272**	**191**	**267**
Percentil-grupper						
90 — 92,5	189	262	181	244	176	239
92,5 — 95	178	246	192	257	181	240
95 — 97,5	187	250	183	238	179	226
97,5 — 98,75	189	241	191	225	150	177
98,75 — 100	145	156	150	170	151	142
	157	179	162	186	150	153

Vi se här, att de relativa inkomsthöjningarna varit större i de lägre inkomstlägena än i de högre. Således har t. ex. den tionde decilgruppen från år 1935 till år 1948 fått sin genomsnittliga förvärvsinkomst ungefär fördubblad, medan den femte decilgruppen under samma period fått sin nästan fyrdubblad. Beträffande förvärvs- och totalinkomsterna gäller, att de här lägsta decilgrupperna tillsammans fått mindre inkomstökningar än de närmast följande. Anledningen härtill kan möjligen vara att finna däri, att

de lägsta inkomsttagarkategorierna i betydande utsträckning utgöras av de personer (pensionärer, änkor m. m.), som i föregående kapitel framhållits såsom särskilt missgynnade av den inträffade minskningen av penningvärdet. Att samma förhållande icke gäller för de disponibla inkomsterna för år 1948 kan sannolikt helt återföras på den sistnämnda år genomförda stora höjningen av folkpensionernas belopp.

*

I den redogörelse, som i bilaga 2 lämnas om olika sätt att mäta ojämnheten i inkomstfördelningar, framhålles, att den "maximala utjämningsprocenten" ansetts såsom det lämpligaste måttet för föreliggande undersökning, samt att s. k. lorenzdiagram synas vara väl ägnade att ge en visuell bild av förändringarna i fördelningens ojämnhet.

Den maximala utjämningsprocenten är ett mått, som anger hur stor del av samtliga inkomster, som skulle behöva överföras från de bättre till de sämre ställda för att alla skulle få lika stora inkomster.[1] Ju större detta mått är desto större är inkomstfördelningens ojämnhet.

Tabell VI: 2 C. De vertikala inkomstfördelningarnas ojämnhetsmått

År	Maximal utjämningsprocent		
	förvärvsinkomst		disponibel inkomst
	(taxeringsenheter)	(inkomsttagare)	(taxeringsenheter)
1930	.	*42*	.
1935	*41*	*41*	*37*
1940	*40*	.	*35*
1945	*36*	*37*	*32*
1948	*34*	.	*28*

[1] Om alla ha lika stora inkomster är detta mått lika med 0 och om alla personer utom en enda inte har några inkomster alls, medan hela inkomstsumman är koncentrerad på denna enda person, är detta ojämnhetsmått approximativt lika med 100. Dessa två fördelningar äro de två ytterligheterna, den jämnast tänkbara och den ojämnast tänkbara. För alla andra fördelningar utgör den maximala utjämningsprocenten ett tal, som ligger emellan 0 och 100.

Siffrorna i denna tabell ge ett talmässigt uttryck för den utjämning som skett. Vi se här, att ojämnhetsmåttet från 1935 till 1948 har sjunkit mera för de disponibla inkomsterna än för förvärvsinkomsterna. Vidare se vi, att sänkningen beträffande de disponibla inkomsterna i väsentlig utsträckning är att hänföra till perioden 1945—48. Att detta sistnämnda varit fallet torde till icke ringa del kunna hänföras till ökningen av folkpensionernas belopp samt 1947 års skattereform.

Diagram VI: 2 c visar hur s. k. lorenzdiagram te sig för de fördelningar, som redovisats i tabell VI: 1 A.[1] En inkomstfördelnings ojämnhet framträder i lorenzdiagram på så sätt, att ju större den yta är, som begränsas av figurens diagonal och den

[1] Lorenzdiagrammens konstruktion och innebörd kan förklaras på följande sätt. Låt oss tänka oss ett diagram i form av en kvadratisk ruta med en diagonal dragen från det sydvästra till det nordöstra hörnet (se diagram VI: 2 c). Längden på rutans sidor sättes lika med 1, och det sydvästra hörnet väljes till 0-punkt. På den vågräta linjen därifrån utgår en skala för andelar av samtliga inkomsttagare "nedifrån räknat". Avståndet 1/10 från 0-punkten betecknar alltså den nedersta tiondelen av samtliga inkomsttagare, dvs. den första decilgruppen. Avståndet 2/10 från 0-punkten betecknar de två lägsta decilgrupperna etc. Den lodräta axeln från origo är en skala för andelen av samtliga inkomster. Avståndet 1/10 betecknar där alltså en tiondel av samtliga inkomster etc. Om man nu känner inkomstfördelningen fullständigt, kan man konstruera en kontinuerlig kurva i detta diagram, så beskaffad, att den anger hur stor andel av samtliga inkomster, som tillfallit de olika andelarna — nedifrån räknat — av samtliga inkomsttagare. Där kurvans avstånd från den vänstra sidan i kvadraten är 1/10 är således dess avstånd från den nedre kanten på kvadraten lika med den andel av samtliga inkomster, som tillfallit den första decilgruppen, där kurvans avstånd från den vänstra kanten är 2/10 är dess höjd över den nedre kanten lika med den andel av samtliga inkomster, som tillfallit de två lägsta decilgrupperna tillsammans osv. Det inses lätt, att den sålunda konstruerade kurvan måste gå från 0-punkten till det nordöstra hörnet i en neråt konvex båge. (I diagrammet ha kurvorna ej utritats fullständigt. Det förefintliga statistiska materialet har ej gett hållpunkter därför.) I det diagram, som på detta sätt erhålles ger nu den yta, som begränsas av diagonalen och den konstruerade kroklinjen ett mått på fördelningens ojämnhet. Ju jämnare en fördelning är, desto mindre är denna yta. De två ovan nämnda ytterlighetsfallen, nämligen de fördelningar, där alla ha lika stora inkomster och den fördelning, där en enda person har alla inkomster, framträda i ett lorenzdiagram på så sätt, att kurvan i det förra fallet sammanfaller med diagonalen och i senare fallet först följer den vågräta kanten från origo till det sydöstra hörnet och sedan följer den lodräta kanten till det nordöstra hörnet. De båda ytorna få i dessa båda fall måtten 0 resp. ½.

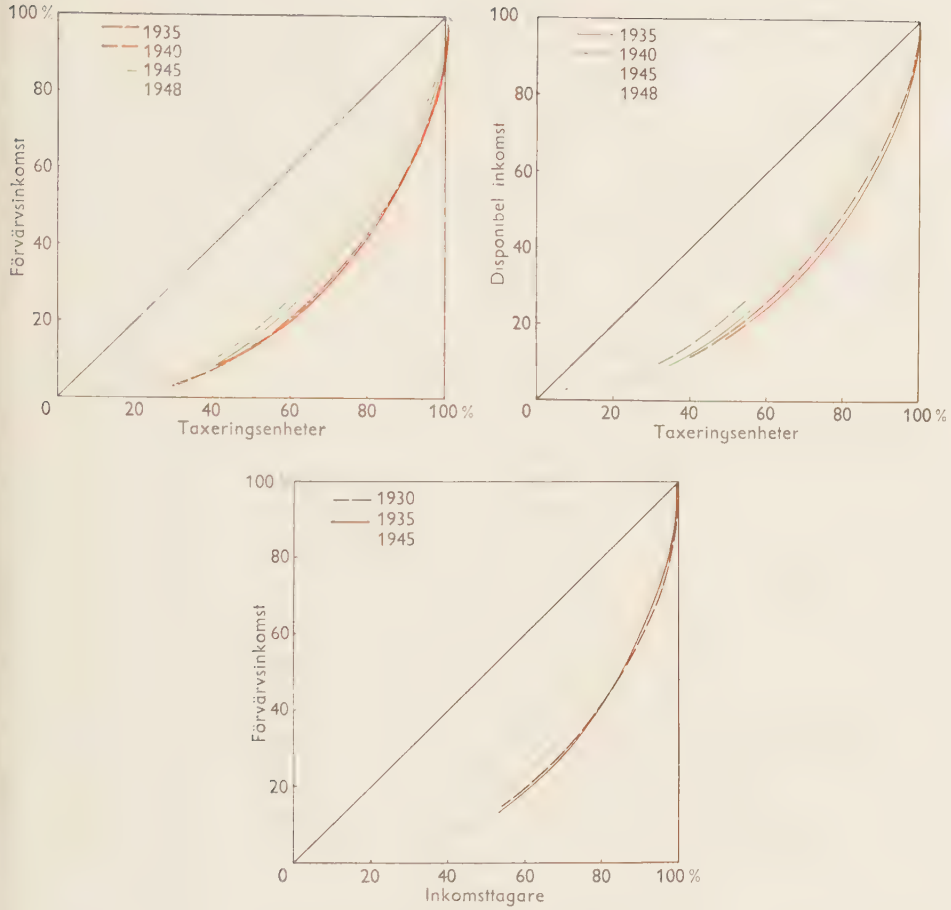

Diagram VI: 2 c. Lorenzdiagram

därunder välvda kroklinjen, desto ojämnare är fördelningen. Som framgår av figurerna i diagrammet, gå de senare årens kurvor genomgående närmare diagonalen än de tidigare årens. Härigenom måste också nyssnämnda ytor för dessa senare år vara mindre än motsvarande ytor för tidigare år. Detta diagram utgör alltså en grafisk illustration till den redan tidigare konstaterade inkomstutjämningen.

Den utveckling mot en jämnare inkomstfördelning, som ovan på olika sätt påvisats, är välkänd och har konstaterats i flera

olika sammanhang. De resultat, som här nu framställts stå i full samklang med tidigare gjorda undersökningar på detta område.[1] Att fullständig samstämmighet med dessa senare icke föreligger, vare sig i de tabellariska sammanställningarna eller i de beräknade ojämnhetsmåtten, beror därpå, att i föreliggande undersökning ha använts definitioner och metoder, som på flera punkter avvika från dem som tidigare använts.

*

Vi ha i det föregående påpekat, att denna undersöknings intresse i första hand knytes till de egenskaper i inkomstfördelningen, som äro av direkt relevans för det sätt, varpå det sammanlagda inkomstbeloppet disponeras. Eftersom varje vertikal inkomstfördelning kan sägas ha en stor mängd egenskaper, kunna vi fråga oss vilka av dessa det är, som äro av betydelse för inkomstdispositionen.

Inget av de i litteraturen förekommande måtten på ojämnhet i inkomstfördelningen har konstruerats med anknytning till teorien för fördelningens betydelse för inkomstanvändningen. Detta förhållande har också medfört, att inget av dessa mått har något direkt samband med nämnda teori. Kännedomen om de inträffade förändringarna i ojämnhetsmåtten säger oss därför i själva verket föga om förändringarnas effekt på inkomstanvändningen.[2]

I bilaga 3 beskrives närmare en metod att omforma givna vertikala inkomstfördelningar på ett sådant sätt, att man därigenom — under vissa förutsättningar — kan bedöma den effekt på in-

[1] Se t. ex. *E. Lindahl:* Socialpolitik och inkomstutjämning i Sverige. Socialt Tidsskrift nr 10, 1946, s. 405—422; *M. Lindstrand:* Inkomstfördelningen före och efter kriget. Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B: 10, s. 89—100; *K. G. Hagstroem:* Inkomstinflation och inkomstnivellering i Sverige. Skandinaviska Bankens kvartalsskrift, Årg. 30, nr 2, april 1949, s. 39—41 samt *O. Stadius:* Inkomstnivelleringen och dess följder. Förhandlingar vid Nordiskt Nationalekonomiskt möte i Stockholm den 20—22 juni 1949, Sthlm 1950, s. 54—68.

[2] Jfr *A. A. Young:* Do the Statistics of the Concentration of Wealth in the United States mean what they commonly are assumed to mean? Journal of the American Statistical Association, Vol. XV:117, March 1917, s. 471—484 samt *S. S. Kuznets:* National income, Readings in the Theory of Income Distribution. London 1950, s. 37 ff.

komstanvändningen, som inträffade strukturförändringar haft. I mycket korta drag kan denna metod beskrivas på följande sätt.

För varje given vertikal inkomstfördelning kan man bestämma en funktion $P(e)$, vars betydelse är denna. Bokstaven e betecknar inkomstelasticitet. Denna förutsättes vara konstant över hela inkomstskalan. För varje värde på e anger $P(e)$ kvoten mellan å ena sidan den totala efterfrågan pa en vara (eller en tjänst) med inkomstelasticiteten e, som ifrågavarande fördelning skulle givit upphov till och å andra sidan den totala efterfrågan på denna vara, som skulle uppstatt, om samtliga inkomsttagare hade haft lika stora inkomster. Om alltså för ett e-värde, säg ½, motsvarande P-värde är lika med exempelvis 0,9, betyder detta, att ifrågavarande inkomststruktur åstadkommit, att efterfrågan på varor med inkomstelasticiteten ½ blivit 10 % mindre än vad den skulle varit, om samtliga hade haft lika stora inkomster. I diagram VI: 2 d ha P-funktionerna för de i tabell VI: 1 A angivna fördelningarna inritats.

Låt oss nu betrakta två inkomstfördelningar och välja ett visst e-värde, säg e_1. Kvoten mellan motsvarande två P-värden uttryc-

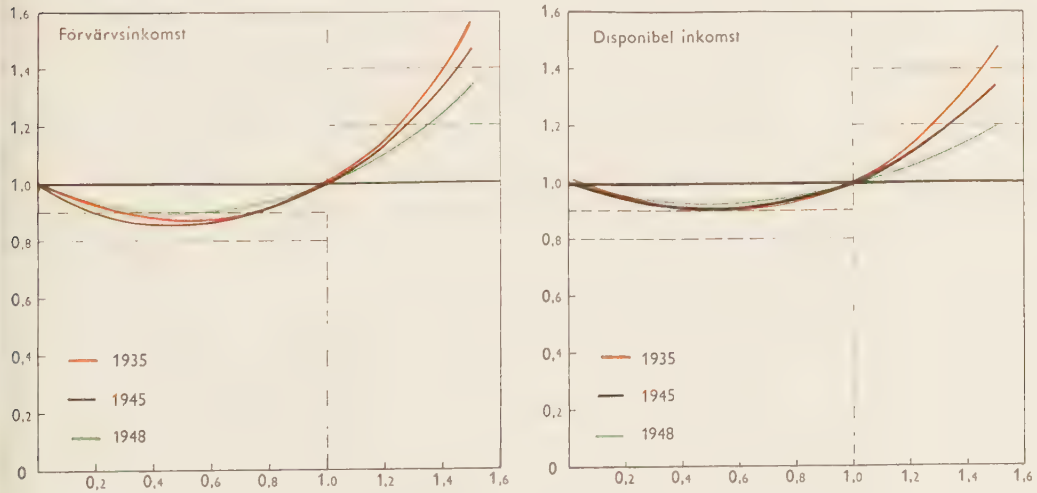

Diagram VI:2 d. Funktionen P(e)

ker då hur stor relativ ökning eller minskning i efterfrågan på varor med inkomstelasticiteten e_1, som är hänförlig till de strukturella olikheterna mellan ifrågavarande fördelningar. Om vi betrakta diagrammet över P-funktionerna, kunna vi därur exempelvis utläsa följande: för $e = \frac{1}{2}$ är P-värdet för 1948 års fördelning av de disponibla inkomsterna lika med 0,92. Motsvarande siffra för 1935 års fördelning är 0,89. Detta betyder, att den strukturförändring, som ägt rum mellan nämnda år, har medfört, att efterfrågan på varor med den konstanta inkomstelasticiteten $\frac{1}{2}$ har ökat med ungefär 3 %.

P-funktionerna ha alltid den egenskapen, att $P = 1$ både för $e = 0$ och $e = 1$. Detta är naturligt eftersom i dessa båda fall strukturen i fördelningen är helt ovidkommande för totalefterfrågan. Den kurva, som P-funktionen beskriver är alltid konkav uppåt. I intervallet $0 < e < 1$ är denna funktion alltid mindre än 1, medan den för större elasticitetsvärden däremot är större än 1.

Det vid konstruktionen av P-funktionen gjorda antagandet om konstant inkomstelasticitet över hela inkomstskalan är givetvis mycket speciellt och kanske verklighetsfrämmande. Låt oss därför se, hur motsvarande kurvor skulle gått, om vi i stället valt den mer generella förutsättningen, att efterfrågan varierat med inkomsten såsom funktionen $A + B\, x^e$ där x betecknar inkomsten samt A, B och e positiva konstanter. Det kan då lätt visas, att sålunda konstruerade kurvor alltid bli flackare än dem, som inritats på diagrammet. Under sistnämnda förutsättning om konsumtionens beroende av inkomsten ha också förändringar i fördelningen mindre inverkan på den totala efterfrågan än under förutsättningen om konstant inkomstelasticitet.

Av diagrammet över P-funktionerna framgår, att kurvorna i intervallet $0 < e < 1$ gå mycket nära varandra. I intervallet $e > 1$ särа kurvorna visserligen på sig, men icke heller där äro skillnaderna i P-värdena särskilt stora, när det gäller måttligt stora värden på e. Detta måste betyda, att de inträffade strukturförändringarna haft en relativt liten effekt på efterfrågan på varor,

vilkas engelfunktioner varit av typen $A + B\ x^e$, där e ej varit särskilt stort (A, B och e positiva). Visserligen utgöra nu ovannämnda engelfunktioner ett specialfall, men funktionstypen är dock icke mindre generell, än att den kan tänkas representera verkligheten beträffande en ganska vidsträckt klass av konsumtionsvaror. Det synes därför ingalunda vara omotiverat att här uppställa den hypotesen, att de under den här betraktade tidsperioden inträffade strukturförändringarna medfört relativt små förskjutningar i efterfrågan. De strukturförändringar, som ägt rum sedan 1930-talet, skulle i enlighet härmed medfört endast relativt små förändringar i konsumtionsvaruefterfrågans omfattning och inriktning.[1] Det synes därför vara anledning att ifrågasätta, om den vertikala inkomststrukturen överhuvud taget har den stora relevans för dispositionen av det sammanlagda inkomstbeloppet, som ofta framhållits.[2]

Låt oss nu som illustration till vad som ovan sagts något närmare undersöka, vilken effekt en inkomstutjämning kan tänkas åstadkomma på det totala personella sparandet. Det är ju en allmän uppfattning, att en inkomstutjämning medför en minskning av detta sparande. Denna uppfattning baserar sig på den förutsättningen, att den marginella sparbenägenheten växer med inkomstens storlek. I det följande skall denna förutsättning anses uppfylld.

Till att börja med skola vi nu antaga, att konsumtionens elasticitet med avseende på den disponibla inkomsten är konstant över hela inkomstskalan. I enlighet med förutsättningen om sparbenägenhetens tillväxt med inkomsten måste denna elasticitet

[1] *H. Lubell* har med stöd av empiriskt material beträffande konsumtionsförhållanden visat, att endast mycket omfattande inkomstomfördelningar kunna medföra någon nämnvärd effekt på konsumtionens omfattning och inriktning. Se *H. L.:* Effect of Income Redistribution on Consumer's Expenditures, The American Economic Review, Vol. XXXVII: 1 1947, s. 157—170.

[2] Se exempelvis *M. Kalecki:* Tre vägar till full sysselsättning. 6 Oxfordekonomer om full syssselsättning, Uppsala 1946, s. 81—113 eller *N. Kaldor:* The Quantitative Aspects of the full Employment problem in Britain, Appendix till *W. H. Beveridge:* Full Employment in a Free Society, London 1944, s. 344—401.

vara mindre än 1. Av diagrammet ovan se vi nu, att funktionen $P(e)$ för 1948 års disponibla inkomster varierat inom intervallet $0{,}92 < P < 1{,}0$. Minimivärdet 0,92 inträffar för e ungefär lika med 0,5. Detta betyder, att under vårt ovannämnda antagande skulle en total utjämning av 1948 års fördelning icke ökat den totala konsumtionens omfattning med mer än allra högst 8 %. En 8-procentig ökning skulle inträffat, om konsumtionens inkomstelasticitet varit just 0,5. Om andra elasticitetsvärden varit gällande hade konsumtionsökningen blivit mindre.

Låt oss nu *överge* antagandet, att konsumtionens inkomstelasticitet är konstant över hela inkomstskalan. I stället skola vi göra det mer generella — och i själva verket ganska rimliga — antagandet, att konsumtionens beroende av inkomsten kan uttryckas genom formeln $C = A + Bx^e$ där C betecknar konsumtion, x inkomst, A och B positiva konstanter och e en storhet som ligger i intervallet $0 < e < 1$.

Det kan nu visas, att en inkomstutjämning medför en desto mindre effekt på totalkonsumtionens omfattning ju större konstanten A är. Vårt första antagande ovan — det om konstant inkomstelasticitet — utgör det specialfall, som erhålles genom att sätta konstanten $A = 0$ i vårt andra antagande om konsumtionens beroende av inkomsten. Därav följer, att även i sistnämnda fall skulle en fullständig utjämning av 1948 års fördelning medfört en allra högst 8-procentig ökning av totalkonsumtionens omfattning.

Lat oss nu övergå till att betrakta konsekvenserna för konsumtionen av måttligt stora inkomstutjämningar och under rimliga villkor beträffande storleken av konstanterna A och e i ovanstående ekvation. Vi kunna då välja att betrakta inkomstutjämningar av den omfattning, som skett mellan åren 1935 och 1948.

Av diagrammet över P-funktionerna se vi, att det största avstandet mellan 1935 och 1948 års P-funktioner i intervallet $e < 1$ endast rör sig om enstaka procent. I själva verket är detta avstånd 0,03 och det inträffar för $e = 0{,}6$. Detta betyder, att den

inkomstutjämning som skett mellan åren 1935 och 1948 medfört en ökning av den totala konsumtionen med allra högst 3 %. En 3-procentig ökning har skett, om konstanterna A och e varit 0 resp. 0,6. Om vi i stället för det angivna värdet 0,6 på konstanten e betrakta ett mera troligt, säg 0,8 eller större, se vi av diagrammet, att avståndet mellan ifrågavarande kurvor är mindre än för $e = 0{,}6$. Noggrannare beräkningar än vad som är möjligt att göra på grundval av diagrammet ger vid handen, att detta avstånd är lika med 0,025. Då det dessutom är rimligt att förutsätta ett icke helt obetydligt värde på konstanten A, följer därav att en inkomstutjämning av samma omfattning som den, vilken skett mellan åren 1935 och 1948, icke kunnat medföra en större ökning av den totala konsumtionens omfattning än med en eller allra högst ett par procent.

Av vad som nu sagts framgår, att under tämligen generella och rimliga antaganden om konsumtionens beroende av inkomsten kunna inkomstutjämningar av måttlig omfattning endast medföra en rätt liten ökning av den totala konsumtionens omfattning. Då sparandet är lika med skillnaden mellan inkomsten och konsumtionen är det vidare tydligt, att effekten på det totala sparandet icke heller kan vara större än vad som svarar mot en eller ett par procent av det sammanlagda inkomstbeloppet. Visserligen kan detta tänkas innebära en stor procentuell minskning av det förekommande personella sparandet, men i jämförelse med samhällets totala sparande är en minskning av denna storleksordning dock föga betydande. Man torde i varje fall kunna säga att en utjämning av den vertikala fördelningen måste vara mycket kraftig för att kunna medföra en tendens till någon mer betydande sänkning av det totala samhälleliga sparandet.

*

De i detta avsnitt gjorda kalkylerna över inkomstfördelningen ha alla baserats på de tabeller, som redovisats i föregående avsnitt. Vid beräkningen av dessa har, som tidigare nämnts, bortsetts från vissa inkomstposter på grund av svårigheten att er-

hålla statistisk information angående deras fördelning.[1] De inkomstbelopp, som därigenom icke beaktats äro av betydande storleksordning. Det är därför i själva verket mycket väl tänkbart, att vi här erhållit en helt skev bild av verkligheten. Det är då naturligtvis av vikt, att man på ett eller annat sätt försöker göra sig en föreställning om vad de obeaktade posterna kunna spela för roll för fördelningarna. I syfte att göra detta skola vi här nedan på ett ytterst schematiskt sätt enligt tre olika alternativ fördela dessa poster mellan inkomstklasserna och sedan på grundval därav beräkna motsvarande inkomstfördelningar. Två av de alternativ, som därvid konstrueras, ha valts så att de i viss mening kunna tänkas såsom två ytterligheter, emellan vilka verkligheten rimligen bör ligga. Vi skola härvid begränsa oss till att betrakta år 1948.

Som framgår av tabell VI: 1 A är det förvärvsinkomstbelopp, som där fördelats mellan inkomstklasser 17,5 miljarder kr. Av tabell IV: 1 A framgår emellertid, att det totala beloppet av de förvärvsinkomster, som tillfallit fysiska personer uppgått till mellan 19,9 och 20,8 miljarder kr. Det inkomstbelopp, som icke beaktats vid beräkningen av förstnämnda tabell utgör således i runt tal 3 miljarder kr. Det är alltså dessa 3 miljarder, som vi i form av tre olika alternativ nedan skola försöka lokalisera till de olika inkomstklasserna.

Några skäl för att den av oss i detta sammanhang betraktade underdeklarationen genomsnittligt skulle vara större inom de lägre inkomstskikten än inom de högre synes icke föreligga. Visserligen torde en icke ringa del av den underdeklaration, som icke är hänförlig till företagare, sannolikt falla i de lägre inkomstskikten, men å andra sidan är det sannolikt att såväl löntagare som företagare i de övre inkomstskikten svara för en underdeklaration, som, per capita räknat, knappast är mindre. Särskilt torde företagarnas lagliga underdeklaration vara större inom de högre inkomsttagarskikten än inom de lägre. Man kan visserligen

[1] De viktigaste av de poster det här gäller anges i not 1, s. 85.

säga, att det föreligger en viss tendens till negativ korrelation mellan falskdeklaration och deklarerad inkomst, därigenom att denna senare — vid given förvärvsinkomst — blir desto mindre ju större falskdeklarationen är. Denna tendens synes dock på intet sätt vara dominerande i detta sammanhang. Allt detta tyder på, att den inkomstfördelning som erhålles genom att fördela de underdeklarerade 3 miljarderna mellan inkomstklasserna i proportion till antalet inkomsttagare, ger en något skev bild av verkligheten på så sätt, att de lägsta inkomstskiktens inkomster därigenom övervärderas och de högre inkomstskiktens inkomster undervärderas.

Såsom vårt första alternativ skola vi nu välja den inkomstfördelning, som erhålles genom att förutsätta den av oss betraktade underdeklarationen såsom per capita räknat jämnt fördelad över hela inkomstskalan.

Såsom vårt andra alternativ i detta sammanhang skall väljas den fördelning, som erhålles genom att basera beräkningarna på följande antaganden: 1) löntagarnas till ungefär en miljard kr uppskattade underdeklaration fördelar sig mellan inkomstklasserna i proportion till de inkomstsummor, som äro hänförliga till gruppen anställda, 2) resten av underdeklarationen fördelar sig mellan inkomstklasserna i proportion till de inkomstsummor, som äro hänförliga till företagare.

Den fördelning som därigenom erhålles bygger alltså på förutsättningen, att löntagare och företagare var för sig underdeklarera i proportion till sina inkomster. Om man nu försöker bedöma i vilken mån denna förutsättning är realistisk, så synes svaret därpå rimligen bli, att den undervärderar underdeklarationen i de lägsta inkomstskikten och övervärderar den i de högsta. Anledningen härtill är den, att man nog torde kunna utgå ifrån, att underdeklarationen i de lägsta inkomstklasserna är absolut sett så stor, att om övriga inkomstklasser skulle underdeklarera förhållandevis lika mycket, så skulle den totala underdeklarationen bli långt större än 3 miljarder. Vidare synes det

knappt vara rimligt att tänka sig, att falskdeklarationen — som dock är den dominerande posten i detta sammanhang — genomsnittligt skulle växa i samma takt som inkomsterna.

Såsom vårt tredje alternativ skall väljas den fördelning, som erhålles av förutsättningen, att den här betraktade underdeklarationen fördelat sig mellan inkomstklasserna i proportion till de förvärvsinkomstsummor, som enligt tabell VI: 1 A tillfallit varje klass. Den fördelning, som därigenom erhålles, får således samma struktur som den, vilken angivits i tabell VI: 1 A och vid vars beräkning här betraktade underdeklaration ej beaktats.

Nedanstående diagram visar de tre "inkomstlökar" för år 1948, som erhållas genom att på sätt som ovan beskrivits enligt tre alternativa förutsättningar inkludera all underdeklaration i beräkningarna.

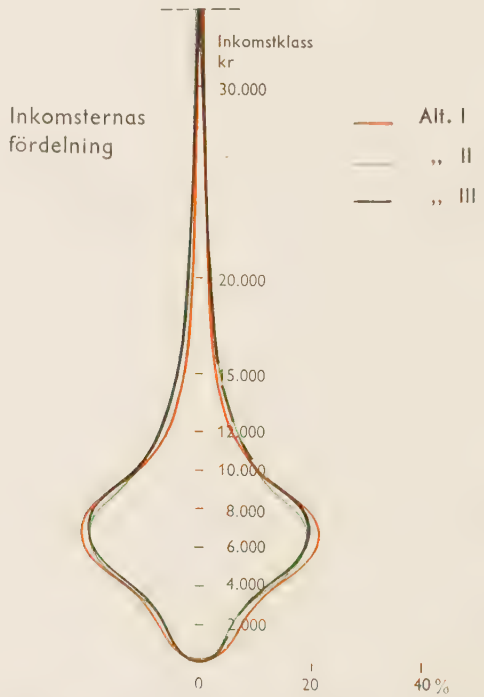

Diagram VI:2 e. Förvärvsinkomsternas vertikala fördelning år 1948 enligt alternativa förutsättningar angående underdeklaration

Av detta diagram ses först och främst, att de två i viss mån såsom ytterligheter betraktade alternativen ge upphov till "inkomstlökar", som trots vissa olikheter dock i huvudsak visa samma karaktär. Det är naturligtvis klart, att den "lök" som bygger på antagandet, att underdeklarationen fördelar sig jämnt per capita över hela inkomstskalan, är mindre tjock i botten och mera koncentrerad till mitten än den andra, men i övrigt synas skillnaderna icke vara alltför betydande. Om vi beräkna den maximala utjämningsprocenten för fördelningarna enl. alternativ I, II och III erhållas resultaten 29, 34 och 34.

Av vad som nu sagts framgår, att de vid våra tidigare beräkningar av inkomstfördelningen icke beaktade underdeklarationsposterna med all sannolikhet ha en viss men dock icke särskilt stor betydelse för de betraktade inkomstfördelningarnas utseende. Det finnes knappast anledning att förmoda, att dessa posters inverkan på fördelningen skulle varit helt olika under olika år. Tvärtom är det väl mera troligt, att dessa posters fördelning varit ungefär likartad under samtliga här betraktade år. Det synes därför föreligga motiv för den hypotesen, att de förändringar i inkomstfördelningens struktur, som tidigare i detta kapitel har påvisats, huvudsakligen överensstämma med dem, som skulle kunna konstateras, om vi hade haft fullständig information om all underdeklarations fördelning.

Hittills ha vi betraktat den vertikala inkomstfördelningen för de populationer, som utgjorts av *samtliga* inkomsttagare eller taxeringsenheter i landet. Vi kunna emellertid även, som tidigare nämnts, uppdela dessa populationer i delgrupper efter olika grunder och beräkna den vertikala inkomstfördelningen för varje sådan delgrupp för sig. I anslutning till den kategoriindelning, som använts i föregående kapitel, har beräkningar utförts av 1948 års fördelning inom var och en av de där betraktade näringsgrenarna och socialklasserna. Resultatet av dessa beräkningar redovisas i form av "inkomstlökar" i nedanstående diagram. Av beräkningstekniska skäl ha vi här nöjt oss med att

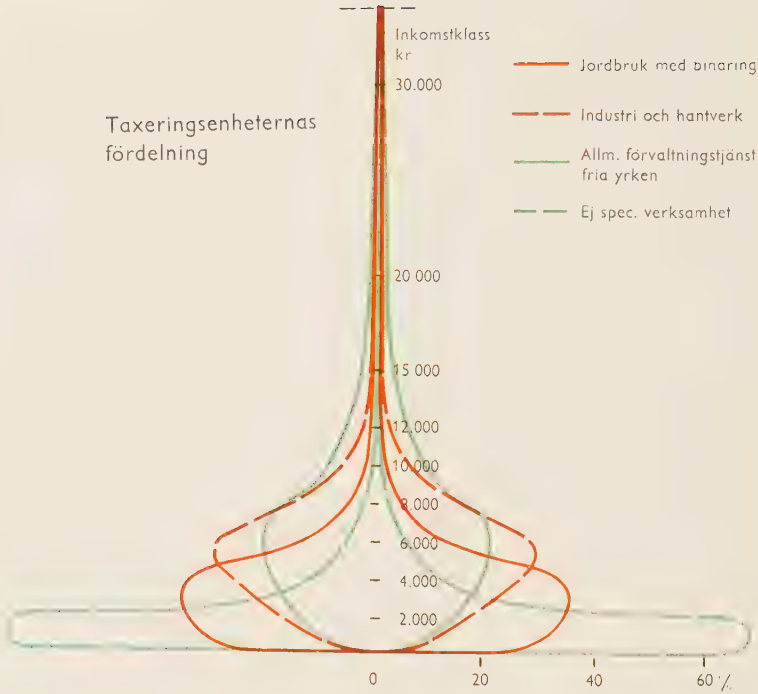

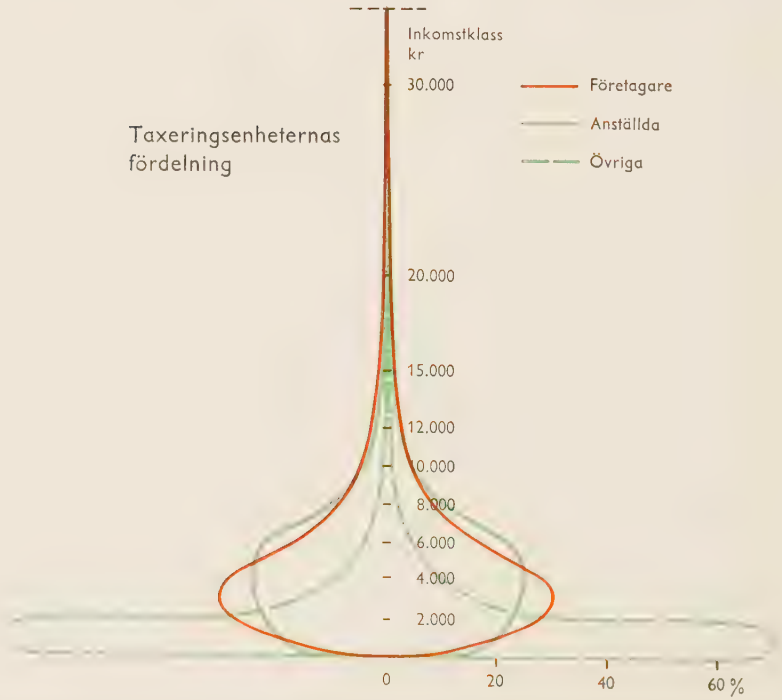

Diagram VI:2 f. Den vertikala inkomstfördelningen inom olika delpopulationer år 1948

betrakta fördelningen med avseende på de deklarerade inkomsterna. Dock har korrektion gjorts för taxeringsstatistikens stympning av fördelningen vid "skattestrecket".

Som framgår av diagrammet voro år 1948 de vertikala inkomstfördelningarna inom skilda näringsgrenar åtskilligt olikartade. Det är därför sannolikt, att den omflyttning, som skett mellan dessa näringsgrenar, medfört förändringar i den vertikala fördelningen bland samtliga inkomsttagare. För att i någon mån belysa hur stor effekt denna omflyttning kan ha medfört, har i nedanstående diagram den år 1945 för samtliga inkomsttagare gällande fördelningen jämförts med den, som under i övrigt lika förhållanden skulle uppstått i det hypotetiska fallet, att proportionerna mellan antalet inkomsttagare inom de olika näringsgre-

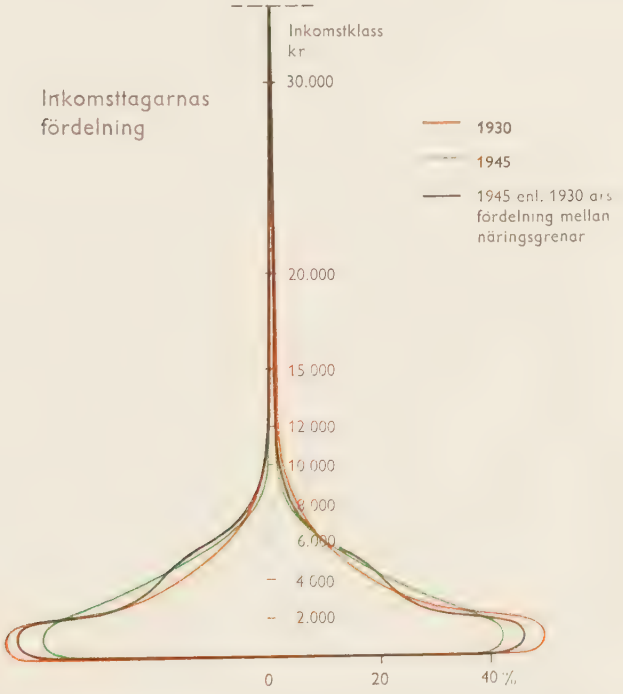

Diagram VI:2 g. Inkomstfördelningens beroende av omflyttningen mellan näringsgrenar

narna varit desamma år 1945 som år 1930. Av diagrammet ses, att den omflyttning, som skett, haft en ganska betydande effekt på fördelningens utseende.

VI: 3. Skatters och subventioners inverkan på den vertikala inkomstfördelningen

I föregående avsnitt ha försök gjorts att lämna en bild av hur inkomstfördelningen utvecklat sig i tiden. Därvid behandlades förvärvsinkomster och disponibla inkomster separat. I det avsnitt, som nu följer och som syftar till en belysning av de direkta transfereringarnas inverkan på inkomstfördelningens utseende, skola vi först för år 1948 jämföra förvärvsinkomsternas fördelning med de disponibla inkomsternas fördelning under samma år. Därefter skola vi för åren 1935, 1940, 1945 och 1948 undersöka, hur stor andel av totalinkomsterna i de olika inkomstintervallen, som utgjorts av de poster — direkta skatter och direkta subventioner — som konstituera skillnaden mellan förvärvsinkomsterna och de disponibla inkomsterna. Vidare skola vi studera, hur stor andel av totalinkomsterna inom de olika decil- och percentilgrupperna, som åtgått till direkta skatter samt hur totalsumman av dessa skatter fördelat sig mellan nämnda grupper. I slutet på detta avsnitt skall slutligen undersökas, hur de indirekta skatterna och de indirekta subventionerna år 1948 träffat de olika inkomstklasserna.

I diagram VI: 3 a angivas 1948 års "inkomstlökar". Förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas "lökar" ha här placerats "ovanpå" varandra för att ge möjligheter till jämförelser dem emellan.[1] Av dessa figurer framgår, att de disponibla inkomsterna äro mer koncentrerade till de medelstora inkomsterna

[1] Det bör här observeras, att i detta diagram ha de båda fördelningarna olika medelvärden. Något uppmultipliceringsförfarande av den typ, som tidigare i detta kapitel använts, har här alltså ej genomförts.

än förvärvsinkomsterna. Olikheterna i förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas "lökar" är ett uttryck för den inkomstutjämning, som skett genom skatte- och socialpolitiken.

"Inkomstlökarna" i diagram VI: 3 a kunna endast ge en visuell bild av huvuddragen i den inkomstomfördelning, som skett genom myndigheternas skatte- och socialpolitik. För att få en annan aspekt på denna omfördelnings karaktär skola vi nedan undersöka, hur stor del av totalinkomsterna inom de olika inkomstklasserna, som bestå av direkta subventioner och hur stor del, som åtgå till betalandet av direkta skatter. Storleken av dessa andelar i vissa inkomstintervall framgår av tabell VI: 3 A. Man ser där, att de direkta subventionerna under åren 1935 och 1945 uteslutande tillfallit de allra lägsta inkomsttagar-

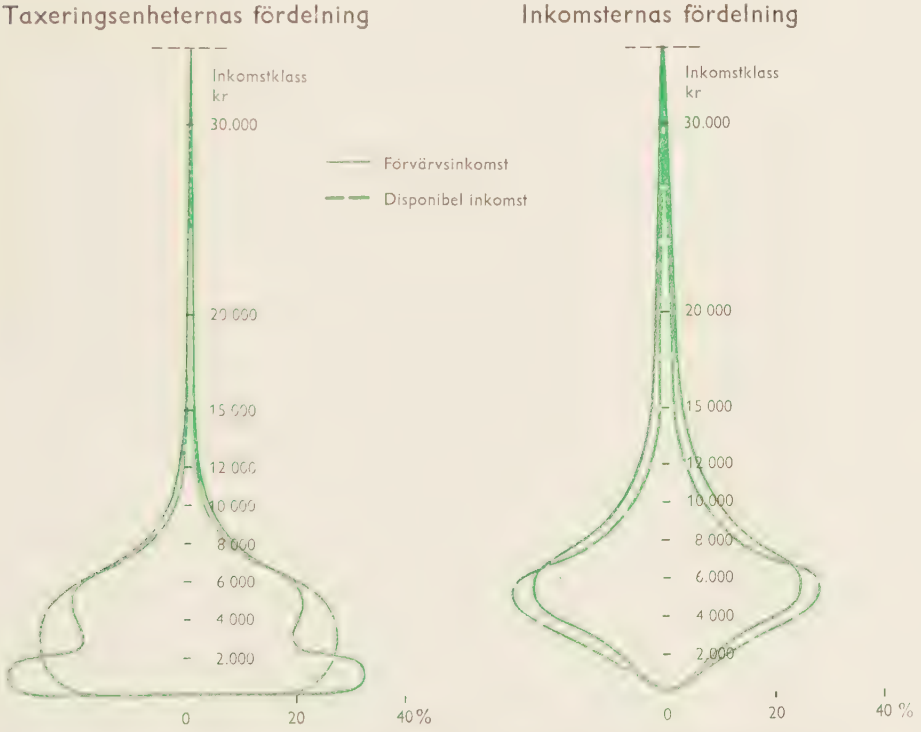

Diagram VI: 3 a. De direkta transfereringarnas inverkan på inkomstfördelningen år 1948

Tabell VI: 3 A. Direkta subventioners och direkta skatters andel av totalinkomsten

Inkomstklass[1]	1935		1940		1945		1948	
	Direkta subventioner	Direkta skatter	Direkta subventioner	Direkta skatter	Direkta subventioner	Direkta skatter	Direkta subventioner	Direkta skatter
	Procent av totalinkomsten							
0— 2 000	*8,6*	*4,1*	*13,2*	*6,2*	*32,2*	*6,5*	*35,8*	*4,5*
2 000— 4 000	*0,2*	*8,6*	*0,6*	*11,5*	*1,6*	*9,9*	*14,2*	*8,2*
4 000— 6 000	*0,1*	*10,8*	*0,5*	*14,9*	*0,5*	*11,7*	*6,3*	*11,3*
6 000— 8 000	*0,1*	*11,9*	*0,5*	*16,5*	*0,4*	*13,1*	*4,5*	*13,1*
8 000—10 000	*0,1*	*12,8*	*0,4*	*18,8*	*0,3*	*14,3*	*3,6*	*15,3*
10 000—15 000	*0,0*	*14,2*	*0,3*	*21,7*	*0,2*	*15,9*	*3,0*	*17,9*
15 000—20 000	*0,0*	*15,8*	*0,2*	*25,9*	*0,2*	*18,3*	*2,7*	*22,0*
20 000—ω	*0,0*	*23,2*	*0,1*	*41,7*	*0,1*	*27,0*	*1,8*	*37,2*
Summa	**2,8**	**9,4**	**3,5**	**14,6**	**4,1**	**12,9**	**7,5**	**14,9**

skikten. Även år 1948 kan den helt dominerande delen av dessa subventioner lokaliseras dit, men en mindre del tillföll det året de högre och t. o. m. de högsta inkomsttagarskikten. Det är härvid återigen folkpensionerna och de allmänna barnbidragen, som ge sig till känna.

På grundval av siffrorna i tabell VI: 3 A kan man icke på ett meningsfullt sätt göra tidsmässiga jämförelser mellan skattetrycket inom olika inkomstlägen. Såsom en illustration till skattetryckets tidsmässiga förskjutning anges i stället i nedanstående tabell hur stor del av de olika decilgruppernas totalinkomster, som åtgått till betalandet av direkta skatter under olika år. Av samma anledning som tidigare, har även i denna tabell gjorts en uppspaltning av den tionde decilgruppen i mindre delar.

I samtliga decilgrupper har en icke obetydlig ökning skett i "skatteandelen". Denna ökning är givetvis en effekt dels av en allmän inkomsthöjning i kombination med progressivitet i beskattningen, dels av skärpning i beskattningen. Ökningen i pro-

[1] Av beräkningstekniska skäl avser inkomstklassuppdelningen i detta avsnitt genomgående sammanräknad nettoinkomst.

Tabell VI: 3 B. Skattebördan inom decil- och percentilgrupper

Taxeringsenheter	Direkta skatter, procentuell fördelning			Direkta skatter i % av totalinkomsten		
	1935	1945	1948	1935	1945	1948
Decilgrupp 1			0,1			2,4
„ 2		0,4	0,6		2,2	3,5
„ 3	1,6	1,3	1,6	1,4	4,5	5,9
„ 4		3,2	2,7		8,3	7,2
„ 5	1,0	4,8	4,4		9,1	8,9
„ 6	3,1	6,6	6,4	4,1	9,7	10,5
„ 7	5,4	8,3	8,8	5,3	10,0	11,5
„ 8	10,1	10,9	11,0	7,4	11,1	12,7
„ 9	16,8	16,1	15,4	9,0	12,4	14,0
„ 10	62,0	48,4	49,0	13,9	18,1	24,1
Summa	**100**	**100**	**100**	**8,9**	**12,7**	**14,9**
Percentilgrupper						
90 — 92,5	5,2	5,4	5,4	8,9	13,3	16,6
92,5 — 95	7,8	5,8	6,4	11,2	13,8	17,6
95 — 97,5	9,7	8,8	8,7	10,9	15,0	18,4
97,5 — 98,75	8,0 | 39,3	6,7 | 28,1	7,2 | 28,5	12,9 | 17,2	16,2 | 22,5	22,7 | 32,9
98,75 — 100	31,3 |	21,7 |	21,3 |	18,8 |	25,6 |	38,7 |

centtalen har varit relativt sett starkast i de lägsta decilgrupperna. Detta har sin förklaring däri, att dessa gruppers skatter på 1930-talet voro till sina absoluta belopp ytterst ringa, varför en ökning av skatten även med ett ganska litet absolut belopp inneburit en väsentlig ökning av skattens andel av inkomsten. Bortsett från de allra lägsta decilgrupperna har ökningen i "skatteandelen" från år 1945 till år 1948 uppenbarligen träffat de översta inkomsttagarskikten betydligt mer än andra. Detta framträder kanske tydligast genom den gjorda uppspaltningen av den tionde decilgruppen. Således har t. ex. den tionde decilgruppens bottenskikt fått sin "skatteandel" ökad i runda tal från 13 till 17 % medan motsvarande siffror för toppskikten äro 26 resp. 39 %.

För att illustrera hur den totala skattebördan fördelats mellan

inkomsttagarna har i samma tabell angivits, hur stor andel av de direkta skatternas totala belopp, som under olika år fallit på var och en av decilgrupperna.

Här framgår, att de lägre inkomsttagarskikten kommit att få bära en avsevärt större del av den totala skattebördan under 1940-talets år än under år 1935. Denna omständighet är ett uttryck för det välkända förhållande, som stundom brukar uttryckas så, att "numera betala alla människor skatt". Man kan emellertid fråga sig hur detta kan förklaras. Borde inte progressiviteten i beskattningen ha gjort, att den allmänna höjningen av inkomstnivån medfört en större relativ ökning av de högre inkomsttagargruppernas skatter än övriga gruppers? Härpå kan emellertid först och främst svaras, att en progressiv beskattning i och för sig icke implicerar, att de högre inkomsttagarskikten komma att få bära en större del av den totala skattebördan, om den allmänna inkomstnivån höjes. Vad som spelar roll i detta fall är i själva verket kvoten mellan marginalskatten och "skatteandelen". Enligt vårt lands skattesystem är denna kvot så konstruerad, att en allmän höjning av inkomstnivån väl kan medföra, att de övre inkomsttagarskikten därigenom komma att få bära en mindre andel av den totala skattebördan.[1] Härtill kommer dessutom, att den inkomstutjämning, som skett under den tid

[1] Detta förhållande inses lättast, om man endast betraktar 2 personer, säg A och B, och undersöker hur deras andelar av den sammanlagda skatten förändrar sig vid en likformig höjning av inkomsterna. Låt x beteckna inkomst och $S(x)$ den skatt, som betalas på inkomsten x. A och B må först ha inkomsterna x_A resp. x_B, varefter de få dessa inkomster ökade till kx_A resp. kx_B. x_A förutsättes vara större än x_B. Den andel av deras sammanlagda skatt, som faller på A efter inkomsthöjningen blir då naturligtvis lika med kvoten mellan $S(kx_A)$ och $S(kx_A) + S(kx_B)$. Genom att derivera denna kvot m.a.p. k erhålles såsom villkor för att den skall vara stigande med k, att

$$S(kx_B)\ S'_k(kx_A) > S(kx_A)\ S'_k(kx_B), \quad \text{där } S'_k = \delta S / \delta k.$$

Då $S'_k\ (kx)$ är lika med $x\ S'_{kx}\ (kx)$ fordras för att detta villkor skall vara uppfyllt för alla möjliga x_A och x_B, att $D_x \left(\frac{x\ S'_x(x)}{S(x)} \right) > 0$ för alla värden på x.

Här betecknar nu $S'(x)$ marginalskatten vid inkomstläget x och D_x derivatan m.a.p. x.

(Forts. å nästa sida.)

vi här betraktat, medfört, att de högre inkomsttagarskikten erhållit betydligt mindre inkomstökningar än de lägre inkomsttagarskikten, vilket ju inneburit att de förstnämnda erhållit en mindre del och de sistnämnda en större del av de totala inkomsterna. Att denna omständighet verkat i den riktningen, att skattebördan förskjutits neråt till de lägre decilgrupperna, är uppenbart.

Låt oss nu övergå till att betrakta de indirekta skatterna och subventionerna. Vi skola därvid inte gå in på de ytterst komplicerade teoretiska problem, som hänga samman med frågan om *incidensen* av skatter och subventioner, dvs. vem som i sista hand har att bära bördan resp. får fördelen av dessa senare. För föreliggande undersökning synes det vara fullt tillräckligt att följa de traditionella linjerna vid denna typ av undersökningar och betrakta bördan av de på konsumtionsvaror lagda indirekta skatterna samt fördelen av de på konsumtionsvaror lagda indirekta subventionerna såsom fallande på resp. tillfallande de personer, som konsumera ifrågavarande varor.[1] Indirekta skatter på produktionsvaror och indirekta subventioner för produktion ha i detta sammanhang överhuvud taget icke beaktats. Det har icke synts möjligt att på ett meningsfullt sätt fördela dessa mellan personer i olika inkomstklasser.

(Forts. å not 1 föregående sida.)

En undersökning av den nuvarande skatteskalan ger omedelbart vid handen, att ovanstående villkor där icke äro uppfyllda. Beträffande kommunalskatten gäller, att den angivna derivatan genomgående är *mindre* än 0. Då S'_x är konstant medför en proportionell ökning av alla inkomster alltid en förskjutning av den totala skattebördan ner mot de lägre inkomstklasserna. För den statliga skatten är motsvarande derivata överallt mindre än 0 dock med undantag för vissa diskontinuitetspunkter, där funktionen ifråga lyftes upp till högre lägen. När det gäller den statliga skatten kan man därför icke generellt säga, i vilken riktning skattebördan förskjutes vid en proportionell inkomstökning.

[1] Se t. ex. Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet, SOU 1936:18, Sthlm 1936; *E. Lindahl* och *M. Lemne:* P. M. angående skattetrycket för olika inkomstklasser år 1943, Kungl. Maj:ts proposition nr 1 1944, Bihang D; *T. Barna* a. a. samt *G. F. Shirras* and *L. Rostas:* The Burden of British Taxation, Cambridge 1942.

För att enligt nu nämnda princip fördela de indirekta skatterna och subventionerna mellan inkomstklasser är det tydligt, att man måste känna hur konsumtionen av skatte- och subventionsbelagda varor fördelar sig mellan inkomstklasser. Tyvärr har man i själva verket mycket liten kännedom härom. Den statistiska information, som förefinnes om konsumtionsfördelningen mellan inkomstklasser, är knapphändig. Dessutom är den inte särskilt lämpad för denna undersöknings ändamål.

Bristen på statistiskt material för bedömningen av konsumtionens fördelning mellan inkomstklasser har gjort att de numeriska resultat, som trots allt återgivas i tabellen nedan, måste tagas med åtskillig reservation. Felmarginalerna äro här betydande.

Tabell VI: 3 C. Indirekta konsumtionsskatters procentuella andel av totalinkomsten inom olika inkomstklasser år 1948

Inkomstklass	Indirekta skatter							
	sprit och vin	malt- och läske-dryck.	tobak	kaffe	mar-garin	bensin och fordon	övriga	s:a
0— 3 000	*3,4*	*0,5*	*2,2*	*0,4*	*0,3*	*0,2*	*1,7*	**8,3**
3 000— 6 000	*3,8*	*0,6*	*2,2*	*0,2*	*0,1*	*0,2*	*1,3*	**8,4**
6 000—10 000	*3,3*	*0,5*	*2,7*	*0,1*	*0,1*	*0,4*	*1,1*	**8,1**
10 000—15 000	*2,8*	*0,4*	*2,4*	*0,1*	*0,0*	*0,5*	*1,0*	**7,2**
15 000—ω	*1,7*	*0,3*	*1,8*	*0,0*	*0,0*	*0,4*	*0,8*	**5,1**
Summa	**3,2**	**0,5**	**2,3**	**0,2**	**0,1**	**0,3**	**1,2**	**7,8**

Av denna tabell framgår, att de andelar av inkomsterna, som åtgå till betalandet av indirekta skatter, äro större i de lägre inkomstklasserna än i de högre. Detta förhållande innebär, att dessa skatter ha en regressiv verkan. I främsta rummet gäller detta skatterna på spritdrycker, vilka av alla tecken att döma falla mycket tungt på de lägsta inkomsttagarskikten. Samma sak gäller även tullen på kaffe samt margarinaccisen. Dessa utgå emellertid med relativt sett små belopp.

I nedanstående tabell ha vi adderat de andelar av inkomsterna, som inom olika inkomstklasser åtgå till betalandet av både direkta och indirekta skatter och subventioner. Härigenom erhålles ett uttryck för den totala skattebördan inom de olika inkomstklasserna. Av särskilt intresse i detta sammanhang är att undersöka i vilken mån regressiviteten i de indirekta skatterna uppväger progressiviteten i de direkta. Som framgår av denna tabell äro emellertid "skatteandelarna" stigande med inkomsten. Vi kunna därför säga, att den totala skattebördan faller progressivt på inkomstklasserna. Samtidigt komma tydligen både de direkta och de indirekta subventionerna huvudsakligen de lägsta inkomstklasserna till godo.

Tabell VI:3 D. Skatters och subventioners andel av totalinkomsten år 1948

Inkomstklass	Direkta skatter	Indirekta skatter	Summa	Direkta subventioner	Indirekta subventioner	Summa
	Procent av totalinkomsten					
0— 3000	*6,1*	*9,1*	**15,2**	*27,7*	*4,5*	**32,3**
3000— 6000	*10,7*	*8,4*	**19,1**	*7,0*	*2,0*	**9,0**
6000—10000	*13,9*	*8,1*	**22,0**	*4,1*	*1,2*	**5,3**
10000—15000	*17,9*	*7,4*	**25,3**	*3,0*	*0,8*	**3,8**
15000—ω	*32,7*	*5,1*	**37,9**	*2,2*	*0,5*	**2,7**
Summa	**14,9**	**7,8**	**22,6**	**7,5**	**1,7**	**9,1**

VI:4. Några synpunkter på den vertikala inkomststrukturen

Ovan har påvisats, att den vertikala inkomststrukturen under 1930- och 1940-talen utvecklats i utjämnande riktning. Således har det relativa antalet inkomsttagare i de lägsta och i de högsta inkomstklasserna minskat, medan mellanskikten ökat i motsvarande mån. Även de inkomstsummor, som tillfallit de olika inkomstklasserna, ha på likartat sätt mer och mer kommit att

koncentreras till dessa mellersta skikt. Det ligger nu nära till hands att fråga sig, vilka orsaksfaktorer, som ligga bakom denna utveckling, och med vilken inbördes styrka dessa olika faktorer gjort sig gällande. Denna fråga är givetvis av stort intresse såväl ur rent historisk synpunkt som med tanke på den framtida utvecklingen av fördelningen.

Det måste då först konstateras, att en sådan analys erbjuder betydande svårigheter. Den mekanism, som är bestämmande för den vertikala inkomststrukturen, har man redan rent teoretiskt mycket ofullständig kunskap om. Dessutom saknas i stor utsträckning statistiskt material för empirisk prövning av de hypoteser, som från teoretisk synpunkt eller på grundval av en mera intuitiv förmodan te sig sannolika. Dessa teoretiska och praktiska svårigheter måste hållas i minnet under den fortsatta diskussionen i detta avsnitt; de få även förklara och i viss mån rättfärdiga, att våra slutsatser måste te sig något obestämda och osäkra.

I det föregående ha vi på flera ställen haft anledning att beröra den inverkan som den ekonomiska politiken utövat på inkomstfördelningen. Det är därför en nära till hands liggande frågeställning att försöka utröna, i vilken utsträckning den konstaterade utvecklingen är ett resultat av politiska avgöranden och i vilken mån den kan tillskrivas andra orsaksfaktorer. Ett sådant avgränsningsförsök stöter dock redan rent begreppsmässigt på betydande svårigheter. Analysen försvåras vidare av att de politiska faktorerna — definierade på ett eller annat sätt — i många fall påverka den vertikala skiktningen *indirekt*, genom ett flertal mellanled, vilket måste göra kalkylerna ytterst osäkra. Dessutom förekommer det naturligtvis en ständig växelverkan mellan de politiska avgörandena och de icke-politiska förhållanden, som äro av betydelse för fördelningen. Denna växelverkan gör, att en sådan tudelning av orsaksfaktorerna alltid måste komma att i viss utsträckning bli illusorisk.

De nämnda vanskligheterna kunna emellertid undvikas om man i jämförelsens ena led isolerar *de* politiska åtgärder, som

ha en *direkt* inverkan på den vertikala inkomstfördelningen och vilkas uttryckliga *syfte* är att påverka denna: *skatte- och socialpolitiken*. Vi skola således i det följande göra ett försök att utröna, i vilken utsträckning förändringar i skatte- och socialpolitiken varit av betydelse för den under den här behandlade perioden inträffade inkomstutjämningen. För enkelhets skull tala vi i det följande om den samlade effekten av de skatte- och socialpolitiska åtgärderna som *"den skattepolitiska utjämningen"*. Med en sådan avgränsning blir det möjligt att på grundval av vårt empiriska material komma fram till en siffermässig precisering av denna faktors betydelse.

Enligt våra grundläggande definitioner är för varje fysisk person disponibel inkomst lika med förvärvsinkomst plus transferinkomst minus transferutgift. De transfereringar, som beaktats vid undersökningen av den vertikala inkomstfördelningen i detta kapitel, ha endast utgjorts av direkta skatter och direkta subventioner. Härav följer, att de konstaterade förändringarna i de disponibla inkomsternas fördelning mellan två eller flera år kunna återföras på två typer av förändringar, nämligen dels sådana, som gälla förvärvsinkomstens fördelning, dels sådana som gälla skatte- och socialpolitikens utformning. Vårt ovannämnda problem angående skatte- och socialpolitikens betydelse för den konstaterade inkomstutjämningen skola vi nu formulera så, att vi fråga oss, hur stor del av den inträffade förändringen i de disponibla inkomsternas fördelning, som kan hänföras till förändringar i skatte- och socialpolitikens utformning, och hur stor del, som kan hänföras till förändringar i förvärvsinkomsternas fördelning. Den utjämning, som skett i förvärvsinkomsternas fördelning, skall i det följande för enkelhets skull kallas för *den automatiska utjämningen*. Denna hänför sig alltså till jämförelser mellan förvärvsinkomsternas fördelning under *olika* år. Den kontrasteras mot den skattepolitiska utjämningen, vilken hänför sig till jämförelser mellan förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas fördelning under *samma* år.

Det är klart, att en viss växelverkan mellan den skattepolitiska och den automatiska inkomstutjämningen ständigt sker. De skattepolitiska åtgärderna äro givetvis i icke ringa utsträckning avhängiga av strukturen hos förvärvsinkomsternas fördelning samtidigt som denna i sin tur är beroende av den samtida och i än högre grad av den under tidigare perioder förda skattepolitiken. Skall den ovan definierade jämförelsemetoden tillämpas, får den skattepolitiska utjämningen således icke tolkas såsom innefattande även de tidsmässiga förändringar i fördelningen, som kunna förorsakas av den förda skatte- och socialpolitiken. Släpper man denna snävare tolkning, avsäger man sig möjligheten att ur materialet kunna utläsa något om de båda faktorernas inbördes styrka. Vi välja det tillvägagångssättet, att först göra en siffermässig avvägning på grundval av den snävare definitionen, varefter vi i slutet av detta avsnitt anföra några allmänna reflexioner om de dynamiska mekanismerna.

Ett numeriskt uttryck för det inbördes styrkeförhållandet mellan den skattepolitiska och den automatiska inkomstutjämningen under den betraktade perioden kan erhållas på följande sätt. Låt oss erinra oss, att den maximala utjämningsprocenten för förvärvsinkomsternas fördelning under åren 1935 och 1948 — de år i början och i slutet av vår period, för vilka vi äga jämförbara siffror — beräknats till 41 resp. 34. Motsvarande siffror för de disponibla inkomsternas fördelning beräknades till 37 och 28. Dessa siffervärden säga oss, att åren 1935 och 1948 skulle 41 resp. 34 procent av samtliga inkomster ha behövt överföras från de högre inkomsttagarna till de lägre för att alla skulle erhålla lika stora inkomster, samt att år 1935 och 1948 4 (= 41—37) resp. 6 (34—28) procent av samtliga inkomster genom skattepolitisk utjämning omfördelades mellan personer på ömse sidor av det inkomstvärde, som markerade genomsnittsinkomsten. Vi kunna nu ställa oss den frågan, hur ojämnhetsmåttet för de disponibla inkomsterna skulle tett sig år 1948, om den skattepolitiska omfördelningen under detta år hade haft samma omfattning som under

år 1935, dvs. om den hade gällt 4 procent av samtliga inkomster. Det är då lätt att inse, att ojämnhetsmåttet hade blivit 30 (= 34—4). Detta betyder alltså, att ojämnhetsmåttet för de disponibla inkomsterna under antagande om oförändrad skattepolitisk utjämning från år 1935 till år 1948 hade sjunkit från 37 till 30. Samtidigt ha vi nu konstaterat en faktisk sänkning från 37 till 28. Detta förhållande måste tolkas så, att förändringarna i den skattepolitiska utjämningen svarat blott för en mindre del av den konstaterade totala utjämningen, siffermässigt sett omkring en fjärdedel. Huvudparten av denna kan i stället tillskrivas den automatiska utjämningen. Siffrorna ge således vid handen, att skattepolitiska förändringar under den period vi här betraktat ingalunda varit dominerande i utvecklingen, vilket man med tanke på utjämningsmotivets stora roll i den politiska debatten under 30- och 40-talen kanske kunde varit benägen att tro.

Nu är emellertid att märka, att begreppet "den automatiska utjämningen" av oss definierats som en ren "restpost" (= den utjämning som *icke* direkt är förorsakad av direkta skatter och direkta sociala förmåner). I själva verket får den uppfattas enbart som en samlingsbeteckning för ett skeende med många olika orsakskomponenter. Det måste då framstå som en angelägen uppgift att söka isolera några av dessa delfaktorer.

Det kan då först finnas skäl att påminna om ett redan i första kapitlet i korthet omnämnt allmänt samband mellan horisontell och vertikal fördelning. Om två (eller flera) grupper inom en horisontell fördelning (säg: företagare—anställda; yrkesverksamma—icke-yrkesverksamma osv.) uppvisa inbördes väsentligt olika vertikal inkomstfördelning, måste — bortsett från teoretiskt tänkbara statistiska ytterlighetsfall, som i praktiken sakna all betydelse — en förändring av dessa gruppers inbördes storlek medföra en förändring i den vertikala inkomstfördelningen för populationen i dess helhet. Så måste i all synnerhet förväntas bli fallet, om de båda vertikala fördelningarna ligga på olika nivåer. Därest under den av oss behandlade perioden några mer väsent-

liga förändringar i inkomsttagarnas horisontella fördelning skett, har man alltså anledning att i en sådan förskjutning söka en orsaksfaktor till den inträffade inkomstutjämningen.

Detta allmänna resonemang får sin praktiska tillämpning främst beträffande den horisontella omfördelningen mellan de olika näringsgrenarna, enkannerligen flyttningsrörelsen från jordbruk och husligt arbete till de s. k. stadsnäringarna. Man har a priori skäl till antagandet att denna omflyttning måste ha verkat i inkomstutjämnande riktning, då de avflyttade kunna förväntas ha förbättrat sin inkomstposition genom yrkesväxlingen. Vårt statistiska material kan också sägas bekräfta detta antagande. I diagram VI: 2 g visades ju, att omflyttningen mellan näringsgrenarna haft en betydande inverkan på den vertikala fördelningen. Att flyttningarna från jordbruk till stadsnäringarna därvid spelat en dominerande roll råder ingen tvekan om.

De övriga av oss undersökta horisontella fördelningarna torde i detta sammanhang icke behöva särskilt uppmärksammas; förskjutningen mellan stad och landsbygd, som är av sådan storleksordning, att den teoretiskt kunde komma i fråga som en potentiell orsaksfaktor, är dock som bekant i icke ringa utsträckning en återspegling av förskjutningen mellan näringsgrenarna och kan därför här förbigås.

Beträffande övriga orsaksfaktorer är man huvudsakligen hänvisad till förmodanden och mer eller mindre löst grundade hypoteser. För den inkomstutjämning, som inträffat i Sverige på längre sikt, dvs. från början av innevarande sekel och fram till nu, har ränteutvecklingen ansetts vara en väsentlig faktor.[1] Det kunde ligga nära till hands att vilja tillmäta denna faktor betydelse även för den kortare period, som vår undersökning omspänner. Man kunde vara benägen att finna stöd för ett sådant antagande i den ovan i kap. IV påvisade relativa nedgången i posten "inkomst av kapital". Denna utgjorde i periodens

[1] *E. Lindahl:* Socialpolitik och inkomstutjämning i Sverige, Socialt Tidsskrift nr 10. 1946.

början, under förra hälften av 30-talet, ca 7 % av fysiska personers totala inkomst, medan den mot slutet av perioden (1946—49) hade sjunkit till ca 3 % (jfr tabell IV: 4 A). Slutsatsen att denna nedgång vore förorsakad av en sjunkande ränteniva skulle emellertid vara förhastad. För det första har räntenivån under ifrågavarande period hållit sig praktiskt taget oförändrad; åtminstone fr. o. m. 1935 — sedan depressionen övervunnits — har räntan (bortsett från uppgången under de båda första krigsåren) hållit sig på ungefärligen samma nivå. Som vi närmare sökt klargöra i kap. IV torde nyssnämnda relativa nedgång i "inkomst av kapital" i betydande grad kunna tillskrivas företagens förändrade utdelningspraxis. Där påvisades således, att vid en oförändrad aktieutdelning (i förhållande till bolagens inkomster) "kapitalinkomsternas" andel av fysiska personers inkomst skulle ha förblivit i det närmaste oförändrad.

Därmed skulle vi också på indirekt väg ha kommit fram till ännu en faktor, som åtminstone får förmodas svara för en del av den automatiska inkomstutjämningen: den relativa nedgången i aktieutdelningen under perioden.[1] Söker man efter de drivande krafterna bakom denna utveckling, får man väl i första hand stanna för *dels* den skärpta företagsbeskattningen i förening med inkomstbeskattningen, som bl. a. kan leda till en betydande marginalskatteeffekt för större kapitalinkomster, *dels* den mera långsiktiga investeringsplaneringen från företagens sida, vilken tagit sig uttryck i betydande fonderingar.

I icke ringa utsträckning torde begränsningen i aktieutdelningen även ha varit förorsakad av eller gått parallellt med sådana sociala investeringar som upplåggande av arbetarpensionsfonder, inrättande av semesterhem och andra liknande välfärdsåtgärder. I sådana fall föreligger ju i mera vardaglig mening en uppenbar inkomstutjämning, i det att belopp, som i annat fall förmodligen i huvudsak skulle ha kommit högre inkomsttagare

[1] Det är välkänt, att den dominerande delen av aktieutdelningen tillfallit de högre inkomstklasserna.

till del, nu i stället tillfalla inkomsttagare nedanför eller i omedelbar närhet av genomsnittsinkomststrecket. De stora avsättningar till pensionsstiftelser, som under 1940-talet företagits, torde emellertid ännu icke i någon större utsträckning kommit till användning för pensionsutbetalningar.

I den mån, som begränsningen i aktieutdelningen icke gått parallellt med ökade sociala prestationer från företagens sida, är det svårare att förstå, på vad sätt utdelningsbegränsningen skulle ha verkat inkomstutjämnande. Fonderingarna representera ju egentligen blott uppskjutna aktieutdelningar; förr eller senare borde de rimligen komma till synes i inkomstökningar för aktieägarna. Man får emellertid antaga, att denna återbäring till aktieägarna ännu under 1940-talet icke mognat ut i större utsträckning; eljest skulle ju posten "inkomst av kapital" visa en tendens att åter öka, vilket uppenbarligen icke varit fallet. Därtill kommer, att utdelningarna under 1940-talets slut begränsats av det s. k. utdelningsstoppet. Efter dettas hävande har ju en betydande ökning av de utdelade beloppen skett.

Kvar står alltså det faktum, att nedgången i "kapitalinkomsterna" — med den relativa nedgången i aktieutdelningarna som främsta orsakskomponent — av allt att döma får sägas ha medverkat till den under perioden konstaterade inkomstutjämningen. Någon uppskattning av denna faktors storleksordning låter sig dock knappast genomföras.[1]

Det har nyss framhållits, att den förändrade företagspraxis, som kommer till uttryck i stagnationen av aktieutdelningarna, åtminstone delvis torde ha varit en indirekt följd av den förda skattepolitiken. Vi ha således här fått ytterligare ett belägg för, hur den politiska faktorn (i detta ords *vidare* bemärkelse) stän-

[1] Att förändringar i den andel av samtliga inkomster, vartill finansinkomsterna uppgå, ha en betydande effekt på den vertikala fördelningen, har med empiriskt material visats i bl. a. *M. A. Copeland:* Determinants of Distribution of Income, The American Economic Review, Vol. XXXVII: 1, March 1947, s. 56—75 samt *J. A. Pechman:* Patterns of Income, Analysis of Wisconsin Income, Studies in Income and Wealth, Vol. IX, New York 1948, s. 59—151.

digt paverkar marknadsmekanismerna, samtidigt som dessa i sin tur onekligen återverka på den ekonomiska politiken. Vad vi ovan kallat den automatiska inkomstutjämningen inrymmer således självklart en hel del politiska element. Bland dessa återfinnas *dels* skattepolitikens *indirekta* verkningar, *dels* de direkta och indirekta effekterna av andra politiska åtgärder än de skattepolitiska.

Att både den allmänna ekonomiska politiken och företagspolitiken uppenbarligen verkat i samma, dvs. i inkomstutjämnande riktning, torde emellertid med säkerhet icke böra tolkas så, att den förstnämnda genomgående skulle ha varit orsak och den sistnämnda verkan. I stället torde man bakom denna parallellitet kunna spåra en gemensam nämnare, låt vara att den är svår att inringa och omöjlig att siffermässigt fixera. Det ekonomiska "klimatet" i Sverige har under den berörda perioden tydligen varit sådant, att en inkomstutjämning blivit resultatet. I detta avseende utgör ju för övrigt den av oss behandlade perioden en direkt fortsättning av en utveckling, som av allt att döma påbörjades redan vid sekelskiftet. Den allmänna demokratiseringsprocess, som då satte in, har genom olika kanaler — politiska, sociala, psykologiska — inverkat på de ekonomiska subjektens beteendemönster och omformat näringslivets struktur och organisation. Man kan här peka på sådana företeelser som de olika branschorganisationerna och andra former av ekonomisk samverkan, vilka torde ha givit de mindre och medelstora företagen en ökad chans och därmed sannolikt motverkat en mera exklusiv monopolbildning. Vidare torde den ökade graden av planering och reglering — både från statsmakternas och organisationernas sida — ha dämpat spekulationsmomentet inom näringslivet och därigenom även kapat toppinkomsterna. Själva uppkomsten och utvecklingen av intresseorganisationer bland löntagarna torde vidare — även oberoende av den lönepolitik som dessa bedrivit — ha verkat i inkomstutjämnande riktning, t. ex. genom fixering av vissa minimigränser. — Därmed ha endast

några av de vägar antytts, på vilka "demokratiseringen" kan förmodas ha paverkat inkomstbildningen i utjämnande riktning. Naturligtvis föreligger även här en växelverkan så till vida, som den automatiska inkomstutjämningen drivit fram den politiska, sociala och psykologiska demokratiseringen, samtidigt som denna demokratisering berett marken för en fortsatt automatisk inkomstutjämning. Det har säkerligen i många fall icke varit de ekonomiska subjektens primära och medvetna avsikt att åstadkomma en inkomstutjämning, utan deras ansträngningar ha kanske i första hand varit inriktade på att öka produktionens avkastning, att stabilisera det egna företagets eller den egna branschens ställning, att göra hushållningen mindre känslig för konjunkturväxlingar etc. Men som ett mer eller mindre medvetet bimotiv torde dock föreställningen om önskvärdheten av en utjämning ha uppträtt som handlingsbestämmande faktor, med den påföljden att en sådan också verkligen kommit till stånd.

Det faller sig i detta sammanhang naturligt, att speciellt hänvisa till den statliga jordbrukspolitiken. Det skyddssystem, som genomfördes fr. o. m. början av 1930-talet, var väl primärt "näringspolitiskt" motiverat: det skulle rädda jordbruksnäringen i Sverige undan en hotande katastrof. Vid översättningen av denna allmänna målsättning till siffermässiga kalkyler inställde sig dock omedelbart vissa föreställningar om "jämställdhet" mellan olika näringsgrenar och yrkeskategorier. Man drog upp jämförelser mellan jordbrukarbefolkningens andel av totalbefolkningen å ena sidan och jordbrukets andel av nationalinkomsten å den andra. Därifrån var steget icke långt till ett mera "vertikalt" betraktelsesätt: vid ett jämförande studium av horisontell (i detta fall: yrkesmässig) och vertikal inkomstfördelning måste det bli uppenbart, att det föreslagna jordbruksstödet med största sannolikhet skulle komma att verka även vertikalt inkomstutjämnande, t. o. m. om stödet vore så konstruerat, att det fördelades jämnt bland samtliga jordbrukare. (I själva verket valde man som bekant fördelningsnormer, som skulle garantera en inkomst-

utjämning mellan innehavare av större jordbruk å ena sidan och småbrukare å den andra.) Under sadana förutsättningar är det uppenbart, att händelseutvecklingen styrts av en ganska intensiv motivblandning. Man torde för övrigt pa goda grunder kunna uppställa den hypotesen, att det var denna motivblandning som gjorde uppgörelsen om jordbruksstödet politiskt möjligt, i det att somliga av dess tillskyndare måhända främst sågo på stödpolitikens näringspolitiska resp. dess horisontellt fördelningsmässiga effekt, medan andra huvudsakligen fäste sig vid den förväntade effekten på den vertikala inkomstfördelningen.

Att den relativa förbättring i jordbrukarnas per capitainkomst, som kan utläsas ur diagram V: 1 b, icke varit utan inverkan på den vertikala fördelningen, torde få anses ganska säkert. "Jordbrukets förbättrade ställning" skulle således kunna anges som en av delfaktorerna i den automatiska inkomstutjämningen. Som redan ovan framhållits är det emellertid svårt att yttra sig om storleken av denna effekt. Än svårare torde det vara att storleksmässigt särskilja de två delkomponenter, vilkas samlade effekt det gäller, nämligen dels den statliga prispolitiken, dels produktivitetsförbättringen inom jordbruket. Alltjämt torde dock inkomststrukturen i Sverige vara sådan, att en förbättring i jordbrukets relativa andel i nationalinkomsten jämväl verkar vertikalt inkomstutjämnande, givetvis under förutsättning att fördelningen av tillskottet *inom* gruppen sker antingen proportionellt eller efter en norm, som garanterar en utjämnande omfördelning även inom gruppen. — Sannolikt torde vi här ha en automatisk inkomstutjämningsfaktor, som ännu icke uttömt sin kraft.

Det kunde slutligen vara skäl att dröja vid ytterligare en av de delfaktorer, som kunna förmodas ha bidragit till den automatiska utjämningen, nämligen den s. k. solidariska lönepolitiken. Det torde vara en mycket vanlig lekmannauppfattning, att den fackliga politik, som går under denna benämning, skulle ha haft en avgörande inverkan på den faktiska inkomstutjämningen. I själva verket är det emellertid ytterst svårt att isolera denna faktor och

precisera dess effekt. Det är således icke möjligt att avgöra hur stor del av en under en viss period inträffad utjämning i den vertikala lönestrukturen som får sägas vara resultat av en medveten lönepolitik från fackföreningsrörelsens (och eventuellt även arbetsgivarnas) sida och hur stor del som sammanhänger med utvecklingsfaktorer utanför arbetsmarknadsparternas kontroll (t. ex. konjunkturella förhållanden). Å andra sidan visar dock ett studium av lönestatistiken, att under här ifrågavarande period en utjämning mellan höglöne- och låglönegrupper genomgående ägt rum.[1] Därav torde dock endast den slutsatsen kunna dragas, att den automatiska inkomstutjämningen till en del haft formen av en löneutjämning; frågan om de bakomliggande krafterna måste i stort sett lämnas öppen. Möjligen torde man våga säga, att den statliga lönepolitiken, som under perioden rätt konsekvent syftat mot en minskning av lönedifferenserna, måste ha spelat en viss roll i händelseförloppet, icke blott genom den direkta utjämningseffekt, som denna nedkrympning av de statliga lönedifferenserna resulterat i, utan även genom dess återverkan på den allmänna lönestrukturen. — Även här frestas man att sammanfatta den något trevande diskussionen i konstaterandet, att "det allmänna ekonomiska klimatet" tydligen varit sådant, att det främjat en nedkrympning av lönedifferenserna. En sträng kritiker skulle dock med skäl kunna invända, att man därmed endast camouflerat bristen på verklig kunskap med ett ord utan preciserat innehåll.

Sammanfattningsvis kan således konstateras, att vad som ovan benämnts den automatiska inkomstutjämningen får anses vara den samlade effekten av ett flertal, relativt svårbestämbara, var för sig förmodligen icke särskilt kraftigt verkande, men samtidigt nära integrerade orsakskomponenter. Det betonas även, att dessa olika komponenter stodo i intimt samband med och i vissa fall

[1] För en närmare exemplifiering kan hänvisas till en inom LO företagen utredning, som redovisats i "Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen", Sthlm 1951.

voro direkt beroende av allmänna eller mera specifika ekonomisk-politiska åtgärder. Under sådana förhållanden måste kanske den till politiska faktorer hänförliga utjämningen ändå tillmätas större vikt än vad som i förstone synes motiverat vid betraktande av den skattepolitiska utjämningens relativt blygsamma siffermässiga andel i den totala utjämningseffekten. Politiska avgöranden synas i flera avseenden varit av strategisk betydelse för inkomstutjämningsprocessen. I vad speciellt gäller den skattepolitiska utjämningen, sådan den ovan definierats, representerar den först och främst det mest direkta, omedelbart verkande utjämningsinstrumentet. Dessutom låter sig dess effekt — åtminstone på kortare sikt — beräknas inom ganska trånga osäkerhetsmarginaler, vilket givetvis måste avsevärt underlätta instrumentets användbarhet. Detta faktum får nu emellertid än större räckvidd, om man samtidigt konstaterar, att övriga orsaksfaktorer icke med någon större grad av vare sig säkerhet eller exakthet låta sig isoleras och mätas. Det torde således icke vara möjligt att kalkylera med någon viss "normal" automatisk utjämningsprocent på samma sätt som man brukar kalkylera med en viss "normal" automatisk produktivitetsökning på omkring 3 procent. Osäkerheten beträffande orsaksmekanismerna gör även att möjligheterna att genom indirekta åtgärder påverka inkomstfördelningen te sig begränsade, varför man således i huvudsak är hänvisad till de direkta metoderna, dvs. skatte- och socialpolitiken.

Å andra sidan är dock inkomstutjämningens trendmässiga karaktär, i synnerhet när man utsträcker jämförelsen över en något längre period än vad som skett i föreliggande undersökning, så tydligt framträdande, att en fortsatt automatisk inkomstutjämning ter sig sannolik. Några nya faktorer, som kunde vara ägnade att påverka utvecklingen i motsatt riktning, synas nämligen icke ha framkommit. Därvid måste dock den reservationen göras, att en långvarig kraftig inflation under vissa förutsättningar kan resultera i en omfördelning i riktning mot större ojämnhet. Ansatser till en sådan utveckling ha kunnat spåras

under vissa av efterkrigstidens prisstegringsperioder. Men de mer långsiktiga faktorer, som uppenbarligen verka i motsatt riktning — såsom exempelvis den fortsatta avflyttningen från jordbruket samt en fortsatt nedkrympning av lönedifferenserna både inom den privata och den offentliga sektorn — torde dock med all sannolikhet mer än motväga dylika tendenser.

På något längre sikt torde man även böra ta hänsyn till vissa kumulativa verkningar av en långvarig faktisk inkomstutjämning, vare sig den är förorsakad av politiska ingripanden eller ett resultat av "automatiskt" verkande faktorer. En relativt hög inkomst är som bekant en förutsättning för förmögenhetsbildning och denna åter blir en källa till inkomstökning. I den mån som inkomstutjämningen resulterar i en förmögenhetsutjämning, blir alltså en fortsatt inkomstutjämning sannolik.

Att skattepolitiken, sådan den är utformad, verkar både direkt och indirekt diskriminerande gentemot de större förmögenheterna, är ju allmänt erkänt och utgör för övrigt dess uttryckliga syfte. En framskjuten ställning intar i detta avseende kvarlåtenskapsskatten. Den kan icke undgå att i det långa loppet verka avsevärt förmögenhetsutjämnande, vilket återigen i andra omgången måste leda till en icke obetydlig, sannolikt accelererad inkomstutjämning. På så vis utgör alltså, som ovan i korthet berörts, den förda skatte- och socialpolitiken indirekt en orsak till fortsatt automatisk inkomstutjämning. Samtidigt har genom lyftningen av de lägre inkomsttagarnas inkomstnivå dessas sparmöjligheter ökats i sådan utsträckning (och samtidigt särskilt det institutionella sparandet blivit en så allmän företeelse), att allt flera inkomsttagare vid sidan om sin egentliga förvärvsinkomst kunna tillgodoräkna sig ett inkomsttillskott i form av kapitalinkomst. — De mekanismer, som ha förmögenhetsbildningen som mellanled, synas alltså för åtskillig tid framåt garantera en viss fortsatt inkomstutjämning. Om dess styrka är det dock, som framhållits, knappast möjligt att uttala sig. Medan de senast berörda kumulativa processerna i och för sig snarast indicera en

allt hastigare utjämningstakt, får man å andra sidan räkna med att vissa andra faktorer efter hand uttömma sin kraft eller träffa på institutionella, psykologiska eller andra hinder. Som exempel kan anföras löneutjämningen, som enligt mångas mening i det närmaste uppnått sin yttersta gräns. Det anses även numera ganska allmänt, att en ytterligare skattepolitisk utjämning skulle komma att menligt inverka på produktiviteten och att man således framdeles icke längre har att räkna med skattepolitiken som en pådrivande kraft i händelseutvecklingen.[1] Som ett indicium på att så börjat bli fallet kan för övrigt den senaste skattereformen betraktas. Huruvida vändpunkten redan nu är uppnådd, kan dock diskuteras.

Att ur dessa motstridiga tendenser söka framräkna en nettoeffekt beträffande utvecklings*hastigheten*, ligger helt utanför det möjligas ram.

*

Den ovan förda diskussionen om skattepolitisk och automatisk inkomstutjämning har baserats på jämförelser mellan olika (vertikala) fördelningars ojämnhetsmått. För att innebörden av dylika jämförelser icke skall missförstås böra följande synpunkter beaktas.

I det allmänna språkbruket rör man sig med uttrycket inkomstutjämning i en mening som är åtskilligt obestämd och som icke utan vidare kan ges en entydig innebörd. Som framhålles i bilaga 2 har man på flera olika sätt försökt ge begreppet ojämnhet i en inkomstfördelning en sådan definition, att varje fördelnings ojämnhet skall kunna mätas och numeriskt uttryckas i ett enda tal. Ingen av dessa olika definitioner äger generell prioritet, men för denna undersökning har den maximala utjämningsprocenten ansetts vara mest lämpad. Det är emellertid uppenbart att detta ojämnhetsmått — lika litet som andra — fullständigt svarar mot vad man i dagligt tal avser med graden

[1] Detta gäller år 1952. Det är tydligt att mellan åren 1948 och 1952 en icke obetydligt ökad skattepolitisk utjämning ägt rum.

av ojämnhet i inkomstfördelningen. Anledningen härtill är naturligtvis den, att språkbruket icke blott är vagt utan även mångtydigt och kanske t. o. m. motsägelsefullt. Det är därför föga sannolikt, att dess intentioner skulle kunna uttryckas i ett enda mått. För att undvika misstolkningar borde man kanske helt avstå från strävandena att uttrycka graden av ojämnhet i en enda numerisk storhet. Så långt ha vi icke velat gå i denna undersökning; men det måste dock understrykas, att man kan vilseledas om man antingen tillmäter utjämningsmåttet (vilket som än väljes) någon vidare innebörd än den i den tekniska definitionen fixerade, eller söker "korrigera" slutsatserna på grundval av någon "allmän" eller "gängse" uppfattning rörande inkomstutjämningsbegreppets innebörd.

Som vi ha funnit, uppstå speciella avgränsnings- och uppskattningsproblem, då den empiriska fördelningens nedersta del — "botteninkomsterna" — skall fastställas. Det gäller främst problemet om inkomsttagarebegreppets definition. De mer eller mindre godtyckliga avgöranden, som därvidlag måste träffas, påverka nu också ojämnhetsmåttens numeriska värden. En och samma skattepolitiska åtgärd kan framstå som inkomstutjämnande, därest t. ex. en viss definition av inkomsttagare användes, och icke inkomstutjämnande, därest någon annan definition väljes. I vårt aktuella sammanhang bör härvidlag särskilt påpekas, hurusom de personer, som återfinnas i botten av inkomstlöken, till icke ringa del utgöras av personer, som icke ha "normal" förvärvsinkomst, t. ex. sådana kategorier som folkpensionärer, studerande, halvtidsarbetande, partiellt arbetsföra m. fl.

I den politiska diskussionen om inkomstutjämningen bortser man nog ofta från flera av dessa mer eller mindre speciella kategorier i botten. Den som kräver fortsatt inkomstutjämning har väl exempelvis knappast i tankarna att halvtidsarbetande bör lyftas upp i förhållande till heltidsarbetande eller att studerande bör få "studentlön" eller liknande. De politiskt motiverade utjämningskraven åsyfta väl oftast en omfördelning, som borde

komma "den stora massan av inkomsttagare", alltså t. ex. industriarbetare, småbrukare, lägre tjänstemän m. fl. till godo. Sådana begrepp som "de lägre inkomsttagarna" o. d. torde enligt gängse språkbruk syfta på just dessa kategorier. Det kunde därför hävdas att en större kongruens mellan gängse språkbruk och våra resonemang i utjämningsmåttets termer kunde åstadkommas, om man lät inkomstlöken omfatta enbart inkomsttagare med "full" förvärvsinkomst och uteslöt de nämnda kategorierna (folkpensionärer, deltidsarbetande m. fl.). Men å andra sidan skulle en sådan gränsdragning, bortsett från att den vore praktiskt svårgenomförbar, lätt bli missvisande, då åtskilliga förslag rörande skatte- och socialpolitikens utformning medvetet åsyfta åtminstone vissa av dessa specialkategorier.

Dessa anmärkningar visa, hur vanskligt varje försök är att utan risk för missuppfattning mäta den grad av inkomstutjämning, som en viss åtgärd kan medföra. Vi ha icke blott ett flertal alternativa mått utan tveksamhet kan också råda beträffande vilka inkomster och inkomsttagare som skall tagas med. Något generellt företräde åt den ena eller andra mätningsmetoden är icke möjligt att ge. Dess lämplighet är helt beroende av frågeställningen i varje särskilt fall.

*

I såväl detta som i föregående kapitel ha vi begränsat oss till att studera de *nominella* inkomsternas fördelning. Det bör nu observeras, att denna sistnämnda ingalunda ger något adekvat uttryck för *levnadsstandardens* fördelning. Även om levnadsstandarden — hur man än tänker sig denna definierad — i mycket stor utsträckning får anses vara beroende av inkomstens storlek, är den uppenbarligen även beroende av ett flertal andra förhållanden, exempelvis förmögenhet, försörjningsbörda, underhåll från anhöriga, konsumtionsvanor, bostadsortens prisnivå m. m. Det ligger emellertid helt utanför ramen för föreliggande undersökning att behandla detta betydligt vidare problemkomplex.

KAPITEL VII

Sammanfattning och framtidsperspektiv

I de föregående kapitlen ha vi belyst inkomstfördelningen från flera olika håll. Som en sammanfattande översikt skola vi här nedan i korthet rekapitulera de vunna resultaten angående den hittillsvarande utvecklingen. Mot bakgrunden därav skola vi sedan framföra några synpunkter beträffande inkomstfördelningens framtida gestaltning.

I kapitel III undersöktes nationalinkomstens fördelning mellan löner å ena sidan och andra inkomstslag å den andra. Det framgick där, att den andel av nationalinkomsten, som under den här betraktade perioden utgjorts av löneinkomster, har varit av den ungefärliga storleken $^2/_3$. Siffrorna för de enskilda åren ha uppvisat vissa karakteristiska variationer. Således var löneandelen förhållandevis hög under trettiotalets krisår men betydligt lägre under den därpå följande högkonjunkturen. Den låga nivån fortsatte under krigsåren fram till och med år 1946. Året därpå inträffade emellertid en markerad höjning. Den nivå, som därvid nåddes, synes dock ej blivit bestående. Den sjönk igen något under de därpa följande åren. Någon markerad trend i löneandelens utveckling har icke kunnat konstateras.

Det statistiska materialet har icke givit belägg för den hypotesen, att löneandelen under efterkrigstidens full-sysselsättningsperiod skulle legat på en markerat högre genomsnittsnivå än under 1930-talet. Fragan om hur den omflyttning, som ägt rum under den här betraktade perioden, inverkat på löneandelen har

diskuterats. Därvid konstaterades, att ökningen av det antal personer, som varit verksamma inom allmän administration medfört en tendens till ökad löneandel. Vilken effekt i detta avseendet flyttningsrörelsen fran jordbruket till stadsnäringarna haft, är däremot icke möjligt att avgöra utan mer ingående undersökningar. En annan av de frågor, som berörts i detta sammanhang, gäller hur löneandelen påverkas av allmänt ekonomiskt framåtskridande. Något generellt svar härpå är emellertid icke möjligt att lämna.

I kapitel IV betraktades nationalinkomstens och nationalutgiftens fördelning mellan offentliga myndigheter, företag och fysiska personer. I samband därmed undersöktes hur var och en av dessa kategoriers totalinkomster fördelat sig dels på inkomstsidan mellan olika slag av inkomster, dels på utgiftssidan mellan olika typer av utgifter.

De offentliga myndigheternas förvärvsinkomster, dvs. deras inkomster av affärsdrivande verksamhet minus deras räntebetalningar, ha utgjort en relativt obetydlig och med åren minskande andel av nationalinkomsten. Myndigheternas andel av samtliga disponibla inkomster har däremot stigit från 13 % år 1930 till 18 % år 1949. Denna stegring är givetvis en följd av kraftiga skatteökningar. Det direkta skattetrycket på den privata sektorn har således ungefär fördubblats från 1930 till 1949. Av myndigheternas utgifter ha subventionerna tagit en allt större andel i anspråk.

Företagens totalinkomster ha under den betraktade perioden utgjort ungefär 15 % av nationalinkomsten. Dock var siffran sannolikt något lägre under lågkonjunkturen på 30-talet och något högre under slutet av detta decennium. Under 40-talet synes en viss nedgång skett i företagens inkomstandel. Företagens andel av de disponibla inkomsterna synes på 30-talet ha varierat på likartat sätt som deras andel av samtliga förvärvsinkomster. Däremot torde någon nedgång under 40-talet knappast ha skett. Av företagens totalinkomster ha allt större andelar

åtgått till direkta skatter och till sparande, medan den andel, som utgjorts av utdelningar, minskats. I början på 30-talet betalades omkring 10 % i skatt men i slutet på 40-talet 20 à 25 %. Till aktieutdelning åtgick vid samma tidpunkter drygt 20 resp. knappt 10 %.

Den andel av nationalinkomsten, som tillfallit fysiska personer såsom förvärvsinkomster, har under flertalet år uppgått till 85 à 90 %. De enskilda årens siffror för denna andel ha förhållit sig ungefärligen konstanta, dock var nivån under 30-talets början något högre än senare. Däremot har den andel av samtliga disponibla inkomster, som kommit fysiska personer till del, sjunkit successivt. I slutet av 40-talet uppgick denna andel till 70 à 75 % under det att den i början på 30-talet var omkring 80 %. Av fysiska personers totalinkomster gick år 1930 8 % till direkta skatter. Denna skatteandel stegrades sedan för varje år och var år 1949 16 %. De direkta subventionernas andel av de fysiska personernas inkomster var i början på 30-talet 2 % och i slutet på 40-talet 7 %. Sistnämnda stegring är väsentligen en följd av införandet av de nya folkpensionerna och de allmänna barnbidragen.

Av de inkomster, som deklarerats av fysiska personer, har omkring 8 % utgjorts av "inkomst av jordbruksfastighet". Siffrorna för denna andel ha varit ungefärligen konstanta under hela perioden. Detsamma gäller den obetydligt större andel, som utgjorts av "inkomst av rörelse". Posten "inkomst av tjänst" och "inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet" har däremot ökat från 73 % år 1930 till 79 % år 1949; "inkomst av kapital" har sjunkit från 7 % till 3 % under samma tid. Denna nedgång kan huvudsakligen förklaras av den ovannämnda stagnationen i aktieutdelningen. Den ändrade relationen mellan inkomstsummor, som deklarerats under "inkomst av tjänst etc." och "inkomst av kapital" har — såsom framgår av det följande — med all sannolikhet paverkat den personella inkomstfördelningen i flera avseenden.

I kapitel V studeras den horisontella fördelningen av de inkomster, som tillfallit fysiska personer. De klassificeringar, som här gjorts, ha avsett näringsgren, socialklass, bostadsort och kön.

Förändringarna i de inkomstandelar, som tillfallit personer verksamma inom olika näringsgrenar, ha — enligt våra schematiska beräkningar — numeriskt sett icke varit stora. För åren 1930 och 1945 voro dessa andelar följande: jordbruk med binäringar 16 resp. 17 %, industri och hantverk 36 resp. 37 %, handel och samfärdsel 24 resp. 25 %, allmän förvaltningstjänst och fria yrken 11 resp. 13 %, husligt arbete 3 resp. 1 % samt ej specificerad verksamhet 10 resp. 8 %. Under 40-talets senare hälft synas dock vissa icke helt obetydliga förändringar ägt rum. Således sjönk jordbrukets andel ner mot 14 % och industriens steg till 39 %.

Att under perioden 1930—45 större förändringar i inkomstfördelningen mellan olika näringsgrenar icke kunnat konstateras, får i själva verket betraktas såsom anmärkningsvärt. Under denna tid ha nämligen betydande flyttningsrörelser ägt rum mellan dessa näringsgrenar. Flyttningarna synas emellertid icke i någon högre grad ha påverkat fördelningen. Däremot ha genomsnittsinkomsterna utvecklat sig atskilligt olika. Således har stegringstakten i genomsnittsinkomsten varit snabbare för jordbruksbefolkningen och långsammare för grupperna allmän förvaltningstjänst och fria yrken samt ej specificerad verksamhet än för andra här betraktade grupper. Såsom anledning till jordbrukarnas särställning härvidlag kan man peka på den förda jordbrukspolitiken. Utvecklingen inom allmän förvaltningstjänst och fria yrken torde i huvudsak kunna tillskrivas den statliga lönepolitiken. Den ogynnsamma utvecklingen för gruppen ej specificerad verksamhet är sannolikt i icke ringa grad en följd av det sjunkande penningvärdet och av den ovannämnda stagnationen i aktieutdelningen. För denna inkomsttagargrupp har ökningen av folkpensionernas belopp år 1948 tydligen medfört en icke oväsentlig ökning av inkomstandelen.

Inkomstfördelningen mellan företagare, anställda och övriga synes ha förskjutits till de anställdas förmån. Medan företagarnas andel av samtliga inkomster år 1930 var 21 %, de anställdas 70 % och övrigas 9 %, voro motsvarande siffror år 1949 18, 75 resp. 7 %. Samtidigt har emellertid en i samma riktning gående förändring av gruppernas andel av samtliga inkomsttagare skett. Denna förändring har emellertid icke varit lika utpräglad som förändringen i inkomsternas fördelning, vilket inneburit att per capitainkomsten för anställda stegrats mer än för företagare. Denna utveckling kan i viss utsträckning ses såsom en följd av det ovan påpekade förhållandet, att lönernas andel av de deklarerade inkomsterna under den här betraktade perioden något stegrats. Härtill kommer emellertid, att företagarnas inkomster i betydligt större utsträckning än de anställdas torde ha utgjorts av finansinkomster, varför den ovan konstaterade relativa nedgången i deklarationsposten "inkomst av kapital" sannolikt träffat företagarna i högre grad än de anställda.

Inkomsternas fördelning mellan landsbygds- och stadsbefolkning är givetvis i hög grad avhängig av fördelningen mellan jordbruksbefolkningen å ena sidan och andra befolkningsgrupper å den andra. Fördelningen mellan de förra kategorierna har också utvecklats på likartat sätt som fördelningen mellan jordbrukare och andra. Således sjönk landsbygdsbefolkningens andel av samtliga inkomster mellan 1930 och 1949 från 44 till 42 % medan samtidigt deras andel av samtliga inkomsttagare sjönk från 64 till 53 %.

Medan inkomsternas fördelning förändrats ganska litet mellan horisontellt indelade grupper av individer, har däremot den vertikala inkomststrukturen undergått betydande förändringar. Väsentliga strukturella olikheter ha kunnat konstateras mellan 30-talets och 40-talets fördelningar. Även mellan 1945 och 1948 ha tydligen icke obetydliga förändringar ägt rum.

Det mest påtagliga draget i den utveckling, som den vertikala inkomststrukturen undergått, är den successiva inkomstutjäm-

ning som skett. Denna utjämning kan konstateras såväl i förvärvsinkomsternas som i de disponibla inkomsternas fördelningar. Det relativa antalet inkomsttagare såväl i de lägsta som i de högsta inkomstklasserna har minskats, varigenom "inkomstlökarna" s. a. s. blivit sammanpressade mot mitten. Denna koncentration mot de medelstora inkomsterna gäller inte endast antalet inkomsttagare utan även inkomstbeloppen. Det använda ojämnhetsmåttet — den maximala utjämningsprocenten — har för förvärvsinkomsterna fallit från 41 år 1935 till 36 år 1945 och 34 år 1948. Motsvarande siffror för de disponibla inkomsternas fördelning voro 37, 32 resp. 28.

Den inkomstutjämning, som skett, har tillgått så, att de 8 lägsta decilgrupperna erhållit en allt större andel av de sammanlagda inkomsterna medan de nionde och tionde decilgrupperna fått sina inkomstandelar minskade. Ökningen i de lägre åtta gruppernas andelar har varit mindre i de högre av dessa än inom de mellersta och de lägsta. Minskningen i de två övre decilgruppernas inkomstandelar har i dominerande grad fallit på de allra högsta skikten.

Förändringarna i de olika decilgruppernas inkomstandelar måste givetvis inneburit, att inkomstutvecklingen tett sig olikartad för dessa grupper. Jämförelser mellan förändringarna i genomsnittsinkomsten inom decilgrupperna, visa att de lägre och mellersta av dessa år 1948 hade inkomster, som voro 3 à 4 gånger så stora som år 1935, medan de tre översta decilgruppernas inkomster ökat till mindre än det tredubbla. Den översta decilgruppens inkomster hade endast ungefär fördubblats.

I syfte att erhålla en uppfattning om den effekt på inkomstanvändningen, som de under den här betraktade perioden inträffade strukturförändringarna i fördelningen medfört, har en särskild metod utarbetats. Denna ger vid handen, att nämnda förändringar varit av sådan art, att de medfört mer betydande efterfrågeförskjutningar endast för mycket starkt inkomstkänsliga varor. Speciellt gäller, att effekten på fysiska personers samman-

lagda konsumtionsutgifter icke kunnat gälla mer än en eller ett par procent. Därför torde också inkomstomfördelningens effekt på det totala sparandet i samhället ha varit relativt obetydlig.

Skatte- och socialpolitikens utjämnande effekt är naturligtvis en följd dels av skatternas progressivitet, dels av det förhållandet, att de sociala kontantbidragen huvudsakligen tillfalla personer med mycket små inkomster. Progressiviteten i skatteskalan har illustrerats bl. a. genom angivandet av skattebördans storlek inom de olika decilgrupperna. Det har framgått, att år 1948 betalade de 5 lägsta decilgrupperna mindre än 10 % av sina inkomster i skatt, medan skatteandelarna i de därpå följande 5 decilgrupperna i tur och ordning voro 11, 11, 13, 14 resp. 24. I den tionde gruppens översta fjärdedel var skatteandelen 33 % och i den översta åttondelen 39 %.

År 1948 betalades inom samtliga inkomstklasser en betydligt större andel av inkomsterna i skatt än under tidigare år. Detta förhållande är delvis en följd av skärpt beskattning delvis en följd av en allmän inkomststegring i samband med progressivitet i beskattningen.

Genom den inkomstutjämning, som skett, och i viss mån på grund av vissa specifika drag i skattesystemets utformning har den totala skattebördans fördelning mellan olika decilgrupper kommit att förskjutas neråt mot de lägre grupperna. Medan den översta decilgruppen år 1935 betalade 62 % av samtliga skatter, föll år 1948 endast 49 % därav på denna grupp. Motsvarande siffror för de lägre decilgrupperna visa däremot en motsatt utveckling.

Under det att de direkta skatterna äro starkt progressiva till sin natur synes bördan av de indirekta skatterna däremot falla regressivt på inkomstklasserna. Den regressiva effekten förorsakas i främsta rummet av skatterna på spritdrycker och tobaksvaror. Dessa falla av allt att döma mycket tungt på de lägsta inkomstklasserna.

Den regressiva verkan av de indirekta skatterna är icke till-

räckligt stark för att uppväga den progressiva verkan av de direkta skatterna. En undersökning av hur stor andel av inkomsterna, som i de olika inkomstklasserna åtgått till betalandet av såväl direkta som indirekta skatter, ger således vid handen, att den totala skatteandelen ökar med inkomstens storlek. Det totala skattetrycket kan därför sägas vara progressivt.

Den inkomstutjämning, som kommer till synes i utjämningen av förvärvsinkomsternas fördelning från ett år till ett annat, har ovan kallats för den automatiska utjämningen, och den utjämning som kommer till synes i olikheten mellan förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas fördelningar under ett och samma år har kallats för den skattepolitiska utjämningen. Det har konstaterats, att den mellan åren 1935 och 1948 inträffade inkomstutjämningen huvudsakligen kan sägas vara automatisk och endast i relativt liten omfattning — kanske till en fjärdedel — kan hänföras till ökad skattepolitisk utjämning. Man kan alltså säga, att av de förändringar, som skett, är det den automatiska utjämningen som varit dominerande, medan ökningen av den skattepolitiska utjämningen varit tämligen ringa i jämförelse därmed.

Såsom en bidragande orsak till den inträffade automatiska utjämningen har först och främst framhållits den omflyttning, som ägt rum mellan olika näringsgrenar. Vidare ha vissa andra tänkbara orsaker framdragits, den långsiktiga effekten av det skärpta skattetrycket inom de högre inkomstklasserna, stagnationen i aktieutdelningen, den statliga lönepolitiken etc. Dessa omständigheter torde emellertid icke till fullo kunna förklara den utjämning, som skett, utan denna måste nog delvis tillskrivas andra förhållanden sammanhängande med den allmänna demokratiseringsprocess, som ägt rum under den här betraktade perioden.

Den vetenskapliga teknik, som i regel användes vid utförandet av prognoser av framtida händelser, innebär, att man betraktar

de storheter prognosen gäller såsom på ett bestämt sätt orsaksbundna eller korrelerade med andra storheter, vilka antingen äro kända eller anses kunna förutspås med relativt stor säkerhet. Inom det ekonomiska området är emellertid en sådan teknik alltid vansklig att genomföra. Orsaken därtill är den, att de ekonomiska sammanhangen som regel äro ytterst komplicerade samt att den ekonomiska utvecklingen i icke ringa utsträckning är beroende av förhållanden, som stundom äro närmast omöjliga att förutspå.

Svårigheten att utföra prognoser av ekonomiska data gäller inte minst på inkomstfördelningens område. För det första är som redan nämnts i första kapitlet den vetenskapliga behandlingen av inkomstfördelningsmekanismen i det moderna samhället tämligen knapphändig, varför man icke känner de orsakssammanhang, som kunna anses vara bestämmande i detta avseende. För det andra är inkomsternas fördelning i stor utsträckning beroende just av sådana förhållanden, som äro synnerligen svåra att förutsäga någonting om. Vad som kanske mest bidrar härtill är inkomstfördelningens starka beroende av den ekonomiska politiken. I det föregående har visats, att en mycket betydande del av de enskilda personernas inkomster omfördelas genom myndigheternas skatte- och subventionspolitik. Detta visar emellertid endast *en* sida av den reglerande verksamheten beträffande inkomsternas fördelning. Vi ha i det föregående nämnt även andra sidor av den ekonomiska politiken, som ha en direkt och väsentlig inverkan på fördelningen, bl. a. priskontrollen, hyresregleringen, räntepolitiken och valutapolitiken. Försök att för en något längre tidsperiod, säg ett decennium, förutspå något om hur den ekonomiska politiken i dessa avseenden kommer att gestalta sig, kan knappast bli annat än en ren gissning.

Vad som nu ovan sagts gör, att en prognos av den framtida utvecklingen av inkomstfördelningen synts alltför vansklig att utföra för att den skall kunna anses vara av något större in-

tresse. Vi skola därför i detta arbete icke göra något försök till en sådan prognos. I det föregående ha vi dock på några ställen i mycket allmänna och vaga ordalag berört den framtida utvecklingen och de synpunkter, som därvid framförts skola vi här nedan i korthet rekapitulera. I samband därmed skola vi beröra vissa andra förhållanden, som möjligen kunna vara av betydelse för hur fördelningen kan komma att förändras under det kommande decenniet.

Den andel av nationalinkomsten, som utgjorts av löneinkomster, har under den här betraktade perioden visserligen varierat åtskilligt men dessa variationer synas ha varit av konjunkturell natur och någon tydlig trendutveckling i ökande eller minskande riktning har icke kunnat konstateras. Denna frånvaro av trend i löneandelens genomsnittliga nivå har konstaterats även i andra undersökningar av liknande slag och har därvid gällt betydligt längre tidsperioder än den, som här betraktats. Detta förhållande ger naturligtvis icke utan vidare anledning till en prognos om att löneandelen i framtiden kommer att ligga på samma genomsnittsnivå som hittills. Det medför dock, att en förutsägelse om en förändring av denna nivå måste vara starkt motiverad, om den icke skall betraktas som en rent subjektiv gissning. I själva verket synas icke särskilt starka sådana motiv föreligga. Det här angivna materialet ger *icke* belägg för den tanken, att löntagarnas strategiskt starka ställning under perioder med full sysselsättning skulle medföra en högre genomsnittsnivå för löneandelen än under perioder med lägre och varierande sysselsättningsgrad. Även om man förutsätter, att den fulla sysselsättningen kommer att bibehållas i framtiden, ger erfarenheten alltså icke stöd för förmodandet om en högre nivå för löneandelen. Icke heller synas övertygande andra skäl föreligga för ett sådant förmodande. Visserligen kunna faktorer framdragas, som sannolikt komma att göra sig gällande i framtiden och som i och för sig ha en höjande effekt på löneandelen, men samtidigt kunna även andra faktorer med helt motsatt effekt lätt

anges, och ett bedömande av resultatet av dessa motstridiga krafter är knappast möjligt att göra.

De offentliga myndigheternas *förvärvsinkomster* utgjorde under slutet av 1940-talet endast en helt obetydlig andel av nationalinkomsten. Denna andel kommer sannolikt att förbli liten. Endast en långt gående socialisering med stora överskott för de socialiserade företagen eller en mycket betydande ökning av de nuvarande i offentlig regi drivna företagens överskott skulle kunna medföra motsatsen. En sådan utveckling synes emellertid icke vara aktuell i dagens läge.

För det sätt, varpå nationalutgiften disponeras, framstår de *disponibla* inkomsternas fördelning mellan offentliga myndigheter å ena sidan samt företag och enskilda personer å den andra som en av de mest betydelsefulla fördelningsaspekterna — ja kanske t. o. m. som den allra mest betydelsefulla av dessa. Under den här betraktade tidsperioden har myndigheternas andel av samtliga disponibla inkomster uppvisat en klart stigande tendens. Huruvida denna kommer att fortsätta eller ej är därför en fråga av stort allmänt intresse. Trots detta skola vi här icke göra något försök till bedömande därav. Det är tydligt, att storleken av denna andel i mycket stor utsträckning är beroende av rent politiska — inte minst försvarspolitiska — förhållanden, och en bedömning av den framtida politiska utvecklingen ligger helt utanför denna undersöknings ram.

Inkomsternas fördelning mellan företag och enskilda personer är i hög grad beroende på konjunkturläget. I samhällen utan mer betydande regleringsingripanden från statsmakternas sida är det "normalt", att företagens inkomstandel är liten under lågkonjunkturer och stor under högkonjunkturer. I samhällen med reglerad ekonomi måste fördelningen mellan företag och enskilda personer i viss mån avvägas så, att ett sparande av önskad omfattning kommer till stånd. Då en inkomstöverflyttning från företag till enskilda personer allmänt anses medföra en minskning av det totala sparandet i samhället, är det under tider med

inflationshot givetvis angeläget att förhindra en sådan överflyttning. I vårt land ha myndigheterna under efterkrigstiden i detta syfte sökt förmå aktiebolagen till restriktivitet beträffande utdelningarna bl. a. genom hård bolagsbeskattning och utdelningsstopp. Under denna tid har också den dominerande delen av allt sparande skett inom företagen, medan enskilda personers nettosparande varit tämligen obetydligt. Det är nu tydligt, att om vi förutsätta att kapitalbildningen och den statliga konsumtionen i framtiden kommer att ta en ungefär lika stor del av nationalutgiften i anspråk som för närvarande och dessutom att enskilda personers sparande kommer att förbli på samma låga nivå som nu, måste detta medföra, att de enskilda personernas inkomstandel icke kommer att kunna bli större än vad den för närvarande är. Under dessa förutsättningar om kapitalbildningen och myndigheternas konsumtion kan med andra ord en ökning av de fysiska personernas inkomstandel komma till stånd, endast om det personella sparandet stiger i jämförelse med inkomsten. Om så ej blir fallet utgör en *produktivitetsstegring* det enda medlet till en ökning av inkomststandarden.

Gestaltningen av inkomsternas horisontella fördelning mellan olika grupper av fysiska personer påverkas förutom av den allmänna ekonomiska utvecklingen av de stora intresseorganisationernas styrka och politik. Numera synes emellertid en viss maktbalans ha inträtt mellan dessa, vilken tagit sig uttryck i att man inom organisationerna under senare år ganska allmänt accepterat en politik, som — bortsett från vissa undantag — i stort sett gått ut på att det årliga tillskottet i nationalinkomsten skall fördelas proportionellt mellan de olika grupperna. Om denna inställning till fördelningen kommer att fortsätta, är det icke osannolikt att den horisontella inkomstfördelningen kommer att undergå förhållandevis små förändringar i framtiden.[1] Allt detta

[1] Därvid bortses dock från sådana förändringar, som kunna förorsakas av omflyttningar *mellan* grupperna eller av förändringar i proportionerna mellan olika yrkeskategorier *inom* grupperna.

hindrar naturligtvis inte att betydelsefulla fördelningsproblem uppstått och sannolikt komma att uppstå även i framtiden beträffande avvägningen mellan olika kategorier *inom* de olika organisationerna.

Som påpekats finns det vissa undantag från vad som nu sagts. Man kan tänka på den nu aktuella diskussionen om höjningen av vissa låglönegruppers standard eller om rimligheten i ortsgrupperingen. Även om vissa förändringar i de härav berörda persongruppernas inkomstandelar kommer till stånd, synes detta emellertid icke i någon större utsträckning inverka på de av oss betraktade horisontella fördelningarna, annat än möjligen när det gäller fördelningen mellan landsbygd och städer. Det finns emellertid två stora befolkningsgrupper, för vilka man har speciella anledningar att vänta sig en förändrad inkomstandel i framtiden, nämligen jordbruksbefolkningen och pensionärerna.

Det har tidigare framhållits, att en fortsättning av den under de senaste decennierna skedda avflyttningen från jordbruket är sannolik. En sådan avflyttning har givetvis i och för sig en tendens till att minska jordbruksbefolkningens inkomstandel. Det är dock icke sannolikt, att minskningen av denna andel skall komma att sjunka i samma takt som avflyttningen sker. Den av jordbrukspolitiken åsyftade sammanträngningen av inkomstklyftan mellan sistnämnda befolkningsgrupp och andra är ännu icke uppnådd och man synes ha all anledning att tro, att denna klyfta under ännu några år kommer att krympa. Det är emellertid å andra sidan icke troligt, att detta skulle kunna ske i så snabb takt, att den därav föranledda merökningen av jordbruksbefolkningens inkomster skulle uppväga den minskning i inkomstandelen, som avflyttningen från jordbruket medför. Man torde därför kunna förutsätta, att jordbruksbefolkningens inkomstandel kommer att sjunka men dock i ett något långsammare tempo än avflyttningen från denna näring sker.

Beträffande inkomstutvecklingen för pensionärer gäller den helt dominerande frågan, hur det kommer att bli med det för

närvarande aktuella förslaget om obligatorisk pensionsförsäkring. Det är tydligt, att *om* förslaget om en sådan försäkring kommer att förverkligas efter de linjer, som pensionsutredningen avsett, kommer detta att medföra en mycket betydande ökning av pensionärernas — och därmed av de icke yrkesverksammas — inkomstandel. Syftet med detta förslag är ju just en betydande inkomstöverföring fran de yrkesverksamma till pensionärerna. Av de nu direkt aktuella politiska avgörandena torde i själva verket införandet av en sådan pensionsförsäkring vara en av de få händelser, som skulle medföra verkligt stora förändringar i inkomstfördelningen. Icke endast skulle fördelningen mellan pensionärer och yrkesverksamma personer förändras utan sannolikt även mellan andra horisontella grupper. Framför allt skulle dock den vertikala fördelningen påverkas därav.

Beträffande den vertikala inkomstfördelningen har den hypotesen framställts, att en fortsättning på den här konstaterade inkomstutjämningen kommer att äga rum. Den process, som föranlett denna utjämning synes icke vara avslutad. Som bidragande orsaker härtill har framhållits, dels att den förväntade avflyttningen från jordbruket sannolikt kommer att verka i denna riktning, dels att den allmänna demokratiseringsprocess, som ovan ansetts vara en orsaksfaktor till utjämningen, sannolikt kommer att fortsätta. I samma riktning måste även den under senare år förda skattepolitiken leda genom sin diskrimination mot de större förmögenheterna. Därigenom utjämnas förmögenhetsfördelningen och detta i sin tur har av naturliga skäl som regel en inkomstutjämning som följd. Det är vidare klart, att om en obligatorisk pensionsförsäkring i en eller annan form kommer till stånd, vilket icke synes osannolikt, kommer detta att medföra en väsentlig utjämning av den vertikala fördelningen.[1]

[1] Den utjämning, som en obligatorisk pensionsförsäkring skulle medföra har här betraktats som automatisk. Det är emellertid — alltefter en sådan försäkrings utformning — mer eller mindre godtyckligt, om denna utjämning skall rubriceras såsom automatisk eller skattepolitisk.

Att den skattepolitiska inkomstutjämningen kommer att öka i framtiden synes däremot mindre troligt. Det anses nu ganska allmänt, att en ökad skattepolitisk utjämning skulle medföra menliga följder. Därtill kommer, att i samma mån som en automatisk utjämning sker, blir skattepolitikens utjämnande effekt mindre. Effekten av en skattepolitisk åtgärd, är ju beroende på den förvärvsinkomststruktur, varpå den appliceras.[1] Detta gör, att om en ökande skattepolitisk utjämning skall gå hand i hand med en automatisk utjämning, så måste de direkta skatternas och subventionernas progressivitet resp. regressivitet hela tiden skärpas. Då tendensen nu snarast går mot en minskning av den direkta skattens progressivitet är det icke sannolikt att en ökad skattepolitisk inkomstutjämning kommer att äga rum under de närmaste åren.

[1] Att ökningen av den skattepolitiska utjämningen mellan åren 1935 och 1948, som tidigare nämnts, icke varit särskilt stor trots den skärpta skatteprogressiviteten och trots den ökade omfattningen av de direkta subventionerna, kan delvis förklaras därav, att den automatiska utjämningen åstadkommit, att förvärvsinkomststrukturen år 1948 var en helt annan än den var 1935. Den större progressiviteten i skattesatserna år 1948 motvägdes av en minskad förekomst av toppinkomster etc.

BILAGA 1

Redogörelse för använda beräkningsmetoder

Tabell III: 1 A. Nationalinkomstens fördelning mellan löner och övriga inkomster

Vid beräkningen av denna tabell har det ansetts lämpligast att först uppskatta lönernas totalbelopp samt nationalinkomsten. "Övriga inkomster" ha därefter erhållits såsom en restpost.

1. *Beräkning av lönesumman*

I taxeringsstatistiken finnas för varje år uppgifter om det totala belopp, som deklarerats under "inkomst av tjänst" och "inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet".[1] Detta belopp utgöres till övervägande del av löneinkomster. Dock omfattar det icke samtliga löner, samtidigt som det i viss utsträckning omfattar även andra inkomstslag än löner. För att erhålla den totala lönesumman fordras därför, att man till det under nämnda deklarationslittera deklarerade beloppet adderar sådana löneinkomster, som icke deklarerats samt från den därigenom erhållna summan subtraherar sådana inkomster, som icke utgöra löner.

De löneinkomster, som *icke* deklarerats, bestå huvudsakligen av följande poster: a) löner tillfallande personer under "skattestrecket", b) vissa militära avlöningar, c) de delar av vissa löner, som åtgått till betalandet av pensionsavgifter, d) ersättningar för olycksfall i arbete, e) undervärdering av vissa löneförmåner in natura samt slutligen f) alla genom falskdeklaration dolda löneinkomster. De under "inkomst av tjänst" och "inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet" deklarerade inkomster, som icke bestått av löner, utgöras huvudsakligen av g) utfallande pensioner och livräntor, h) vissa realisationsvinster, i) vissa transferinkomster samt slutligen j) vissa inkomster, som egentligen äro att hänföra till företagarinkomster.

Ovanstående tilläggs- och avdragsposter ha beräknats på följande sätt:

[1] SOS: Skattetaxeringarna.

a) *Löner under "skattestrecket".* För beräkning av den totala lönesumma, som tillfallit personer under "skattestrecket" har man endast obetydlig information att stödja sig på. Man vet ju varken hur stor total inkomstsumma, som tillfallit denna kategori, eller hur stor andel därav, som utgjorts av löner. Vissa speciella antaganden ha därför här måst göras.[1] För det första ha vi således förutsatt, att de totala inkomsterna under "skattestrecket" uppgått till ett belopp, som inneburit en medelinkomst på 300 kronor för samtliga dit hänförliga personer. Till denna kategori ha här räknats alla personer över 15 år som icke deklarerat någon inkomst, dock med undantag för gifta kvinnor, vilka sistnämnda ju i skatteavseende sammanföras med sina män. För det andra ha vi förutsatt, att det totala inkomstbeloppet under "skattestrecket" fördelat sig mellan löner och övriga inkomster i samma proportioner som förekommit mellan antalet anställda och antalet övriga personer inom den lägsta i taxeringsstatistiken angivna inkomstklassen. På grundval av dessa antaganden ha beräkningar av den totala lönesumman under "skattestrecket" för år 1943 och senare direkt kunnat utföras med siffror från den officiella taxerings- och befolkningsstatistiken. För tidigare år har emellertid denna statistik icke givit tillräckliga hållpunkter till liknande beräkningar för varje enskilt år. Således har antalet personer under "skattestrecket" kunnat uppskattas endast för åren 1930, 1935 och 1940.[2] Vidare har fördelningen mellan anställda och övriga endast kunnat bestämmas för år 1930 och då på grundval av folkräkningsmaterialet.[3] För åren 1935 och 1940 har fördelningen mellan anställda och övriga uppskattats genom linjär interpolation. Slutligen har den totala lönesumman under "skattestrecket" för ovan icke nämnda år beräknats likaledes genom linjär interpolation mellan de på ovan angivet sätt framräknade värdena för åren 1930, 1935, 1940 och 1943.

b) *Militära avlöningar.* De militära avlöningar, som icke äro skattepliktiga, utgöras av de s. k. terminslönerna till värnpliktiga. Vidare deklarera dessa senare ju inte förmånen av fri mathållning, vilken vi i enlighet med vad som sagts i kapitel I här betraktat som löneförmån. Såsom uppskattningsbelopp för dessa poster ha vi valt de i statens budgetredovisning angivna kostnaderna för "avlöningar" eller "pen-

[1] Jämför vad som sägs härom på s. 67.

[2] Vi ha här utnyttjat beräkningar angivna i *C.-E. Quensel:* Inkomstfördelning och skattetryck, utg. av Sveriges Industriförbund, Sthlm 1944.

[3] Folkräkningen 31 december 1930 VII, Sthlm 1937. Såsom anställda ha vi räknat de i detta material förekommande grupperna arbetare, funktionärer och medhjälpande familjemedlemmar.

ningbidrag" till värnpliktiga samt för den militära mathållningen.[1] De belopp, som därigenom erhållits, äro visserligen något större än de, vartill enbart terminslönerna och de värnpliktigas mathållning uppgått, men skillnaden synes vara av obetydlig storleksordning för vårt ändamål, varför någon korrektion härför icke ansetts motiverad.

c) *Pensionsavgifter.* I de fall, då premiebetalning till pensionsförsäkring för anställd personal sker genom arbetsgivaren, bruka som regel lönerna deklareras exklusive försäkringspremierna. Härigenom sker alltså en underdeklaration av löneinkomster. Hur stor total underdeklaration, som därigenom skett, är svårt att erhålla några mer exakta uppgifter om. Man vet emellertid, att den helt dominerande rollen inom tjänstepensionsförsäkringen sedan flera år tillbaka innehafts av Svenska Personal-Pensionskassan (SPP). Siffror över premiebetalningarna dit kunna erhållas ur företagets förvaltningsberättelse. För enkelhets skull ha vi vid våra beräkningar bortsett från alla andra pensionsförsäkringar än de, som skett inom SPP. Det fel, som genom denna förenkling begåtts, kan icke vara annat än av helt underordnad betydelse i vårt sammanhang.[2]

d) *Ersättningar för olycksfall i arbete.* Den ersättning som erhålles för inträffade olycksfall i arbete är icke skattepliktig och framkommer således icke heller i taxeringsstatistiken. I föreliggande undersökning har emellertid denna ersättning räknats såsom en löneförmån. Uppgifter om de totalbelopp, vartill ersättningar för olycksfall i arbete uppgått, ha erhållits ur statistisk årsbok.

e) *Undervärdering av löneförmåner in natura.* Det är känt, att löneförmåner, som utgå in natura, enligt praxis upptagas relativt lågt i deklarationerna. Man har emellertid ingen säker information, varken om det totala belopp, vartill alla löneförmåner in natura uppgått, eller i vilken grad dessa förmåner deklarerats "för lågt". Man torde dock kunna utgå ifrån, att denna underdeklaration gällt ganska betydande belopp. Den har i denna undersökning därför ej ansetts kunna negligeras, särskilt inte som man har anledning att vänta sig, att dess omfattning varit relativt sett betydligt större under början än under slutet av den tidsperiod, som här betraktats. Den metod, som vi använt

[1] Här liksom överallt annorstädes, där intet särskilt därom säges, ha siffror, som avsett budgetår juli år t — juni år $t+1$, transformerats till att gälla kalenderår genom formeln

$$x_t = \tfrac{1}{2}(x_{t-1/t} + x_{t/t+1}).$$

[2] Pensioner från stat och kommuner behöva i detta sammanhang icke beaktas, eftersom den för varje år intjänta pensionsrätten här definierats såsom lika stor som de utfallande pensionerna (jfr kap. II).

oss av, är uppenbarligen mycket schematisk, och resultaten därav måste också betraktas såsom ytterst osäkra.

I lönestatistisk årsbok angivas för åren 1937—49 uppgifter om lantarbetarlönerna, dels inklusive dels exklusive semesterlön och naturaförmåner. Då man vet hur lång arbetarsemestern varit under olika år, kan man på grundval av de nämnda löneuppgifterna beräkna hur stor andel av lantarbetarnas löner, som utgjorts av naturaförmåner under perioden 1937—49. För tidigare år ha vi förutsatt, att denna andel varit lika stor som för förstnämnda år. Materialet har här tillåtit en uppdelning i män och kvinnor. För arbetare inom industri, handel etc. finnas även liknande uppgifter i de nämnda publikationerna, dock endast fr. o. m. 1947. Därav framgår, att löneförmånerna in natura i genomsnitt för samtliga arbetare uppgått till 1 à 2 % av inkomsterna. Vi ha nu baserat våra kalkyler på följande antaganden: 1) att för samtliga anställda män och kvinnor inom jordbruket naturaförmånernas genomsnittliga andel av inkomsterna varit densamma som för de kategorier, som redovisats i lönestatistisk årsbok, 2) att anställda inom husligt arbete haft naturaförmåner, som genomsnittligt uppgått till 50 % av inkomsterna,[1] 3) att övriga anställda erhållit naturaförmåner, vilka för samtliga här betraktade år uppgått till mellan 1 och 3 % av deras inkomster, samt 4) att naturaförmånerna i deklarationerna och övriga till myndigheterna lämnade uppgifter upptagits till 50 % av motsvarande marknadsvärde. För att på grundval av dessa antaganden bestämma den totala underdeklarationen av naturaförmånerna fordras därtill uppgifter om de deklarerade inkomster, som tillfallit de olika kategorierna anställda. Sådana uppgifter ha för åren 1930 och 1935 erhållits ur folkräkningsmaterialet samt för åren 1943 och senare ur den årliga taxeringsstatistiken. För övriga år ha motsvarande siffror erhållits genom linjär interpolation.

f) *Falskdeklaration.* Beträffande omfattningen av falskdeklaration har man av naturliga skäl föga information. Det är emellertid känt, att fast anställda löntagare som regel ha ringa möjligheter att deklarera sina ordinarie löneinkomster falskt, eftersom ju arbetsgivaren lämnar uppgifter därom till skattemyndigheterna. Däremot torde det inte vara ovanligt, att folk underlåter att deklarera inkomster i form av arvoden för tillfälliga uppdrag.[2]

[1] Siffran 50 % är här vald gissningsvis. Då gruppen husligt arbete är relativt obetydlig, spelar det föga roll, vilken siffra som här väljes.

[2] Se i övrigt den på s. 61—63 förda diskussionen om falskdeklarationens omfattning.

Den övervägande delen av de under "inkomst av tjänst" och "inkomst av tillfällig förvärvsverksamhet" deklarerade inkomsterna utgöres av ordinarie löneinkomster. Då dessa endast i mycket ringa utsträckning kunna deklareras falskt, är det tydligt, att den till nämnda deklarationslittera hänförliga falskdeklarationen endast kan tänkas utgöra en relativt liten del av det verkligen deklarerade beloppet. Hur stor denna andel kan vara, är knappast möjligt att yttra sig om. Här skall icke heller försök därtill göras. I stället skola vi nöja oss med att ange två gränser — en övre och en undre — inom vilka denna andel rimligen kan tänkas ha legat. Fastställandet av dessa gränser har baserats på följande enkla och delvis subjektiva överväganden. Det är ytterst osannolikt, att falskdeklarationen av löneinkomster varit av en sådan omfattning, att den genomsnittligt uppgått till en hel månadsinkomst, dvs. till ungefär 8 % av årsinkomsten. Antagandet att siffran 8 % är för hög torde vara rimligt. Som övre gräns har därför här valts siffran 7 %. Vi torde vidare kunna säga, att falskdeklarationen säkert varit av större omfattning, än vad som genomsnittligt svarar mot 1 % av inkomsterna. Man vet ju, att en viss falskdeklaration faktiskt förekommer och till 1 % uppgår sannolikt enbart den, som är hänförlig till underlåtenheten att uppge inkomster från mer tillfälliga arbeten rätt. Vi ha därför såsom undre gräns för falskdeklarationens andel valt siffran 2 %. Dessa gränser, 2 och 7 %, ha vi ansett vara giltiga för hela den betraktade perioden.

g) *Utfallande pensioner och livräntor.* I enlighet med vad ovan sagts beträffande premiebetalning till pensionsförsäkringar ha vi även när det gäller utfallande pensioner begränsat oss till att betrakta dem, som härröra från SPP. Uppgifter härom ha erhållits från detta företags förvaltningsberättelse. Såsom livräntor ha räknats livräntor och invalidräntor från livförsäkringsbolag samt från ränte- och kapitalförsäkringsanstalter. Uppgifter härom ha hämtats från officiell statistik.[1]

h) *Realisationsvinster.* Enligt 1945 års folkräkning (del VIII: 1, s. 75*) uppgingo dessa år 1945 till 36 milj. kronor. För övriga år kan emellertid ingen upplysning erhållas angående omfattningen härav. Denna kan dock icke vara av större betydelse i vårt sammanhang. Vi ha därför genomgående bortsett från realisationsvinsterna.

i) *Transferinkomster.* De transferinkomster, som skola deklareras under "inkomst av tjänst" utgöras dels av vissa direkta subventioner från stat och kommun dels av s. k. periodiska understöd. Till den först-

[1] SOS: Enskilda Försäkringsanstalter.

nämnda kategorien hör i främsta rummet folkpensioner, blindhetsersättningar, särskilda barnbidrag samt kommunala familjebidrag till värnpliktiga. Uppgifter om de belopp, vartill dessa poster uppgått, ha hämtats ur statistisk årsbok och ur den kommunala finansstatistiken. Dessa direkta subventioner voro under tidigare år, med undantag för de kommunala familjebidragen, till helt dominerande del så starkt behovsprövade, att de så gott som uteslutande tillfallit personer under "skattestrecket" och därigenom icke heller kommit att deklareras. Av denna anledning ha vi endast fr. o. m. 1945 tagit dessa poster med i kalkylerna. Att just år 1945 härvid valts som gränsår, beror därpå, att folkpensionerna fr. o. m. detta år höjdes till en sådan nivå, att man kan räkna med att de i någon större utsträckning kommo att deklareras.

De periodiska understöden ha icke kunnat beaktas på grund av bristande statistisk information om deras omfattning. Att döma av vad som framgår ur 1945 års folkräkningsuppgifter, ha dock dessa understöds totalbelopp varit av en i detta sammanhang ganska obetydlig storleksordning.

j) *Företagarinkomster.* De under inkomst av "tillfällig förvärvsverksamhet" deklarerade inkomster, som i själva verket utgjort företagarinkomster, ha bedömts såsom obetydliga till sitt totalbelopp och ha helt negligerats i detta sammanhang.

2. *Beräkning av nationalinkomsten*

Genom de nationalinkomstberäkningar som gjorts kunna uppskattningsvärden för nationalinkomstens storlek erhållas, dels för samtliga år under 1930-talet, dels för åren 1946 och senare. Siffrorna för 1930-talet avse nettonationalinkomsten till marknadspris, medan 1940-talets siffror avse bruttonationalinkomsten. Bruttosiffror finnas även beräknade för genomsnittet 1938/39. Alla dessa beräkningar finnas redovisade i Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B: 3, s. 14 och B: 13, s. 36.

Det nationalinkomstbegrepp, som förekommer i tabell III: 1 A är nettonationalinkomsten till faktorkostnad. För 30-talets år har denna storhet i enlighet med dess definition erhållits genom att från de ovannämnda nationalinkomstuppgifterna subtrahera skillnaden mellan samtliga indirekta skatter och samtliga indirekta subventioner. Transformeringen av 40-talets bruttosiffror till nettosiffror har emellertid icke kunnat göras på ett lika självklart sätt. Här ha beräkningarna baserats på det uppenbarligen djärva antagandet, att nettonationalinkomsten under alla år utgjort en konstant andel av bruttonationalin-

komsten. Storleken av denna andel har beräknats såsom kvoten mellan genomsnittet av 1938 och 1939 års nettonationalinkomst till faktorkostnad — beräknad på ovan angivet sätt — samt av förefintliga uppskattningsvärdet för bruttonationalinkomsten till faktorkostnad 1938/39. På detta sätt ha uppskattningar av nettonationalinkomsten till faktorkostnad kunnat göras för samtliga år under den av oss betraktade perioden utom för åren 1940—45. För att erhålla siffror för dessa år ha vi för åren 1943—45 applicerat de indexsiffror över nationalinkomsten, som beräknats av Konjunkturinstitutet för dessa år[1] och för åren 1940—42 kedjat det därvid erhållna värdet för år 1943 med en serie över det skattetekniska begreppet sammanräknad nettoinkomst.[2]

Tabell III: 2 A. Individuallönernas utveckling inom olika näringsgrenar och branscher

Siffrorna för nationalinkomsten ha här beräknats på de i föregående tabell angivna beloppen. Övriga siffror ha beräknats på grundval av i statistisk årsbok förekommande löneuppgifter. Med lantarbetare menas här dagsverkare utan naturaförmåner.

Tabell IV: 1 A. Nationalinkomstens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter

Nationalinkomsten har erhållits från tabell III: 1 A.

De offentliga myndigheternas inkomster ha erhållits genom en addition av statens och kommunernas förvärvsinkomster. Såsom förvärvsinkomster för staten ha räknats inkomster från statens kapitalfonder minus utgifter för riksgäldsfonden. Uppgifter härom ha erhållits i statens budgetredovisning. Såsom förvärvsinkomster för kommunerna ha räknats nettoinkomster (utan frändrag av utgifter för nybyggnader) av kommunala verk och företag (hamnförvaltning, kommunikationsföretag, industriella verk, fastighetsförvaltning) plus inkomster av räntor och aktieutdelning minus utgifter för ränte- och lånekostnader. Uppgifter härom ha erhållits från den kommunala finansstatistiken.[3]

[1] Se Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B: 9, Sthlm 1949, s. 7.

[2] Denna serie finns angiven i taxeringsstatistiken endast för åren 1943 och senare. För tidigare år ha vi emellertid gjort uppskattningar därav. Tillvägagångssättet härför redovisas i annat sammanhang (tab. IV: 4 A). Det kan påpekas, att man kommer till tämligen likartat resultat vid uppskattningen av siffrorna för 1940—42 antingen man kedjar "nerifrån" eller "uppifrån".

[3] SOS: Kommunernas Finanser.

Företagens inkomster ha beräknats på följande sätt. Inom Konjunkturinstitutet har man beräknat företagssparandet för åren 1946—49 samt för 1938/39. Genom att till de belopp, vartill dessa beräkningar lett, addera de av företagen under ifrågavarande år betalade direkta skatterna ha vi erhållit ett uppskattningsvärde för företagens förvärvsinkomster under dessa år.[1] Vi ha därvid bortsett från de i detta sammanhang obetydliga inkomstbelopp, som tillfallit stiftelser, ideella föreningar etc. och som åtgått till direkt konsumtion.

Genom att till uppskattningarna av företagens förvärvsinkomster addera aktieutdelningen erhållas uppskattningar av de privata företagens totalinkomster.[2] Det visar sig nu, att förhållandet mellan dessa totalinkomster och de sammanräknade nettoinkomsterna under motsvarande år varit ungefär detsamma under 1938/39 som under åren 1947 och 1948. Vi ha därför valt att för åren 1937—45 uppskatta de privata företagens totalinkomster genom att kedja dem vid serien för sammanräknad nettoinkomst för juridiska personer.[3] Förvärvsinkomsterna ha därefter erhållits genom subtraktion av de utdelade vinstmedlen. För åren 1930—36 ha vi använt samma förfarande dock med den skillnaden, att vi här använt oss av en mindre kedjningsfaktor. I stället för att som under perioden 1937—45 förutsätta att de sammanräknade nettoinkomsterna för juridiska personer för varje år utgjort 60 % av de privata företagens totalinkomster ha vi för tiden 1930—36 valt siffran ⅔. Det må erkännas, att sistnämnda siffra endast utgör en gissning, men alltför många tecken tyda på att de "dolda" företagsinkomsterna i början av 30-talet voro förhållandevis mindre än under slutet av decenniet och under 40-talet, för att ett bibehållande av samma siffra för bägge perioderna skall kunna anses vara rimlig.

På ovan angivet sätt ha vi alltså erhållit uppskattningsvärden för företagens förvärvsinkomster. Det är nu emellertid klart, att dessa värden äro behäftade med mycket betydande felmarginaler. Dels äro Konjunkturinstitutets siffror över företagssparandet, varpå hela uppskattningsmetodiken vilat, ytterst osäkra, dels — och framför allt — är naturligtvis det av oss använda kedjningsförfarandet icke särskilt tillförlitligt. Osäkerheten i dessa uppskattningar måste t. o. m. anses

[1] Uppgifter om företagssparandet (exkl. försäkringssparandet) och de av företagen betalade skatterna ha här hämtats ur Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B: 13.

[2] Beträffande beräkningsmetoden för aktieutdelningen, se tabell IV: 3 A nedan.

[3] Denna serie finnes för åren 1943 och senare angiven i taxeringsstatistiken. För tidigare år ha vi emellertid gjort uppskattningar därav. Tillvägagångssättet härför redovisas nedan (tabell IV: 4 A).

vara så stor, att det är olämpligt att överhuvud taget sätta dem i tryck. I stället ha vi här nöjt oss med att ange två gränser, inom vilka man med visst fog kan antaga, att företagens förvärvsinkomster legat. Dessa gränser ha bestämts till de värden, som erhållas genom att till och från de på ovan angivet sätt uppskattade värdena addera resp. subtrahera 2 % av nationalinkomsten. Härigenom erhålles ett förhållandevis mycket stort osäkerhetsområde, vilket gör att osäkerheten i våra första uppskattningar kommer att få en relativt underordnad betydelse. För slutet av 40-talet får detta område en bredd på ungefär en miljard kronor.

De fysiska personernas inkomster ha erhållits såsom en restpost.

Tabell IV: 1 B. Nationalutgiftens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter

Nationalutgiften har beräknats såsom nationalinkomsten till faktorkostnad plus alla indirekta skatter minus alla indirekta subventioner.[1] Såsom indirekta skatter ha räknats: samtliga tullar och acciser, automobilskattemedel, totalisatormedel, tips- och lotterimedel, skogsaccis, artistskatt, nöjesskatt samt hundskatt. Uppgifter härom ha erhållits från budgetredovisningen och från den kommunala finansstatistiken. Såsom indirekta subventioner ha räknats följande poster: prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, producent- och kontantbidrag till innehavare av mindre jordbruk, bidrag till förstärkning av ofullständiga jordbruk, kostnader i samband med Svenska Spannmåls AB:s verksamhet, tillskott till clearingkassan för konstgödselmedel, bidrag till stödjande av priset på hamphalm och linhalm, förmalningsersättningar, statens avdikningsanslag, väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo, befrämjande av landsbygdens elektrifiering, prisrabattering å vissa livsmedel, omkostnader för statlig inköps- och försäljningsverksamhet, avsättning till fonden för mötande av förluster å spannmålsregleringen, avsättning till jordbrukets prisregleringsfond, avsättning till statens mjölkregleringsfond, subventionering av införseln av vissa varor, prisclearing å kaffe, omkostnader för statlig lagerhållning, omkostnader i samband med inköp och inlösen av ved m. m., allmänna utgifter för pris- och handelsreglerande åtgärder, hyresra-

[1] Vi ha alltså här bortsett från den till sin storlek obetydliga skillnaden mellan nationalinkomst till marknadspris och nationalutgift.

batter för mindre bemedlade, barnrika familjer, bidrag till främjande av bostadsbyggande å landsbygden, bidrag till Svenska Skifferoljebolaget m. fl. mindre poster.[1] Uppgifter om dessa subventioner ha erhållits från statens budgetredovisning.

De fysiska personernas disponibla inkomster ha beräknats såsom summan av deras förvärvsinkomster och de direkta subventionerna minskad med av dem betalade direkta skatter. Såsom direkta subventioner ha räknats följande poster: folkpensioner, särskilda barnbidrag, allmänna barnbidrag, blindhetsersättningar, kontanta fattigvårdsunderstöd, studiestipendier, kommunala familjebidrag till värnpliktiga, moderskapspenning, mödrahjälp, kontant utbetalade arbetslöshetsunderstöd, statsbidrag till erkända arbetslöshetskassor samt statsbidrag och kommunala bidrag till sjukkassor. Uppgifter om de belopp, vartill dessa poster uppgått ha erhållits från officiell statistik och från statens budgetredovisning. Såsom direkta skatter ha räknats följande: statlig inkomst- och förmögenhetsskatt (fr. o. m. år 1947 statlig inkomstskatt), särskild skatt å förmögenhet, värnskatt, krigskonjunkturskatt, arvslottsskatt, gåvoskatt, kvarlåtenskapsskatt, stämpelmedel, folkpensionsavgifter, kommunal inkomstskatt, kommunal fastighetsskatt, kommunal progressivskatt, personliga avgifter, landstingsskatt samt vägskatt. Hur dessa skatter beräknats framgår av redovisningen av beräkningsmetoderna för tabell IV: 4 B.

Företagens disponibla inkomster ha beräknats såsom skillnaden mellan deras förvärvsinkomster och de av företagen betalade direkta skatterna. De skatter det här gäller äro i huvudsak desamma som ovan nämnts beträffande fysiska personer. Hur dessa skatter beräknats framgår av redogörelsen för tabell IV: 3 B.

De offentliga myndigheternas disponibla inkomster bestå av deras förvärvsinkomster plus samtliga direkta och indirekta skatter minus samtliga direkta och indirekta subventioner. Förvärvsinkomsternas storlek har framgått av föregående tabell. Skatternas och subventionernas belopp ha erhållits ur statens budgetredovisning och från den kommunala finansstatistiken. För att undvika den felkälla, som kan uppstå vid transformeringen av budgetredovisningens siffra till kalenderår ha vi för 40-talets år från Kommersiella Meddelanden eller i vissa fall direkt från riksräkenskapsverket inhämtat uppgifter om statens intäkter av de olika skatterna under kalenderår.

[1] På grund av det statistiska materialets beskaffenhet ha de kommunala bostadssubventionerna här ej kunnat medräknas. Jfr Meddelanden från Konjunturinstitutet, Ser. B: 13, s. 74.

Tabell IV: 2 A. De offentliga myndigheternas totalinkomst och dess komponenter på inkomstsidan

De offentliga myndigheternas totalinkomst är definitionsmässigt lika med förvärvsinkomsten + statens utgifter för riksgäldsfonden + kommunernas utgifter för räntor och lånekostnader + direkta skatter + indirekta skatter. Förvärvsinkomsternas storlek har framgått av tabell IV: 1 A. Riksgäldsfondens utgifter ha erhållits ur statens budgetredovisning. Kommunernas utgifter för ränte- och lånekostnader ha hämtats från den kommunala finansstatistiken och skatterna ha beräknats på sätt som framgått av redovisningen för föregående tabell. Myndigheternas positiva finansinkomster ha beräknats såsom summan av förvärvsinkomsterna och de negativa finansinkomsterna. Dessa senare utgöras av utgifter för riksgäldsfonden och kommunernas utgifter för ränte- och lånekostnader.

Tabell IV: 2 B. De offentliga myndigheternas totalinkomst och dess komponenter på utgiftssidan

Beräkningssätten för myndigheternas totalinkomst, negativa finansinkomst, direkta och indirekta subventioner ha framgått av redogörelserna för tabellerna IV: 1 B och IV: 2 A. Posten konsumtion + sparande har erhållits såsom en restpost.

Tabell IV: 2 C. Skatters och subventioners andel av den privata sektorns totalinkomst

Den privata sektorns totalinkomst har definierats såsom fysiska personers totalinkomst plus privata företags förvärvsinkomst. Med privata företag menas därvid alla företag utom de statliga och kommunala. För enkelhets skull ha vi här bortsett från de vinstfonderingar, som äga rum inom sistnämnda företag, och ansett deras förvärvsinkomst vara lika stor som de av dem till stat och kommun inlevererade vinstmedlen. Därigenom kan den privata sektorns totalinkomst beräknas såsom fysiska personers förvärvsinkomst plus direkta subventioner plus samtliga företags förvärvsinkomster plus den aktieutdelning som tillfallit stat och kommuner. Storleken av de fysiska personernas och företagens förvärvsinkomster har framgått av tabell IV: 1 A. Beräkningssättet för skatter och subventioner har framgått av tabell IV: 1 B, medan uppgifterna om aktieutdelningen till staten ha hämtats ur statens budgetredovisning. Den aktieutdelning, som till-

fallit kommuner är uppenbarligen av liten storleksordning och har här negligerats.

Tabell IV: 3 A. Företagens totalinkomst och dess andel av nationalinkomsten

Företagens totalinkomst har definierats såsom summan av deras förvärvsinkomst och de av företagen utdelade vinstmedlen. Dessa senare bestå till helt dominerande grad av från statliga och kommunala affärsdrivande verk inlevererade vinstmedel samt av aktieutdelningar. Härtill kommer vinståterbäring från ekonomiska föreningar etc., men dess belopp har ansetts vara av förhållandevis obetydlig storleksordning. De från företag i offentlig regi inlevererade vinstmedlen kunna exakt bestämmas på sätt som angivits vid redogörelsen för tabell IV: 1 A. Bestämningen av aktieutdelningen medför däremot betydande svårigheter och synes överhuvud taget inte kunna göras annat än mycket approximativ.

Beträffande aktieutdelningen är först och främst att märka, att vi i detta sammanhang kunna inskränka oss till att betrakta den del därav, som tillfallit andra än företag. Den del av utdelningarna, som tillfallit företag, utgör ju en positiv inkomst för det mottagande företaget men en lika stor negativ inkomst för det utdelande företaget. Den algebraiska summan därav blir således alltid lika med 0. Vid beräkningen av den aktieutdelning som tillfallit andra än aktiebolag har här endast betraktats den del som tillfaller staten och den del som tillfallit fysiska personer. Övrig utdelning har bedömts såsom obetydlig.

Den aktieutdelning, som tillfaller staten framgår av statens budgetredovisning.

Den aktieutdelning, som tillfallit fysiska personer har beräknats på följande sätt. De av fysiska personer under "inkomst av kapital" deklarerade inkomsterna utgöras av aktieutdelningar, räntor å bankmedel, inteckningslån, obligationer etc. minskad med i förekommande fall ränteutgifter å lån samt kostnader för förvaltning av kapital. De former av räntebärande bankinsättningar, som användas av fysiska personer, äro till sin största del insättningar i sparbanker, postsparbanken samt å sparkasseräkning i affärsbanker. Låt oss därför göra så, att vi från de sammanlagda inkomster, som av fysiska personer deklarerats under "inkomst av kapital", subtrahera samtliga utfallande räntor från sparbanker, postsparbanken samt affärsbankernas sparkasseräkningar. Vi erhålla då ett belopp, som är lika med aktieutdel-

ningen plus ett okänt belopp. Detta senare är i sin tur lika med summan av all fysiska personer tillfallande ränteavkastning å obligationer, inteckningslån, reverslån samt ovan icke nämnda bankinsättningsmedel, minus gjorda avdrag för ränteutgifter och förvaltningskostnader samt dessutom sådana ränteinkomster från de nämnda bankinsättningsmedlen, som icke tillfallit fysiska personer. Ingen av dessa poster torde emellertid vara av särskilt betydande storleksordning, och då de dessutom delvis ta ut varandra, skola vi helt enkelt göra så, att vi bortse därifrån. Vi skola alltså såsom uppskattningsvärde för aktieutdelningens belopp välja det, som erhålles genom att från de av fysiska personer deklarerade inkomsterna under "inkomst av kapital" subtrahera alla ränteinkomster från sparbanker, postsparbanken och från affärsbankernas sparkasseräkningar.

Ovanstående förfarande för beräkning av aktieutdelning till fysiska personer är givetvis åtskilligt dubiöst. Vi skulle här icke heller vågat använda det, om vi icke hade haft möjligheter att i viss mån kontrollera de resultat, som denna metod ger.

Enligt en med helt annan metod gjord uppskattning av aktieutdelningen till fysiska personer under åren 1939—42 fås som resultat ett endast obetydligt lägre belopp än det som erhållits med den av oss använda metoden.[1] Storleksordningen är densamma och differenserna betydelselösa. Även för år 1945 ha vi vissa kontrollmöjligheter. Enligt folkräkningen värderades enskilda personers aktieinnehav detta år till 5,6 miljarder kronor. Om vi här räkna med en genomsnittlig utdelning på mellan 4 och 5 %, vilket synes vara rimligt, innebär detta, att aktieutdelningen till fysiska personer skulle belöpt sig på belopp mellan 220 och 280 miljoner kronor. Vårt förfarande ger som resultat 240 miljoner; en fullt tillfredsställande överensstämmelse.

Under den förutsättningen att den aktieutdelning, som tillfallit fysiska personer, utgjort en konstant andel av all aktieutdelning, kan vårt förfarande kontrolleras även på andra sätt. Undersökningar gjorda inom Industriens Utredningsinstitut och omfattande ett antal av de största industriföretagen i landet tyda på, att de av aktiebolagen utdelade vinstmedlen varit ungefär lika stora till sina belopp under perioden 1937—49.[2] Den av oss använda metoden ger helt likartat resultat. Även en annan kontrollmöjlighet finnes, nämligen en under-

[1] *G. Rehn:* Kapitalinkomsternas utveckling under kriget. Ekonomisk Tidskrift 1942: 1, s. 66—79.

[2] Vinster, utdelningar, skatter, löner m. m. inom industrien år 1937—1948 samt år 1946—1949, utg. av Industriens Utredningsinstitut, Sthlm 1949.

sökning av redogörelserna för utdelningsbeloppen i Aktieägarnas uppslagsbok. En sådan undersökning tyder på att en viss stegring i utdelningarna ägt rum under 40-talets senare år. Från 1943 till 1949 var denna stegring inom de större industribranscherna ungefär 40 %, men för banker och handelsföretag var den helt obetydlig. Även om en viss stegring i aktieutdelningarna förekommit under 40-talets senare del, är det emellertid tydligt, att denna inte kan ha varit särskilt stor, gissningsvis allra högst 20 %.

Ovanstående kontroller ha givit vid handen, att den av oss använda metoden för beräkning av aktieutdelningen till fysiska personer sannolikt ger den rätta storleksordningen av utdelningarnas belopp och även en i stora drag riktig bild av utdelningarnas utveckling i tiden. En viss reservation kan här möjligen vara på sin plats, när det gäller 40-talets senare år. Enligt våra kalkyler har utdelningen under denna tid förhållit sig ungefär konstant, omkring 250 miljoner kr. Det är dock möjligt att en stegring upp mot 300 miljoner ägt rum under de senaste åren på 1940-talet.

Tabell IV: 3 B. Företagens inkomstanvändning

Beräkningssätten för totalinkomsten, aktieutdelningen och de från statliga och kommunala företag inlevererade vinstmedlen ha framgått av redogörelsen för föregående tabell. Sparandet har bestämts såsom en restpost. Beräkningen av de av företagen betalade direkta skatterna har tillgått på följande sätt:

Statlig inkomst- och förmögenhetsskatt. Ur taxeringsstatistiken framgår, hur stor statlig inkomst- och förmögenhetsskatt (efter år 1947 statlig inkomstskatt) som debiterats dels fysiska personer dels aktiebolag och andra skattskyldiga. Samtidigt framgår ur statens budgetredovisning, hur stora belopp, som influtit genom skatter på inkomst och förmögenhet. Genom att från dessa sistnämnda subtrahera de särskilda förmögenhetsskatterna (hur dessa beräknats framgår av det följande) erhålles alltså det belopp, vartill statens intäkter av inkomst- och förmögenhetsskatten uppgått. Om man nu jämför uppgifterna om de debiterade skatterna med statens intäkter av ifrågavarande skatter, kommer man av lätt insedda skäl till det resultatet att full identitet mellan dessa belopp inte föreligger. Diskrepanserna äro dock genomgående mycket obetydliga. Det bör här observeras, att denna jämförelse givetvis bör göras så, att vederbörlig hänsyn tages till den eftersläpning av skattebetalningen i jämförelse med inkomståret, som före

källskattesystemets införande ägde rum. Således bör t. ex. statens skatteintäkter budgetåret 1940/41 jämföras med den debiterade skatten för inkomståret 1939. Den goda överensstämmelsen mellan de debiterade beloppen och statens intäkter gör, att de av företagen betalade skatterna kunna — sannolikt utan större felmarginal — uppskattas till samma andel av statens skatteintäkter som det till företag hänförliga debiterade skattebeloppet utgjort av det totalt utdebiterade beloppet. Den övriga delen av statens skatteintäkter får således anses falla på fysiska personer.

Vid tillämpningen av ovanstående förfarande för 30-talets år tillkommer en komplikation. Fördelningen av de debiterade beloppen mellan fysiska personer och övriga kan då icke erhållas direkt ur taxeringsstatistiken. För tidigare år angives endast fördelningen mellan aktiebolag och övriga inkomsttagare. Denna diskrepans är i själva verket inte särskilt betydande, eftersom de debiterade belopp, som icke hänförts till fysiska personer, till allra största delen varit hänförliga till aktiebolag. Denna förändring av det statistiska materialet ha vi emellertid försökt att eliminera genom ett enkelt kedjeförfarande. I "skarven" känner man nämligen hur stort det debiterade belopp varit, som fallit på andra än aktiebolag och fysiska personer.

Värnskatt. Vid beräkningen av den värnskatt, som fallit på juridiska personer, har använts samma metod som ovan beskrivits. Även här finnas uppgifter om den debiterade skatten i taxeringsstatistiken.

Krigskonjunkturskatt. Denna har beräknats enligt samma principer som de tidigare nämnda skatterna, och har här fördelats mellan fysiska och juridiska personer i samma proportioner som den påförda krigskonjunkturskatten.

Skogsvårdsavgifter. Dessa ha varit obetydliga till sin storlek. De ha i sin helhet ansetts falla på juridiska personer.

Övriga statliga skatter. Dessa ha alla tillförts fysiska personer.

Kommunal- och landstingsskatter. Det antal skattekronor, som påförts aktiebolag, framgår för åren före 1948 av taxeringsstatistiken. För andra företag än aktiebolag anges emellertid icke motsvarande uppgifter. De av dessa företags skattekronor, som äro att hänföra till den kommunala *inkomst*skatten, kunna dock approximativt beräknas såsom 1 % av skillnaden mellan å ena sidan summan av samtliga skattskyldigas taxerade inkomster och å andra sidan summan av de taxerade inkomster, som påförts fysiska personer, aktiebolag och de s. k. C-längderna (stat, kommuner, ideella föreningar etc.). Uppgifter om

dessa kategoriers taxerade inkomster finnas i taxeringsstatistiken. Det antal skattekronor, som påförts andra företag än aktiebolag för *fastighets*beskattningen, låter sig inte beräknas, men det torde vara av underordnad betydelse i detta sammanhang och vi skola därför bortse därifrån. Uppskattningen av de belopp, vartill samtliga företags kommunalskatt och landstingsskatt uppgått, har skett genom att multiplicera summan av det antal skattekronor, som påförts aktiebolagen, och det antal, som enligt ovanstående beräkningssätt påförts andra företag med motsvarande års genomsnittliga utdebitering per skattekrona, dels till kommunalskatt, dels till landstingsskatt. Härvid har givetvis hänsyn tagits till skattebetalningens eftersläpning i jämförelse med inkomståret.

För åren 1948 och 1949 har ovan beskrivna förfarande inte varit möjligt att genomföra på grund av att taxeringsstatistiken ej lämnat uppgifter om antalet skattekronor, som påförts aktiebolag. För dessa år — samt även år 1947 för att erhålla parallellitet i beräkningarna under hela "källskatteperioden" — ha vi använt ett något mindre tillfredsställande tillvägagångssätt. Vi ha för dessa år fördelat den totala skatten i samma proportioner, som förekommit mellan de beskattningsbara inkomsterna för fysiska personer och övriga.

Den till företag icke hänförliga delen av kommunal- och landstingsskatterna har ansetts falla på fysiska personer.

Tabell IV: 4 A. Av fysiska personer deklarerade inkomster fördelade efter inkomstkällor

Denna tabell har beräknats på grundval av de i taxeringsstatistiken förekommande uppgifterna angående inkomster från olika förvärvskällor. För att i viss utsträckning avhjälpa den brist på jämförbarhet mellan de olika åren, varmed de taxeringsstatistiska uppgifterna äro behäftade, ha emellertid dessförinnan korrigeringar av dessa företagits i två avseenden. Således ha de deklarerade transferinkomsterna frändragits det belopp, vartill "inkomst av tjänst" uppgått, och vidare har "inkomst av jordbruksfastighet" och "inkomst av annan fastighet" för perioden 1930—42 ökats med uppskattningar av de till dessa båda inkomstslag hänförliga presumerade fastighetsinkomsterna. Att sistnämnda korrigering gjorts beror därpå, att taxeringsstatistiken från och med 1943 avser till *"statlig* beskattning uppskattad inkomst" men tidigare till *"kommunal* beskattning uppskattad inkomst".

De deklarerade transferinkomster, som här frändragits beloppet för

"inkomst av tjänst", äro desamma, som frändragits samma belopp vid beräkningen av tabell III: 1 A.

Beräkningen av de presumerade fastighetsinkomsterna har tillgått på följande sätt. För fysiska personer har under den tid, som här är aktuell, följande likhet haft approximativ giltighet: taxerat belopp = taxerad inkomst[1] — betald kommunalskatt + presumerad fastighetsinkomst + "förmögenhetsdelen" + avdrag för gift kvinnas förvärvsarbete. Det belopp, vartill taxerat belopp och taxerad inkomst uppgått, anges för åren 1938—42 i taxeringsstatistiken. För tidigare år anges dessa båda summor icke för enbart fysiska personer utan tillsammans med alla andra skattskyldiga än aktiebolag. För dessa år har motsvarande belopp för enbart fysiska personer uppskattats genom enkelt kedjeförfarande. Som "skarvår" har härvid använts 1938. Den av fysiska personer betalade kommunalskatten har redovisats i tidigare sammanhang (tabell IV: 3 B). "Förmögenhetsdelens" storlek kan erhållas ur taxeringsstatistiken för åren efter 1943 men ej dessförinnan. På grundval av förmögenhetsuppgifterna i 1930 och 1935 års folkräkningar kan man emellertid lätt beräkna dennas storlek under dessa två år. För de mellanliggande åren har linjär interpolation använts, dock har därvid hänsyn tagits till att den före år 1938 utgjorde $^1/_{60}$ av förmögenheten men därefter $^1/_{100}$. Avdrag för gift kvinnas förvärvsarbete är av tämligen ringa betydelse i detta sammanhang. Det har schematiskt beräknats såsom 200 kronor per gift kvinna med förvärvsarbete. Uppgifter om de förvärvsarbetande gifta kvinnornas antal ha erhållits ur folkräkningarna 1935/36 och 1945. För övriga år ha motsvarande siffror inter- och extrapolerats linjärt.

Genom ovanstående förfarande ha vi nu bestämt samtliga termer i den angivna ekvationen ovan förutom den presumerade fastighetsinkomsten. Denna senare kan således bestämmas av ekvationen såsom en restpost.

Då den bestämning av sammanräknad nettoinkomst, vartill i tidigare avsnitt några gånger hänvisats, för åren före 1943 hänger intimt samman med bestämningen av den presumerade fastighetsinkomsten, skola vi här redogöra för den därvid använda metoden. För fysiska personer gäller för åren före 1943 följande ekvation approximativt: sammanräknad nettoinkomst = uppskattad inkomst enligt kommunalskattelagen + avdrag för presumerad fastighetsinkomst — underskott å förvärvskälla + avdrag för gift kvinnas förvärvsarbete. Enligt det föregående

[1] Det gäller här till *kommunal* beskattning taxerad inkomst.

ha vi uppskattat samtliga termer i denna ekvations högra led förutom underskott å förvärvskälla. För åren 1943 och senare känner man emellertid det belopp, vartill sistnämnda post uppgått. Det har varit relativt litet. Vi ha nu gjort så att vi fr. o. m. 1943 och bakåt i tiden uppskattat detta underskott genom att kedja det vid serien för taxerad inkomst. Detta kedjeförfarande ger naturligtvis inte särskilt exakt resultat, men det synes spela ganska liten roll, eftersom de belopp det här gäller äro relativet sett mycket små. Genom detta förfarande erhålla vi således uppskattningsvärden för samtliga termer i ovanstående ekvations högra led. Därigenom kunna vi också bestämma den sammanräknade nettoinkomsten.

På sätt, som är analogt med ovanstående, har även en serie för juridiska personers sammanräknade nettoinkomst beräknats.

Tabell IV: 4 B. Av fysiska personer betalade direkta skatter samt dessas andel av totalinkomsten

För fysiska personer är totalinkomsten definitionsmässigt lika med förvärvsinkomsten + direkta subventioner. Förvärvsinkomsterna framgå av tabell IV: 1 A och de direkta subventionerna framgå av tabell IV: 1 B. De direkta skatterna ha beräknats på följande sätt.

Statlig inkomst- och förmögenhetsskatt (efter år 1947 inkomstskatt), värnskatt och krigskonjunkturskatt ha beräknats såsom skillnaden mellan statens inkomster av dessa skatter och de delar därav som fallit på företag (jämför tabell IV: 3 B).

Arvslottsskatt, gåvoskatt, kvarlåtenskapsskatt, stämpelmedel, folkpensionsavgifter, kommunal progressivskatt, personliga avgifter samt vägskatt ha ansetts falla helt på fysiska personer.

Tabell IV: 4 C. Index för fysiska personers realinkomst (1930 = 100)

Beräkningssättet för denna tabell framgår omedelbart av texten.

Tabell V: 1 A. Inkomsternas fördelning mellan personer tillhörande olika näringsgrenar åren 1930 och 1943—49

Det statistiska material, som legat till grund för denna och övriga i kapitel V angivna tabeller, ha utgjorts av 1930 och 1945 års folkräkningsmaterial samt av taxeringsstatistiken för åren 1943—49. Detta material har korrigerats endast i det avseendet, att samtliga personer utan angiven inkomst tillagts ett inkomstbelopp, som genomsnittligt uppgått till 300 kronor per capita. (Jämför vad som i texten s. 67 sägs

om detta förfarande.) Fördelningen mellan de här betraktade grupperna av personer under "skattestrecket" framgår av folkräkningsmaterialet men ej av taxeringsstatistiken. Vid de beräkningar, som baserats på denna senare, har nämnda persongrupp fördelats mellan de betraktade grupperna i samma proportioner som kunnat beräknas ur 1945 års folkräkningsmaterial.

Den persongruppering, som redovisas i de ovannämnda statistiska källorna, är icke enhetlig, varför vissa omgrupperingar fått göras för att erhålla jämförbarhet mellan de olika åren. Några kommentarer därom kan därför vara på sin plats.

I 1930 års material ha "f. d. yrkesutövare och övriga" samt "övriga familjemedlemmar" förts till gruppen ej specificerad verksamhet.

För år 1945 ha till de egentliga näringsgrenarna förts de grupper som redovisats såsom egentliga yrkesutövare, medhjälpande familjemedlemmar samt för att erhålla jämförbarhet med 1930 års indelning även övriga familjemedlemmar med angiven inkomst. De inkomstsummor, som tillfallit de olika grupperna år 1945, redovisas icke i folkräkningsmaterialet. De ha dock uppskattats på grundval av den för varje grupp redovisade fördelningen efter inkomstklasser, varvid förutsatts, att medelinkomsten inom varje inkomstklass genomgående varit lika stor som den medelinkomst inom samma inkomstklass, som kan beräknas ur 1945 års taxeringsstatistik. Husmödrarnas inkomster ha tillagts vederbörande mäns inkomster.

I taxeringsstatistiken för åren 1943—49 har gruppen icke yrkesverksamma, som redovisas under de olika näringsgrenarna, förts till gruppen ej specificerad verksamhet.

Diagram V: 1 a. Inkomsternas fördelning mellan personer tillhörande olika näringsgrenar åren 1930 och 1943—49

Diagrammet har konstruerats på grundval av tabell V: 1 A.

Diagram V: 1 b. Medelinkomstens utveckling inom olika näringsgrenar

Diagrammet har konstruerats på grundval av tabell V: 1 A.

Tabell V: 1 B. Inkomsternas fördelning mellan företagare, anställda och övriga åren 1930 och 1943—49

För denna tabell gäller vad som inledningsvis sades i redogörelsen för föregående tabell.

Till gruppen övriga har för år 1930 räknats f. d. yrkesutövare, personer med "ej angivbar social ställning" samt "övriga familjemedlemmar". Såsom anställda har räknats funktionärer, arbetare, medhjälpande familjemedlemmar och dessutom grupperna företagsledare inom industrin (direktörer, disponenter) samt direktörer och disponenter i handelsbolag, varuhus och liknande[1], kommissionärer, mäklare, bankirer, bank- och försäkringsdirektörer.

För år 1945 ha såsom anställda räknats samma kategorier som för år 1930. Inkomstsummorna för de olika grupperna ha beräknats på sätt som är fullt analogt med det, som framgått av redovisningen för föregående tabell. Husmödrarnas inkomster ha fördelats mellan företagare och anställda i samma proportioner som dessas inkomster.

Tabell V:1 C. Inkomsternas fördelning mellan landsbygd och städer åren 1930 och 1943—49

Beräkningen av denna tabell har skett enligt grunder, som äro helt analoga med dem, vilka framgå av redovisningen för de föregående tabellerna.

Tabell V:1 D. Inkomsternas fördelning mellan män och kvinnor åren 1930 och 1945

Se föregående tabell. Här kan åter erinras om att husmödrarnas inkomster räknats såsom tillfallande vederbörande män och alltså icke ingå i kvinnornas inkomster. Detta föga tillfredsställande förhållande beror på det statistiska materialets beskaffenhet. För år 1930 kan ingen uppgift erhållas om husmödrarnas inkomster.

Tabell VI:1 A. Den vertikala inkomstfördelningen åren 1935, 1940, 1945 och 1948 (taxeringsenheter)

Problemet att med utgångspunkt från de deklarerade inkomsternas vertikala fördelning bestämma motsvarande fördelning för förvärvsinkomsterna och de disponibla inkomsterna kan konkret ses på följande sätt. Vi veta på grundval av taxeringsstatistiken hur många personer, som med avseende på de deklarerade inkomsterna tillhöra de olika inkomstklasserna. Vi känna också det sammanlagda inkomstbeloppet inom varje sådan inkomstklass. Frågan gäller nu, vilken förändring i bilden som inträffar, om vi i stället klassificera individerna efter förvärvsinkomsternas eller de

[1] På grund av det statistiska materialets beskaffenhet ingå i denna grupp även innehavare av handelsbolag, varuhus och liknande.

disponibla inkomsternas storlek. Det är ju ingalunda säkert, att en person som har exempelvis mellan 1 000 och 2 000 kronor i deklarerad inkomst, också har en förvärvsinkomst mellan 1 000 och 2 000 kronor. Vårt problem kan sägas bestå i att beräkna de "flyttningsrörelser", som förorsakas av en övergång från en klassificering av inkomsttagarna efter de deklarerade inkomsternas storlek till en klassificering efter förvärvsinkomsternas eller de disponibla inkomsternas storlek. Vidare har det gällt att bestämma de inkomstsummor de "flyttande" haft med sig.

För att lösa ovanstående problem har följande tillvägagångssätt använts.

a) *Allmänna principer*

Låt x och y beteckna förvärvsinkomst (eller disponibel inkomst) resp. deklarerad inkomst samt låt $z_1, z_2 \ldots z_n$ beteckna de avdrags- och tilläggsposter, som konstituera skillnaden mellan x och y. Vi få då $x = y + z_1 + z_2 + \ldots z_n$ eller kortare $x = y + z$, där $z = z_1 + z_2 + \ldots z_n$. Låt $F_x(t)$ och $F_y(t)$ vara fördelningsfunktionerna för x resp. y. Funktionerna $G_x(t)$ och $G_y(t)$ må definieras genom likheterna

$$G_x(t) = \int_o^t u \, dF_x(u) \text{ resp. } G_y(t) = \int_o^t u \, dF_y(u).$$

Vårt problem gäller nu, att på grundval av en förutsatt kännedom om F_y och G_y samt z-variablernas fördelning på y-skalan bestämma funktionerna

$$F_x(t_1) - F_x(t_2) \text{ samt } G_x(t_1) - G_x(t_2)$$

för givna värden på t_1 och t_2.

Vi anta nu, att variabeln x för varje värde på y har ett betingat medelvärde, säg $H(y)$, som är monotont stigande med y. Funktionen $P(y)$ definiera vi såsom $y - H(y)$. Vi anta vidare, att den simultana fördelningsfunktionen till x och y, säg F_{xy}, är symmetrisk kring linjen $x = H(y)$, i den meningen, att integralerna av dF_{xy} över områdena $(x > H(t)\ ;\ y < t)$ och över $(x < H(t)\ ;\ y > t)$ äro lika, vilket t, som än väljes.

Av ovanstående symmetriantagande följer omedelbart, att $F_x[H(t)] = F_y(t)$ eller som detta också kan skrivas

$$F_x(t) = F_y[H^{-1}(t)],$$

där H^{-1} är den till H inversa funktionen.

Härur fås sedan omedelbart det sökta uttrycket

$$F_x(t_1) - F_x(t_2) = F_y[H^{-1}(t_1)] - F_y[H^{-1}(t_2)].$$

Vidare fås såsom uttryck för $G_x(t)$ omedelbart

$$G_x(t) = \int_o^t u \, dF_x(u) = \int_o^t u \, dF_y[H^{-1}(u)].$$

Genom transformation och utbyte av $H(v)$ mot $v - P(v)$ erhålles vidare

$$\int_0^u u\, dF_y[H^{-1}(u)] = \int_{H^{-1}(o)}^{H^{-1}(t)} v\, dF_y(v) - \int_{H^{-1}(o)}^{H^{-1}(t)} P(v)\, dF_y(v),$$

där första termen i högra ledet tydligen är lika med

$$G_y[H^{-1}(t)] - G_y[H^{-1}(o)].$$

Härur kunna vi sedan erhålla det sökta uttrycket

$$G_x(t_1) - G_x(t_2) = G_y[H^{-1}(t_1)] - G_y[H^{-1}(t_2)] - P_y[H^{-1}(t_1)] + P_y[H^{-1}(t_2)],$$

där $P_y(u) = \int_{H^{-1}(o)}^{u} P(v)\, dF_y(v)$.

$P_y(u)$ kan här konkretiseras såsom det värde på variabeln z, som är hänförligt till personer med y-inkomster mindre än u.

Genom ovanstående formler kunna vi nu bestämma det antal individer och de inkomstsummor, som falla inom olika inkomstklasser med avseende på förvärvsinkomst eller disponibel inkomst under den förutsättningen, att vi känna de deklarerade inkomsternas och de betraktade tilläggs- och avdragsposternas fördelningar fullständigt. I vårt konkreta fall känna vi nu inte funktionerna F_y, G_y och H fullständigt men genom grafiska konstruktioner har det varit möjligt att approximativt konstruera dessa i form av kontinuerliga kurvor. Detta har gjorts på grundval av de förefintliga uppgifterna om de deklarerade inkomsternas fördelning samt — beträffande H — på grundval av det förfarande angående z-variablernas fördelning mellan inkomstklasser, som nedan redovisas.

Gången i vårt tillvägagångssätt har varit följande. Först ha vi på sätt som nedan beskrives bestämt medelvärdet av z-variablerna inom varje inkomstklass med avseende på de deklarerade inkomsterna. På grundval därav har funktionen $H(y)$ inritats i ett diagram, varigenom också den sökta funktionen H^{-1} blivit framställd.[1] Därefter ha funktionerna F_y och G_y framställts grafiskt (för de högre inkomstklasserna i logaritmiska diagram). Bestämningen av $F_x(t)$ har sedan skett genom att gå in i diagrammet för H och bestämma $H^{-1}(t_1)$. Med detta värde ha vi sedan gått in i diagrammet för F_y och G_y. Därefter ha vi enligt ovanstående formler bestämt $F_x(t)$ och $G_x(t)$.

b) *De kompletterande posternas fördelning mellan inkomstklasser*

Ovan har framhållits, att vi för att beräkna förvärvsinkomsternas och de disponibla inkomsternas fördelning med utgångspunkt från de dekla-

[1] Härvid har det förenklade antagandet gjorts att medelvärdet av variabeln z varit konstant inom varje givet inkomstintervall. H har därigenom kommit att få formen av en trappstegskurva, där dock trappstegen lutat i 45 graders vinkel. Detta har i sin tur medfört, att H^{-1} icke överallt blivit entydig utan bitvis dubbeltydig. I sådana fall uppstår emellertid icke någon tvekan om vilket av de båda värdena som man skall välja.

rerade inkomsternas fördelning måste känna hur de poster, som konstituera skillnaden mellan förstnämnda två inkomstbegrepp och det sistnämnda, fördelat sig på inkomstskalan. Som nämnts i texten ha vi vid beräkningen av tabell VI: 1 A icke tagit hänsyn till *alla* dessa poster utan bortsett från dem, om vilka vi ha haft alltför liten information för att anse det vara anledning att försöka fördela dem mellan inkomstklasser.

Vid beräkningen av förvärvsinkomsternas fördelning ha vi utgått från följande approximation: förvärvsinkomst = deklarerad inkomst — deklarerad folkpension — blindhetsersättning — kommunala familjebidrag till värnpliktiga — särskilt barnbidrag — militär mathållning + värnpliktigs terminslön + undervärderade naturaförmåner för anställd personal + inkomster under "skattestrecket" + skillnaden mellan den sammanräknade nettoinkomsten och de deklarerade inkomsterna.

Vid beräkning av de disponibla inkomsternas fördelning ha vi utgått från följande approximation: disponibel inkomst = deklarerad inkomst + + icke deklarerad folkpension + militär mathållning + värnpliktigs terminslön + undervärderade naturaförmåner för anställd personal + kontanta fattigvårdsunderstöd + moderskapspenning + mödrahjälp + studiestipendier + allmänna barnbidrag + inkomster under "skattestrecket" + skillnaden mellan den sammanräknade nettoinkomsten och de deklarerade inkomsterna — direkta skatter. Beräkningsmetoderna för det totala belopp, vartill dessa poster uppgått, ha i flertalet fall beskrivits i samband med de tidigare redogörelserna.

Fördelningen av ovanstående poster har tillgått på följande sätt.

Folkpensioner. Dessa ha för åren 1935, 1940 och 1945 uppdelats i grundpensioner och tilläggspensioner i samma proportioner som de ikraftvarande pensionerna i slutet av respektive år. Under åren 1935 och 1940 voro tilläggspensionerna så starkt behovsprövade, att de huvudsakligen måste ha fallit under "skattestrecket" och därför icke heller i någon större utsträckning blivit deklarerade. Vi ha därför ansett att dessa icke deklarerats alls. Grundpensionerna, som voro ganska obetydliga under dessa år, ha fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner som antalet personer över 65 år.[1] För år 1945 ha grundpensionerna fördelats enligt samma norm.

[1] Åldersklassernas fördelning efter inkomstklasserna kan egentligen endast erhållas ur 1935 och 1945 års folkräkningsmaterial. De där angivna siffrorna ha emellertid lagts till grund för en särskild uppskattning av motsvarande fördelningar under åren 1940 och 1948. Denna uppskattning har baserats på det antagandet, att åldersfördelningen år 1948 i inkomstklasserna 0—1000 kr, 1000— 2000 kr etc. varit densamma som år 1945 i inkomstklasserna 0—k 1000, k 1000—k 2000 etc., där k betecknar kvoten mellan 1945 års och 1948 års medelinkomster. På analogt sätt har åldersfördelningen år 1940 bestämts på grundval av uppgifterna från år 1935.

Tilläggspensionerna ha under detta år ansetts i sin helhet tillfalla inkomstklassen 0—1 000 kronor.

För år 1948 har det totala pensionsbeloppet uppdelats mellan ålderspensioner, bostadstillägg, invalidpensioner, änkepensioner och hustrutillägg i samma proportioner, som de ikraftvarande pensionerna vid 1948 års slut. Ålderspensionerna ha fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner som antalet personer över 65 år (gränsen 67 år går ej att bestämma) med mer än 1 000 kronors inkomst. Bostadstilläggen ha fördelats mellan inkomstklasserna inom intervallet 1 000—3 000 kronor i samma proportioner som där förekommande personer över 65 år. Invalidpensioner, änkepensioner samt hustrutillägg ha slutligen fördelats mellan inkomstklasserna inom intervallet 1 000—3 000 kronor i samma proportioner som antalet där förekommande inkomsttagare.

Blindhetsersättningar. Detta är en obetydlig post, som fördelats mellan inkomstklasserna i intervallet 0—2 000 kronor i samma proportion som antalet inkomsttagare.

Kommunala familjebidrag. Denna post har fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner som antalet män i åldern 20—25 år, när det gällt år 1948, samt 20—35 år när det gällt åren 1940 och 1945.

Särskilda barnbidrag. En obetydlig post, som fördelats i samma proportion som antalet personer inom inkomstintervallet 0—3 000 kronor 1935 och 1940, 0—4 000 1945 och 0—5 000 1948.

Militär mathållning. Samma som kommunala familjebidrag.

Värnpliktigas terminslöner. Samma som ovan.

Naturaförmåner för anställd personal. De belopp, vartill naturaförmånerna för lantarbetare och övriga beräknats, ha fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner som inkomsterna för anställda inom jordbruk resp. andra näringsgrenar.

Skillnaden mellan sammanräknad nettoinkomst och deklarerad inkomst. Det statistiska material, som folkräkningarna 1930 och 1935 lämnat, har icke avsett sammanräknad nettoinkomst utan taxerad inkomst. Den i samband med 1940 års folkräkning gjorda undersökningen om inkomstförhållanden avser taxerat belopp men vid våra beräkningar ha icke dessa siffror för år 1940 använts utan i stället ha vi utgått från de omräkningar därav till taxerad inkomst, som gjorts inom Konjunkturinstitutet.[1] Skillnaden mellan sammanräknad nettoinkomst och taxerad inkomst utgöres till dominerande grad av avdragen för betald kommunal- och landstingsskatt samt av "förmögenhetsdelen". I stort sett kan man säga, att den

[1] *M. Lindstrand:* a. a.

betalda kommunalskatten inom alla inkomstklasser — med undantag för de lägsta — utgjort knappt 10 % av inkomsterna. Vi ha därför i brist på bättre metod fördelat skillnaden mellan de båda inkomstslagen i proportion till inkomstbeloppen.

Inkomster under "skattestrecket". Dessa ha givetvis helt tillagts den understa inkomstklassen.

Kontanta fattigvardsunderstöd. Det totala belopp, vartill de kontanta fattigvårdsunderstöden uppgått, ha fördelats i samma proportion som antalet inkomsttagare, för år 1935 i intervallet 0—1 000 kronor, för år 1940 i intervallet 0—2 000 kronor, för år 1945 i intervallet 0—3 000 kronor och för år 1948 i intervallet 0—4 000 kronor.

Moderskapspenning. Har fördelats i samma proportioner som antalet gifta kvinnor i inkomstklasserna under 5000 kronor. Denna fördelning är naturligtvis inte särskilt lyckad, men det belopp det här gäller är obetydligt och någon information om dess fördelning har inte gått att erhålla.

Mödrahjälp. Samma som ovan.

Studiestipendier. De stipendier, som här fördelats, ha endast utgjorts av sådana, som betalas direkt ur statskassan. Övriga ha inte varit möjliga att bestämma till sin storlek. Sannolikt är det dock i detta sammanhang endast fråga om mycket små belopp. Stipendierna ha i sin helhet tillagts de lägsta inkomstklasserna.

Allmänna barnbidrag. Dessa ha fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner som antalet barn. Uppgifter om dessa sistnämdas fördelning kan erhållas ur 1945 års folkräkningsmaterial. Denna fördelning — korrigerad på samma sätt som det i noten till redogörelsen för folkpensionerna beskrivna — har antagits vara gällande även för år 1948.

Samtliga skatter. Se nästa avsnitt.

c. Beräkning av de direkta skatterna

Allmän kommunal- och landstingsskatt

Beteckningar:

K = inkomst och fastighetsskatt till kommun och landsting
N = sammanräknad nettoinkomst
F_1 = presumerad fastighetsinkomst
F_2 = avdrag för presumerad fastighetsinkomst
A = avdrag för periodiska understöd samt för pensionering och försäkring
H = avdrag för gift kvinnas inkomster av förvärvsarbete
O = utnyttjade ortsavdrag
u_i = genomsnittlig utdebiteringsprocent inom den i:te inkomstklassen

Nedanstående approximativt giltiga formel har använts för att bestämma den på den i:te inkomstklassen fallande totala skattesumman.

$$\Sigma K = [\Sigma N - \Sigma A - \Sigma H - \Sigma O + \Sigma F_1 - \Sigma F_2] u_i$$

Summationerna avse här samtliga taxeringsenheter inom den i:te inkomstklassen.

För att bestämma ΣK måste vi här tydligen bestämma samtliga de i högra ledet angivna summorna. Dessa ha uppskattats på följande sätt.

ΣN kan erhållas ur taxeringsstatistiken.

ΣA kan inte bestämmas genom några statistiska källor. Vi ha därför fått uppskatta dessa mera gissningsvis. Därvid ha vi först fixerat avdragen per individ på följande sätt: 50 kronor i inkomstklassen 600—3 000 kronor, 100 kronor i inkomstklassen 3 000—6 000 kronor, 150 kronor i inkomstklassen 6 000—12 000 kronor och 200 kronor i inkomstklasserna över 12 000 kronor. Den totalsumma, som härigenom erhållits för samtliga inkomstklasser tillsammans, har sedan avstämts mot den exakta uppgift därom, som kan erhållas ur taxeringsstatistiken. Denna avstämning har skett genom att utproportionera restbeloppet över alla inkomstklasser i förhållande till de först framräknade beloppen.

ΣH har bestämts såsom produkten av antalet samtaxerade äkta makar i den i:te inkomstklassen och det maximala avdraget, dvs. 200 kronor åren 1935, 1940 och 1945 samt 300 kronor 1948.

Vid alla beräkningar av skattebelopp inom olika inkomstklasser utgöra *ortsavdragen* en av de största stötestenarna. Dessa äro ju mycket betydande till sitt totala belopp och en felaktig beräkning av dem kan därför medföra ganska stora fel. För att beräkna dessa fullt tillfredsställande skulle man behöva ha kunskap om taxeringsenheternas *simultana* fördelning efter nettoinkomst, ortsgrupp, familjeförhållanden samt taxerad inkomst. Denna fördelning kan av naturliga skäl inte erhållas, men den har här uppskattats på följande sätt.

I enlighet med tidigare undersökningar ha vi reducerat antalet ortsgrupper till 3 genom antagandet, att den "genomsnittliga" ortsgruppen inom de lägsta inkomstklasserna varit ortsgrupp 2, i de mellersta inkomstklasserna ortsgrupp 3 samt i de högre inkomstklasserna ortsgrupp 4.[1] Till de lägsta inkomstklasserna räknades samtliga år intervallet 600 3 000. Till det mellersta inkomstskiktet hänfördes år 1935 och 1940 intervallet 3 000—6 000, år 1945 intervallet 3 000—8 000 och år 1948 intervallet 3 000—12 000.

[1] Liknande förfarande har använts i tidigare gjorda undersökningar. Se *M. Lindstrand:* a. a. och 1945 års statsskatteberednings betänkande, SOU 1946:79, bilaga 5, s. 356—364.

De familjeförhållanden, som äro av betydelse i detta sammanhang (civilstånd, antal avdragsberättigade barn etc.), anges för år 1945 i en av redogörelserna för detta års folkräkning. Det inkomstbegrepp, som därvid avses, är visserligen inte sammanräknad nettoinkomst utan taxerat belopp, men den skillnaden ha vi bortsett ifrån. Dock ha vi för att i möjligaste mån undvika konsekvenser av denna oegentlighet icke direkt använt oss av de absoluta tal (angående barn, sammanboende äkta makar etc.), som framgått av folkräkningsmaterialet, utan vi ha därifrån endast beräknat den relativa fördelningen och sedan applicerat denna på taxeringsstatistikens material. Vid beräkningen av fördelningen efter familjeförhållanden för de övriga åren ha vi gjort så, att vi först multiplicerat upp (eller ner) dessa års fördelningar till samma nivå som 1945 års och sedan på dessa fördelningar applicerat samma relativa fördelning efter familjeförhållanden, som gällde för år 1945. Därefter ha givetvis inkomstfördelningarna återförts till sina ursprungliga nivåer.

Anledningen till att man vid bestämningen av ortsavdragen behöver ha reda på taxeringsenheternas taxerade inkomster, är den, att de lägsta inkomstklasserna icke alltid kunna utnyttja ortsavdragen i full utsträckning. För år 1948 gällde detta för alla taxeringsenheter, som hade inkomster mindre än ortsavdragen. För de tidigare åren, då s. k. "bankning" förekom, gällde detta alla taxeringsenheter med inkomster mindre än de oförhöjda ortsavdragens dubbla belopp. Att det här är fråga om dessa avdrags *dubbla* belopp beror på "bankningen" av ortsavdragen, som innebär att ortsavdragen förhöjas med 50 %, om den taxerade inkomsten är minst dubbelt så stor som det oförhöjda ortsavdraget, och eljest med halva skillnaden mellan sagda inkomst och ortsavdraget. I alla de fall, där osäkerhet förelegat om ortsavdragens utnyttjandegrad, ha vi antagit, att de taxerade inkomsterna varit jämnt fördelade inom inkomstklassen och även inom alla delgrupper därav, varigenom vi fått följande formel för bestämningen av genomsnittsvärdet, säg A, på de utnyttjade ortsavdragen inom inkomstklassen $(t_1 ; t_2)$:

$$A = \frac{1}{2(t_2 - t_1)} \left\{ -(t_1^2 + B^2/2)c_1 - t_1(B + t_1/2)c_2 + B(3t_2 - 2B)c_3 + t_2(B + t_2/2)c_4 \right\}$$

där B betecknar det oförhöjda ortsavdraget och där

$$c_1 = \begin{cases} 1 \text{ om } t_1 < B \\ 0 \text{ om } t_1 > B \end{cases} \qquad c_2 = \begin{cases} 1 \text{ om } t_1 > B \\ 0 \text{ om } t_1 < B \end{cases}$$

$$c_3 = \begin{cases} 1 \text{ om } t_2 > 2B \\ 0 \text{ om } t_2 < 2B \end{cases} \qquad c_4 = \begin{cases} 1 \text{ om } t_2 < 2B \\ 0 \text{ om } t_2 > 2B \end{cases}$$

ΣF_1 och ΣF_2, dvs. den presumerade fastighetsinkomsten och avdragen för samma inkomst, ha icke kunnat bestämmas på grundval av statistiska källor. Vi ha här emellertid gjort det uppenbarligen icke helt realistiska antagandet, att dessa båda summor äro lika stora. Därigenom ha vi inte behövt bekymra oss om dem alls, eftersom de då ju taga ut varandra. Att detta vårt antagande säkert är orealistiskt beror därpå, att åtskilliga fastighetsägare med små fastighetsinkomster icke få tillfälle att utnyttja hela avdraget för sin presumerade fastighetsinkomst. Det fel, som vi härigenom begå, kan emellertid icke röra sig om så särskilt stora belopp.

u_i, dvs. den genomsnittliga utdebiteringsprocenten, går av naturliga skäl icke att erhålla någon direkt uppgift om. Däremot kan den genomsnittliga utdebiteringsprocenten för samtliga inkomster exakt erhållas ur Årsbok för Sveriges kommuner. Denna siffra måste kunna betraktas såsom ett mycket gott uppskattningsvärde för u_i eftersom man inte har någon anledning att vänta sig, att den genomsnittliga utdebiteringsprocenten inom olika inkomstklasser skall vara korrelerad med inkomstsummorna inom dessa.

Efter det att kommunal- och landstingsskatten på nu beskrivet sätt beräknats för varje inkomstklass, ha dessa skattebelopp summerats till en totalsumma. Denna har sedan avstämts mot det uppskattningsvärde för dessa skatter, som erhållits vid beräkningarna i fjärde kapitlet. Den därvid erhållna skillnaden har fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner som gällt mellan de först erhållna skattesummorna.

Statlig inkomst- och förmögenhetsskatt

Förutom tidigare angivna beteckningar ha vi här använt oss av följande:

B = beskattningsbart belopp
W = förmögenhetsdel
C = under året betalda kommunalskatter samt landstings- och tingshusmedel.

Beräkningarna ha tillgått så, att vi först uppskattat det totala beskattningsbara beloppet inom varje inkomstklass enligt följande approximativt giltiga ekvation:

$$\Sigma B = \Sigma N + \Sigma W - \Sigma C - \Sigma A - \Sigma O - \Sigma H$$

där summationen gällt samtliga taxeringsenheter inom varje inkomstklass. Uppskattningen av summorna i högra ledet har tillgått sålunda:

ΣN har erhållits direkt från taxeringsstatistiken.

ΣW utgjorde år 1935 1/60 och åren 1940 och 1945 1/100 av den behållna förmögenheten. År 1948 var förmögenhetsdelen borttagen. Ur folkräkningen 1935/36 kunna uppgifter erhållas angående förmögenhetens för-

delning efter inkomstklasser. Härigenom har förmögenhetsdelen lätt kunnat uppskattas. Samma förhållande gäller den i samband med 1940 års folkräkning företagna undersökningen om inkomstförhållanden.[1] I 1945 års folkräkning angives, hur stor andel av de taxerade beloppen inom olika inkomstklasser, som förmögenhetsdelen utgjort. Genom dessa uppgifter har dess fördelning mellan inkomstklasser lätt kunnat bestämmas såväl för 1935 och 1940 som för 1945. De inkomstklasser, som därvid erhållas, ha visserligen inte varit fullt identiska med dem, som vi här betrakta, beroende på att man använt andra inkomstbegrepp vid indelningen i inkomstklasser. Detta förhållande ha vi emellertid bortsett ifrån.

ΣC kan inte erhållas ur några statistiska källor. Det är här att märka, att dessa belopp icke äro identiska med de ovan beräknade kommunalskatternas belopp. Det är här fråga om den kommunal- och landstingsskatt, som *betalts* under året och inte — såsom ovan — den skatt, som belöpt sig på årets inkomster.

Vi ha emellertid gjort det antagandet, att den under året *betalade* skatten fördelat sig mellan inkomstklasserna i samma proportioner som skatterna på det löpande årets inkomster. Dessa senare skatters fördelning har ju tidigare uppskattats. Totalsumman av den inom samtliga inkomstklasser betalade skatten har framgått av beräkningarna i det fjärde kapitlet.

ΣA har erhållits från de angivna beräkningarna av kommunalskatterna.

ΣO har beräknats på sätt, som varit fullt analogt med det, som använts vid beräkningarna av de kommunala ortsavdragen.[2] Det bör observeras att de statliga och de kommunala ortsavdragen icke äro identiska.

ΣH har bestämts enligt samma principer som använts vid beräkningen av de kommunala "hustruavdragen". Vid taxering till statlig beskattning ha dessa avdrag (högst 1000 kronor) endast förekommit under år 1948.

På ovan angivet sätt har alltså summan av de beskattningsbara beloppen inom varje inkomstklass beräknats. Den skatt som belöpt sig på vart och ett av dessa belopp kan inte omedelbart fastställas. Skattesumman är i viss mån beroende av de beskattningsbara beloppens fördelning även inom varje inkomstklass. Detta är en följd av skatteskalans progressivitet. Det kan emellertid lätt visas, att den skattesumma som fallit på en given inkomstklass alltid är större än eller lika med den skatte-

[1] *C.-E. Quensel* och *I. Uhnbom:* En representativundersökning på 1940 års folkräkningsmaterial, SOU 1945:53, s. 263—404.

[2] År 1948 förekom ingen "bankning" av de statliga ortsavdragen. Ovan angivna formler för beräkning av de utnyttjade ortsavdragen äro därför icke tillämpliga för detta år. I stället ha vi för 1948 använt följande formel:

$A = \frac{1}{2(t_2 - t_1)} [2 Bt_2 - B^2 - t_1^2]$ där B är ortsavdraget och $t_1 < B < t_2$.

summa, som skulle fallit på samma inkomstklass om alla dithörande taxeringsenheter hade haft lika stora inkomster. Det kan vidare visas, att förstnämnda skattesumma alltid är mindre än den, som skulle uppstått, om de till inkomstklassen hörande taxeringsenheterna hade fördelat sig så ojämnt som möjligt med avseende på det beskattningsbara beloppet.[1] Härigenom är det möjligt att beräkna en undre och en övre gräns för skattesumman inom varje inkomstklass, när den totala inkomstsumman är känd. Den undre gränsen för skattebeloppet inom en given inkomstklass fås då som produkten av antalet taxeringsenheter och det genomsnittliga beskattningsbara beloppet. För att bestämma den övre gränsen ha vi förutsatt, att en taxeringsenhet tillhörande en inkomstklass, som begränsas av inkomstvärdena x_1 och x_2 ($x_1 < x_2$) på den sammanräknade nettoinkomsten haft beskattningsbara inkomster i intervallet ($x_1 - 5\,000$; $x_2 - 1\,000$). Den största skatt, som då kan falla på denna inkomstklass, är den som skulle fallit därpå, om en del av taxeringsenheterna hade haft $x_1 - 5\,000$ kronor i beskattningsbart belopp och resten hade haft $x_2 - 1\,000$

[1] Att så är fallet inses av följande: Låt x beteckna beskattningsbar inkomst och $s(x)$ skattefunktionen. Denna och även dess derivator av första och andra ordningen $s'(x)$ och $s''(x)$ kunna här betraktas såsom kontinuerliga. Eftersom skatteskalan är progressiv är $s'(x)$ positiv samt icke avtagande och $s''(x)$ positiv eller lika med 0. Den totala skatten i intervallet (x_1 ; x_2), säg S, kan skrivas

$$S = N \int_{x_1}^{x_2} s(x)\ dF(x) \tag{1}$$

där N betecknar antalet taxeringsenheter i intervallet och F deras fördelningsfunktion.

För att bestämma minimivärdet på S kunna vi utveckla $s(x)$ kring medelvärdet, säg m, i en taylorserie, varigenom vi få

$$S = N \int_{x_1}^{x_2} [s(m) + (x-m)\, s'(m) + \tfrac{1}{2}\,(x-m)^2 s''(\xi)]\ dF(x)$$

$$= Ns(m) + N \int_{x_1}^{x_2} \tfrac{1}{2}\,(x-m)^2\, s''(\xi) dF(x),$$

där $x_1 \leq \xi \leq x_2$

Eftersom s'' är positiv eller lika med 0 blir andra termen i högra ledet tydligen alltid $\geqq 0$. Värdet 0 antar den, om $dF = 1$ i punkten $x = m$ och $dF = 0$ för $x \neq m$. Minimum av S blir således lika med $N\, s(m)$.

För att bestämma maximivärdet på S kunna vi i formel (1) utveckla s(x) kring värdet x_1. Vi få då

$$S = N \int_{x_1}^{x_2} [s(x_1) + (x-x_1) s'(\xi)]\ dF(x)$$

$$\leqq N\,[s(x_1) + (m-x_1)\ \text{max.}\ s'].$$

Då s' (ξ) är lika med $[s(x) - s(x_1)]$: $(x-x_1)$ är tydligen max. s' lika med $[s(x_2) - s(x_1)]$: (x_2-x_1) och vi få därigenom att

$$S \leq N\, \frac{(m-x_1)\, s(x_2) + (x_2-m)\, s(x_1)}{x_2-x_1}$$

Detta värde antar S, om en del av samtliga taxeringsenheter ha inkomsten x_1 och resten inkomsten x_2.

kronor. Denna maximala skatt erhålles därigenom av formeln:

$$\text{max. för } S \text{ i inkomstklassen } (x_1 ; x_2) = N \frac{(m - x_1^1)\ s(x_2^1) + (x_2^1 - m)\ s(x_1^1)}{x_2^1 - x_1^1}$$

där N betecknar antalet taxeringsenheter i $(x_1 : x_2)$. m den genomsnittliga beskattningsbara inkomsten, $x_2^1 = x_2 - 1\,000$, $x_1^1 = x_1 - 5\,000$ om detta är > 0 och $x_1^1 = 0$, om $x_1 - 5\,000 \leq 0$.

På angivet sätt ha vi nu kunnat bestämma övre och undre gränser för det totala skattebeloppet inom varje inkomstklass. Det har visat sig, att skillnaderna mellan dessa båda gränser som regel varit ganska obetydliga. Vi ha därför ansett oss kunna approximera skattebeloppet till medelvärdet av den övre och den undre gränsen.

Summan av skattebeloppen inom samtliga inkomstklasser har avstämts mot den uppskattning därav som framräknats i kapitel IV.

Värnskatt. Denna har beräknats på samma sätt som inkomst- och förmögenhetsskatten. Det totala skattebeloppet har sedan avstämts mot det, som beräknats i fjärde kapitlet.

Särskild skatt å förmögenhet. Denna har beräknats på grundval av tidigare nämnda uppgifter om förmögenheternas fördelning på inkomstklasser under åren 1935 och 1940. För åren 1945 och 1948 ha de skattepliktiga förmögenheternas fördelning efter inkomstklasser hämtats ur taxeringsstatistiken. Även här ha vi, liksom ovan då det gällde bestämningen av förmögenhetsandelen, bortsett från de förekommande skiljaktigheterna i inkomstbegreppen. Maximi- och minimivärden för förmögenhetsskatten inom olika inkomstklasser ha beräknats på sätt som varit analogt med det ovan nämnda.

Avgifter till folkpensioneringen. Dessa ha beräknats med hjälp av 1945 års folkräkningsuppgifter angående civilståndsfördelningen inom inkomstklasser och angående den simultana fördelningen av äkta makars inkomster. Dessa fördelningar ha ansetts gälla även för övriga år. Dock ha korrigeringar företagits analoga med dem som beskrivits i noten till redogörelsen för folkpensionerna.

Tabell VI: 1 B. Den vertikala inkomstfördelningen åren 1930, 1935 och 1945 (inkomsttagare)

Denna tabell har beräknats enligt samma metoder som föregående tabell.

Diagram VI: 2 a. Strukturella olikheter i 1930 och 1945 resp. 1935 och 1948 års inkomstfördelningar

Den i texten nämnda uppmultipliceringen har tillgått på följande sätt: låt $F_0(x)$ och m_0 beteckna fördelningsfunktionen för resp. me-

delvärdet i den fördelning, som skall uppmultipliceras och låt m_1 beteckna medelvärdet i den fördelning, till vars nivå F_0 skall höjas. Den uppmultiplicerade fördelningen, säg F_{01} har beräknats genom formeln

$$F_{01}(t) = F_0(t/k),$$

där $k = m_1/m_0$. Funktionen F_0 har genom grafisk interpolation beräknats såsom en kontinuerlig kurva.

Diagram VI: 2 b. Strukturella olikheter i 1930, 1935 och 1945 resp. 1935, 1940, 1945 och 1948 års inkomstfördelningar

Samma beräkningssätt som ovan.

Tabell VI: 2 A. Inkomsternas procentuella fördelning mellan decil- och percentilgrupper

Beräkningarna ha här baserats på tabell VI: 1 A samt på en i analogi med denna gjord beräkning av totalinkomsternas fördelning. Totalinkomst är här definierad som disponibel inkomst + direkta skatter (jfr redogörelse för tabell VI: 1 A). Grafisk interpolation har använts.

Tabell VI: 2 B. Inkomstindex för decil- och percentilgrupper

Siffrorna här ha beräknats på grundval av föregående tabell.

Tabell VI: 2 C. De vertikala inkomstfördelningarnas ojämnhetsmått

Enligt definitionen är den maximala utjämningsprocenten lika med

$$100 \cdot \frac{S - N_1 \cdot m}{N \cdot m}$$

där m är medelinkomsten och N_1 det antal individer, som ha inkomster större än m, S den inkomstsumma, som tillfallit dessa individer och N det totala antalet individer i fördelningen. Vid beräkning av N_1 och S har antagits, att inkomsterna inom det intervall, vari m legat varit jämnt fördelade.

Diagram VI: 2 c. Lorenzdiagram

Kurvorna här ha dragits på fri hand genom de punkter i diagrammet, som erhållits från tabell VI: 2 A.

Diagram VI: 2 d. Funktionen P(e)

Principerna för beräkningen av kurvorna framgå av texten. Vid beräkningarna ha vi approximerat uttrycken

$\int_{x_1}^{x_2} x^e dF(x)$ med uttrycken $m_1^e \int_{x_1}^{x_2} dF(x)$

där m_1 är medelinkomsten inom intervallet $(x_1 ; x_2)$ och övriga symboler desamma, som tidigare använts. Kurvorna ha dragits på fri hand genom de punkter, som erhållits genom att välja $e = 0{,}0$, 0,2, 0,4, 0,5, 0,6, 0,8, 1,0, 1,2 och 1,5.

Diagram VI: 2 e. Förvärvsinkomsternas vertikala fördelning år 1948 enligt alternativa förutsättningar angående underdeklaration

För alternativen I och III ha tidigare redovisade beräkningsgrunder använts. Alternativ II har beräknats på följande sätt. Först har den simultana fördelningen mellan förvärvsinkomster och de tre grupperna företagare, anställda och övriga beräknats. Därvid ha vi gjort det antagandet, att fördelningen mellan dessa tre persongrupper inom varje inkomstklass varit densamma som för sammanräknad nettoinkomst. Därefter ha de tilläggsposter, som angetts i texten, fördelats mellan företagare och anställda i de olika inkomstklasserna. En transformering av dessa två persongruppers vertikala fördelningar har sedan skett enligt samma grunder, som ovan beskrivits. Slutligen har en sammanslagning av de tre persongruppernas fördelningar företagits.

Diagram VI: 2 f. Den vertikala inkomstfördelningen inom olika delpopulationer år 1948

Vid beräkning av de siffror, varpå detta diagram vilar, har endast den korrigeringen av det taxeringsstatistiska materialet företagits som bestått i att en inkomstklass, 0—600 kr, tillagts.

Diagram VI: 2 g. Inkomstfördelningens beroende av omflyttningen mellan näringsgrenar

Samtliga fördelningar ha beräknats på grundval av folkräkningsmaterialen för ifrågavarande år; dock ha korrigeringar gjorts för personer under "skattestrecket". I 1945 års hypotetiska fördelning är inom varje näringsgren inkomsttagarnas proportioner mellan inkomstklasserna desamma som år 1945. Genom tidigare beskrivet uppmultipliceringsförfarande ha alla fördelningar fått samma medelvärde.

Tabell VI: 3 A. Direkta subventioners och direkta skatters andel av totalinkomsten

Hur totalinkomsten, de direkta subventionerna och de direkta skatterna beräknats har framgått av redogörelsen för tabellerna VI: 1 A och VI: 2 A.

Diagram VI: 3 a. De direkta transfereringarnas inverkan på inkomstfördelningen år 1948

Diagrammet har konstruerats på grundval av siffrorna i tabell VI: 1 A.

Tabell VI: 3 B. Skattebördan inom decil- och percentilgrupper

Beräkningssättet för skattebeloppen inom olika inkomstklasser har tidigare redovisats. Transformeringen till kvantilgrupper har skett på grafisk väg.

Tabell VI: 3 C. Indirekta konsumtionsskatters andel av totalinkomsten inom olika inkomstklasser år 1948

Det statistiska material, som stått till buds för beräkning av siffrorna i denna tabell har varit mycket ofullständigt. De i tabellen angivna siffrorna böra därför tagas med allra största reservation. Svagheten i det material, varpå beräkningarna här baserats, är så uppenbar, att någon detaljgranskning därav icke ansetts vara nödvändig.

Skatter på sprit och vin. Hit ha räknats brännvinstillverkningsskatt, omsättnings- och utskänkningsskatt, rusdrycksförsäljningsmedel samt tull å sprit och vin. Genom särskild bearbetning av det primärmaterial, som den nu sittande nykterhetskommittén insamlat, ha uppgifter erhållits angående systembolagens försäljning av sprit och vin till män inom olika inkomstklasser år 1945. Genom att bortse från kvinnornas konsumtion av dessa varor ha per capitavärden av utgifterna för ifrågavarande varor kunnat beräknas.[1] Genom att applicera de sålunda erhållna värdena på 1948 års inkomstfördelning ha uppskattningsvärden erhållits av de belopp, vartill de i systembolagen gjorda inköpen av vin och spritdrycker uppgått inom de olika inkomstklasserna. Genom att göra det antagandet, att sprit- och vinskatternas andel av inköpsvärdet varit lika inom alla inkomstklasser, har en uppskattning erhållits av den relativa fördelningen mellan inkomstklasserna av dessa skatter. Då man vidare känner det totala beloppet härpå, kan man uppskatta de summor inom varje inkomstklass, som åtgått till nämnda inköp av spritvaror och av viner.

När det gäller den skatt på spritvaror och viner, som är hänförlig till utskänkning å näringsställen, finns det knappast några hållpunkter alls för en uppskattning av fördelningen mellan inkomstklasserna. Vi

[1] Vid denna beräkning ha vi gjort den grova förenklingen, att vi bortsett från skiljaktigheterna dels mellan taxerat belopp och sammanräknad nettoinkomst, dels mellan taxeringsenhet och inkomsttagare.

ha därför här i brist på bättre metod fördelat denna skatt i samma proportioner som skatten på de utminuteringsvis försålda varorna.

Som framgått av vad som nu sagts är det sätt, varpå vi fördelat dessa skatter åtskilligt schematiskt. Det är inte omöjligt, att det resultat, som på detta sätt erhållits i någon mån överdriver den tyngd, varmed skatten fallit på de lägsta inkomsttagarna. Framför allt ligger det kanske nära till hands att tänka sig, att utskänkningsskatten träffat de högre och högsta inkomstskikten hårdare än skatten på de utminuterade varorna. Det är emellertid utomordentligt vanskligt att uttala sig om hur härmed egentligen förhåller sig. Skäl kunna anföras, som även gå i andra riktningen.

Det kan anmärkas, att det resultat, som erhållits genom ovan nämnda förfarande stämmer — beträffande de mellanstora och högre inkomstklasserna — ganska väl med vad som framgår av socialstyrelsens konsumtionsundersökning år 1948.[1] För de nedre inkomstklasserna däremot är överensstämmelsen sämre. Detta kan emellertid lätt förklaras bl. a. därav, att i socialstyrelsens material — som är mycket litet — äro familjer med barn starkt överrepresenterade. Det är ju naturligt att familjer med barn i de lägsta inkomstklasserna använda en mindre del av sin inkomst till sprit och vin än ensamstående och gifta personer utan barn.

Skatter på malt- och läskedrycker. Några uppgifter om hur konsumtionen av malt- och läskedrycker fördelar sig mellan inkomstklasserna finnas icke. Då det ansetts sannolikt, att en icke obetydlig korrelation föreligger mellan denna konsumtion och konsumtionen av sprit och vin, har denna skatt fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner som sprit- och vinskatterna.

Tobaksskatt. För inkomstklasserna över 5 000 kr har beräkningen av fördelningen skett på grundval av socialstyrelsens konsumtionsundersökning år 1948. Ur detta material har beräknats, hur stor andel av samtliga utgifter inom varje inkomstklass, som gått till tobaksvaror. Denna andel har sedan multiplicerats med den disponibla inkomsten inom motsvarande inkomstklasser i vårt material. Den därvid erhållna totalsumman har sedan avstämts mot det totalbelopp, vartill skatten verkligen uppgått.

I socialstyrelsens material redovisas samtliga hushåll med inkomster mindre än 5 000 kr i "klump". Detta material ger alltså ingen vägledning om hur fördelningen *inom* klassen 0—5 000 kr gestaltat sig.

[1] Konsumtionsvanorna under år 1948, Sociala Meddelanden 1950:8.

Vi ha här antagit, att tobaksskatten inom denna inkomstklass fördelat sig på samma sätt som sprit- och vinskatterna.

Skatt på kaffe. Denna skatts fördelning mellan inkomstklasserna har antagits vara proportionell mot antalet konsumtionsenheter. Dessas fördelning mellan inkomstklasser har beräknats på samma sätt som ovan beskrivits när det gällde bestämningen av ortsavdrag. Följande konsumtionsenhetsskala har använts: män = 1,0, kvinnor = 1,25 och barn = 0,2.[1]

Margarinaccis. Denna har fördelats på samma sätt som kaffeskatten, med undantag för att den konsumtionsenhetsskala, som här använts varit följande: män = 1,0, kvinnor = 0,9 och barn = 0,6.[2]

Fordonsskatt. Den skatt, som vi här fördelat mellan inkomstklasser har icke varit all betald fordonsskatt utan endast den del därav, som fallit på bilar, vilka ansetts utnyttjade till komsumtion. Den del däremot, som fallit på bussar, lastbilar, personbilar i yrkesmässig trafik eller andra i produktiv verksamhet använda personbilar har här icke betraktats. Enligt en inom Industriens Utredningsinstitut gjord undersökning kommo av samtliga personbilar i icke yrkesmässig trafik år 1950 47 % till användning för "produktiv verksamhet".[3] Genom att anta att denna procentsiffra gällde även för år 1948 har antalet av de personbilar som sistnämnda år använts till konsumtion beräknats. Den genomsnittliga skatten på dessa bilar har antagits vara 150 kr. Därigenom har det totala skattebeloppet omedelbart kunnat beräknas. Den skatt, som fallit på motorcyklar har beräknats på antagandena, att samtliga förefintliga motorcyklar använts till konsumtion och att den genomsnittliga skatten på dessa varit 25 kr.

För att beräkna hur fordonsskatten fallit på inkomstklasserna har följande metod använts. I samma källa, som ovan åberopats, kunna uppgifter erhållas angående antalet bilar inom olika inkomstklasser för kategorierna företagare och övriga. Genom att applicera siffror för icke-företagare på vårt material angående inkomstfördelningen har en uppskattning erhållits av antalet bilar inom varje inkomstklass. Anledningen till att vi här bortsett från företagarna är den, att deras bilar ansetts i väsentlig utsträckning ha kommit till användning i pro-

[1] Detta är samma skala som använts vid tidigare undersökningar av detta slag. Se Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. SOU 1936:18, s. 251.

[2] *H. Wold:* Efterfrågan på jordbruksprodukter och dess känslighet för pris- och inkomstförändringar, SOU 1940:16, s. 74.

[3] *C. W. Petri:* Svenskt transportväsende, Sthlm 1952, s. 105. Utg. av Industriens Utredningsinstitut.

duktiv verksamhet. Den totala fordonsskatt, som vi ovan beräknat, har sedan fördelats mellan inkomstklasserna i proportion till på detta sätt beräknat antal bilar inom varje inkomstklass. Fordonsskatten på motorcyklar har fördelats på samma sätt som skatten på bilar.

Bensinskatt. I samma källa, som ovan angivits, har den totala kvantiteten bensin, som förbrukats av personbilar i icke yrkesmässig trafik och av motorcyklar uppskattats. Genom att här reducera den bensinkvantitet, som är hänförlig till sistnämnda bilar med 47 % (jfr ovan) har ett uppskattningsvärde erhållits för den kvantitet, som åtgått till konsumtiv bilanvändning. Värdet härav har beräknats. Den därvid erhållna summan har sedan fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner, som den ovannämnda fordonsskatten.

Till *övriga skatter* ha här räknats nöjesskatt, silkesaccis och varuskatt.

Nöjesskatt. Denna har fördelats i proportion till antalet inkomsttagare inom varje inkomstklass.

Silkesaccis och varuskatt. Totala skattebeloppet har här fördelats i proportion till de disponibla inkomsterna.

Tabell VI: 3 D. Skatters och subventioners andel av totalinkomsten år 1948

Beräkningen av direkta och indirekta skatter samt *direkta* subventioner framgår av redogörelserna för tabellerna VI: 1 A och VI: 3 C.

Indirekta subventioner som kommit allmänheten till godo via

1. *Jordbruksdepartementet.* Dessa ha fördelats mellan inkomstklasserna i proportion till antalet konsumtionsenheter däri. Därvid har samma konsumtionsenhetsskala som i fråga om margarinaccisen använts.

2. *Övriga departement.* Hyresrabatter för mindre bemedlade, barnrika familjer ha fördelats mellan inkomstklasserna i samma proportioner, som antalet nytillkomna bidragstagare budgetåret 1949/50. Uppgifter om dessas fördelning efter beskattningsbar inkomst har erhållits från bostadsstyrelsen. En transformering av denna fördelning till att gälla totalinkomst har gjorts på så sätt, att vi antagit att totalinkomsten genomgående varit 3 000 kr större än den beskattningsbara inkomsten.

Övriga subventioner ha fördelats efter disponibel inkomst inom varje inkomstklass utom beträffande bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden, där hänsyn endast tagits till den disponibla inkomstens fördelning på landsbygden.

BILAGA 2

Mått på graden av ojämnhet i inkomstfördelningar

1. Problemet[1]

Frågan hur man skall mäta graden av ojämnhet i en inkomstfördelning har sedan lång tid tillbaka mycket diskuterats inom den vetenskapliga litteraturen. Ett flertal olika mätningssätt ha därvid föreslagits, utan att dock något blivit allmänt accepterat som det lämpligaste. Vart och ett av de föreslagna måtten ha haft sina speciella egenskaper och det har icke varit möjligt att ge en generell prioritet för det ena eller det andra. Anledningen härtill är naturligtvis den, att innebörden av det vanliga språkbrukets ord ojämnhet är alltför diffus för att kunna utgöra den enda grunden för en exakt definition av begreppet ojämnhet i en inkomstfördelning. För att en sådan definition skall kunna erhållas måste ett antal kompletterande villkor uppställas och valet av dessa måste alltid bli mer eller mindre godtyckligt.

Om man nu vill bedöma lämpligheten av olika tänkbara mått på ojämnheten i en inkomstfördelning, kan man basera sin bedömning på vissa kriterier angående de egenskaper ett sådant mått bör äga. Visserligen blir valet av sådana kriterier alltid godtyckligt, men det torde dock vara mer eller mindre allmänt accepterat, att måttet bör vara[2]

1. oberoende av den enhet, vari inkomsten mäts
2. oberoende av antalet individer, som ingå i fördelningen
3. ett enda tal

[1] För mer omfattande diskussioner angående ojämnhetsmått för inkomstfördelningar kan hänvisas till följande tre arbeten: *L. v. Bortkiewicz:* Die Disparitätsmasse der Einkommensstatistik, XIXe session de l'institut international de statistique, Haag 1930; *D. B. Yntema:* Measures of the Inequality of the Personal Distribution of Wealth or Income, Journal of the American Statistical Association Vol. XXVIII 1933, s. 423—433 samt *M. J. Bowman:* A Graphical Analysis of Personal Income Distribution in the United States, American Economic Review, Vol. XXXV: 4, Sept. 1945, s. 607—628.

[2] Dessa desiderata ha uppställts i *D. B. Yntema:* a. a. s. 423 ff.

4. relativt enkelt att beräkna
5. möjligt att beräkna utan alltför stora felmarginaler ur förefintligt material
6. i möjligaste mån konsistent med den gängse uppfattningen av ordet ojämnhet, hur diffus denna än må vara.

Om man nu accepterar dessa villkor, måste man såsom ojämnhetsmått förkasta vissa av de vanligaste spridningsmåtten inom sannolikhetsteorien. Standardavvikelsen fälles exempelvis omedelbart av villkoret 1.

Här nedan skall nu några av de i litteraturen vanligast förekommande ojämnhetsmåtten diskuteras.

2. Paretos konstant

Vid sina undersökningar av den vertikala inkomststrukturen upptäckte Pareto en märklig lagbundenhet.[1] Han framställde inkomstfördelningar grafiskt på så sätt, att han i ett diagram med dubbel logaritmisk skala, där den vågräta axeln betecknade inkomsten, säg x, inprickade de värden, som kunde erhållas från förekommande inkomststatistik, på antalet personer, säg $N(x)$, med inkomster större än x. Därvid visade det sig, att de uppritade punkterna för de högre inkomstvärdena i det allra närmaste kommo att ligga på en och samma räta linje. Denna rätlinjighet visade sig gälla för samtliga de inkomstfördelningar han undersökte. Pareto uppfattade detta närmast som en naturlag och ansåg, att den övre delen av en inkomstfördelning generellt kunde beskrivas genom en linjär ekvation i variablerna $log\ x$ och $log\ N(x)$, dvs. såsom

$$log\ N(x) = -a\ log\ x + b$$

där a och b äro parametrar, som anta olika värden för olika fördelningar.[2]

Genom grafisk framställning kan man lätt visa, att Paretos iakttagelse

[1] *V. Pareto:* Cours d'Economie politique II, Lausanne 1897, s. 304—315.

[2] Försök ha gjorts att generalisera Paretos "lag" därhän, att den skulle gälla inte endast för inkomstfördelningar utan generellt för fördelningar över "human abilities". Man har påvisat, att paretofördelningar förekomma inom flera områden, bl. a. beträffande vetenskaplig produktivitet, skicklighet i biljardspel etc. Se härom *H. T. Davis:* The Analysis of Economic Time Series, Bloomington 1941, s. 317—323.

äger approximativ giltighet även för de senare årens svenska inkomstfördelningar. Detta gäller emellertid endast från och med en viss inkomstgräns, vilken som regel ligger något över medelinkomsten.

Till varje inkomstfördelning, som approximativt följer Paretos "lag", kan man anpassa en funktion av ovannämnda typ och därigenom erhålla ett empiriskt värde på konstanten α, paretokonstanten. Man menar nu i regel, att storleken på denna konstant är ett uttryck för inkomstfördelningens jämnhet, så att ju mindre konstanten är, desto ojämnare är fördelningen.[1]

Användandet av paretokonstanten såsom ett mått på inkomstfördelningens jämnhet har kritiserats starkt från olika håll.[2] Vi skola här icke gå djupare in på denna fråga utan endast påpeka två egenskaper hos konstanten α, som synas vara tillräckliga att belysa konstantens olämplighet såsom ojämnhetsmått.

För att man skall kunna bestämma ett entydigt värde på paretokonstanten fordras, att inkomstfördelningen verkligen ganska exakt följer Paretos "lag". Som tidigare nämnts följa de svenska inkomstfördelningarna denna "lag" approximativt, men dock icke bättre än att man kan få betydligt varierande värden på konstanten alltefter vilken inkomstnivå man sätter såsom gräns för giltigheten därav. Detta förhållande gör, att måttet icke blir objektivt entydigt utan beroende av subjektiva val av gränsnivån.

Giltighetsgränsen för Paretos "lag" ligger, som ovan nämnts, i regel något ovanför medelinkomsten. Detta betyder, att betydligt mer än hälften av alla inkomsttagare, i själva verket kanske ända upp till 80 %, faller inom det inkomstintervall, där Paretos "lag" icke gäller. Paretokonstantens innebörd hänför sig således endast till en relativt liten minoritet av samtliga inkomsttagare. Man kan nu med fog fråga sig, vilken anledning som finnes att låta begreppet ojämnhet helt bestämmas av denna minoritet. Det synes vara uppenbart, att om man skall tala om en inkomstfördelnings ojämnhet, bör denna hänföra sig till samtliga — eller åtminstone den helt övervägande delen av alla — inkomsttagare. Paretokonstanten synes därför icke uppfylla villkoret 6 ovan.

[1] Som ett kuriosum kan nämnas, att Pareto själv menade, att en fördelning var ojämnare desto *större* konstanten α var. Detta var emellertid en i längden ohållbar ståndpunkt. Se *L. v. Bortkiewicz* a. a. s. 33, not 2.

[2] Exempelvis *H. Dalton:* Some Aspects of the Inequality of Incomes in Modern Communities, London 1935, appendix samt ovannämnda arbeten av Bortkiewicz, Yntema och Bowman.

3. Ginis koncentrationsindex

Besläktad med paretokonstanten är ett mått som föreslagits av Gini.[1] Genom empiriska studier kom denne till det resultatet, att inkomstfördelningar ofta kunde anpassas efter formeln $\log N(x) = A \log q(x) + B$, där $N(x)$ betecknar antalet personer med inkomster större än x, $q(x)$ den inkomstsumma, som dessa personer erhöllo, samt A och B äro konstanter. Liksom Paretos formel ansågs denna formel giltig endast för det övre inkomstskiktet.

Gini föreslår konstanten A såsom mått på inkomstfördelningens ojämnhet. Ju större A är desto större blir ojämnheten i fördelningen.

Det är lätt att visa att Ginis ovanstående formel ganska illa stämmer för de senare årens svenska fördelningar. Det synes därför icke finnas anledning att här närmare gå in på en diskussion av detta mått. Själva grundvalen för dess motivering försvinner ju i och med att fördelningarna ej stämma med den angivna formeln.

4. Koncentrationskvoten

Det har ofta förekommit, att man försökt att illustrera inkomstfördelningens ojämnhet genom att sammanställa två tal, varav det ena anger en viss bråkdel av samtliga inkomsttagare och det andra hur stor del av totalinkomsten som tillfaller de personer, som utgöra nämnda bråkdel. Således påvisade redan Rodbertus, att i England och Irland år 1867 de inkomsttagare, som hade mer än 1 000 pund i inkomst, blott utgjorde 0,5 % av alla inkomsttagare men de erhöllo 25 % av den totala inkomstsumman i dessa länder.[2]

Låt oss med $F(x)$ beteckna det relativa antal personer, som ha inkomster mindre än x och med $G(x)$ den bråkdel av den totala inkomsten, som tillfaller dessa personer. Det ligger då nära till hands att jämföra de värdekonstellationer av F och G, som fås för successiva värden på x. Om vi inpricka dessa i ett diagram, där värdet på F avläses på den vågräta axeln och värdet på G på den lodräta axeln, få vi en punktserie, som för successivt stigande x går från punkten (0:0) i en uppåt konkav båge snett uppåt och slutar i punkten (1:1). Punk-

[1] *C. Gini:* Indici di Concentratione e di dipendenza, Biblioteca dell'Economista, Vol. XX, 1922. Cit. efter *D. B. Yntema* a. a.

[2] *K. Rodbertus:* Zur Beleuchtung der sozialen Frage, Berlin 1899, Teil II, s. 86 Cit. efter *L. v. Bortkiewicz* a. a. s. 2.

terna ligga alltså alla inom en kvadrat med sidan 1 och de börja i sydvästra hörnet och går till nordöstra hörnet av kvadraten.

Lorenz har definierat ojämnheten i en inkomstfördelning såsom ytan av den figur, som begränsas av diagonalen i nyssnämnda kvadrat och den båge som erhålles genom att förbinda de successiva punkterna $(F: G)$.[1] Ju större denna yta är desto större blir ojämnheten i fördelningen.

$F(x)$ och $G(x)$ kunna betraktas såsom en parameterframställning av en funktion $G = H(F)$.[2] Lorenzmåttet definieras nu såsom ytan mellan kurvan $G = H(F)$ och diagonalen $F = G$, dvs.

$$L = \int_0^1 (F-G)dF$$

Lorenzmåttet såsom det ovan definierats kan anta värden mellan 0 och ½. Om man så önskar, kan man multiplicera L med 2 för att därigenom få ett mått som i stället går från 0 till 1. Storheten 2 L kallas ofta för koncentrationskvoten och betecknas med R.

Gini har genom ett resonemang helt olika Lorenz' kommit till ett ojämnhetsmått, som skiljer sig från det lorenzska endast genom en konstant faktor.[3] Låt oss tänka oss differensen mellan två inkomster såsom en spänning, som kan mätas genom det absoluta beloppet på differensen. I en inkomstfördelning kan man nu tänka sig en sådan spänning mellan varje par av inkomster. Medelvärdet av dessa "spänningar" dividerade med medelinkomsten, definierade Gini såsom ojämnhetsmått, som han kallade den relativa genomsnittliga spänningen. Det kan nu visas, att detta mått är just lika med 2 gånger koncentrationskvoten.[4]

Koncentrationskvoten har många tilltalande egenskaper såsom ojämnhetsmått för inkomstfördelningar och torde f. n. vara det mest använda av alla sådana mått. Särskilt skall här framhållas den fördel, som ligger däri, att det på ett elegant sätt kan illustreras grafiskt. Så länge man nöjer sig med grova approximationer, kan man nämligen på enkelt sätt konstruera fördelningars lorenzkurvor genom att på fri hand dra jämna kurvor genom de punkter i lorenzdiagrammet, som

[1] *M. C. Lorenz:* Methods of Measuring the Concentration of Wealth, Publications of The American Statistical Association, Vol. X, Boston 1905. Cit. efter *L. v. Bortkiewicz* a. a.

[2] Se *H. Wold:* A Study on the Mean Difference, Concentration Curves and Concentration Ratio. Metron XII: 2 1935, s. 39—58.

[3] *C. Gini:* Variabilità e mutabilità, Bologna 1912. Cit. efter *D. B. Yntema* a. a. s. 425.

[4] *H. Wold* a. a.

man kan bestämma ur förefintlig statistik. Måttet synes därför vara väl lämpat för grafisk framställning. Det har emellertid även vissa nackdelar, som vi här nedan skola beröra.

Den numeriska bestämningen av en koncentrationskvot medför betydande svårigheter. Det gäller ju här att beräkna ytan mellan diagonalen och den därunder välvda bågen i ett lorenzdiagram. Denna båge kan man emellertid icke bestämma annat än mycket approximativt. Om man baserar beräkningarna på den frihandskonstruktion av lorenzkurvan, som ovan nämndes, erhålles en felmarginal, som är förhållandevis mycket stor. Samma blir förhållandet, om man i stället för att upprita lorenzkurvan på fri hand använder sig av någon matematisk utjämningsmetod. Bägge förfarandena lämna nämligen utrymme åt åtskilligt godtycke beträffande de antaganden, som måste göras, om inkomstfördelningens utseende *inom* de olika inkomstklasserna. Speciellt gäller att fördelningen inom de lägsta inkomstklasserna är av stor betydelse för måttets storlek, och den förefintliga statistiken lämnar oss föga stöd för några antaganden därom. Detta gör att de numeriska uppskattningsvärden, som kunna erhållas genom det ena eller det andra förfarandet, alltid bli behäftade med stora felmarginaler.

Det är att märka, att den relativt enkla formel, som i litteraturen stundom anges för bestämningen av R, nämligen[1]

$$R = 1 - \Sigma \Big[F(x_i) - F(x_{i-1})\Big] \Big[G(x_i) + G(x_{i-1})\Big],$$

där x_i betecknar den övre gränsen för den i:te inkomstklassen, *icke* är tillfredsställande. Denna formel ger nämligen ytan mellan diagonalen och det polygondrag, som erhålles genom att förena de kända punkterna (F, G) med räta linjer. Denna yta är emellertid en "minimiyta" i den meningen, att den är den minsta yta, som kan konstrueras på grundval av de givna punkterna. Detta minimum implicerar att samtliga individer *inom* varje inkomstklass ha lika stora inkomster. Ju fler punkter (F, G) man känner desto större yta får man genom formeln. Formeln underskattar alltså alltid ojämnhetsmåttet, och denna underskattning är större ju längre avståndet mellan de kända punkterna (F, G) är. Underskattningen blir också större ju större fördelningens ojämnhet är. Detta förhållande är betydelsefullt, därför att om vi vilja jämföra 1930-talets inkomstfördelningar med de senare

[1] Det är uppenbart att samma invändning gäller mot andra formler, som ge samma resultat, t. ex. den som användes i *D. B. Yntema* a. a. s. 428. Problemet har studerats av Wold, vilken också anger mer tillfredsställande formler baserade på lösningen av Sheppard's välkända problem. Se *H. W.* a. a. s. 52 ff.

årens, underskattar formeln ojämnhetsmåtten för 1930-talets fördelningar betydligt mer än för de senare åren, beroende därpå att de förra fördelningarna icke äro så noggrant kända som de senare och dessutom ojämnare. Denna missvisning kan vara av betydande storlek.

Såsom en mindre tilltalande egenskap hos koncentrationskvoten skall här framhållas svårigheten att fatta dess innebörd. Det är ingalunda lätt att konkretisera för sig, vad en koncentrationskvot på låt oss säga 0,25 i själva verket betyder. Lika svårt synes det vara att konkretisera för sig innebörden av en minskning av måttet från exempelvis 0,25 till 0,20. Betyder detta en väsentlig förändring av fördelningens struktur eller kan denna sänkning ha åstadkommits av en relativt obetydlig förändring? Själva metriken i R är så komplicerad, att man icke har möjligheter att direkt översätta måttets betydelse till ekonomiska termer. Den upplysning, som sifferangivelser av måttet och dess förändringar ge, synes i själva verket vara ganska fiktiv. Man kan ju inte riktigt föreställa sig innebörden av dessa siffror.

I föreliggande arbete ha vi — på grundval av de synpunkter som ovan framhållits — använt lorenzdiagram såsom en grafisk illustration till inträffade förändringar i inkomstfördelningars ojämnhet. Däremot har anledning icke ansetts föreligga att göra några numeriska beräkningar av koncentrationskvoten.

5. Variationskoefficienten

Med variationskoefficienten brukar vanligen menas kvoten $v = s/m$, där s är standardavvikelsen och m är medeltalet. Detta mått brukar stundom användas för jämförelser mellan spridningar inom populationer med betydande olikheter i medeltal.

Som mått på ojämnheten i inkomstfördelningar synes variationskoefficienten knappast vara lämplig. För bestämningen av v kommer nämligen, på grund av kvadreringen i s, de mycket höga inkomsterna att få ett helt dominerande inflytande. Fördelningen av inkomsterna i de inkomstskikt, där huvudparten individer befinner sig, säg 1 000—8 000 kr, skulle icke få något nämnvärt inflytande på variationskoefficienten. Dessutom skulle det medföra stora svårigheter att beräkna v, ty man skulle tvingas att göra en mycket detaljerad klassindelning av alla de högre inkomsttagarna. Variationskoefficienten synes därför icke vara något särskilt lämpligt ojämnhetsmått.

6. Den maximala utjämningsprocenten

Lindahl har definierat ett ojämnhetsmått, som han kallar den maximala utjämningen, genom kvoten mellan "det inkomstbelopp som behöver överflyttas från de bättre till de sämre ställda för att alla skola få precis lika stor inkomst" och det totala inkomstbeloppet.[1] Det är lätt att visa, att detta mått är lika med halva värdet av mått som inom sannolikhetsteorien går under namnet den relativa genomsnittliga avvikelsen. Den maximala utjämningen multiplicerad med 100 har kallats den maximala utjämningsprocenten.

Den maximala utjämningsprocenten synes uppfylla de flesta av de önskemål, som kunna ställas på ett ojämnhetsmått för inkomstfördelningar. Dess allra största förtjänst kanske kan sägas ligga däri, att dess innebörd kan konkretiseras på ett enkelt sätt, en egenskap som fördelaktigt skiljer det från t. ex. koncentrationskvoten. Vidare kan det lätt empiriskt beräknas med fullt tillräcklig noggrannhet. Om vi beteckna detta mått med U ha vi med tidigare använda beteckningar

$$U = 100\ [F(m) - G(m)].$$

Den maximala utjämningen kan i ett lorenzdiagram åskådliggöras såsom dubbla ytan av den triangel, som bildas av diagonalen och de två räta linjer, vilka gå genom de sydvästra och nordöstra hörnen samt den punkt på lorenzkurvan, där tangenten till denna är parallell med diagonalen. Sistnämnda punkt svarar mot fördelningens medelvärde.

För bedömningen av den maximala utjämningsprocentens lämplighet såsom ojämnhetsmått är det en egenskap, som är värd särskilt beaktande. Detta mått är okänsligt för inkomstöverflyttningar från en individ till en annan, om båda befinna sig på samma sida om medeltalet. Huruvida denna egenskap är en fördel eller ej har diskuterats i litteraturen.[2] Något definitivt svar härpå kan dock naturligtvis inte ges.

För föreliggande undersökning har den maximala utjämningsprocenten ansetts vara det lämpligaste av alla tillgängliga ojämnhetsmått.

[1] *E. Lindahl:* Socialpolitik och inkomstutjämning i Sverige, Socialt Tidsskrift 1946:10, s. 405—422. Som mätare på inkomstfördelningens ojämnhet är detta mått ingalunda nytt. Det framfördes redan i *U. Ricci:* L'indice di variabilità e la curve dei redditi, Rom 1916. Cit. efter *D. B. Yntema* a. a.

[2] Se t.ex. *L. v. Bortkiewicz:* a. a. samt *D. B. Yntema* a. a. I sistnämnda undersökning framhålles detta mått som ett av de bästa av de där undersökta.

7. Logaritmiska spridningsmått

Det har visat sig, att inkomstfördelningar ofta tämligen väl kunnat anpassas till olika funktioner, där argumentvariabeln utgöres av logaritmen för inkomsten.[1] Det ligger då nära till hands att anse olika spridningsmått för variabeln *log x*, där *x* betecknar inkomst såsom mått på ojämnheten i inkomstfördelningen.

De logaritmiska spridningsmåtten äro emellertid icke särskilt attraktiva, då de för sin motivering äro beroende av att inkomstfördelningen följer vissa angivna matematiska regler. I själva verket veta vi ju, att man aldrig kan konstruera en matematisk funktion så, att den exakt följer en empirisk inkomstfördelning. Det synes därför ej vara större anledning att närmare gå in på dessa mått.

[1] Se t.ex. *R. Gibrat:* Les inégalités économiques, Paris 1931; *M. Fréchet:* Noveaux essais d'explication de la répartition des revenues, Revue de l'Institut international de statistique, 1945 s. 16—32 eller *C.-E. Quensel:* Inkomstfördelning och skattetryck, Sthlm 1944. Utg. av Sveriges Industriförbund.

BILAGA 3

Funktionen P(e)

Varje vertikal inkomstfördelning kan sägas ha en mängd egenskaper. Vill man nu jämföra två fördelningar, gäller det naturligtvis att såsom jämförelseobjekt utvälja just de egenskaper, som man har något direkt intresse av. Innan jämförelsemetodiken fastställes bör man därför göra klart för sig, vartill jämförelsen syftar.

Det har i det föregående framhållits, att föreliggande undersöknings intresse i första hand knytes till sådana egenskaper hos inkomstfördelningen, som äro av betydelse för det sätt, varpå det sammanlagda inkomstbeloppet användes. Vi ha därför här anledning att fråga oss vilken eller vilka egenskaper hos vertikala fördelningars struktur det är, som ha betydelse för inkomstanvändningen.

Graden av ojämnhet i den vertikala inkomstfördelningen brukar anses vara av betydelse för sparandets och konsumtionens omfattning och inriktning. Således brukar man som regel anse, att en minskning av ojämnheten i fördelningen medför en minskning av det totala sparandet och en förskjutning av konsumtionsinriktningen.[1] Denna uppfattning synes i själva verket utgöra en av grunderna för det stora intresse, som knytes till inkomstfördelningars ojämnhetsmått. Det är därför anmärkningsvärt, att man vid definitionen av dessa mått aldrig försökt att direkt anknyta denna till fördelningsstrukturens betydelse för inkomstanvändningen. De ovan angivna ojämnhetsmåtten äro alla formella konstruktioner, utan direkt samband med teorien för fördelningens inverkan på inkomstanvändningen.

Låt oss för att illustrera sistnämnda påstående såsom exempel något skärskåda den vanliga uppfattningen, att det totala personella sparandet minskar vid minskad ojämnhet i den vertikala inkomststrukturen. Denna uppfattning baseras som bekant på den teorien, att den marginella sparbenägenheten är större vid högre inkomstlägen än i lägre eller med andra ord, att den kurva, som anger sparandet per capita i olika inkomstlägen, är konkav uppåt. Låt oss här acceptera denna teori. Låt oss vidare

[1] Jfr not 2, s. 105.

förutsätta, att vi kunna exakt bestämma det för nedan diskuterade förhållanden känsligaste av alla ojämnhetsmått, koncentrationskvoten. I så fall kunna vi också säga, att varje inkomstomfördelning, som är så beskaffad, att inkomster överföras från en person med högre inkomst till en person med lägre inkomst, medför en minskning av ojämnhetsmåttet och även en minskning av totalsparandet. Däremot kunna vi i detta fall *icke* säga, att alla inkomstomfördelningar, som medfört minskat ojämnhetsmått, också medfört en tendens till minskat sparande. Man kan i själva verket mycket väl tänka sig en inkomstomfördelning så beskaffad, att den medför en minskning av ojämnhetsmåttet och samtidigt en tendens till ökat sparande.[1] Om man således genom mätningar på empiriskt material konstaterat, att en inkomstomfördelning ägt rum, som medfört en minskning av koncentrationskvoten, behöver det förhållande, som återspeglats däri, icke ha medfört någon tendens till minskat sparande utan kanske i stället en motsatt tendens. Ojämnhetsmåttet ger alltså icke något entydigt uttryck för det utjämningsbegrepp, som teorien arbetar med. Härigenom blir ju själva meningen med användandet av ojämnhet i inkomstfördelningen i detta sammanhang tämligen dubiös.

Den invändning, som nu ovan gjorts mot den bristande anknytningen mellan definitionen av ojämnhetsmåtten och teorien för inkomstanvändningens beroende av den vertikala fördelningen, gäller i själva verket inte endast sistnämnda teori utan även ett flertal andra teorier för inkomstfördelningens inverkan på förhållanden av ekonomisk, social eller annan natur. Som exempel kunna vi här nämna den inom välfärdsekonomien hävdade uppfattningen, att den totala välfärden ökar genom en inkomstutjämning, eller den inom socialpsykologien framförda tanken, att en utjämning av den vertikala inkomststrukturen har en dämpande effekt på klassmotsättningarna i samhället. I bägge dessa fall gälla samma förhållanden, som ovan framhållits beträffande sparandet, nämligen att en inkomstomfördelning av sådan natur, att den medfört en minskning av ojämnhetsmåttet för fördelningen, ingalunda behöver haft den effekt som

[1] Att så är fallet trots vad som ovan sagts angående den entydiga effekten av en inkomstöverföring från en person med högre till en person med lägre inkomst beror därpå att alla fördelningsförändringar, som medföra minskat ojämnhetsmått, icke kunna ses såsom resultat av en serie av enbart sådana överföringar. Vissa dylika förändringar kunna icke betraktas annat än som en kombination av överföringar i ovannämnd riktning och överföringar i motsatt riktning. I sistnämnda fall blir effekten på sparandet till sitt förtecken icke endast beroende på om sparfunktionen är konkav uppåt eller neråt utan även av denna funktions andra derivatas numeriska värden inom de intervall, som beröras av överföringarna. Det är uppenbart, att dessa värden på andra derivatan alltid kunna tänkas vara sådana, att en minskning av ojämnhetsmåttet sker samtidigt med en *ökning* av totalsparandet.

teorien förutser av en inkomstutjämning. Icke heller här förekommer således någon fullständig korrespondens mellan det teoretiska utjämningsbegreppet och minskningen av ojämnhetsmåttet.

När man betraktar inkomstfördelningens inverkan på en annan ekonomisk storhet, säg H, är det mycket vanligt, att beroendeförhållandet mellan H och inkomsttagarnas fördelningsfunktion, säg F, kan skrivas såsom

$$H(F) = \int_{-\infty}^{+\infty} E(x)dF(x),$$

där x betecknar inkomst och E en given funktion. I det ovan diskuterade fallet angående sparandet skulle E här beteckna sparfunktionen och $H(F)$ totalsparandets beroende av inkomstfördelningen. I det välfärdsekonomiska exemplet skulle E betyda välfärdsfunktionen och $H(F)$ den totala välfärdens beroende av fördelningen. För att välja ett annat exempel kunna vi tänka oss, att E här betyder en skattefunktion och $H(F)$ alltså totalskattens beroende av inkomstfördelningen.

Om man nu utgår från en teori av denna typ och vill undersöka, vilka egenskaper, som äro av betydelse för det aktuella problem man står inför, gäller det tydligen att undersöka vilka egenskaper i fördelningen, som ge sig till känna vid integrationen ovan. Det är givetvis dessa egenskaper, som man har intresse av. Naturligtvis är det därvid inte alls säkert, att ojämnhetsmåtten ha någon som helst relevans. De kunna vara fullständigt ointressanta. Låt oss illustrera dessa tankegångar med ett par exempel.[1]

Med en engelfunktion menar man sambandet mellan efterfrågan på en vara eller en tjänst och inkomstens storlek. Engelfunktionen beskriver alltså, hur efterfrågan varierar med inkomsten. En sådan funktion kan även gälla sparandet. Om nu alla engelfunktioner äro linjära dvs. av typen $A+Bx$, där A och B beteckna parametrar och x inkomsten, skulle hela intresset för inkomstfördelningens inverkan på inkomstanvändningen knytas till fördelningens medelvärde. I så fall bleve nämligen alla integraler av ovanstående typ av formen $A+BM_1$, där M_1 är fördelningens medelvärde. Andra egenskaper i fördelningen vore då fullständigt ointressanta från denna synpunkt. Vore däremot alla engelfunktioner av typen $A+Bx+Cx^2$, skulle vi förutom fördelningens medelvärde även ha intresse för fördelningens andra moment, säg M_2, ty i detta fall blir ifrågavarande integral lika med $A+BM_1+CM_2$. Övriga egenskaper hos fördelningen vore helt ointressanta, om man kände dessa två moment.

[1] Då det antal individer, som ingå i en inkomstfördelning, icke är av intresse för de problem, som här behandlas, skola vi i det följande genomgående helt bortse från individantalet. Detta innebär, att alla storheter av samma typ som $H(F)$ ovan skola fattas som per capitavärden.

När vi nu söka efter de egenskaper i vertikala inkomstfördelningar, som ha relevans för inkomstanvändningen, gäller det tydligen att betrakta de karakteristika i fördelningarna, som uppträda vid utförandet av integralen ovan; E kommer därvid att beteckna en engelfunktion.

Då vi icke generellt kunna säga, att alla engelfunktioner äro av någon speciell typ, kunna vi heller icke generellt säga, vilka karakteristika hos fördelningarna vi böra välja för vår jämförelse. I själva verket ha vi ett oändligt antal möjligheter att välja emellan. En helt generell analys skulle därför fordra betraktandet av ett oändligt antal funktionstyper E. Då detta naturligtvis ej är praktiskt möjligt, måste vi göra inskränkning i generaliteten.

I teoretiska resonemang arbetar man ofta med elasticitetsbegreppet för att ange karaktären på engelfunktioner. Därvid är det vanligt, att man betraktar funktioner med konstanta elasticiteter. Även i empiriska efterfrågeundersökningar är det brukligt att använda sådana funktioner. Det synes därför icke vara omotiverat, att man vid den nödvändiga inskränkningen i generalitet beträffande engelfunktionernas karaktär gör begränsningen så, att man endast betraktar funktioner med konstant elasticitet eller linjära kombinationer av sådana funktioner.

Låt oss nu börja med det enklaste fallet och inskränka oss till att betrakta endast konstantelastiska funktioner dvs. sådana av typen

$$E(x) = C\,x^e$$

där C och e äro parametrar och e uttrycker elasticiteten.

Denna begränsning i blickfältet för engelfunktionernas karaktär gör det omedelbart möjligt för oss att ange vilka karakteristika i inkomstfördelningarna, som vi ha anledning att sysselsätta oss med vid jämförelser.

Betrakta först funktionen

$$K(e) = \int_0^\infty Cx^e\,dF(x)$$

Denna funktion betecknar för varje givet e den totala konsumtionen av en vara med engelfunktionen Cx^e. Om vi nu jämföra $K(e)$ för fördelningar gällande under olika perioder, ge oss dessa funktioner uppgift om hur förändringar i inkomstfördelningen ha påverkat efterfrågan på varor med engelfunktionerna Cx^e, allt under förutsättningen att dessa funktioner varit identiska under de betraktade perioderna.

Som tidigare nämnts är det alltid inkomstfördelningarnas strukturförändringar, som äro av intresse vid undersökningar av vertikala fördelningar. Det är därför naturligt, att vi försöka bestämma hur stor del av ovannämnda efterfrågeförändringar, som har sin rot i nivåskillnader mellan

fördelningar, och hur stor del, som beror på strukturförändringar. Låt oss för enkelhets skull beteckna operationen $\int_{-\infty}^{+\infty} E(x)d$ med OE. En uppdelning kan då alltid göras genom att vid en jämförelse mellan två fördelningar, säg F_0 och F_1, skriva

$$\frac{OEF_1}{OEF_0} = \frac{OEF_{01}}{OEF_0} \cdot \frac{OEF_1}{OEF_{01}} \tag{2}$$

där $F_{01} = F_0(x/k)$ och k betecknar kvoten mellan medelvärdena i F_1 och F_0. F_{01} kan alltså här konkretiseras som den fördelningsfunktion, som skulle varit gällande under perioden 1, om ingen strukturförändring utan endast en nivåförändring hade ägt rum från perioden 0. Konstanten k kan alltid skrivas såsom m_1/m_0, där m_1 och m_0 äro medeltalen i fördelningarna.

Högra membrum av formel (2) består av två faktorer, varav den ena OEF_{01}/OEF_0 är ett uttryck för den relativa efterfrågeökning, som skulle förorsakats av en likformig förskjutning i inkomstfördelningen från perioden 0 till perioden 1, och den andra OEF_1/OEF_{01} är ett uttryck för den relativa efterfrågeökning, som skulle ha ägt rum från perioden 0 till perioden 1, om ingen nivåförskjutning utan endast en strukturförändring hade ägt rum. Vi skola kalla dessa faktorer för nivåeffekten och struktureffekten.

Med den begränsning som gjorts i engelfunktionernas karaktär fås, fortfarande under förutsättning att dessa funktioner äro identiska för alla betraktade perioder, följande uttryck för de nämnda "effekterna":

$$\text{nivåeffekten} = \frac{\int_0^\infty Cx^e dF_0(x/k)}{\int_0^\infty Cx^e dF_0(x)} = k^e = \left(\frac{m_1}{m_0}\right)^e \quad \text{och}$$

$$\text{struktureffekten} = \frac{\int_0^\infty Cx^e dF_1(x)}{\int_0^\infty Cx^e dF_0(x/k)} = \frac{Q_1(e)}{Q_0(e)k^e} = \frac{Q_1(e)}{m_1^e} \cdot \frac{m_0^e}{Q_0(e)}$$

där $Q_i(e)$ betecknar $\int_0^\infty x^e dF_i(x)$.

Sätt nu $Q_i(e)/m_i^e = P_i(e)$. Här kan $P_i(e)$ konkretiseras som kvoten mellan den efterfrågan, som gäller under perioden i och den efterfrågan, som skulle varit gällande under samma period, om alla individer hade haft precis lika stora inkomster.

Om vi nu ha två inkomstfördelningar och känna de för dem gällande medelvärdena och funktionerna $P_i(e)$, kunna vi alltid enligt det föregående konstruera såväl nivåeffekten som struktureffekten av skiljaktigheterna i fördelningarna. Varje medelvärdeskvot, m_i/m_j, upphöjd till en dignitet kan ses såsom en nivåeffekt och varje kvot P_i/P_j kan ses som en struktureffekt.

Hittills ha vi genomgående antagit, att engelfunktionerna $E(x)$ varit identiska under alla tidsperioder. Detta antagande är orimligt, om penningvärdesförändringar förekomma och vi skola därför nu överge det.

Låt oss tänka oss, att från perioden 0 till perioden 1 en stegring av medelinkomsten ägt rum från m_0 till m_1. Sätt kvoten mellan penningvärdesindex under perioderna 0 och 1 lika med c och definiera realinkomststegringen såsom $r = m_1/cm_0$. Om nu förändringen i efterfrågekurvan enbart berott på penningvärdesförändringen blir en under perioden 0 gällande funktion $E(x)$ till perioden 1 förändrad till $E(x/c)$. Om vi nu räkna realt, få vi i analogi med det tidigare resonemanget:

$$\text{reala nivåeffekten} = \frac{\int_0^\infty Cx^e dF_0(x\ r)}{\int_0^\infty Cx^e dF_0(x)} = r^e$$

$$\text{reala struktureffekten} = \frac{\int_0^\infty C(x/c)^e dF_1(x)}{\int_0^\infty Cx^e dF_0(x/r)} = \frac{Q_1}{m_1^e} \cdot \frac{m_0^e}{Q_0} = \frac{P_1(e)}{P_0(e)}$$

Vi se här, att den reala struktureffekten är identisk med den struktureffekt, som uppstår under förutsättning att engelfunktionerna äro identiska. Struktureffekten är således oberoende av penningvärdesförändringar. Samma gäller emellertid icke för nivåeffekten. Om inga penningvärdesförändringar ägt rum, kan man skriva nivåeffekten såsom $(m_1/m_0)^r$. Detta är emellertid ej korrekt i de fall då penningvärdesförändringar förekommit. Vi få då i stället uttrycket $(m_1/cm_0)^e$ såsom mått på nivåeffekten.[1]

Om man nu har två eller flera empiriskt givna inkomstfördelningar är det möjligt att för var och en av dessa approximativt bestämma motsvarande P-funktioner. Genom en diagrammatisk framställning av dessa

[1] Som framgår av formlerna för struktur- och nivåeffekterna gäller här full reciprocitet. Struktureffekten från år 0 till år 1 är således lika med inverterade värdet av samma effekt från år 1 till år 0. Samma förhållande gäller för nivåeffekten. Betraktade som indextal uppfylla de således — i motsats till exempelvis Paasches och Laspeyres' formler — Fischers "time reversal test" och även hans "circular test".

funktioner, kan man mycket lätt få en bild av hur förändringar i inkomstfördelningarnas strukturer påverkat efterfrågan på varor med varierande engelfunktioner. Ur ett diagram kan man omedelbart avläsa värdena på $P(e)$ för olika värden på e, och man kan då, för ett godtyckligt par av fördelningar, lätt få en uppfattning om den struktureffekt, som gjort sig gällande, mellan de två år ifrågavarande fördelningar avse. Om vi t. ex. avläsa att för ett e-värde på t. ex. 1,5 P-värdena för år a och b äro exempelvis 3 resp. 2, kunna vi omedelbart säga, att den strukturförändring, som ägt rum mellan åren a och b åstadkommit, att efterfrågan på varor med elasticiteten 1,5 stigit med 50 %.

Funktionen $P(e)$ har vissa generella egenskaper, som äro värda beaktande. Således är $P(0)$ alltid lika med 1. Samma sak gäller $P(1)$. Detta stämmer ju med de naturliga förhållandena, att om engelfunktionen är antingen konstant i hela inkomstintervallet eller proportionell mot inkomsten, kan aldrig någon struktureffekt uppstå. Den blir då alltid lika med 1. I intervallet 0—1 är $P(e)$ alltid mindre än 1, medan motsatsen gäller i intervallet över 1.[1] För en absolut jämn fördelning, dvs. om alla ha lika stora inkomster, är P alltid identiskt lika med 1. Derivatan i punkten 1 är intressant; om man så vill kan man säga, att den är ett mått på ojämnheten i fördelningen. För en fullständigt jämn fördelning är denna derivata lika med 0 och varje transferering från personer med lägre till personer med högre inkomster innebär en ökning av derivatan. Liknande egenskaper äger derivatan i punkten 0.

Vi ha ovan endast betraktat engelfunktioner med konstant elasticitet över hela inkomstskalan. Vår empiriska kunskap säger oss nu emellertid, att sådana engelfunktioner i själva verket måste vara ganska sällsynta och att konstant elasticitet som regel icke förekommer. Man har därför all anledning att fråga sig, vilken relevans de på ovan angivet sätt beräknade struktureffekterna ha. Som svar på denna fråga skola vi här nedan visa, att dessa "effekter" äro av intresse icke endast om vi betrakta engelfunktioner med konstanta elasticiteter utan även för en betydligt större funktionsklass, nämligen den som består av linjära kombinationer av konstantelastiska funktioner. Denna klass synes vara tillräckligt vid för att i sig innehålla funktioner, som approximativt motsvara alla i vanliga fall förekommande "verkliga" eller hypotetiska engelfunktioner.

Låt oss nu betrakta en engelfunktion av typen $A+Bx^e$. Vi kunna nu på

[1] Om någon inkomstspridning förekommer är funktionen $P(e)$ alltid konkav uppåt, ty vi ha då

$$\frac{d^2P}{de^2} = m^{-e}\int_0^\infty (\log x - \log m)^2\, x^e\, dF(x) > 0.$$

grundval av denna definiera struktureffekten mellan två fördelningar i analogi med förfarandet ovan, dvs. — med tidigare använda beteckningar — som kvoten $OE'F_1/OE'F_{01}$, där E' betecknar $A+Bx^e$. Under samma förutsättning, som tidigare gjorts angående penningvärdesförändringars inverkan, fås i detta fall följande uttryck för den reala struktureffekten, som vi här skola kalla för $S(e)$:

$$S(e) = \frac{A+BQ_1(e)\,c^{-e}}{A+BQ_0(e)\,r^e} = \frac{A+B\,P_1(e)m_1^e\,c^{-e}}{A+B\,P_0(e)m_1^e\,c^{-e}}$$

Låt oss nu med $s(e)$ beteckna kvoten $P_1(e)/P_0(e)$, dvs. det uttryck som utgör den reala struktureffekten om engelfunktionen har konstant elasticitet. Vi kunna då skriva ovanstående uttryck för $S(e)$ på följande sätt

$$S(e) = \frac{A+B's(e)}{A+B'} \quad \text{där} \quad B' = BP_0(e)m_1^e c^{-e}.$$

Av detta sista uttryck för S kunna vi nu omedelbart härleda följande olikheter

$$1 < S < s \text{ om } A>0,\ B>0 \text{ och } s>1$$

samt

$$s < S < 1 \text{ om } A>0,\ B>0 \text{ och } s<1$$

På detta sätt ha vi nu kunnat bestämma vissa gränser för $S(e)$ på grundval av kännedomen om $s(e)$ för de här särskilt viktiga fall, då både A och B äro större än 0. När det gäller konsumtionsvaror torde flertalet engelfunktioner, om de skrivas såsom $A+Bx^e$, vara att hänföra till dessa fall. Att konstanten A är större än 0 betyder ju, att även personer med inkomsten 0 ha en viss konsumtion av varan eller tjänsten i fråga, och att konstanten B är positiv betyder, att per capitakonsumtionen stiger med inkomsten. Av ovanstående olikheter kunna vi nu draga den slutsatsen, att i nämnda fall struktureffekten $S(e)$ alltid ligger mellan värdena 1 och $s(e)$. Detta innebär, att de struktureffekter, som kunna avläsas ur diagram över P-funktioner, till sitt numeriska värde alltid avvika från värdet 1 mera än de struktureffekter, som gälla om engelfunktionen icke varit konstantelastisk utan i stället av formen $A+Bx^e$. Härigenom kunna vi alltså erhålla en viktig upplysning om struktureffekten i detta senare fall utan annan kännedom om konstanterna A och B än deras förtecken.[1] Om vi t. ex. för ett givet e-värde, säg $e = e_1$, konstaterat att $s(e_1) = 1{,}05$, så kan detta tolkas på följande sätt: för varor, vars engelfunktion varit $A-Bx^e$ har förändringen i inkomstfördelningens struktur medfört en efterfrågeökning, som är större än 0 men mindre än 5 %.

[1] Det säger sig självt att, om man känner värdena på A och B, kan struktureffekten för varje värde på e bestämmas direkt med formeln $OE'F_1/OE'F_{01}$.

Vad som nyss sagts visar, att man genom kännedomen om funktionerna P_i kan draga vissa slutsatser angående struktureffekten för varor och tjänster med engelfunktioner av typen $A - Bx^e$, där A och B förutsatts vara numeriskt okända. Därvid har e betraktats som en parameter, som förutsatts vara given. Vi kunna nu gå ett steg längre och betrakta det fall, där man önskar upplysning om struktureffekten utan att ha annan kännedom om A, B och e än att de två förstnämnda äro positiva och att e ligger inom ett givet intervall, säg $e_1 < e < e_2$. Även i detta fall kunna P-funktionerna ge oss betydande upplysningar. Som lätt inses måste ju i detta fall struktureffekten till sitt numeriska värde alltid avvika från värdet 1 mindre än s gör i den punkt i intervallet $e_1 < e < e_2$, där dess avvikelse från 1 är som störst.

I avsnitt VI: 2 ha vi använt oss av denna nu nämnda teknik för att försöka bestämma storleksordningen av den ökning av den personliga konsumtionen, som är att hänföra till den mellan åren 1935 och 1948 inträffade utjämningen av den vertikala inkomststrukturen.

Det är tydligt att man kan utvidga det resonemang, som nu förts angående funktionstypen $A - Bx^e$ till att omfatta även linjära kombinationer av konstantelastiska funktioner med flera summander. Det skulle emellertid föra alltför långt att här närmare gå in därpå. Det blir i sådana fall betydligt mer komplicerat att finna gränser för struktureffekterna.

Som framgått av det föregående ha vi här genomgående betraktat den aktuella inkomsten såsom bestämmande variabel för konsumtionens omfattning och inriktning. Eftersom det är detta betraktelsesätt som ligger till grund för teorien om inkomstfördelningens inverkan på konsumtion och sparande, ha skäl här icke ansetts föreligga att gå in på de betydligt mer komplicerade problem, som uppstå genom de under senare år av Modigliani, Duesenberry m. fl. gjorda modifikationer av denna konsumtionsteori.[1]

[1] Se *F. Modigliani:* Fluctuations in the Saving-Income Ratio. Studies in Income and Wealth, Vol. XI, s. 368—441. New York 1949; *J. S. Duesenberry:* Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior, Cambridge, Mass. 1949; *R. Mack:* The Direction of Change in Income and Consumption Function. Review of Economic Statistics, s. 239—258, Nov. 1948. Jfr även K.-O. Faxéns diskussionsinlägg i Förhandlingar vid Nordiskt Nationalekonomiskt Möte i Stockholm den 20—22 juni 1949, sid. 93—97. Sthlm 1949.

Förteckning över tabeller

Sid.

III: 1 A. Nationalinkomstens fördelning mellan löner och övriga inkomster 30

III: 2 A. Individuallönernas utveckling inom olika näringsgrenar och branscher 35

IV: 1 A. Nationalinkomstens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter 44

IV: 1 B. Nationalutgiftens fördelning mellan fysiska personer, företag och offentliga myndigheter 45

IV: 2 A. De offentliga myndigheternas totalinkomst och dess komponenter på inkomstsidan 47

IV: 2 B. De offentliga myndigheternas totalinkomst och dess komponenter på utgiftssidan 49

IV: 2 C. Skatters och subventioners andel av den privata sektorns totalinkomst 50

IV: 3 A. Företagens totalinkomst och dess andel av nationalinkomsten 52

IV: 3 B. Företagens inkomstanvändning 53

IV: 4 A. Av fysiska personer deklarerade inkomster fördelade efter inkomstkällor 56

IV: 4 B. Av fysiska personer betalade direkta skatter samt dessas andel av totalinkomsten 59

IV: 4 C. Index för fysiska personers realinkomst (1930 = 100) 60

V: 1 A. Inkomsternas fördelning mellan personer tillhörande olika näringsgrenar åren 1930 och 1943—49 69

Sid.

V: 1 B. Inkomsternas fördelning mellan företagare, anställda och övriga åren 1930 och 1943—49 71

V: 1 C. Inkomsternas fördelning mellan landsbygd och städer åren 1930 och 1943—49 72

V: 1 D. Inkomsternas fördelning mellan män och kvinnor åren 1930 och 1945 73

VI: 1 A. Den vertikala inkomstfördelningen åren 1935, 1940, 1945 och 1948 (taxeringsenheter) 87

VI: 1 B. Den vertikala inkomstfördelningen åren 1930, 1935 och 1945 (inkomsttagare) 88

VI: 2 A. Inkomsternas procentuella fördelning mellan decil- och percentilgrupper 96

VI: 2 B. Inkomstindex för decil- och percentilgrupper 98

VI: 2 C. De vertikala inkomstfördelningarnas ojämnhetsmått 99

VI: 3 A. Direkta subventioners och direkta skatters andel av totalinkomsten 116

VI: 3 B. Skattebördan inom decil- och percentilgrupper .. 117

VI: 3 C. Indirekta konsumtionsskatters procentuella andel av totalinkomsten inom olika inkomstklasser år 1948 120

VI: 3 D. Skatters och subventioners andel av totalinkomsten år 1948 121

Förteckning över diagram

Sid.

V: 1 a. Inkomsternas fördelning mellan personer tillhörande olika näringsgrenar åren 1930 och 1943—49 70

V: 1 b. Medelinkomstens utveckling inom olika näringsgrenar 70

VI: 2 a. Strukturella olikheter i 1930 och 1945 resp. 1935 och 1948 års inkomstfördelningar 93

VI: 2 b. Strukturella olikheter i 1930, 1935 och 1945 resp. 1935, 1940, 1945 och 1948 års inkomstfördelningar 95

VI: 2 c. Lorenzdiagram 101

VI: 2 d. Funktionen P(e) 103

VI: 2 e. Förvärvsinkomsternas vertikala fördelning år 1948 enligt alternativa förutsättningar angående underdeklaration 110

VI: 2 f. Den vertikala inkomstfördelningen inom olika delpopulationer år 1948 112

VI: 2 g. Inkomstfördelningens beroende av omflyttningen mellan näringsgrenar 113

VI: 3 a. De direkta transfereringarnas inverkan på inkomstfördelningen år 1948 115

SUMMARY

The Distribution of Income in Sweden

The investigation aims to contribute to the knowledge of income developments in Sweden during the past two decades (1930—49), to give a picture of the present income structure, and to discover some of the current trends of development in income distribution. The main emphasis of the enquiry is placed on an analysis of those features of the income distribution which are relevant for the use of income.

In Chapter I some basic concepts are explained, such as the concepts of functional and personal income distributions. Two types of personal distributions are distinguished; vertical income distribution is defined as the division of the national income among individual income receivers or groups of income receivers classified according to size of income, while horizontal distribution refers to the division among groups of economic subjects classified in accordance with norms other than size of income. Since taxation statistics, constituting the main source of data on income, utilize other concepts of income than those of this study, the primary data have been adjusted; Chapter I contains an account of the adjustment procedure that was employed.

Chapter II is devoted to a presentation and discussion of the income concepts used in defining the various distributions. The most important of these concepts are earned income, transfer income (transfer outlay), disposable income, and total income. The relation between them is as follows: earned income plus

transfer income minus transfer outlay equals disposable income. Disposable income plus transfer outlays equals total income. Disposable government income also includes indirect taxes minus indirect subsidies. Total government and corporation income also includes interest payments and corporate dividends respectively. Certain special problems of definition as regards benefits in kind, capital profits and losses, distributed corporation profits, income of government authorities, etc., are discussed in so far as they influenced the design and conduct of the investigation. Finally, the income definitions chosen are related to the concept of national income, which is analyzed in respect of certain of its components, special consideration being given to transfers among different types of economic subjects (government authorities, corporations, and individuals). The relationships among these definitions are illustrated with a numerical example using national income statistics for 1948.

In Chapters III through VI the results of the investigation are presented. First an important functional distribution, that is, between wage and salary income and other incomes, is discussed in Chapter III.

The share of wage and salary income in the national income as calculated in this way was about two-thirds. No marked trend in the development of the share going to wages and salaries can here be found. In the 1930's the share of wages and salaries seemed to be rather high in depression years and fairly low in boom years. No such pattern was evident during the 1940's, however, the main reason perhaps being that economic fluctuations were less pronounced during this decade. On the whole the data do not support the common belief that there will be a marked change, notably an increase, in the proportion of wage and salary income in the near future.

The distribution of national income and national outlay among the three main categories of economic subjects—individuals, corporations, and government authorities—is discussed in Chapter

IV. The share of government authorities in total disposable income changed markedly during the period rising from 13 % in 1930 to 18 % in 1949. Since the share of corporations at the same time remained very nearly constant, a relative decrease must have occurred in the group of individual persons. While the earned incomes of this category constituted an almost constant share (85—90 %) of the national income during the whole period, its share of disposable income fell from about 80 % to between 70 and 75 %. The change is most clearly illustrated by the fact that the share of direct taxes in the total income of individuals increased during the same period from 8 % in 1930 to 16 % in 1949. In consequence taxes became the predominant source of income for government authorities, while their income from business activity became less and less important. On the expenditure side of the government accounts both direct and indirect subsidies increased to a corresponding extent, the main part of the increase falling to the rise in old-age pensions and the introduction of general children's allowances that occurred in 1948. This relative increase of subsidies in government expenditures was matched by sharp rise in the share of subsidies in the total disposable income of individuals from 2 % at the beginning of the 1930's to 7 % at the end of the 1940's.

Over the period as a whole the corporation share of national income was almost constant, but for shorter periods it showed rather distinct cyclical variations. One characteristic change took place in the relation between corporation outlays for taxes, and for dividends. Tax paid in relation to total corporate income changed from 10 % at the beginning of the period to 20—25 % at the end, while the share of dividends in total income was just over 20 % and under 10 % respectively. Corporate savings underwent a distinct increase; this fact must be seen in conjunction with the decrease in dividend payments just mentioned. This decrease is reflected in its turn in a clear decline of the share of "income from capital" (according to taxation statistics)

in total individual income. As is pointed out in a later chapter, the change in structure which the decline in dividend payments represented influenced a number of other horizontal distributions and probably the vertical distribution as well.

Some horizontal distributions which refer to different groups of individuals are discussed in Chapter V. The individuals are classified according to (1) economic sector, (2) social class, (3) urban vs. rural residence, and (4) sex. All distributions reported in this chapter refer to earned incomes.

As regards (1), there was a remarkable stability of income shares for the greater part of the period in all sectors with exception of "domestic service" and "unspecified activity." The percentages for 1930 (1945) are as follows: agriculture 16 (17), manufacturing and handicrafts 36 (37), trade and communications 24 (25), public service and professions 11 (13), domestic service 2.5 (1.2), and unspecified activity 10.5 (7.6). Thus the rather important net migration among different sectors which took place during the period does not seem to have had any noticeable effect on the distribution among sectors. The average incomes of the various sectors must consequently have developed very differently. For example, the average income of the agricultural population increased faster than that of the total population, while the opposite was true for the population in public service and professions. Both divergences can be said to be at least in part the result of deliberate government policy. It may be presumed that the comparatively unfavorable development for the group "unspecified activity"—largely comprising persons whose incomes are nominally fixed (pensions, life annuities, interest on bank deposits, etc.)—is by and large an expression of the decline in the value of money and, to some extent, the stagnation of corporate dividends.

An attempt was also made to indicate the future development of income in some sectors of the economy. It was conluded that the proportion of total income obtained by the agricultural

population will probably decline somewhat and that the proportion obtained by the industrial population is likely to increase to some extent, but that the decline and increase, respectively, can be expected to take place at a slower rate than the decline and increase in the number of income receivers.

Regarding (2), the average income of employees increased more than that of entrepreneurs. This is probably related to the decrease in capital incomes (see Chapter IV) which seems to have affected entrepreneurs especially. Another factor which may possibly have had some influence was the growing extent to which employees received income from capital in addition to wages and salaries.

With regard to (3), the income share of the rural population remained nearly constant during the period (1930: 44 %; 1949: 42 %) despite a large migration from countryside to city. One explanation may lie in the rising agricultural income mentioned earlier.

As regards (4), there was a small but definite reduction in the women's share of total income (1930: 22 %; 1945: 19 %). This somewhat surprising change can probably be attributed more to the relative decrease in nominally fixed incomes (which seem to fall in the main to women) caused by the fall in the value of money than to the relative decline in gainful activity among women. The stagnation in dividend distribution may also have contributed to the decline in the women's share of income.

In Chapter VI the vertical income structure and its changes during the period are discussed. Every change in the vertical distribution—that is in the shares of different income classes in the total income—which occurs between two periods, reflects either a change in the average income level (a change of level), or a redistribution of income (change of structure). Various method have been used to separate these effects and to measure the changes in structure. In the first case a special multiplication method was used, while in the latter the relative mean deviation

(divided by 2) was selected from among the different measures of inequality discussed in the literature.

The calculations show clearly that the vertical income structure underwent a significant change during the period, in the direction of greater equality. The relative numbers of persons falling in the lowest and highest income classes diminished successively, while the intermediate strata showed a corresponding increase. The same picture is obtained if one considers the sum of incomes in different classes instead of the number of income receivers. This general equalization tendency—"concentration around the mean"—was characteristic of the distribution of both earned income and disposable income. The measure of inequality fell from 41 in 1935 to 34 in 1948 for the former, and from 37 to 28 for the latter.

In order to obtain a more precise and detailed picture of how the income redistribution occurred, the income receivers were also arranged in decile groups according to size of income. It was found that the eight lowest decile groups gradually increased their shares of total income, while the income shares of the ninth and tenth decile groups were diminishing. The relative increases or decreases in different decile groups or sub-groups were compared. The average incomes of the upper decile groups increased much more slowly than those of the lower decile groups. This progression became even more pronounced when the distribution of disposable income was considered rather than that of earned income.

A special method has been used in estimating the influence on the use of income, exercized by the structural changes in the distribution of income. It indicates that considerable shifts in demand were produced only for goods having extremely high income elasticity. In particular, the effect on the total consumption expenditures of individuals did not exceed one or two percent. The changes in savings induced by structural income changes must therefore have been fairly small in comparison with total savings.

In the analysis of the forces behind the trend toward income equalization a distinction was first made between two equalizing factors, the fiscal factor and the automatic factor. The former refers to direct taxes and direct subsidies, while the latter is defined as a residual item. Fiscal equalization is measured by the difference between the distribution of earned income and that of disposable income in one and the same year, while automatic equalization is measured by the difference between the distributions of earned income in different years.

The calculations indicate that about one fourth of total equalization occurring between 1935 and 1948 could be ascribed to the fiscal factor, while the automatic factor accounted for three times as much.

Rather uncertain hypotheses had to suffice in the attempt to make a causal analysis of automatic equalization. It is obvious that certain changes in the horizontal distribution, especially migration from agriculture and domestic work to other sectors, together with the relative increase in the average income of the agricultural population, had an equalizing influence on the vertical distribution. Other possible but more or less uncertain explanations are advanced, such as the stagnation in dividend distribution (which in turn was partly a result of the tax policy pursued), the government wage policy, and the co-ordination of trade-union wage policy. The effects of these factors are difficult to measure, and probably they do not entirely explain the observed change. To some extent the equalization of income must be attributed to circumstances related to the general process of democratization occuring during this period.

It was not possible to draw any definite conclusions concerning the future development of the vertical income structure, but a continuation, perhaps at a diminishing rate, of the equalization of income seems probable, at least for the immediate future.

The equalizing effect of tax policy is investigated in greater detail in a special section (VI: 3). The income structure of 1948

was analyzed with the purpose of measuring the importance of taxes and of social benefits for different income classes. In that year the five lowest decile groups paid less than 10 % of their incomes in taxes, while the tax shares for the succeeding decile groups were 11, 11, 13, 14 and 24 % respectively. The social cash benefits, on the other hand, went mainly to persons with very small incomes. An investigation of the direct effects of indirect taxes (via consumption) gave the expected result that these taxes, and especially those on liquor and tobacco, were regressive.

Finally, the shares of income which went in payment of direct and indirect taxes in different income classes were added together to obtain a figure for the total tax burden. The figures show that the regression of indirect taxes was quantitatively lighter than the progression of direct taxes, so that the total tax burden was progressive.

In Chapter VII, the findings of the study are first summarized, and are followed by a discussion of certain hypotheses concerning the future development of the income distribution, some of which have already been mentioned. There seems to be no reason to expect any far-reaching changes. No direct forecasts concerning future income distributions appear feasible.

Pag.

IV: 1 A. Distribution of national income among individuals, corporations (incl. government enterprises) and government in billions of kronor, 1930—49 44

(Fysiska personer = Individuals; Företag = Corporations; Offentliga myndigheter = Government)

IV: 1 B. Distribution of national expenditure among individuals, corporations (incl. government enterprises) and government, in billions of kronor, 1930—49 .. 45

IV: 2 A. Total income of government, classified by source, 1930 49 47

(Totalinkomst = Total income; Finansinkomster = Dividends and interest; Direkta skatter = Direct taxes; Indirekta skatter = Indirect taxes)

IV: 2 B. Total income of government, classified by use, 1930 –49 49

(Ränteutgifter = Interest payments; Direkta subventioner = Direct subsidies; Indirekta subventioner = Indirect subsidies; Konsumtion och sparande = Consumption and surplus)

IV: 2 C. The shares of taxes and subsidies in the total income of the private sector, 1930—49 50

IV: 3 A. Corporate income before taxes, compared with national income, 1930 –49 52

IV: 3 B. Corporate income before taxes, in billions of kronor, classified by use, 1930—49 53

(Av aktiebolag utdelade vinstmedel = Corporate dividends; Från statliga och kommunala verk inlevererade vinstmedel = Dividends of government enterprises; Sparade = Retained earnings)

IV: 4 A. Income of individuals according to tax returns, by source, in percent, 1930—49 56

(Jordbruksfastighet=Real estate, agricultural; Annan fastighet = Real estate, other; Rörelse = Unincorporated business; Tjänst eller tillfällig förvärvsverksamhet = Employment; Kapital = Capital, except real estate; Summa = Total)

Pag.

IV: 4 B. Direct taxes paid by individuals, and their relation to total individual income, 1930–49 59

IV: 4 C. Index of real income of individuals (1930 = 100) 60

V: 1 A. Distribution of income receivers, tax returns[1] and incomes among the main branches of the economy, 1930 and 1943–49 69

(Jordbruk med binäringar = Agriculture and related activities; Industri och hantverk = Mining, manufacturing and handicrafts; Handel och samfärdsel = Commerce and communications; Allmän förvaltningstjänst och fria yrken = Public service and professions; Husligt arbete = Domestic service; Ej specificerad verksamhet = Unspecified activities)

V: 1 B. Distribution of income receivers, tax returns and incomes among social classes, and an index of average income, 1930 and 1943–49 71

(Företagare = Employers; Anställda = Employees; Övriga = Others)

V: 1 C. Distribution of income receivers, tax returns and incomes between rural and urban areas, and an index of average income, 1930 and 1943–49 72

(Landsbygd = Rural areas; Städer = Urban areas)

V: 1 D. Distribution of income and income receivers between men and women, and an index of average income, 1930 and 1945 73

(Män = Men; Kvinnor = Women)

VI: 1 A. Distribution of tax returns and incomes, classified by size, for earned and disposable income, in 1935, 1940, 1945 and 1948 87

(Förvärsinkomst = Earned income; Disponibla inkomster = Disposable income; Taxeringsenheter = Tax Returns; Inkomster = Incomes)

[1] It should be noted that in accordance with the definition used in taxation statistics, a married couple that is living together is counted as filing no more than one return; this return covers their combined income.

Pag.

VI: 1 B. Distribution of income receivers and incomes, classified by size, in 1930, 1935 and 1945 88

VI: 2 A. Percentages of total income, earned income and disposable income falling on various income intervals for decile and percentile groups of tax returns, in 1935, 1945 and 1948 96

VI: 2 B. Indices of total, earned and disposable income (1935 = 100), in various decile and percentile groups of tax returns, in 1945 and 1948 98

VI: 2 C. Measure of inequality in 1930, 1935, 1940, 1945 and 1948[1] 99

VI: 3 A. Relative shares of direct subsidies and direct taxes in total income within various income groups, in 1935, 1940, 1945 and 1948 116

VI: 3 B. Tax burden in various decile and percentile groups of tax returns, in 1935, 1945 and 1948 117

VI: 3 C. Relative shares of consumption taxes in total income within various income groups, in 1948 120

(Sprit och vin = Liquor and wine; Malt- och läskedrycker = Beer and soft drinks; Tobak = Tobacco; Kaffe = Coffee; Margarin = Margarine; Bensin och fordon = Gasoline and vehicles; Övriga = Others)

VI: 3 D. Relative shares of taxes and subsidies in total income within various income groups, in 1948 121

[1] The measure here used is the relative mean deviation divided by 2.

List of diagrams

Pag.

V: 1 a. Distribution of individual incomes among the main branches of the economy, in 1930 and 1943—49 . . . 70
For translations, see list of tables, V: 1 A.

V: 1 b. Average individual income in the main branches of the economy, in 1930 and 1943—49 70
Cf. preceding item.

VI: 2 a. Changes in the structures of certain income distributions 93
Earned income: distribution of income earners and income.
Disposable income: distribution of tax returns and income.

VI: 2 b. Changes in the structures of certain income distributions 95
Earned income: index of income receivers (1945 = 100).
Earned income: index of income (1945 = 100).
Disposable income: index of tax returns (1948 = 100).
Disposable income: index of income (1948 = 100).

VI: 2 c. Lorenz curves 101

VI: 2 d. The function P(e) 103

VI: 2 e. Vertical distribution of earned income in 1948, under alternative assumptions about non-reporting of taxable income 110

Pag.

VI: 2 f. Distribution of tax returns according to size of income, in various branches, and social classes, in 1948 112

VI: 2 g. Distribution of income receivers according to size of income: actual distributions in 1945 and 1930 (transformed to the 1945 income level) compared with a hypothetical 1945 distribution based on the 1930 distribution of income receivers among main branches 113

VI: 3 a. Influence of direct transfers upon the distribution of tax returns and of income, in 1948 115

Litteraturförteckning

I. OFFENTLIGT TRYCK OCH PERIODISKA PUBLIKATIONER

SOS Folkräkningarna 1930, 1935/36 och 1945. Utg. av statistiska centralbyrån.

SOS Allmänna pensionsförsäkringen. Utg. av pensionsstyrelsen.

SOS Folkpensioneringen. Utg. av pensionsstyrelsen.

SOS Erkända sjukkassor. Utg. av pensionsstyrelsen.

SOS Enskilda försäkringsanstalter. Utg. av försäkringsinspektionen.

SOS Lönestatistisk årsbok för Sverige. Utg. av socialstyrelsen.

SOS Fattigvården. Utg. av socialstyrelsen.

SOS Skattetaxeringarna. Utg. av statistiska centralbyrån.

SOS Kommunernas finanser. Utg. av statistiska centralbyrån.

Statistisk årsbok för Sverige. Utg. av statistiska centralbyrån.

Årsbok för Sveriges kommuner. Utg. av statistiska centralbyrån.

Budgetredovisning. Utg. av riksräkenskapsverket.

Kommersiella meddelanden. Utg. av kommerskollegium.

Meddelanden från Konjunkturinstitutet.

Sociala meddelanden. Utg. av socialstyrelsen.

Kungl. Maj:ts proposition nr 220, 1947.

Undersökningar rörande det samlade skattetrycket i Sverige och utlandet. SOU 1936: 18.

1945 års statsskatteberedning. Betänkande med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen samt angående kvarlåtenskapsskatt m. m. SOU 1946: 79.

1949 års skatteutredning. Betänkande angående den statliga direkta beskattningen. SOU 1951: 51.

Aktieägarnas uppslagsbok.

Meddelanden från Skattebetalarnas förening.

SPP:s förvaltningsberättelse.

Barna, T., Redistribution of Income through Public Finance in 1937. Oxford 1945.

Bortkiewicz, L. v., Die Disparitätsmasse der Einkommensstatistik. (XIXe session de l'institut international de statistique. Haag 1930.)

Bowman, M. J., A Graphical Analysis of Personal Income Distribution in the United States. (American Economic Review, Vol. XXXV: 4, Sept. 1945.)

Clark, C., National Income and Outlay. London 1938.

Copeland, M. A., Determinants of Distribution of Income. (The American Economic Review, Vol. XXXVII: 1, March 1947.)

Dalton, H., Some Aspects of the Inequality of Incomes in Modern Communities. London 1935.

Davis, H. T., The Analysis of Economic Time Series. Bloomington 1941.

Douglas, P. H., The Theory of Wages. New York 1934.

Duesenberry, J. S., Income, Saving and the Theory of Consumer Behavior. Cambridge, Mass. 1949.

Dunlop, J. G., The Movement of Real and Money Wage Rates. (The Economic Journal, Vol. XLVIII, Sept. 1938.)

Fackföreningsrörelsen och den fulla sysselsättningen. Sthlm 1951.

Faxén, K.-O., Diskussionsinlägg. (Förhandlingar vid Nordiskt Nationalekonomiskt Möte i Stockholm den 20—22 juni 1949. Sthlm 1949.)

Fréchet, M., Noveaux essais d'explication de la répartition des revenues. (Revue de l'institut international de statistique, 1945.)

Gibrat, R., Les inégalités économiques. Paris 1931.

Gini, C., Indici di concentratione e di dipendenza. (Biblioteca dell'Economista, Vol. XX, 1922.)

— Variabilità e mutabilità. Bologna 1912.

Hagstroem, K. G., Inkomstinflation och inkomstnivellering i Sverige. (Skandinaviska Bankens kvartalsskrift, 1949: 2.)

Hicks, J. R., The Theory of Wages. New York 1948.

Hicks, U. K., The Terminology of Tax Analysis. (The Economic Journal, Vol. LVI: 221, March 1946.)

Höök, E., Befolkningsutveckling och arbetskraftsförsörjning. Utg. av Industriens Utredningsinstitut. Sthlm 1952.

Juréen, L., Jordbrukspriserna och de statliga subventionerna under krisåren. (Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B: 10. Sthlm 1949.)

Kaldor, N., The Quantitative Aspects of the Full Employment Problem

in Britain. Appendix till *Beveridge, W. H.,* Full Employment in a Free Society. London 1944.

Kalecki, M., Essays in the Theory of Economic Fluctuations. London 1939.

— Tre vägar till full sysselsättning. (6 oxfordekonomer om full sysselsättning. Uppsala 1946.)

Keynes, J. M., Sysselsättningsproblemet. Sthlm 1945.

Kuznets, S. S., National Income. (Readings in the Theory of Income Distribution. London 1950.)

Lindahl E., Socialpolitik och inkomstutjämning i Sverige. (Socialt Tidsskrift 1946: 10.)

— The Concept of Income. (Economic Essays in Honour of Gustav Cassel. London 1933.)

Lindahl E. & Lemne, M., P. M. angående skattetrycket för olika inkomstklasser år 1943. (Kungl. Maj:ts proposition nr 1, bihang D. 1944.)

Lindstrand, M., Inkomstfördelningen före och efter kriget. (Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. B: 10. Sthlm 1949.)

Lorenz, M. C., Methods of Measuring the Concentration of Wealth. (Publications of The American Statistical Association, Vol. X. Boston 1905.)

Lubell, H., Effect of Income Redistribution on Consumer's Expenditures. (The American Economic Review, Vol. XXXVII: 1, 1947.)

Mack, R., The Direction of Change in Income and Consumption Function. (Review of Economic Statistics, Nov. 1948.)

Modigliani, F., Fluctuations in the Saving-Income Ratio. (Studies in Income and Wealth, Vol. XI. New York 1949.)

Pareto, V., Cours d'économie politique II. Lausanne 1897.

Pechman, J. A., Patterns of Income. (Analysis of Wisconsin Income. Studies in Income and Wealth, Vol. IX. New York 1948.)

Petri, C. W., Svenskt transportväsende. Utg. av Industriens Utredningsinstitut. Sthlm 1952.

Quensel, C.-E., Inkomstfördelning och skattetryck. Utg. av Sveriges Industriförbund. Sthlm 1944.

Quensel, C.-E. & Uhnbom, I., En representativundersökning på 1940 års folkräkningsmaterial. (Statistiska undersökningar kring befolkningsfrågan utförda av 1941 års befolkningsutredning. SOU 1945: 53.)

Rehn, G., Kapitalinkomsternas utveckling under kriget. (Ekonomisk Tidskrift 1942: 1.)

Ricci, U., L'indice di variabilità e la curve dei redditi. Rom 1916.

Rodbertus, K., Zur Beleuchtung der sozialen Frage. Teil II. Berlin 1899.

Ruist, E., Vad är produktivitet? (Industriproblem 1950. Utg. av Industriens Utredningsinstitut. Sthlm 1950.)

Shirras, G. F. & Rostas, L., The Burden of British Taxation. Cambridge 1942.

Stadius, O., Inkomstnivelleringen och dess följder. (Förhandlingar vid Nordiskt Nationalekonomiskt Möte i Stockholm den 20—22 juni 1949. Sthlm 1949).

Stone, R., Definition and Measurement of the National Income and Related Totals. (Studies and Reports on Statistical Methods, N:o 7, Appendix. United Nations, Genève 1947.)

Sundén, R., Industriboksluten 1938. (Meddelanden från Konjunkturinstitutet, Ser. A: 4. Sthlm 1939.)

Tinbergen, J. & Polak, J. J., The Dynamics of Business Cycles. London and Chicago 1950.

Tsiang, S.-C., The Variations of Real Wages and Profit Margins in Relation to the Trade Cycle. London 1947.

Vinster, utdelningar, skatter, löner m. m. inom industrien 1937—48 och 1946—49. Utg. av Industriens Utredningsinstitut. Sthlm 1949.

Welinder, C., Socialpolitikens ekonomiska verkningar. SOU 1945: 14.

Wold, H., A Study on the Mean Difference, Concentration Curves and Concentration Ratio. (Metron XII: 2, 1935.)

— Efterfrågan på jordbruksprodukter och dess känslighet för pris- och inkomstförändringar. SOU 1940: 16.

Wicksell, K., Föreläsningar i nationalekonomi I. Lund 1938.

Yntema, D. B., Measures of the Inequality of the Personal Distribution of Wealth or Income. (Journal of the American Statistical Association, Vol. XXVIII, 1933.)

Young, A. A., Do the Statistics of the Concentration of Wealth in the United States mean what they commonly are assumed to mean? (Journal of the American Statistical Association, Vol. XV: 117, March 1917.)

PRIS 14 KRONOR

ALMQVIST & WIKSELL · STOCKHOLM